

eknizky.sk

KRČMÁRSKY KRÁL'

Martin Rázus

KRČMÁRSKY KRÁL'

MARTIN RÁZUS

eknizky.sk

Krčmársky kráľ by Martin Rázus is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

Krčmársky kráľ

1

Krčmársky kráľ

1

Ledva sa rozbrieždi, vpadne do hrobového ticha svojej advokátskej kancelárie doktor Jakub Gelb.

Robí to vždy, keď má veľa, ale veľa starostí. Teraz ich má. Jeho zhrbená postava letí vo dva konce pod ťarchou nepomerne veľkej, podlhovastej hlavy. Vlasý prešedivené, riedke, podobne i červenastá brada. Strmé čelo, stiahnuté v niekoľko vodorovných a vo dve kolmé ostré vrásky. Obrvy vyblednuté, spod nich vyblkujú drobné, nepokojné oči ani žeravé uhlíky. Nos ohnutý, práve na okuliare, čo i používa, ale len pri práci. Nervózne prejde pustou izbou, kde sú stolíky koncipienta a pomocného pisára. Vojde do druhej miestnosti, vanúcej zvláštnym úradným pachom. Sadne si za stolík a zazíva.

Oči mu spočinú na dvoch pohodených aktoch. Sú to žiadosti, pekne vykrúžené koncipistovým perom, upravené na slávne finančné riaditeľstvo. Udržovatelia početných rodín, Abrahám Unger a Adolf Blumenbach, oddaní a verní občania, pokorne v nich prosia priznať im licencie v Žajdliciach, veľkej obci na rieke Ryčave. Dôvod je, hoci zákon povoľuje na päťsto duší jednu krčmu, v Žajdliciach — čo majú vyše štyritisíc obyvateľov — je len jedna krčma, a to v rukách pána Jána Gáblika. Čo viac — v celom ryčavskom kraji, v deviatich veľkých obciach, iba príslušníci tejto jedinej rodiny môžu si vydobýť licenciu. Židovstvo je tu iste tým najspoľahlivejším elementom. Preto kompetenti pevne dúfajú, že sa ich poníženej žiadosti láskavo vyhovie.

Gelb prejde prosby prenikavým zrakom, či sú správne koncipované. Ranné slnko odblyсне sa mu na okuliaroch. Kútiky úst sa potrhnú. Vidieť, koľkú váhu pripisuje každému slovíčku. O chvíľu odloží písma, vstane a zahľbený do seba chodí dlhým krokom od veľkej skrine k širokým oblokom svojej pracovne. V taký čas hýbe sa mozog v jeho hlave ani najdokonalejší hodinový stroj. Obsiahne celú úlohu, vypočíta si všetky eventuality, postaví pevne svoje ťahy, až je všetko hotové a vyhraté. Kým jeho kresťanskí kolegovia po prehajdákaných nociach spia — koľko káuz si on zanalyzuje i rozrieši! A potom i vyhrá! Vyhrá! Nedávno vyhral v istej drevárskej veci

2 Krčmársky kráľ

pravotu i proti osvietenému pánu grófovi Arnoldovi Galassymu, ktorému vlastne patrí celý, celučký ryčavský kraj. Tu on má svoje kaštiele, hory, doly, fabriky. Krčmy po obciach on dáva do prenájmu. I odstúpi, komu chce — za dobrý groš. Tak odstúpil svojho času i Žajdlíce Gáblíkovi, prostému dovandrovanému mäsiarskemu tovarišovi. Teraz nedajbože dostať ta, a na celé široké okolie, za krčmára človeka, ak je nie z Gáblíkovej rodiny. V celej krajine toto je jediný vidiek, kde žid dosiaľ márne žiadal licenciu. Márne prišli Samuel Kohn a Izák Weiss, márne Schlesinger Mark, Polák Ignác a iní, všetko poriadni a statoční židia! Ba i z jeho vlastnej rodiny akýsi bratanec. Dávid Gelb márne podal žiadosť. Finančné riaditeľstvo ju odvrhlo. Apelovali na najvyššie fórum. I to márne. Všetko sa záhadne prepádalo kdesi na vysokom ministerstve financií. Vymohla sa krčmička v Nitre, v Žiline, v Banskej Bystrici — i kdekoľvek inde, ale v Žajdliciach alebo na Ryčave — to nie! A čo je tých potrebných! Židia sa množia, i z cudziny dochodia mnohí, potrebujú jesť. Všetci nemôžu byť lekármi a advokátmi. Zem nemajú, musia siahnuť za obchodom. I Gelbov otec mal krčmičku tu, v okresnom mestečku Klátovci. Z toho vyštudovali dvaja synovia a dcéra Regína sa dobre vydala. Tak si chcú aj iní pomôcť. I Abrahám Unger a Adolf Blumenbach; ich prosby teraz ležia na Gelbovom stole a najbližšou poštou pôjdu na finančné riaditeľstvo. Tak si prídu konať kus chleba aj iní, mnohí-premnohí. A v Klátovci všetci trafia k nemu ako k svojmu otcovi: Opatri nás! Pomôž nám! Tvoj otec bol kedysi taký chudobný žid ako teraz my. Ty si dnes povestný, bohatý fiškál. Detí nemáš. Pomáhaj teda svojeti! Na to si!

A Gelb sa ani nevzpiera týmto a podobným hlasom. Robí, čo môže. Nejednu židovskú rodinu už osadil. Ale najviac ho dráždi, keď sa nemôže na Ryčave zachytiť. Nechápe to. Jemu sa predsa všetko darí. On je dobrý s pánmi v župe. Má styky, a to veľmi dobré styky, i s pánmi v ministerstve. A na týchto žiadostiach akoby sedel sám Belzebub.

— Uvidíme! — zašomre cez zuby a pripáli si vonnú cigaru. Omamný dym ho uspokojuje. Z dumania ho vytrhne hrkot kolies a rezký dupot kopýt. Oblokom vyhliadne na široké námestie. Ľudí ešte málo vidno. Ale zdola uháňa hrdý biely záprah. Liace drží mladá, trochu poblednutá dáma, blondína, v čiernom panskom kabátiku a so štajfáčkom na strojnej hlave. V koči si ležérne sedí objemný starší pán, urastený, tiež bielej pleti a ustatého pozoru. Gelbom to trhne. Uprene hľadá, ako dáma ženie, kým len nezmiznú na ceste smerom na Ryčavu.

Madame Gaby so svojím otcom, Jánom Gáblikom, mihne mu v hlave. Odkiaľ len trielia tak zavčas rána?

Vtom počuť akosi neisto klopať na dvere.

— Voľno! — obráti sa Gelb, mysliac, slúžka ho volá raňajkovať.

Ale do pracovne vstúpi šedivý, zarastený žid v dlhom kaftane, mädliač okrúhly plstený klobúk v červených rukách.

— Morgn, — ukloní sa prichodiaci úctivo.

— Morgn, — zabodne do neho Gelb pichľavé drobné oči skúmavo. Zdá sa mu, tohto človeka už videl, a tuší, čo chce, na prvý pohľad. — Vy ste Rosenkranz? — podáva mu priateľsky ruku.

— Celkom správne, pán doktor, — prisvedčí hosť šedivou hlavou. — Ja som Nátan Rosenkranz, dobrý priateľ vášho nebohého otca. Obrátil som sa i u vás neraz. Žijem z malého obchodu v Podolínci na Spiši. A mám k vám, pán môj, maličkú žiadosť.

— Stavím stovku proti zlatke, — uškrnie sa advokát, — chcete licenc, čo?

— Prosím si stovku, — nakriví stavec ústa, privrie šibalsky oči a potrhne sivú bradu. — V túto chvíľu nechcem licenc.

— A v druhú?

— Nuná, v druhú! — ukloní sa hlboko. — Pán môj dobrý, pochopíte, chudobný žid pomáha si, ako vie.

— Teda jednako len chcete licenc, čo?

— Počul som o vás, pán advokát, až k nám do Podolíncu som počul, ste starostlivým otcom našej rasy. A tu u vás, — vzopne sa kazateľsky, — na celej Ryčave nieto žida-krčmára.

— Tak povedzte, ide vám o ten licenc?

— Áno, pán môj! Ide...

— Pre koho? Pre vás?

— Nie! Pre syna Adolfa! — prizná sa napokon. — Vyžienil niečo, — vykladá starostlivo, — rád by sa osadiť na lepšie miesto. Preto som prišiel, keď viem, máte styky. Veď ja to nechcem zadarmo.

— Sadnite si, — ponúkne doktor súverca. I cigary mu podá. — Lenže, pán môj, — zmiznú mu skoro drobné oči v jamkách, — je tu malá chyba.

— Aká? — nakriví hosť tvár od prekvapenia, nezabudnúc vstrčiť, keď sám nefajčí, z cigár dve do faktana. — Aká chyba?

— Tých žiadostí mám už veľa, — vraví Gelb mrzuto. — I hen na stole ležia dve. Hore na riaditeľstve je ich vyše tucta. A...

4 Krčmársky kráľ

- A...? — vyvalí Nátan oči ani plánky.
- Nejde to, nijako to nejde! — mykne hnev hrubými črtami. — Na Ryčavu nášho človeka nepustia.
- Pustia, môj drahý, — priplichtí sa Rosenkranz bližšie a dôvernejšie. — Len nájsť primeraný spôsob.
- A vy, — nakloní sa k nemu ani podpichnutý, — vy ten spôsob viete?
- Viem! — podloží si spodnou gambou vrchnú a zadíva sa mu meravo do očí. — Isteže viem!
- Tak mi ho zjavte!
- Pod istou podmienkou...
- A tá je?
- V prvom rade zariadi sa moja žiadosť.
- Dobre, — podá mu Gelb ruku na uspokojenie. — Teda ako?
- Poznáte toto meno? — vytiahne starec lístok z kaftana a nastaví ho advokátovi pred oči. — Poznáte?
- Róza Samlerová... Budapešť... Ferencziho cesta, číslo tri, — číta doktor a trie si prstami zamyslené čelo. — Róza Samlerová?... Kde som ja počul toto meno? A či — ahá! Akási Samlerová bola kedysi u nás pri sestre Regíne. Či sa volala Rózou, neviem. Ale bolo to celkom obyčajné dievčatisko z Lučenca.
- Z toho celkom obyčajného dievčatiska, — prižmúri Nátan šibalsky oči, — stala sa po rokoch veľmi neobyčajná dáma. — Výborná umelkyňa peštianskeho divadla. Vaša sestra to vie. A my zas vieme, že sú i dnes dobré priateľky.
- No, ale čo z toho?
- A vy to neviete?
- Nie!
- Advokát, a také nevedieť! — pokyvuje si Rosenkranz šedivou hlavou. — V tom je viac ako mať v hlave celé corpus juris.
- Ako?
- Nuž tak, — zdvihne sa hosť z fotela a priblíži sa ku Gelbovej tvári, skoro sa im nosy stretnú, — to je, viete, takto! Vaša sestra zmôže mnoho u Rózy. Róza zasa všetko u ministra financií. A ten rozhodne o našej žiadosti. Róza je židovka, krásna židovka! Pán minister si zasa schopnosti našej rasy práve v nej — ako viem — nesmierne váži. Rozumiete? — usmieva sa starý Nátan Rosenkranz. — Nie je to ťažké!
- Rozumiem! — pichne si doktor ukazovákom do čela, z ktorého miznú

vrásky, i tie vodorovné i tie kolmé. — Prosbu napíšeme a vyskúšame to.

— Myslel som, dobre som myslel, — porúča sa Rosenkranz, keď sú už po všetkom. — Ale prosím, — zavolá i zo dverí, — nezabudnúť na dané slovo! Prošba Adolfa Rosenkranza o licenc na Ryčave nech je na prvom mieste!

— Buďte spokojný! — zavrie Gelb za ním dvere a vracia sa akosi ľahký na duši k svojmu stolíku.

Preberá sa v aktoch a myšlienka budí myšlienku. Rád by sa sústrediť na svoj predmet. Nedá sa! Starý Nátan je už preč. Ale jeho markantná, bradatá postava črtá sa mu ešte v tom belasom vzduchu, prevoňavom doháňovom dymom. I jeho vážny hlas, zdá sa, trasľavo zachvieva tichom... Vaša sestra zmôže mnoho u Rózy, Róza zasa všetko u ministra financií, ktorý rozhodne o našej žiadosti. Áno, starý, skúsený Rosenkranz vie, kde treba hľadať. Ako prišiel na jeho meno, je prosté. I ako na pomer Rózy Samlerovej s jej vznešeným gavalierom. Také indiskrétnosti roznášajú sa ako prach na topánkach. Ale ako vedel nájsť spojku medzi ním a Samlerovou v Regíne, to je už židovská zručnosť. Židia vždy vykutajú a zvedia, čo im treba. Ak nie jeden, tak druhý. A potom to už ide z úst do úst, ako v rodine!

Pri tejto myšlienke nevdojak zdvihne oči z rozloženého aktu. Zadíva sa, preniknutý akýmsi hrdým povedomím, do prázdneho povetria. V jeho žilách rozšumí sa tá podivná krv, čo sa ženie žiť od tisíc a tisíc rokov. Pokropí zem všetkých národov a vždy k sebe ťahá.

— Dokáže sa to u i Rózy Samlerovej?

Čas sa tráti ako voda v piesku. Advokát berie akt za aktom a značí si na ne svoje poznámky. Už druhý raz ho volajú raňajkovať. Keď nejde, prinesie kávu jeho Irén, kedysi azda i pekná, ale teraz už zosadlovená židovka. Užije, čo má, automaticky. Ale v druhej chvíli sotva by vedel povedať — raňajkoval, či nie? Keď je hotový, vstane. Pozrie na hodinky.

— Hneď je jedenásť, a v susednej je ešte vždy ticho!

Odchýli dvere a zagáni.

Pisár Berki, suchý, nahrbený, sedí na svojom mieste a škrípe pilne perom. Rozmnožuje potrebné exempláre. Pán koncipista, počerný doktor Jožko Merlan, driečny, navoňavený, s klincom ani krv v gombíkovej dierke, vchodí práve dvermi.

— Dobré ráno, pán šéf, — stavia klobúk na vešiak a palicu s kostenou bielou kvakuľkou do kúta. — Dobré ráno!

— O chvíľu je obed, pán kolega, — zašomre principál vyčítavo.

6 Krčmársky kráľ

— Nič sa nestalo, — zdvihne koncipista zaostrený, poriadny nos hodne vysoko. Pohladiac krátke tmavé fúziky, vojde si prstami do bujnej čiernej hrivy a rozťahne tvár ani harmoniku. — Dnes je pondelok, no! Taký hluchý deň! Ani súd ani exekúcia. Mal by som ísť do pozemkovej knihy, no to neuteká... Ale mali ste vidieť, pán šéf, mali ste to vidieť!

— Čo? — premáha sa Gelb, vidiac koncipistu i tak nedostatočne z dobrej nálady. — Čo som mal vidieť?

— Nuž našu zábavu!

— Kde?

— V hostinci Ku krinolíne. A vy neviete o ničom?

— Neviem. Čo tam bolo?

— Čo bolo? — blyštia sa Jožkovi zelenkasté oči na znak, že mu ešte nevyvetralo všetko z čuchratej hlavy. — Celé mesto hovorí o tom. Celý Klátovec, pán šéf. Tam bola zábava, o akej neslýchať. Z klátovských advokátov, okrem vás, nikto nechýbal. Predstavte si, poháriky štrngajú, cigán hrá, barometer dobrej vôle stúpa ani živé striebro na slnku. Odrazu sa len dvere otvoria a, nadvihnúc koketne štajfáčik, vchupne dnu prekrásna blondína... božská Gaby Gábliková...

— Recte Krupovská, — uškrnie sa šéf chladno, akoby bola reč o pokrútenom paragrafe. — Nedávno ju vydali za inžiniera Krupovského.

— Vydali? Ona sa vydala, — zapáli si Jožko na cigaretu, fľochnúc okom na svoj stolík, či je už niečo na ňom. — Taká dámička to vykoná vždy, keď chce byť úplne slobodná, hehehe!

— Neviem, čo je na tom zaujímavého, — rád by Gelb už prejsť na svoj predmet. Na žiadosť o licenciu pre Adolfa Rosenkranza, ktorú treba napísať. A ak už myslieť na ženy, teda na takú Rózu Samlerovú, z ktorej možno niečo získať. — Ozaj neviem! Žena, akých dost!

— To už nie! To už veru nie! — vypne sa mladý doktor, a aby bol vyšší, vyfúkne dym až po plafón. — Takej ženy niet v Klátovci. Niet v celej stolici! Hádam — ani v Pešti! Čierny žaket, mašlička... Miesto sukieň priliehavé krátke nohavice, pančuchy, a nôžky, tie nôžky drobné, bystré, — vyvaľuje Jožko oči, ani nad tanierom pekne upraženej, chutnej husaciny, — tými skáče človeku rovno do svedomia...

— Nonono, pán kolega, — uškŕňa sa šéf, akoby už bol na konci s trpezlivosťou. — Lenže my máme mnoho iného na svedomí!

— Máme, nemáme! — pohodí mladík rozčuchranou čiernou hrivou ako

bujný žrebec. — Ale toto musíte ešte vypočuť. Musíte! — fľochne i na nahrbeného, suchého pisára Berkiho, akoby mu rozkazoval zložiť pero a otvoriť oči, ba i ústa. — Predstavte si, páni! Ona vojde a smeje sa, až sa jej zúbky ziskria. — Dovolíte, páni, — zašteboce, — otec má svoje obchodné veci. Ja zas mám dnes dobrú vôľu. Rada by som sa v Klátovci zabavil. Prijmete ma medzi seba? — Ale nech sa páči, s veľkou radosťou! — klonia sa pred krásnou dámou hlavy, tmavé, šedivé i plešivé. Pri pohľade na tie strojné nôžky dobre nám oči nevypadnú na dlážku. Schytíme ju medzi seba. Cigán spustí, vínka sa naleje a zábava hučí ani rozvodnená rieka. — Len či to s nami vydržíte? — pohodí vtom Gabe starý Balkovič. — Čože?! — skočí dáma ani živé striebro. — Či vydržím? Uvidíte, kto bude naposledy tancovať! — A už to potom ide. Tancujeme s ňou radom. Tancujú i Balkovič, Werner, starí páni. Príde rad na šampanské a nastáva jedinečná dámska volenka. Sivému Balkovičovi, kávovému Wernerovi s dvoma zárezíkmi na krku, i ostatným starším pánom skoro sa počnú kolená triasť. Vyvalia sa radom. Fajčia a odfukujú. Mladší sme vydržali. Sudca Jano Ježiak, môj dobrý priateľ, hafrí s ňou polku. Ona horí ani fakľa. Krásne, súmerné telo — samý rytmus. — Ešte len teraz prichodím do ohňa, — smeje sa svojmu chatrnému tanečníkovi, ktorému — zdá sa — hrkajú koštiale. Tancuje sa do vysilenia. Už mu z vykrútených, tenkých fúzikov jeden trčí nahor, druhý nadol. Napokon pri všeobecnom hahote má toho i Ježiak dosť. Socajúc sa, ide na svoje miesto — vyzváraný, znivočený ako ostatní. Ostanem sám. — Potvora, veď ty zvieš, čo je chlap! Ja som nie Ježiak, ktorému vlasy zabudli zafarbiť! — zastrájam sa sám sebe. Ona sa len smeje. Oči jej blýskajú ani belasé diamanty. Valčík, polka, čardáš, pomalý, tuhší, divý, besný ... uh! Pot ma zalieva. Nevieam, čo sa so mnou robí. Len počujem hahot, ani rev trúb pod múrmi Jericha. Keď sa spamätam, sedím už pevne na svojom mieste pri starom Balkovičovi. Ale na stole pomedzi rozostavené poháre mihajú sa božské nôžky, preberajú... To je Gaby! Krásna hlava hore, bôčky rúčkami podopreté — tancuje a smeje sa nám, smeje nadratveným, zbesneným a zničeným nad samým ránom... — Pekne, pekne, pán kolega, — nepohne sa Gelbovi ani sval na bezfarebnej tvári, — ale bol tu istý Nátan Rosenkranz. Požiadal nás podať na finančné riaditeľstvo žiadosť o licenc pre syna Adolfa.

— Zasa licenc! — splasne Jožko rukami a zahundre.

— No, áno! — zostrí šéf prízvuk, — usporiadajte tú vec, prosím! I ostatné veci! Vyflámovali ste sa do vôle, na niekoľko dní vám to azda stačí, —

8 Krčmársky kráľ

vyžmýkaného pichne ostrým zrakom. — Musím do Lučenca. Možno i do Pešti. Porúčam sa!

— Ten je z dreva, — zašomre Jožko, keď je už šéf von.

— Z dreva veru! — zloží pero suchučký Berki, ľutujúc z hlbín duše, že to on v hostinci Ku krinolíne aspoň nevidel. — Ten len robiť, drať sa a drať! Nikde nejde, nič nezažije! Ani len svojej žene nič nedožičí zažiť. A rád by nás mať všetkých, ako je on.

— A nás, — sťiši doktor hlas, — pozvala Gaby na revanš!

— Kam? — natiahne tenké hrdlo Berki závistlivo.

— Do Žajdlíc.

— To ešte len bude! — zavzdychne si pisár zhlboka. — Vezmite ma so sebou, pán doktor, prosím vás!

— A kancelária?

— Neutečie! A kedy to má byť?

— Pozajtre, Berki, pozajtre! — pustí Jožko s potuteľným úsmevom kúdol vonného dymu.

— No, — zažiarí pisárova tvár, — keby sme šli popoludní, ráno sme tu!

— Dobre!

2

Dňom pred Rosenkranzovou návštevou u advokáta Jakuba Gelba povolá si osvietený pán gróf Arnold Galassy žajdlického krčmára Jána Gáblika do svojho kaštieľa v Klátovci.

Píše mu, ako v také časy obyčajne, toto:

— Drahý Jani báči, z hlavného mesta počuť vážne zvesti. Vidieť, blížia sa voľby. Musíme mať na Rýčave rozum v hrsti a pušný prach v suchu. Prosím, navštívte ma hneď. Nech nás udalosti neprekvapia!

Gr. Galassy

Gáblík, urastený, plavovlasý, mäsitej tvári, veľmi poblednutý, poškrabe sa na pozvanie za uchom a dá zapriaľnúť. Ale prv, ako by odhrčal, rozhládá sa veliteľsky po krčme i po širokom dvore. Gróf volá? No, to je nikdy nie isté — na koľko? Na deň, či na dva? Závisí od toho, akú má tento vyžitý a hlavatý mládenčisko práve vôľu. Niekedy tá vôľa trvá len hodinu, ale niekedy i tri dni. Preto Jani báči nemôže len tak ufrknúť zo svojej veľkej domácnosti. Musí, ako opravdivý správca rozsiahleho hospodárstva a najmä jedinej krčmy v celých Žajdliciach, naložiť prísne všetkým svojim podriadeným orgánom, čo je ich povinnosť.

Ženu nájde v priestranej kuchyni. Je to tichá, chorľavá moletka príjemných črt, uvädnutá najmä častým rodením detí. Bolo ich sedem; z nich žijú dvaja synovia a jediná dcéra Gabriela, vydatá nedávno za Kolomana Krupovského, inžiniera v Machníku na Galassyho hute. Zo synov starší Gejza študuje v Pešti jus už dobrých niekoľko rokov. Mladší, Imro, je doma pri obchode. Pomáha, ako vie, otcovi. O týchto sa stará dobrá a starostlivá mama. Oni zas majú starosť vryť jej nejednu vrásku na čelo, kedysi pekné a hladké.

— Idem do Klátovca, Evica, — vraví jej muž, vyšší od nej o celú hlavu. — Dozri, prosím ťa, či sú hostia v panskej dobre obslúžení.

— A kedy prídeš? — uprie na neho žena sivé oči krotko, navyknutá jeho rozkazom.

— Keď prídem, budem tu! — odvetí muž tvrdo. — Nejdem podaromnici.

— Ja len, ak by ťa niekto hľadal, — čaká, zdá sa, ešte od neho nejaké slovo. Ale keď ho nedostane, upravuje si slúžky, hranatú, poďobanú Julu a o niečo svedčnejšiu Maru, urastené Žajdličianky, dobre riad poumývať.

Dievky — kypiace zdravím, oberučné, v pestro vyšívaných strojných opleckách, v bielom pendlíku a vyšívaných zásterkách vpredu i vzadu, opálavých na holých stehnách — sú oproti uvädnutej málokrvnej pani Eve pravým kontrastom kypiaceho života. Ony vedia z toho, čo sa v tomto veľkom dome robí, i viac ako treba. Obzrú sa za odchádzajúcim pánom, fľochnú na seba, potuteľno sa usmejú a umývajú riad ďalej.

Krčmár dlhým krokom zájde potom do panskej. Panskou je nielen preto, lebo je vkusnejšie zariadená. Tu sa zabávajú páni, keď sa obrátia v Žajdliciach. A obráti sa ich čochvíľa veru dosť. Inžinieri z Galassyho huty, lesníci, klátovskí a iní hostia. A zásada je tá, ak príde kabátoš k Jani báčimu, je — hosťom. Môže sa tu najesť, napiť, nazabávať do dobrej vôle — nik od neho nič nežiada. Pán v Žajdliciach prosto neplatí. A neraz je tu veru dymu a spevu, tanca a objímania! Teraz je náhodou ticho. Jediná duša vo veľkej miestnosti je tu, až na fialovo nafarbená moletka, pokladníčka Jolana. Sedí pri obloku a vyšíva.

Gáblík, zavrúc dvere za sebou, podíde k nej. Chytí ju pod briadku a podvihne hlavu. Jej diskrétno, podbehnuté zelenkasté oči stretnú sa s jeho belasým, veľmi ustatým pohľadom.

— Jolanka, — vraví jej mätko, pohľadiac ju po tvári, — zabehni do sedliackej. Daj pozor, nech ťa chlapi neošibú! Sedliak je huncút, vieš!

10 Krčmársky kráľ

Narozkazuje si jesť i piť, a potom, ak môže, ufujazdí.

— A vy kam, pán šéf?

— Do Klátovca, cipuška.

— Vezmite i mňa.

— Nemôžem, Gaby ide so mnou.

— Čo tá? Ona má svoje chůťky. Tej to nezavadzia.

— No, teraz nie, — zdôrazní odmerane. — Nieкто musí doma ostať. Inokedy ťa vezmem. Je ti tu zle?

— Zle ako zle! Trochu nudno, — usmeje sa koketne. — Pešť a Žajdlice, to je dvoje.

— Neboj sa, — udrie ju po chrbte. — Tu zažiješ, keď príde na to, aspoň toľko ako v Pešti! Len mi sprav, o čo ťa žiadam.

— Dobre.

— A Imra mi nezvádzaj! To je ešte dobrý šuhaj!

— Hm, — uškrnie sa Jolana na znak, ona vie viac. — Fajn chlapec!

— Príjem oddaj panej...

— Veď... — uškerí sa starému šibalsky do očí.

— Ale id', ty pokušiteľ, — potľapká ju po zadku a vyjde. V sedliackej, zadymenej, špinavej, ale i priestranej sieni nájde popíjať troch starších gazdov, Žajdličanov. Sú to: Adam Kochel Bunkovčík, richtár, Juro Gombál' Bachela, najlepší žajdlický gazda, a Matej Perc Dudroš, veľký výtržník a kartár, ktorý kedysi mal, a teraz už nemá. Všetci sú vyholení a pod forgom. Poznať na nich tie tri typy, čo zahrňujú celú dedinu: okrúhly, podlhovastý a ani taký, ani netaký. Fajčia, škriepia sa, bijú pästami na stôl, až poháre skáču. — A uvidíš, richtár, — stavia sa Maco, chlap ako konár, k tomu ešte i s poriadnym ohryzkom na hrdle, — ani v Žajdliciach už nebude o jednej krčme!

— A koľkože ich bude? — zagáni Adam Bunkovčík, zavalitý, s lalôčkom pod bradou. — Koľko, há?

— No, bude ich viac, — dotvrdí i nosatý, drobný Bachela. — I ja som počul v Klátovci.

— Budú ešte dve, — behá Dudrošovi ohryzok pod hrdlom hore-dolu. — Už sa vraj i licenc koná.

— Pre koho? — navrú richtárovi žily na políčku. — Pre koho sa koná ten licenc? Povedz — no!

— Nuž pre židov, Ungera a Blumenbacha, — bafne Perc Dudroš zo

zapekačky.

— Tvoja sprostá hlava, Maco! — zmeria si ho Bunkovčik pohľadom z vysoka.

— Ja som richtár. Už by som to len vedel!

— Taký richtár!

— Aký? — buchne Adam pästou na stôl. — Ja tvojho všiváckeho ancikrista! Nie dosť, keď ti jedna dcéra posluhuje tu v krčme pánom so všetkým, i druhú by si chcel niekam osadiť?

— Čože? — vzplanie Maco, až vyskočí z miesta. — To že moja Jula, keď je chudobná? Tvoja Tera vláči sa za Gejzom do jeho bytu záhumním a v noci. Celá dedina to vie.

— Ale majte rozum, — pokúsi sa ich tíšiť územčistý Gombál' Bachela. — I jeden máte pravdu, i druhý...

— Ach, že on má pravdu? — vrhne sa richtár i na neho, až sa mu lalok zatrasie. — To že moja Tera? Ešte i ty? A tvoju Zuzu nevidali chodiť s Imrom po konopách, ha?

— Tí, že moju Zuzu? — vyskočí ináč tichý Gombál' ani podstrelený. — Som ja splodil opicu ako ty? — cieľiac na jedného z jeho synov, sprostého od narodenia, raní richtára na citlivom mieste.

— Ty čuš! — zahriakne ho richtár. — Tvoja sestra doniesla hluchonemého pankharta, — no!

Z reči do reči, vykričia si, čo im na duši, a už sú i v kľbku. Tri litre pálenky neminú sa svojho účinku. Poháre zarinčia, táľľa je o chvíľu na zemi, a už je to — kde hlava, kde noha.

— Ja tebe dám licenc! — drhne richtár na dlážke Maca, ktorý je hneď navrchu ako obratný pes. — Nebude licenc, nebude-e-é!

— Bude! — reve zas ten. — Čo taký richtár vie? Bude-e-é!

— A vy máte obaja pravdu-u-ú! — neupustí zo šľachetného úmyslu Bachela ani teraz.

— Kuš, ty dvoch dvorov pes!

— Čo je to tu zasa? — zahrní vtom mohutný hlas krčmára Gáblika veliteľsky. — Čo ste chlapi?

— Bude licenc! — Nebude licenc! — ozve sa ešte zo zeme. Ale len čo zbadajú kľbčiaci domáceho pána, pohne nimi rešpekt. Pozbierajú sa a ako psi po bitke, otriasajúc sa, každý ide do iného kúta.

— Dám vám ja licenc! — zašomre starý. — A takúto nezdobu druhý raz mi tu nerobte, lebo vás povyhadzujem ako žaby z vršky! Rozumeli ste?

12 Krčmársky kráľ

— Ale veď — no!

Do krčmy vojde sedlička i s mužom.

— Pán krčmár, — vraví, — dajte tomuto môjmu korheľovi deci a mne dva!

— Imro, kde si? Imro-ó! — volá Gáblík, ani si neobzrúc došlých. — Sprepadené chlapčisko, kde sa zase tára?

— Tu som, tu! — ozve sa syn, vojdúc do pitvora; je na otca, urastený a plavovlasý, len je pricintľavý.

— Sprav si v krčme poriadok! — prikazuje otec. — A aby si sa neodtúlal! Ja musím do Klátovca. Rozumel si?

— Rozumel.

Len po týchto poriadkoch vyhrčí koč na hradskú. Hrdé beluše vedie zlatovlasá dcéra v žakete a so štajfáckom na hlave.

— Gaby, — obzerajú sa ľudia, ako prechodia nejednou ryčavskou dedinou. Starý je rozťahnutý na zadnom sedadle a nevšíma si ničoho. V mysli obracia si Galassyho list a uvažuje, čo ho to asi bude stáť. Tuší, nebude to ledačo. Ale má už aj on plány pre budúcnosť. Človek, ak je raz obchodník, musí využiť čas. I dobrú príležitosť. Niečo za niečo!

V Klátovci zosadne Gaby u priateľky. Tu má — ak treba — i kde prenocovať. Do starého, nažltnutým múrom obohaného Galassych kaštiel'a otec ide sám. Nie že by dcéra nemala prístup. Majiteľ ohromného panstva je plnokrvný šľachtic, a tak má i pri svojej päťdesiatke veľký zmysel pre pekné kone a krásne ženy. Nie div, keď žajdlická krásavica dostala už od neho nejednu milú poklonu a ne jeden ešte milší dar. Ona sa vie s ním rozprávať a ešte lepšie zabaviť. Ale len keď treba. Ináč rada prepustí miesto otcovi.

Gróf, prešedivený, uhladený, oblečený anglicky a pepita, prijme Gáblíka na verande ako starého priateľa. Rozumie sa, ponúkne ho hneď dobrým fajčivom a pohárikom výtečného absintu. Vedľa mohutnej hostovej postavy zdá sa primalý. Jeho nepokojné, ostré oči ako i pohyby svedčia až priurčite, že si je vedomý váhy svojich slov a nefalšovaného aristokratizmu.

— Nuž, drahý Jani báči, — hovorí, akoby mastil, vyslovujúc r len napolo, — dostali ste môj list?

— Dostal, — otvoriac obe dlane, stiahne hosť hlavu medzi väzy. — Teda budú voľby?

— Budú! — pohodí gróf významne hlavou; jeho tretou náruživosťou je práve politika. — Budú veru!

— Azda vystúpi vaša grófska milosť?

- Nie, môj Jani báči... — zadíva sa mu dôvernejšie do očí. — Ja, veď ma poznáte, hrám radšej úlohu človeka za kulisami. Ale, — blysne povedome, — vážnu úlohu!
- A s kým pôjdeme?
- Pravdaže, s vládou. Ministerský predseda je mi dobrým priateľom. Ide mi vo všetkom po ruke, teda... rozumie Jani báči?
- Rozumiem, — prisvedčí Gáblik plešivkastou, lesklou hlavou.
- Vy nám opatríte Žajdlice bytom-sýtom.
- Áno, prosím.
- Naložíte voličov na vozy a dáte doviešť do Klátovca.
- Áno.
- V Žajdliciach by to takto bolo v poriadku. Ale v Marušove?
- Tam tiež bude.
- Koho tam máme?
- Zabudla už vaša osvietenosť? — diví sa Gáblik. — Tu sme dali krčmu môjmu švagrovi, Paľkovi Hrvolcovi.
- Dobrý chlap? Opatrí to?
- Opatrí.
- A na Rudavke?
- I to ste už zabudli?
- Ach, Jani báči, starosti, starosti! Človek čím viac má — má viac i starostí. Nuž koho máme tam?
- Na Rudavke je krčmárom môj druhý švagor Peter Hrvolec.
- V poriadku. A čo na Gelbe?
- Tam len nedávno prepustila grófska milosť krčmu môjmu tretiemu švagrovi, Gustovi Hrvolcovi.
- I to je v poriadku. Nasleduje hore Ryčavu — Machník.
- Tam sú železiarne vašej osvietenosti. Inžinieri, dielovedúci.
- To je nič, — pohodí magnát zamietave rukou. — Kto je tam krčmárom?
- Na Machníku? Ján Klempár, môj synovec.
- Stačí! A v Skalčanoch?
- Matej Klempár, môj druhý synovec.
- I to je v poriadku. Sú to, pravda, naši ľudia?
- Číže by i boli, vaša osvietenosť?
- Potom sú ešte obce, — vyratuje Galassy na prstoch, — Rákošie... Vlčie Jamy... Drgáče. Tu bude ešte pekný počet hlasov. Kto nám ich opatrí?

14 Krčmársky kráľ

— Nuž, vaša osvietenosť, — siahne pritom Gáblík do bočného vrečka a vytiahne kôpku poskladaných hárkov, — tie obce sú bez licencu. A tak i bez krčmárov. Tu, prosím, nesiem žiadosti... — položí krčmár písma na stôl, potisnúc ich pred Galassyho.

— A čo ja s tým, milý Jani báči?

— Keby ste sa ráčili láskave zaujať hore na riaditeľstve a u vysokej vlády.

— A kto sú tí patriční?

— No, — vysvetľuje starý, — jeden z nich je tretí môj synovec, Ondrej Klempár. Druhý — kmotrov syn, Jozef Sahúl...

— Tretí?

— To je Matej Klempár zo Skaličian, môj druhý synovec.

— A veď ten už má licenc v Skalčanoch, — hľadá gróf na Jani báčiho v nedorozumení. — Nemýlim sa?

— Nie, vaša osvietenosť.

— Teda ako?

— Ale veľmi prosto. Keď to raz chce Gróf Galassy, na Ryčave môže mať jeden Klempár i dve licencie. Či nie?

— O tom ani reči, — usmeje sa gróf s netajenou samolúbosťou, — ešte vládzeme niečo. Ale prečo jednému dve licencie?

— Preto prosím, — prevalí Jani báči tretí pohárik absintu na hlavu, — lebo on, ten Matej, stojí vždy za druhých dvoch. Takého korteša... ani ja sa mu nevyrovnam! Ten mi pochodí obec i krčmárov na celej Ryčave.

— Tak si on toho zaslúži?

— Isteže, vaša osvietenosť.

— Veď ja už všetko, čo sa dá, — prikyvuje Galassy. — Veď sa dávno poznáme, Jani báči. Či nie?

— Dávno veru, — pohmká Gáblík, púšťajúc vonný dym do vzduchu. — A vždy po dobrom! Vždy iba po dobrom!

— Len nám to teraz nejde tak ľahko ako prv, — pohľadza domáci pán prekrásnu sivú dogu, čo sa otiera o neho, vystierajúc sa na medveďom koberci. — Čosi tamhore nehrá, ako hralo prv. Kedysi, prídem do Pešti a poviem v ministerstve — toto pre Žajdlice. Aj to je! Toto pre Marušovce. I to je! Toto pre Rudavku... všetko je! Dnes minister financií vždy má čosi iné na mysli. Musím zísť za premiérom a tlačiť, tlačiť. Čo v tom väzí — neviem.

— Ja viem, vaša osvietenosť, — nevšíma si Jani báči krásnych porcelánových

váz, ale tým starostlivejšie každého slova. — Ja viem.

— Čo?

— Podujali sme sa na tuhý boj.

— Ako? — odsype si Galassy prášok z cigary a uprie na hosťa zvedavo oči. Ten prostý žajdlický krčmár počína mu akosi imponovať. — Ozaj, čo viete, Jani báči? Na aký boj ste to prišli?

— Pozná vaša osvietenosť doktora Jakuba Gelba?

— Kto je to?

— No, to je klátovský advokát.

— Aha, — pretrie si domáci oči, akoby sa chcel na čosi rozpamätať, — procesoval sa s nami. Potvora chlap! Žid, čo?

— Áno, žid.

— Hovorte ďalej, čo viete o ňom?

— Viem iba to, čo môže uhádnuť vaša osvietenosť, — vraví Gáblik vážne. — Z finančného riaditeľstva dostávame zvesti o nových a nových žiadostiach za licencie. Dosiaľ zadali svoje prosby, — vyratuje na prstoch, — Izák Weiss, Samuel Kohn, Ignác Polák, Mark Schlesinger a akýsi Dávid Gelb, o ktorých vieme.

— A čo má do toho doktor Jakub Gelb?

— No, čo má? — otvorí oči Jani báči naširoko. — Všetky tie žiadosti idú cez jeho kanceláriu. Keď ich finančné riaditeľstvo, ako vždy odmietne, zapeluje ich na ministra financií. Ten človek, ako badať, má na mysli dobyť Ryčavu i samé Žajdlíce. To je jasné. Jeho styky iste už siahajú po samého ministra. A ak nesiahajú, budú siahäť...

— Aha, — zamyslí sa gróf, — niečo svetla by v tom bolo. Ten minister financií! — uvažuje. — Dobre, Jani báči! Najbližšie idem do Pešti a dám si na tie styky doktora Jakuba Gelba trochu pozor.

Rozhovor prejde na iné veci. Napokon pozve gróf Galassy Jani báčiho na malú partiu preferansu, ktorá trvá šťastlivo až do rána. Zatiaľ pani Gaby Krupovská neobťažuje dlho svoju priateľku a zariadi si večer i celú noc tiež po svojom. Vytrasie klátovských advokátov, od Balkoviča a Wernera, čo nesú pár krížikov, až po Jožka Merlana, na smrť.

Ráno doktor Jakub Gelb vidí z obloka svojej kancelárie zaberáť krásne beluše hore na Ryčavu. Mohutnému Jani báčimu na zadnom sedisku akosi ovisá hlava, hoci štyri-päť stovák z nočnej partie nesie si vo vrecku. Na viečka sadá mu sen. Nevšíma si dcéry, ako sa tam drží na predku. Trochu je

poblednutá, ináč ako ryba. Liace zvieria pevne. Na tvári zabudnutý úsmev a pod štajfáčkom, hodeným nakrivo, myšlienka na revanš.

3

U Gáblikov chystajú sa prijať invitovaných klátovských advokátov, najmä zlatú mládež, spôsobom ako na Ryčave. Tu vedia, ako málokde, čo patrí pánom. U Gáblikov je vlastne len dedinský hostinec, rozložený ako starý kaštieľ, široko pri ceste. Ale Gáblikovci obývajú vcelku štyri múranice, stojace blízko vedľa seba. Domy Gáblikovie kolónie, skrátka Gáblikovca, líšia sa ostro od drevených chalúp, pokrytých slamou a vinúcich sa pozdĺž bystrého potoka do nekonečna. Veľké panské obloky hľadia zvysoka na početné drobné, všelijako i nakrivené oblôčky. V samej krčme bývajú len starí — otec Ján a jeho chorľavá polovička, pani Eva, rodom Hrvoľcová. No a plnokrvné služobníctvo. K tomu patria, okrem paholka, škulavého Jana, oberučné dievky — trochu i na tvári poďobaná Julia od Dudrošov a o vlas svedčnejšia Mara od Komprdov. I červenovlasá Peštianka, Jolana, ktorá je tu ako v obchode. Druhý dom má vlastné meno — do Imrov. Tu býva žajdlický donjuan, sivooký, vyháknutý, plavovlasý Imro, so svojou suitou. Tretí dom je do Gejzov, kde sa zas zdržuje so svojimi, keď je práve doma, počerný Gejza, elegán veľmi hustého obočia, večný jurista a dobrodruh. Vo štvrtom je domácou pani Gaby Krupovská a jej spoluobyvateľ, okrúhlučký, flegmatický manžel, inžinier Koloman Krupovský, odborník Galassyho huty na Machníku. Človek-dobrák, len prívážny a málo chlapský. Tvár má krv a mlieko, hladkú, hoci sa skoro ani neholí. Na rovnom nose cviker a ústa vykrojené ani nejaká slečna. Slovom, pre ženy neinteresantný krásavec. Len zavše chodí domov z Machníka. Ináč dňom i nocou ambiciózne pracuje v železiarni. Vcelku teda toto je Gáblikovie kolónia na Ryčave v obci Žajdliciach.

Gaby, vrátiac sa šťastne pod svoj krov, nájde tu práve svojho manžela.

— Kamoško, si doma? — vrhne sa mu v panský zariadenej izbe okolo hrdla a nastaví mu líčko. — Dobre, že si tu!

— Nono, vidíš, Gaby, — objíme si ženu, akoby prišla z kostola. — Skoro si mi zrazila cviker.

— Akosi nedbáš o svoju ženičku! — pritrpie sa k nemu ako mačička, čo je vlastnosťou všetkých žien tohto temperamentu. — Týždeň, čo si nebol doma...

— Keď je v hute práce, Gaby! I teraz musím hneď na Machník.

- Musíš? — sadne si mu na kolená, pomaznúc sa s ním. — Ozaj musíš?
- Vieš, — bezo mňa to tam nepôjde.
- Ba povedz pravdu, radšej máš svoje rudy a pece. Nechce sa ti ženy!
- Veď sa ty nenudíš, — privinie ju k sebe, jednak ostáva ako zamrazená oceľ. — Vieš si nájsť zábavu.
- Viem, — pohodí Gaby hlavou povedome. — Dobre, že spomínaš. Majú prísť hostia.
- Odkiaľ?
- Z Klátovca.
- A kto, ak smiem vedieť?
- No, všetci klátovskí advokáti, vieš? Páni: Balkovič, Werner, sudca Ježiak, Jožko Merlan... — prerušuje bystrý hovor tlmovým smiechom. — Mal si ich vidieť, hahaha!
- A čo takého? — spýta sa jej muž bez bližšieho záujmu.
- Zišli sme včera s otcom dolu. Vieš, po povinnosti... Večer hľadám ti otca v hostinci Ku krinolíne. Otec bol niekde u Galassyho pri kartách. Čo robiť? Nájdem si počestnú spoločnosť pánov advokátov a ostanem s nimi. Ale mal si ich vidieť!
- Nono, veď už vrav, — chce jej Kamo urobiť po vôli. — Teda čo?
- Oni ti ma traktujú vínom, šampanským, cigaretami... A potom, len vraj či vydržím s nimi tancovať.
- A ty?
- Utancovala som ich na smrť, starých i mladých. Takí boli napokon ani vechte, hahaha! — zazvoní smiechom. — A skúsiť, ako sa majú páni zabávať, pozvala som ich na revanš.
- Na revanš?
- Áno, na revanš.
- A kam?
- K nám, do Žajdlíc. A dokázať ti, že ťa mám rada, prídem s nimi za tebou.
- Na Machník? — navyknutý na zvláštne kúsiky svojej ženy, prijíma to manžel bez akéhokoľvek údivu.
- Na Machník, — prisvedčí Gaby, — do huty.
- Kedy?
- Pozajtra! Prosim ťa, — ovinie mu ruky okolo hrdla, — povedz pánom, nech zriadia tú zábavu, čo mi už dávno sľubujú — v kasíne. Ješť, piť, všetko bude! Povieš?

— Keď si tak želáš?!

— A vieš, rada by som tých nadutých Klátovčanov poriadne nadratviť. Spravíte to, páni, tak — všetky dámy budú do polnoci zadané. Nech by sa dotiaľ páni advokáti ani nedostali do tanca. Dobré?

— Výborne! — počína baviť i Kama, ktorý, zdá sa — má pre žart asi viac zmyslu ako pre ženu. — Uvidíme, čo si počnú!

— Uvidíme!

— Po zábave pôjde sa na vychádzku ku Kaštieľu. Vyžmýkame ich, že si zapamätajú, hahaha!

— V poriadku, — pobozká si Kamoško ženu a na bričke o jednom koni pohne na Machník do huty za prácou.

Gaby vyprevadí muža na ulicu. Chvíľku hľadá za odchádzajúcim.

— Mara, — zavolá potom do dvora. — Dievča, kde si?

— Tu! — vyjde dievka z chlieva, kde kydala spod svíň. — Čo sa páči, milostpani?

— Zájdeš do Gejzov, i do Imrov, — nakladá jej vážne. — Povieš, nech napozajtre neodchodia nikam. Prídu nám hostia z Klátovca. Nezabudneš?

— Čo mám husiu pamäť? — otrasie sa Mara a už i siaži boso, s nohami od hnoja ani v papučiach.

Pani Gaby zájde si zasa hneď k starým všetko usporiadať. V krčme je viac ľudí, ako býva o tomto čase. Sú to starší, ctenejší gazdovia a niekoľko žien i detí. Chlapi, postávajúc, pijú, fajčia a diskutujú o akýchsi vážnych veciach, čo ich od furmanky i od poľa držia práve doma. Nedarí sa im ešte najhoršie. Na ohromnom Galassyho panstve dosiaľ je vždy práce. Tu sa hora rúbe, tu sa robí na pilách až po Skalčany. Treba zväzať drevo, i dosky a laty. Niečo sa zvezie na Ryčave, ale ostane dosť i na kolesá. Potom tu je huta na Machníku. Železná ruda sa musí sem dovážať z ďalekého Baniska. Na to sú, pravda, aj iné obce, od Marušova až po Drgáče. Ale prví sú vždy Žajdličania. Starí Gáblík, už i pomocou svojho zaťa, Kolomana Krupovského, vie si vždy usporiadať u správy huty, aby sa mu dlžníci mohli z času na čas ako-tak povyplácať.

No je aj iný prameň príjmu. Amerika! Žajdličan, ak mu je tu príúzkno, alebo sa mu nechce obrábať skalnaté otcovské roľičky, rozhádzané sem-ta v najrozličnejších tvaroch, vykoná si pas, rozlúči sa s mladou ženou, prípadne i s deťmi, a ide. Takých je zo Žajdlíc za morom vyše sto, a to chlapov v najlepšej sile. Ženy dostávajú peniaze v listoch, poštou, i na banku v

Klátovci. Niektoré si splatia dlh, odložia, iné zas — a to pekným počtom — naučili sa nevariť. Kupujú si biely chlieb, klobásy, najprv sladké a neskoršie i to najtuhšie. Všetko to dostať iba v krčme u pána Jána Gáblika. Peňazí teda jest, keď i nie z rozdrobených hospodárstiev. Ak v ktorom stavaní práve chýba groš, pokladnička Jola zapíše to do lajstra a nameria i odvázi. Rozumie sa, obrat je takto báječný. Aký div, keď klátovským židom dobre oči nevypadnú pri pohľade na to. Také Žajdlíce, a jedna licencia!

Jani báči, ako ho menuje celé okolie, nerobí si z tej závidi veľa. Udržiava styky s pánmí, najmä s jeho osvietenosťou všemocným pánom grófom Galassym. Koná si svoje obchodné veci, o ostatné sa nestará. Čo sa má i starať? Do Žajdlíc prišiel ako chudák a počiatočník. Ale práce sa nebál, ani podnikania. Žena, pani Eva, priniesla mu od Hrvol'cov niečo groša. A on sa skoro naučil, že dobré priateľstvo je niekedy viac ako veľký kapitál. Takto prevzal krčmu od Galassyho so všetkými zaviazanosťami. Najprv predal málo, lebo v Žajdliciach žilo sa len z roličiek a nebolo groša. Žajdlický chotár mohol totiž stačiť obci pred rokmi, keď bola polovica obyvateľov. Teraz je obyvateľov ako v nejakom meste, vyše štyri tisíc. Sudy všelijakého nápoja, čo uložil do priestrannej pivnice, videl, majú ohromnú príťažlivosť. — To je moja strojárň na výrobu magnetovej energie, — vravieval žartovne neraz, keď poznal veľkú moc alkoholu na pánov i na sedliakov. Ale čo i najlepší magnet, keď nemá čo priťahovať? Zašiel teda za pánom osvieteným. Vykonal vždy pre Žajdličanov prácu. Prišiel groš do obce a sypal sa cez jeho krčmu rovno do jeho kasy. Sypal sa vždy hojnejšie a sype sa i teraz. On neničí svojich odberateľov, i keď im napožíciava. Poradí im, počká, i pomôže. Vie, všetci robia na neho. Keby ich poničil, nerobili by. Tak sa zakúpil do svojich štyroch domov. Zakúpil i do poľa a lúk, hoci len pod mierou. Ináč majetok sa mu množí, že počtu nevie. Len keď vidí, že sedliak sa topí, povie mu: — Ale, Mišo, čo sa takto trápiš? Ja som nie fiškál, ani banka. Nepošlem ti exekúciu. Dlžný si mi dvesto zlatých, vieš — zo svadby, krstenia a pohrebu. Tá zemička, čo máš na Klinoch, sotva stojí sto. Prepíš mi ju, a budeme kvit! Dobre?... A gazda je rád. Poďakuje sa a prepíše. Takto nemá Gáblík predbežne ani nepriateľov v obci. Všetko sa robí u neho, všetko je za neho. Čo povie, platí. Čo sa má teda vystarávať? I dnes povedal chlapom: — Ak budú voľby, pôjdeme s osvieteným pánom! — Pôjdeme! Ako inak? — A kým pôjdu, môže doktor Jakub Gelb dobývať Ryčavu! — uškrnie sa Jani báči ako nejaký dynasta, sám v sebe, a po

prekartovanej noci utiahne sa do zadnej izby schrapnúť si chvíľu.

V krčme sa zatiaľ zbierajú sedliaci. Tu je i richtár Bunkovčík, zavalitý, s lalôčkom pod bradou. Nechýbajú ani jeho druhovia, gazda Bachela a výtržník Dudroš. Ostré črty, veľké nosy, oči blčiace od nápoja. Všetci sú na čomsi rozčúlení a kričia jeden nad druhého.

Čo ich za robotného dňa zdržiava doma, nie sú ani voľby, ani odpredaj urbárnej hory. O čom sa práve radia s richtárom, to je banka, klátovská Úverná banka. Táto humánna ustanovizeň vyzvala všetkých svojich dlžníkov v Žajdliciach, ako i na celej Ryčave, usporiadať si závislosti, splácať a predlžovať zmenky.

— No, počúvať! — tíši rozkričaných richtár, Adam Kochel Bunkovčík.

— Tie papiere máte na to, lebo banka nechce mať svoje požiadavky na obligácie, ale na veksle. Ale to je jedno, — vysvetľuje pri pozornosti ostatných. — Páni ako páni, a papier ako papier. Podpísať to majú: na prvom mieste prijímateľ, potom prvý žirant a pod neho druhý žirant. To je všetko.

— Bohuprisám, ešte je to ta, — poškrabe sa krátky Juro Gombál Bachela za uchom, — keď na taký zdrap papiera páni dajú niečo.

— Podpíš mi to, — predloží mu hneď zmenku vychudnutý Maco Dudroš.

— Na tristo, no! — behá mu ohryzok hore-dolu. — Liter platím.

— Za liter, prečo nie? — uškrnie sa Bachela. Vezme pero do ruky a podpíše.

— A to je dobrý podpis, — bafne richtár zo zapekačky. — Na ten v banke dajú.

— I mne podpíš! I mne! — naťahujú sa ruky, predkladajú sa zmenky.

Podpisuje Bachela, podpisujú aj iní.

— Mne na päťsto! — Mne na osemsto! — Mne na dvesto! — ozývajú sa hlasy. A zmeniek jest i černidla jest. Podpisuje sa, len milá vec. Fajčí a pije sa pritom.

Napokon vytiahnu zmenky i richtár, aj sám Bachela, prvý gazda v dedine. Podpisujú si navzájom a smejú sa na pánoch, že peniaze dajú na to.

— A ja som bol u kmotra, — vykladá červenák Martin Mlatec. — Nebol doma. Kmotra vraví: Veď je tu chlapčisko! Ono už chodí do školy. Vie i písať, nech ti to podpíše za otca! Aj som tak spravil, a je to...

— No, nie je ešte najhoršie na svete, — pohmká si richtár, ktorý už tiež dosť napodpisoval, — keď si chudobný človek takto môže pomôcť! — zdvihne pohár a zazdravká: — Nech nás pán boh živí!

— Pán boh uslyš! — Pán boh uslyš! — prevaľujú chlapi poháre na hlavu,

traktujú sa, ako kde je všetko v poriadku. O chvíľu ozve sa z dymu a hluku spev:

Nebojmeže sa my, chlapci Žajdličania,
len nech máme za čo piť až do skonania!
A keď i smrť príde, nás ver' nepredesí.
I ju ponúkne: Starká, chlipniže si!

To je už hej pesnička! — pochvaľuje si richtár.

— To je! — prisviedčajú, fajčiac, Bachel a Dudroš, ktorí dávno zabudli na včerajšie kľbčovisko a sú už zasa ani reťaz.

Medzitým chodia dnu i von ženy a deti s krpkami, fľaškami i pletenými demižónikmi.

— Dajte mi dve deci sladkého s rumom! — postaví strapaté chlapčisko fľašu na pudľu.

— A mne tri deci roztopčínu, — pýta si mladá nevesta žhavých očí ani uhlíky.

— Mne dajte do tohto demižónika tej zdravej, — vraví žena v strednom veku, ovisnutých prs a vypuklého brucha. — Starý mi nechce ísť kosiť, kým mu nedám...

— A ja chcem pre seba do rumplíka, — otrčí skoro prázdne d'asná totka Kulbaska, žena ani usušená hruška, navyknutá už i na najtuhšie. Keď jej nalejú, namieša do toho korenia i papriky a jedným šmahom prevalí na hlavu. O chvíľu už podskakuje i halačí pred chlapmi:

Hreje ono, hreje, aj to pálenčisko,

ale mladá žena — žeravšie ohnisko... ichu-chú!

Gejza nestačí nalievať, napudrovaná, voňavá Jolana odberať peniaze, prípadne značiť do lajstra. Keď má pokladnička trochu pokoja, koketuje so šéfovým synom. Ak Gejza vyjde, navíja si bavlnu do kľbka, miesto papiera vezme si z pokladnice desiatku, teraz práve stovku, a navíja na to. Tu je nie obchod, ale veľkoobchod. Takú maličkosť nik nezbadal a nezbadá. Krčma sa vyprázdni, a hneď je zasa plná. Jednému treba na furmanku, druhému na kosbu, tretiemu na svadbu, štvrtému na pohreb... Tak to ide.

Ak počerný Gejza nestačí nalievať, oberučná Júla nestačí vynášať nápoj z pivnice, tu stáča urastený, no cintľavý Imro, ktorý je tvárou na otca, očami na mater, ale i so sestrou Gabou dravých sklonov. Fondom svojej mladosti nehospodári vôbec. Rozhadzuje ho na všetky strany. Zájde si do Pešti za Gejzom, ktorý tam najradšej kartuje. Keď sa vyburí, príde

domov. Obyčajne — nie sám. Nedávno priviedol si so sebou okatú, drobnú židovčičku, Dinu, čo i teraz býva v jeho domci. Ináč sa rád pobaví i so sedliačkami. Medzi tými sa nájde v Žajdliciach dosť švárných, kypriacich mladostou a zdravím. Kedysi ich vraj bolo urastených, pekných viac. Dnes ich je menej. Akoby sa zrodili. I chorých je viac. Ale Imro, aký je cintľavý, tak sa ľahko zapáli. Ak má niečo v hlave — nepreberá. Len nech je to žena! Ani teraz nie je inak. Pivnica je ohromná. Sudov v nej a sudov. Pozerá na tie tmavé zruty, kým je Julia hore s nádobami. Zdá sa mu, otec má pravdu, keď spomína, že sú to stroje, vyrábajúce nezdolnú energiu, príťažlivú pre celé Žajdlice. Tá sila vytiahne z domu sedliaka, vytiahne gazdinú, nevestu, všetkých, až po malé decká. Vytiahne i kravu zo stajne, hlavnicu spod hlavy, roľu z pozemkovej knihy a čo všetko! Mení to na peniaze, strieborniaky, bankovky. Peniaze sa sypú dňom i nocou, do železnej truhlice hen za tým sudom sa sypú. Kľúč od nej je pod tretím sudom z horného kraja. Všetci z rodiny vedia o tom. Schodia sem, odomknú a naberú si, koľko komu treba. Nik sa na to nedopytuje. Nik nevyhľadáva. Je z čoho!

— Dobrá mašina! — uškrnie sa Imro a sucho zakašle. Podíde k tretiemu sudu odhora, vyberie kľúčik, otvorí pokladnicu a natíska si do vrecka bankoviek. — Zídu sa! — prejde na druhý kraj pivnice, kde sú najjemnejšie vína v pečatených fľašiach. Siahne po jednej, otvorí, ochutná. — Šampanské... dobrá mašina, eh!

Keď zide Julia s prázdnyimi nádobami, podá fľašu i jej.

— Na, dievča, vypi si! Také si ešte nemala v ústach.

Julia sa najprv zdráha. Vie, u pánov nič je nie zadarmo. Ale zvedavosť ju dráždi. Vezme parádnu fľašu, priloží k ústam a vtiahne plným dúškom.

— Dobré? — hlce jej prekypujúce zdravie Imro podivným pohľadom. Nikdy si predtým nevšimol túto oberučnú dievku. Zdala sa mu len ohyzdnou, poďobanou ťapou. Ale teraz ho dráždi každým pohybom. I tie buclaté ruky a veľké nohy ho dráždia. Jej široká vyčervenená tvár je mu celkom peknou a prv prázdny pohľad — teraz dráždivým a zvodným. — Chutí ti, Julia?

— No!

— Tak si upi ešte!

A ona poslúchne. Mladý pán sa usmieva jej, ona jemu. Pošteklí ju — ona sa chichoce. Chichoce sa i on. Chichocú sa obaja. Z krčmy ozve sa akýsi stupňovaný krik.

— Otec, poďte domov! — počuť ostré, chlapské slová. — Musíte! Prideme o všetko!

— A čo mňa? Kto mne? — píli zachrípnutý hlas richtárov.

— Ja som si pánom na svojom, a nikto iný, vieš?

— Už sa berte domov! — preniká zas ten prvý rozkazom. — Mať sú nám na posteli, a vy tu! Hybajte, lebo vás vezmem ako šup na plece...

— To je richtárov Martin, — chichoce sa Jula ešte vždy, a ani nevie, na čom. Keď ju to len má na smiech. — Hej, Martin je to! Najkrajší mládenec v dedine. Počkajte, mladý pán, tam sú i môj tatko, — vzchopí sa naraz, — idem pozrieť, čo sa robí!

— Idem ja, — zaskočí ju Imro, podráždený, až sa mu nozdry zachvievajú. — Ja idem, — pobehne k dverám, ale zrazu — miesto aby šiel — pivnicu zavrie a kľúč v zámke...

Nastane tma. Ani sudy nevidieť, ani fľaše. Iba ich moc cítiť, rozkazujúcu, príťažlivú, hroznú, démonickú moc...

Hore v krčme je trma-vrma. Martin, počerný, urastený, svalnatý mládenčisko, chytí otca popod pazuchy a vlečie ho domov. Na veľký hluk vyjde zo zadnej i krčmár Gáblík a, hundrúc, obzerá sa ospalo. Na prahu stojí i Gaby. Hľadá za Gombál'ovci, zahryznúc sa zrakom do mocnej Martinovej postavy. Scéna ju nezaujíma. Takých od detstva videla tu dosť. I pikantnejších. Neraz vyvliekla odtiaľto mať syna alebo nevesta mladého muža. Čo len to!

— Ale ten Martin, ten Martin! — zažiaria jej hlboké nebové oči neskrotným plameňom. — Z toho by už bol frajer!

Zrazu sa spamätá, vojde do predsiene. V krčme, vidí, pije sa ako prv. O jedného viac, či menej, čo je to? V dyme a smrade inkasuje Jolana, zapudrovaná až na fialovo. Klbko bavlny už navila, i odložila si ho. Gejza meria — nalieva. Ale o chvíľu nemá z čoho merať.

— Jula, Jula, — skrútna sa Gaby a vyjde na dvor. Zabočí k pivnici. Chytí sa kľučky. Tá cvakne, ale dvere sa neotvorila.

— Zamknuté? Ale, Jula, — zavolá tak, aby pochopili, — pálenky nieto!

O chvíľu zaškrípe kľúč. Vo dverách pivnice stane Jula s nádobami v rukách. Rozpačito díva sa na Gaby a sprostoto sa smeje.

— Veď si len ohyzdná! — hodí jej pani do očí.

— Čo ja môžem za to? — mykne prasto plecóm.

— A kde je Mara?

24 Krčmársky kráľ

— Išla s paňou do dediny.

— A pani kam šli?

— No, kam? — uškerí sa Jula drsno. — Kam chodievajú. Išli po chalupách. Iste budú niekde u Kochelov. Richtárka sú chorá.

— Tak bež! — ohriakne sa na dievku. Vtom z hlbín pivnice blysnú bratove oči vyzývavo, akoby nič. — A ty, Imro, — pohodí mu ironicky, — nemusíš si inokedy Julu zamykať v pivnici. Nikto ti ju neukradne! Veru nik.

4

Pani Eva Gáblíková, rodená Hrvol'cová, pochodí z dobrej ryčavskej rodiny. Vydala sa z lásky, proti vôli rodičov, za prostého mäsiarskeho pomocníka. Z dedičstva dali jej preddavok. I to bolo už na slušný podklad — podnikateľ. Prišli do Žajdlíc a prevzali Galassyho krčmu. Jani bol driečny chlap a nie zlý človek. S ľuďom vedel zaobchodiť. Ona zas, i popri deťoch, ochotne pomáhala mužovi v jatke i pri čapovaní. Deti mala rada a ťažko niesla, keď jej umierali. Ale ešte ťažšie jej, že sa zo živých ani jedno nepodalo na ňu povahou. Všetky tri sú na neho, svojvoľné a náruživé. Na mužovu prudkú povahu navykla. Už pred rokmi pocítila, že mu pre svoju málokrvnosť a chorľavosť nevyhovie. Čože, taký chlap — na mäse a víne! Vedela o všetkom, čo sa v dome robí a poručila to do vôle božej. Ale čo vidí u detí, to ju nesmierne trápi.

— Čo len bude z nich? — pomyslí si neraz.

A ešte čosi leží jej, ani ťažký balvan, na svedomí. Neušlo jej, ako si muž zakladá na strojárni v pivnici, plnej fliaš a sudov, kde sa vyrába príťažlivá, magnetická energia. Všíma si, čo tá démonická moc robí z celých Žajdlíc. Pamätá tých ľudí pred tridsiatimi rokmi. I tie chalupy pamätá. Domce sú, ako boli — drevené, so slamenou strechou, drobnými i nakrivenými oblôčkami. Ale ľudia, tí sú iní. Celkom iní! Kedysi bolo biedy, lenže chlapi boli krajší, zdravší, červených líc. Ženy a dievky chodili čisto v peknom žajdlickom kroji. Dnes sú špinavé. Ani chorôb nebolo tak veľa, ani pravôt, bitiek, vrážd a všelijakých zločinov. Dnes sú ľudia zlí. Nerobia si dobre. A keď je s nimi bieda — preklínajú. Tak hnusne preklínajú! I pred ich krčmou kľakol už nejednen sedliak a nejedna sedliačka s kliatbou, aby na nich, Gáblíkovcov, ani slnko nesvietilo! Muž nedbá na to. Okríkne odvážlivcov, a je! Také scény sú na Ryčave všade. Aj inde sú. Ale jej až srdce kráľajú tie hrozné slová. Vidí, obrat rastie. Závratne rastie. Do železnej truhly v pivnici sype sa groš, sype. Nik jej nepredpisuje, koľko si smie vziať. No, čo

z toho? Čím je obrat väčší, tým je viac i samopaše a hriechu v dome. Čím je viac kapitálu a bohatstva, tým viac kliatby sa rúti na celú rodinu. Ona nemôže na to hľadiť, ako muž a deti. Ju morí svedomie dňom i nocou za všetkých. A keď stačí, zoberie sa, pojme z dievok Maru či Julu. Niekedy i obidve. Naloží im do košov zavárania, pečiva, šiat i liekov — zo svojej domácej lekárnicky. Takto vystrojená zájde do chalúp, kde sú chorí alebo pomoci potrební. Niečo ju ženie, núti — čím-tým hojiť rany, čo — tuší — i tá démonická moc, vyžiarujúca neviditeľne z ich pivnice, spôsobila.

I teraz prejdú s Marou od Komprdov na Močidlách niekoľko chalúp. Starý si ľahol, mladí sú všetci doma, — opatria ho. Ona môže za chvíľu prejsť po dedine. Kade ide, všimnú si ju deti. Pobehnú k nej s úsmevom, dôverne.

— Tetuška, poďte k nám, — vraví jej ružové dievčatko, strkajúc si ešte prsteček do úst, oblečené do kroja ako chutná bábika. Vyšívané oplecko, červeným pretkávaná zásterka a rožky na hlave, pestručké rožky, spod ktorých blysnú na ňu veľké sivé oči. — Poďte, — chytí ju smelo, ako známou, za ruku. — U nás je toľko žien!

— Á, Hanička, — pozná pani dievča svojej častej pomocníčky v domácnosti, Hany Nechtáčky Dudrošovej. Slamenej vdovice, akých je v Žajdliciach vyše sto; ich mužovia odišli za more vyrábať kus chleba. Mladá je ešte a výborná kuchárka. Ak kto vie ulahodiť i starému Gáblíkovi, to je ona. A sa jej to i poriadne vypláca. — Vravíš, doma je mamka?

— Doma.

— A kde ti je otec? — dovráva sa s deckom, hoci vie, kde je.

— Nuž v Amerike.

— A čo tam robí?

— Zarába peniaze.

— A pošle i vám?

— I teraz nám poslali! — pochváli sa Hanka. — Mamke, mne i Adamkovi.

— Máš i bračeka?

— Mh! — prikývne bielou vlasatou hlavou. — Poďte, ukážem vám ho v plachtici!

Pani ide, kade ju Hanka vedie. Mara s batôžkom na chrbte a s košom v ruke kráča za nimi. Niekde ju pristavia ženy, čo perú na potoku. Zvedavosť zdvihne strojné hlavy, prizdobené do končita vyšívanými rožkami. Keď im posunkom dá znak, kam idú, poprikyvujú si, pohodia čosi z jedného brehu na druhý a perú ďalej.

Hanka drží tetušku pevne za ruku. Kráčajú hore hučiacim, rozkypeným potokom, obrúbeným oškľbanými vrúbami. Prejdú cez lavice, potom pomedzi chalupy, stajne a hnojštia.

— Tu bývame my, — ukazuje dievča na novú murovanú chalupu, vedúc ich popod obloky. Oblok do dvora je otvorený. Páchne z neho varenou pálenkou a vybuchne rozpustilý spev:

Aké, Hana, vzdychy, aké žaloby?

Veď ti Adam v Amerike zarobí.

Za dobrý groš do fľašky i do misy.

Hana naša, nebuď hlúpa — už si!

Pani Gáblíková nie je tu prvý raz. Pozná Nechtáčkin dom, je na ňom dosť dlhovo, ktoré išiel Adam Nechták odrábať do sveta. Len uvažuje, ísť, či nejsť ďalej, keď je tam dnes všeličo na kope. Bucláčka Mara uškŕňa sa, mykajúc batohom podľa nôty. Pozná tú pieseň. To je pre Amerikánky, ako menujú v Žajdliciach opustené ženy, ktorým mužovia odišli do Ameriky. Sú to veselé stvory. Niektoré z nich vo dne, niektoré i v noci. Dudrošovie Hana je taká i vo dne i v noci. Neraz plašia od nej mládencov. I listy idú do Ameriky, bezmenné listy — ako gazduje doma s dolármi. Ale čo ona môže, keď má takého dobrého muža? I vynadá jej v liste, a hneď zasa pošle peniaze. — Ach, pani veľkomožná, — víta v pitvore prichádzajúcich mladá žena. Tvár jej blčí ohňom, oči kamsi bežia. — Nech sa páči bližšie.

— Čože ty tu, Hana? — vojde Gáblíková do izby, plnej žien. Na stole veľký hrniec hriateho, len tak sa z neho parí! Poháriky, klobásky a biely, bielučký chlieb. Niekoľko žien sedí okolo stola, iné sú už tam rozvalené na posteli i pod pecou. A všetkým blčia tváre, všetkým blúdia oči a nakrivujú sa ústa, kým decko vyrevúva z plachtice. — Azda robíš pohrebničkú? — pichne pani gazdinú.

— Ešteže čo! — nepríde Hana do rozpakov. — Spravili sme si dobrý deň, — vezme smidku chleba, namočí do pálenky a strká rozkričanému decku do ústok. — Na, nerev! — okríkne syna. — Uč sa od mladi! Maj i ty dnes sviatok! — A prevaľujúc oči, obráti sa k panej: — Nech sa páči s nami!

— Ďakujem, — odťahuje sa Gáblíčka, hoci ju Hanka silou-mocou ťahá pozrieť Adamka v plachtici. — A vy, — obzrie sa po ženách, — nemáte dnes nijakej roboty?

— Robota neujde, hahaha! — chichocú sa ženy.

— Hej, ale deň ujde — robotný deň!

— Zajtra bude druhý! Dosť sa narobíme!

— Starý mi poslal niečo z Ameriky, — vysvetľuje Hana udivenej panej celkom nevinne. — Povolala som rodinu, sestry, kmotru, švagriné, sesternice, — usmievajúc sa sladko, nalieva z hrnca varechou do pohárika, — na jeho zdravie! Nech sa páči s nami! Dobrá je!

— Nemôžem! — odtíska pani pohár od seba.

— Veď je od vás, — ponúkajú ženy. — Od vás veru!

— Hoci, — pichne ju čosi okolo srdca, — hoci je!

— Hnusíte sa nás, — hľadia na ňu v nedorozumení, ako len môže ohrdiť takú dobrotu! — Mara, Komprdka, na, — tisnú pohár dievke. — Ty si ako my. Oblizni, dobrá je!

A ona by si i chlipla. Vidieť jej to z očí. Ale nechce si paniu nahnevať.

— Ani ja nechcem, — mykne plec om z vysoka. — Nie!

— Hana, keď si už chcela, mohla si radšej obed navariť, — zdržiava sa pani Eva nevyčítať im. — Mohli ste mať dobrý obed za to.

— Veď máme, — chichocú sa ženy. — Pekný biely chlieb, klobásu... Dobrá je... od vás!

— Poďme, Mara, — pozrie pani Eva na dievku. V druhej chvíli sú už na dvore. Ponáhľajú sa, akoby ich hnal.

 Za dobrý groš do fľašky i do misy.

Hana naša, nebuď hlúpa — už si!

 Samopašný spev a chichot nesie sa za nimi.

Gáblíková posporí krokom, keď to nechce počuť. Márne! Chichot rozváľaných žien zavŕta sa jej hlboko do duše. I tie pohľady, blúdiace sem-ta ako pomýlený reflektor. Chytá ju to rovno za srdce. Cíti, zodpovednosť za to je na ich krčme, na ich pivnici, plnej sudov a fliaš. Na jej mužovi, deťoch, i na nej samej...

Vojde do niekoľkých chalúp. Za ňou Mara s batohom na chrbte a v ruke s košom. Všade sa jej niečo uľahčí. Biedy je a biedy. I choroby, a to všelijakej. Rozdávajú lieky, fľaše zavárania i šatočky, kde je veľmi treba. Ľudia hľadia na dobrú ženu a ďakujú.

— Pomodlíme sa za vás, pani veľkomožná. Pomodlíme, — vravia.

Niekde i zaplačú.

A pani Eva nechce počuť slová vďaky. Ona vie — to je z ich. To je všetko z ich groša a majetku. I viac! Tá strojáreň, čo je v ich pivnici, vyťahuje ľuďom viac, omnoho viacej. Ona im vracia z toho omrvinky. Z tisícov haliere,

utíšiť svedomie, aby nekričalo.

Na Hornom konci zarazí ich srdcervúci krik. Vzduch štiepa ženský hlas, akoby vraždili človeka. Pred Perecovie chalupou detí a detí. Ľudia vychodia na priedomie a dívajú sa. Ženy zalamujú rukami.

— Čo je, deti? Čo sa robí?

— Ujec Perec Dudrošovie opitý prišli z krčmy. Teraz tetku bijú.

Na podstení zvjá sa žena na zemi. Košť je len a koža. Šaty dotrhané, vlasy pochlpené. Sadne si, vezme si hlavu do dlaní a narieka.

— Čo ti je, Zuzka? Čo?

— Zabije ma, za-bi-je-é! — ani sa nepozrie, len ňou myká, akoby sa jej už srdce malo puknúť. — O všetko prídeme! Všetko stačí preliať dolu tým gágorom. Bodaj toho pán boh skáral, kto ten nápoj vymyslel! I toho, kto ho meria. Nech ho slnko neosvieti! Nech ho tá zem nenesí! Nech uvidí svoj majetok navnivoč, i svoju rodinu, ako ja dnes svoju! Bože môj, bože môj... Z pitvora počuť buchot a tresk hrncov. I oplzlé reči a hnusnú kliatbu — bohakrista naháňať.

— Ničí, čo ešte má, — vravia si ľudia.

— I tak mu to príde všetko na bubon!

Pani Eva len počuje hroznú Zuzine slová. Hľadá na nešťastnú ženu, dodriapanú, dobitú. Rada by jej niečo dať. Rada by ju niečím uspokojíť. Nech by len odvolala, čo jej práve vyletelo z úst. Nech by povedala, že chce od nej za to sto, dvesto a hoci tisíc zlatých... Nech! Len keby tú hroznú kliatbu odvolala! — stojí Gáblíková na podstení bezradne ani stĺp. Zrazu sa vzhopí a kráča odvážne k pitvorným dverám.

— Nechoďte, pani, — kričia na ňu ženy z uhla, — zabije vás! To je zver!

Ale ona len ide. Zdnuky znie ešte vždy treskot rozbíjaného náradia. Ju čosi ženie a dodáva jej smelosti. Aká je naoko slabá, taká je mocná duchom.

— Maco! Maco! — volá od otvorených dverí. — Čože to robíš, Maco?!

— Aha, ty panská pľuha, — ozve sa zlovestný rev, — prišla si si po dlh, čo mám na rováši? Vyplatím ti, čo je tvoje, prisámbohu, vyplatím...

Pani stojí na prahu chladnokrvne, nepohnute. Nedá jej, dať mu niečo, uchlácholiť ho i vyhrešiť. Ale vtom — bác! veľký hlinený hrniec tresne do somíka. Črepy z neho padajú jej k nohám.

— Ja ťa vyplatím!...

— Poďte, pani, — strhne ju za sebou červenák, Martin Mlatec. — S ním sa teraz nedá. Až sa vyspí, rozplače sa, a bude ako dieťa.

Gáblíkovú prejme strach len teraz. Obráti sa s Marou a idú späť — dolu dedinou. Deti hľadajú na ne. I pozdravia sa im.

— Aké pekné deti, — stihne pani po tom všetkom zbadat'. Iba pred orýpanou školou postaví sa im do cesty podivné človeča. Tvár má starú, telo ako chlapec. Uškľabí sa a nastaví dľaň.

— Daj! Daj!

— To je náš piadimužík! — smejú sa chlapci, postrkujúc ho dopredu. — On už bol i na odberačke.

— Nevzali ho, keď nemá takej miery, hahaha!

— A či si ty? — podá mu pani kus koláča. — Či?

— Ja... ja... ja... — oči sa mu smejú, keď chce hovoriť a nemôže.

— On je hlásnikov. Dobrý chlapec, — uškľábajú sa kamaráti. — Ani vraj chlapom nebude nikdy. Načo? Hahaha!

— A ty si či? — postaví sa Gáblíková pri peknom dievčatku. Tváričku má jemnú, očká belasé a veľké. — Čiaže si?

— To je tej Bachelovie prespanky, — povie dievka Mara. — Nepočuje, ani nevraví.

— Pán učiteľ hovorí, — ozve sa jeden zo šarvancov, — kde vraj veľa pijú, tam sú také deti.

— Pane bože, — zachveje sa srdce pani Evy, — všade len to jedno. To jediné! Akoby všetkému zlu v Žajdliciach bola na vine len pijatika! Tie veľké, čierne sudy, tam pod jej bývaním! Ach!

Takto štvaná svedomím, pristaví sa ešte pred domom, kam sa vlastne vybrala. Je to pekná múranica. Na prednej stene skrinka a pod drôtovú sieťku akási listina. Za skrinkou tabuľka s nápisom: Richtár obce.

Do tohto domu, z ktorého už vidieť do Gabinho dvora, vojde pani i s Marou. Vystupuje isto po kamenných schodíkoch. Richtárka Hana je jej vrstovníčka. Rozumejú si v mnohom. Nuž zájde sem neraz.

Zarazí ju mŕtve ticho. V pitvore na posteli ktosi spí. To je richtár, ktorého syn dovliekol z krčmy pred chvíľou. Nehne sa, leží ani snop.

Gáblíková ticho zaklope na dvere.

— Voľno, — ozve sa mužský hlas.

Pani, vojdúc do priestranej, peknej izby, zazrie mladého chlapa sedieť za stolom. Prstami vchodí si hlboko do bujných čiernych vlasov, podoprúc si tak ťažkú hlavu. Keď zbadá návštevu, zdvihne čelo, uprie ocelovosivé oči neisto ako vyrušený zo sna.

30 Krčmársky kráľ

— Pani Gáblíková! — zašepne. — Sadnite si, prosím. Ona najprv vyberie z Marinho koša dve fľaše zavárania. Postaví ich na stôl... a sadne si.

— Spí? — mrkne posunkom na chorú, ležiacu bez pohybu na posteli.

— Spí, — prisvedčí Martin, vysoký, ramenatý, pravidelnej tvári, najkrajší mládenec v dedine. Nedávno prišiel od vojska. Mal by sa oženiť, ale keď je mať chorá...

— A ako je?

— Nuž nie najlepšie, — vraví ani nejaký inteligent. — Kedysi ich udreli otec. Od tých čias žalujú sa na ľadvie.

— A lekár čo?

— Azda vraj prídu k sebe, — dusí žiaľ mládenec. — Keby otec boli inakší! Ale oni len tak... Nikdy nie sú doma. A to mater doráža, — zvezú sa mu dve veľké slzy po peknej tvári. — Doráža veru!

Tie dve slzy zvezú sa i jej rovno na dno duše, menia sa na žeravé uhlíky. Gáblíková pocíti v srdci fyzickú bolesť. Vie, Martin nie je ako otec. Ani ako iní žajdlickí mládenci. V krčme ho sotva vidieť. Robí na hospodárstve. Keď stačí, sedí doma a číta. I knihy má hen v almárii. I časopis. Pani Eva mĺkvo hľadá pred seba, akoby chcela vyhnúť tomu žalujúcemu, peknému mužskému pozoru.

— Hneváš sa na nás, Martin? — prehovorí konečne.

— Neviem, — stisne Martin plecami.

— Keby sme krčmu nemali my, mal by ju niekto iný, — pokúsi sa pani inštinktívne brániť stratenú vec. Pokúsi sa pre neho i pre seba. — Mal by ju taký Kohn, Weiss, Schlesinger... Prípadne Abrahám Unger alebo Adolf Blumenbach...

— Mal, — zvesí Martin hlavu.

— A nech nie môj muž, možno je tu nie jedna, ale osem krčiem.

— Veď je tak, — zdvihne zrazu mládenec hlavu. — Lenže, pani veľkomožná, nám sedliakom, uverte, je to jedno, či nás kvit zničí z rúk žida a či z rúk kresťana.

— A je to tak zle? — hľadá na neho placho.

— Je, pani! — rozvraví sa mládenec pološeptom, — nezobudiť mater. — Vidím to u nás. Kým otec neboli richtárom, málokedy sedeli v krčme. Pracovali sme si, a bolo všetkého. Teraz neobsedia doma, a keď — vždy je iba hriech. Mali sme pekný čistý majetok. Dnes kto vie, koľko zmeniek žirovali! Koľko narobili dlhu a čo je zo všetkého tohto ešte naše! A tak je

to z dom na dom v celej dedine... Kedysi Žajdličania mali svoj chotár a čisté grunty. Dnes? Nažirujú si jeden druhému. Povedia, gazdovia sme, ale ich gazdovstvo — ak nepatrí dnes — bude patriť zajtra Úvernej banke v Klátovci. Ta sa neplatia árendy od svojho vlastného majetku... A čo len to! — hľadá Martin panej vždy akosi dravšie do smutných sivých očí. — Ale tu sú zvady, bitky, pravoty, hotové peklo, veľkomožná pani...

— Ach, — zastonie chorá mať, neotvoriac očí. — Jeje!

— A ešte to! Ale, — vstane naraz prudko a chyť Gábličku za ruku, — poďte, ukážem vám čosi!

Vyvedie ju z izby do pitvora, z pitvora do zadnej, veľkej izby, kde z holej slamy na posteli zahľadá sa na nich dvoje očí spod nízkeho, nizučkého čela. Dívajú sa strnule, hlúpo, bez záujmu, ako upretý pohľad dvoch prázdnych dier.

— Uh, — zachveje sa pani od hrôzy, zazrúc naraz človeča–opicu. Počula o tomto nešťastnom tvore, no nevidela ho ešte. — Uh! Desné!

— To je, pani, — hľadá Martin smutne, — čo najviac zožiera našu mater. Nie je ono ani na človeka podané. Nevrávi, len vrieska. Poje hocičo, i to spod seba. Periny, plachtu nestrpí. Znečistí a podriape všetko. Viazeme ho o posteľnú nohu. Ináč utečie ako divé a porobí zle.

— Ach, bože, — zakrýva si oči pani Eva. — A to je tiež z toho? — úzkostlivo zastonie, čakajúc azda nejakú oslobodzujúcu, zápornú odpoveď.

— Z toho, — skloní mládenec bezradne hlavu. — Lekár tak vraví. Ja som sa i dočítal. V Žajdliciach prv nebolo, dnes je plno všelijakých mrzákov.

Gáblíková podá mu ruku a vyjde bez slova. Príduc domov, vrhne sa na pohovku a křčovite zaplače.

— Mama, mamička, — príbehne vtom Gaby za ňou, — čo sa ťa nahľadám! Kde si toľké časy? Prídu nám z Klátovca hostia. Páni advokáti. Pohostili ma — sľúbila som revanš. Dobre?

— Dobre, Gaby, — odtisne ju nežne od seba. — Len ma nechaj! O chvíľu mi prejde.

5

Za jasného letného popoludnia tri koče hrčia hore Ryčavou. Obsadené sú kvetom malomestskej inteligencie. Na prednom sedia Balkovič s Wernerom, veselý vdovec s bezstarostným starým mládencom. Na poslednom zlatá mládež, Janko Ježiak, Jožko Merlan a iní. Najviac advokáti. Na všetkých troch fiakroch krúti sa rozhovor okolo jedinej otázky: aký čert

len väzí v panej Gaby, keď ich tak všetkých vytriasla na tanci?!

U Gáblikov zas chystá sa od rána usilovne. Spiecky, husi, morky sa režu, ako kedysi na Gabinu svadbu. Vypeká sa v kuchyni a praží, až z toho udiera vôňa o nos i chlapom v sedliackej. V Žajdliciach nie je to nič nového. Tu sa bavia neraz inžinieri z huty, i lesníci panstva, a kto všetko, so svojimi i nesvojimi paničkami. Niekedy je tu hosťom i jeho osvietenosť, gróf Arnold Galassy. Zväčša, ak Jani báčiho potrebuje na niečo. Preto je tam dolu pivnica nielen na sprostú pálenku, rum a také. Sú tam vedľa tých veľkých čiernych sudov i fľaše prvotriedneho vína a francúzske šampanské najvzácnejšej značky. Pani Eva je zas výborná kuchárka, a keď ide o to — na Gáblikovie kolónii nájdú sa vždy i veľmi zručné pomocníčky.

Gaby, ako pravá dáma, vedomá, že je tu v Žajdliciach so svojimi darmi doslovne zakopaná, zrejme — nepracuje. Má dosť starostí sama so sebou — udržať sa pri svojom temperamentnom spôsobe života sviežou, duševne pružnou a krásnou. Zato, keď ona má na tom nejaký záujem, ona poháňa ostatných.

— A ste už hydinu porezali? Ste ju dobre očistili? Už sa pečie?... A zákusky budú, ako som vám vravela o tých v Pešti? A torty? A ovocie? Hrozno? Datle? Čierna káva? — príbehne zo svojho domu nakuknúť, a zas sa vráti, ak nie pred zrkadlo, tak k nejakému napínavému románu.

Jej život je sám v sebe najnapínavejší román. Všíma si s vrodovým pôžitkom, ako hrdinky milujú. Ak jej niečo zaimponuje, snaží sa to v svojich dobrodružstvách čím skôr napodobniť. Ak nie, odhodí knihu s dešpektom, v povedomí svojej cennosti. Ona hľadá na život zo stanoviska, čím ju pobaví dnes? Čím zajtra? Čím pozajtre? Svojou náročnou a neskrotnou povahou ponáša sa na svojich bratov, Gejzu a ešte viac Imra. Len je prebývanejšia. Preto sa vydala za inžiniera Kolomana Krupského. Vedela, zlievárenská pec tomuto výtečnému človeku zviaže pozornosť viac, ako by ona nemohla robiť, čo sa jej páči. Vie, otcovi je to jedno. Otec má svoj obchod a svoje styky nahor i nadol. Mame sa to nezdá, ale mama je dobrá, veľmi dobrá. Svojej krásnej dcére a jej samopašnostiam nemôže odporovať. Keby i chcela — je neskoro. Ju ženie neskrotná, búrna krv. A čo tú krv ženie? Kto by to mohol povedať? Hádám hojnosť. Hádám tie čierne sudy ako kolesá ohromného stroja, vyrábajúceho nezdolnú energiu v pivnici. Hádám tie! Kto ho vie?!

I teraz nejde jej len dať revanš klátovským advokátom. Bavia ju i páni, ako

Balkovič a Werner, gavalieri s podagrou v nohách. Na nich vidí najistejšie silu svojej podmaňujúcej ženskosti, hoci sa ich lichôtkam ozaj iba smeje. Ale tu je i plavý, fúzatý Ježiak. A najmä počerný, vlasatý Jožko Merlan, koncipient v kancelárii doktora Jakuba Gelba. Tento mladík, čo v hostinci Ku krinolíne vydržal s ňou najdlhšie hafrit, zaujíma ju pre dve príčiny. Po prvé — nemôže strpieť hodnejšieho mládenca, kým ho poriadne nenapašme a nevidí ho kľáčať pri svojich nohách. Po druhé — jeho priateľstvom získa si otca, ktorému nesmierne ide o to — vyzvedieť z kompetentného prameňa, čo nového v Gelbovej kancelárii, špeciálne — čo sa týka licencií. Preto, keď zastanú kočé pred žajdlickou krčmou a z jedného zazrie zostupovať i doktora Jožka Merlana, ide hosťom veselo v ústrety.

— Ako pekne... ako pekne, páni, — podáva im koketne rúčku, — keď zachováte slovo! Nech sa vám páči bližšie! Zavečeriame si a pôjdeme na Machník.

— Po čo, milostivá? — pridruží sa k nej sivý Balkovič, pohliadac ju hneď otcovsky po rúčke. — Bude tam niečo?

— No, iste!

— Spolahnite sa len na milostivú, — pregĺga sliny vedľa kávový, nulkou vystrihaný Werner. — Ona nás chce prekvapiť.

— Tak je! Tak je! — ozýva sa vôkol.

Keď príde čas večere, uvedú Gáblikovci hostí do prizdobenej, priestrannej panskej. Ale je stolov a príborov ešte pre raz toľko ľudí. Jani Báci je dobrej vôle. Týká si so všetkými, ponúkajúc ich fajčivom i vínkom. Pani Gaby žiari v peknej belaskavej toalete. Rozmarne sa smeje a, pripáliac si voňavú dámsku cigaretu, fúka pánom dym do tváří. I pani Eva nakukne na chvíľu. Tak si to vymienila dcéra. Ale hneď sa i vzdiali do kuchyne.

— Koho to všetko pozvali? — strká sudca Ježiak priateľa Joža.

— Nestaraj sa, — otriasa si Jožo popol z cigarety, — budú to firmy, hodné našej spoločnosti.

A ozaj! Sotva si Klátovčania posadajú, vojde Gejza, dlhoročný jurista. Nepríde sám. S ním vojde i niekoľko pánov a mladá dáma, štíhlučká, gaštanových vlasov, príjemnej ružovej tváričky. Predstavia sa — akoby sa ani nepredstavili. Nik z toho nez múdrie.

— Kto sú to? — spýta sa Jožko Gaby, ktorá mu práve proti sebe označila miesto. — Kto?

— Nevie, — spustí na tmavobelasé oči dlhé mihalnice, akoby jej to bolo

úplne ľahostajné. — To sú Gejzovi hostia, ako vy moji.

— Tak?! A tá dáma?

— No, to je zas Gejzova priateľka, — usmeje sa Gaby diskretné. — Čo myslíte, má brat dobrý vkus?

— Zdá sa mi, — stiahne Jožko ústa, akoby vychutnával čosi, — prištiehla je pre neho. Nie?

— I ja myslím. Ale tváričku má peknú. Ani z porcelánu.

— A vy ju ani nepoznáte?

— Viem, menuje sa Hilda. Nič viacej.

— Ako?

— U nás je taký zvyk, — nahne sa k nemu tvárou, až silný rumenec presiahne z jej líc na jeho tvár. — Kto z nás koho má v svojom dome, to je jeho vec. Privedie si ho k spoločnému stolu ako hosťa. Čo je, stroví sa. Potom ideme všetci po svojom.

— Zaujímavé, — otvára vypuklé oči zamýšľavý Ježiak, naslúchajúc pozorne ich slovám.

— Veľmi zaujímavé, — natiahne až z piateho miesta vychudnuté hrdlo suchý pisár Berki, snažiac sa zaujať medzi panstvom čím najmenej miesta. — To je už potom dom! Človek sa tu naje, napije i nafajčí do chuti, a nemusí zjaviť ani svoje meno. Hm...

Vtom vojdú do panskej noví hostia. Imro, vyháúknutý syn svojho otca, predstavuje ich i usádza. Niekoľko pánov. I tu dáma, útlučká, biela, orechových očí a vlasov ako žúžol'. Iste židovka.

— To sú zasa Imrovi priatelia, — vysvetľuje hosťom Gaby i bez opýtania.

— A tá dámička? — nezdrží sa Berki nadhodiť panej.

— Tá je jeho priateľkou. Viem len toľko, menuje sa Dina. A, — obráti sa naraz k Jožkovi, — ozaj, ako sa vám zdá?

— Mne, — namíšti sa ako pri kyslom hrozne, — keď mám povedať pravdu — nijako. Vec vkusu.

— Iste je to vec vkusu, — usmeje sa Gaby na mladého doktora tak zvodne, až mu prudšie udrie srdce a krv sa ženie do tvári. — Ale ako badám, máte vkus celkom iný?!

— Áno, — zavolá Berki, usilujúc sa vyfajčiť čím viac cigariet, — on má celkom iný vkus. On...

— Nech sa páči, — pretrhne vtom reč Jula, stavajúc na stôl veľkú misu voňavej polievky. — Nech sa páči!

A teraz sa už začne. V kuchyni diriguje Hana Nechtáčka, na svadby a veľké hostiny ako stvorená do pomoci. Krája sliepky, husi, morcky s istotou, akoby jakživ iné nerobila. Sviatočne, čisto pristrožené dievky, okrem July, i Mara Komprdka, ba i richtárovie Tera a Bachelovie Zuza, ešte najsvedčnejšia medzi nimi, nosia misy na stoly, plné, plnučké jedál, chutno pripravených. Za vrchstolom sedí Jani báči ako domáci pán, poblednutý, zato veselý. Pani Evu, tichučkú a chorľavú, rozbolela hlava, musí sa utiahnuť. Ponúka teda on, nech panstvo vidí, ako sa hostia uctievajú v Žajdliciach. Ale dušou hodujúcej spoločnosti je pani Gaby, ktorá má svoj dobrý deň. Rozosieva okolo seba nielen čarovnosť mladej ženskej krásy, ale i milé a povzbudzujúce slová, pri ktorých nabodne si pisár Berki na vidličku dvojnásobnú porciu.

— Dámy a páni, — nesie sa jej zvonivý hlas preplnenou sieňou veselo, — nedajte sa núkať! Berte, čo vám chutí! Nešajúte nás! V Žajdliciach nájde sa všetkého, čo treba.

A hostia sa i majú k mise. Najmä Klátovčania, povestní jedáci. Sivý Balkovič, ktorý trochu už i pamäť tratí, ale na svoj žalúdok nezabúda jakživ. Aj to poznať na jeho okrúhлом brušku. Kávový, skoro holohlavý Werner, s dvoma slušnými zárezmi na vypasenom hrdle, je okrem toho ešte i najlepší odborník od vínka a šnapsov. Je ani po hladovke. A tak usilovne závodí všetci, fiškál vedľa sudcu, sudca vedľa osnovníka, osnovník vedľa pisára. Biele servítky pod hrdlami, uviazané na zajačie ušká, až tak pokyvujú. Oči prísne, naivné, nosy krivé i rovné, ústa, vidličky, nože — všetko to mieri na jeden cieľ. Ozve sa i veselý hovor, cvengne i vtip, za ním zašestí tmený hahot. Ale je chvíľa i velebného ticha, keď počuť len ťažký dych slabších plúc, hrk vidličiek i nožov a mocné chrúpanie kostí.

— To je už hej apetít, — mrká Jožko na pani Gaby, upozorňujúc ju na klátovských virtuózov od misy a fľaše. — Tu by sa i mŕtvy chytil vidličky!

— Tak sa i svedčí, Jožko, — menuje ho krstným menom, čo sa ho zrejme dobre dotkne. — Je to revanš! Ale vy sa akosi nemáte do jedenia. Nechutí vám?

— Ja jem, — bráni sa, — i pijem, — podnesie pohár štrngnúť si s ňou. — Ale konkurovať s tými, — hodí posunkom po starších pánoch, — to nejde!

— Máte azda starosti? — usmeje sa na neho Gaby, ktorá je v hlboko dekoltovaných, priesvitných šatách ako krásny diablík. — Mladý človek, dnes-zajtra advokát, gavalier a kandidát ženby, hahaha! — zaiskria jej drobné biele zúbky. — Či tá kancelária.

— No, i kancelária! Ráno, — mrkne na pisára Berkiho, ktorý práve usilovne prace do seba poriadne husie stehno, — musíme byť doma.

— A to prečo? — zdvihne pani husté obrvy. — Čože tak?

— Pán šéf odcestoval.

— Odcestoval? — odrazí sa jej zvedavosť na tvári. — A kam?

— Do Lučenca. Azda i do Pešti...

— Tak je vec v poriadku. Nie?

— Ani najmenej.

— Veď — hovoríte — odcestoval...

— Áno, ale môže sa vrátiť.

— Nech sa teda vráti, — mihne sa v ženskej hlave odhodlanosť vytiahnuť z Jožka jedno-druhé.

— Keď sa vráti, bude doma.

— Ale ak nás nenájde krčiť sa nad písmami! — gľgá sa Merlanovi pri tejto myšlienke.

— Azda sa ho nebojíte?

— To nie, — zažihajú sa mu oči ako more, vždy mocnejším plameňom. — Ale viete, milostivá, — pozrie na Berkiho, napchávajúceho sa, akoby nikdy nejedol, — doktor Jakub Gelb, to vám je podivný človek! Ako mol', vravím vám, ako mol'! Len robiť a robiť. A nedbal by, čo by sme všetci drhli ako on. Ani toho spánku nedožičí človeku. Predošle, po tanci v hostinci Ku krinolíne, prídem o niečo neskoršie do kancelárie. — Dobré ráno, pán šéf, — vravím mu. — O chvíľu je obed, pán kolega, — zašomre mrzuto. — No, keď je obed, nech je, — myslím si. Človek nie je zviera, musí si vyraziť. On to nechápe, — vykladá Jožko stále s väčším zápalom, keď vidí, že jeho krásnu spoločnicu to veľmi zaujíma. — A keby aspoň robil niečo vážneho. Ale samé prosby, žiadosti...

— Aké? — blyсне v Gabiných očiach.

— Nuž o licencie, o samučké licencie. Nevie, k nám sa schodia židia azda z celej krajiny. Všetci licenc, a len licenc! Samuel Kohn — licenc, Izák Weiss — licenc, Mark Schlesinger — licenc, Ignác Polák, Abrahám Unger — licenc, Adolf Blumenbach — licenc, Dávid Gelb — licenc. Posledne i akýsi Nátan Rosenkranz pre syna Adolfa Rosenkranza — licenc! A starý vždy len: — Napíšte, pán kolega, vystrojte potrebnými dokladmi, odošlite na finančné riaditeľstvo... tak! Ja už — príde reku nejaká vážnejšia kauza, čo si získam prax? A tu konaj licencie pre celý Izrael!

Gaby, ktorá najradšej sama hovorí, teraz napodiv pozorne počúva. Zrazu vstane a diskrétno sa nakloní k Merlanovi.

— Vyjdite za mnou o chvíľu, pán doktor, — zašepká. — Niečo vám poviem. Pani Krupovská sa vytratí, v hostine sa veselo pokračuje. Za kurčatami — husi, za husami — morky, za morkami — pečené prasiatka... K tomu báječné vína, múčniky, torty. Ozaj kráľovská večera! Skvostnejšie by to nemohlo byť ani u jeho osvietenosti grófa Arnolda Galassyho. Hostia sú vždy neviazanejší. Páni sa nezdržia poštipkať dievky pri ponúkaní. I hlavná kuchárka, Hana Nechtáčka, sa zjaví. Líca horia, oči sa jej smejú — Balkovičovi a Wernerovi sa ona páči.

— Eh, — zažmurkajú na seba, — to je žena! — To je!

— A, — uškrnie sa i Jani báči, prechodiac už do vyšších sfér, — a Amerikánka!

— Slamená vdova, — vysvetľuje Gejza rozohneným starým pánom.

— Ih, sakrament! — oživujú im muchy, čo vyvoláva všeobecnú veselosť. — Ih!

Starý Gáblik sedí za vrchstolom spokojný, s ľahkým úsmevom na ústach. Hovorí málo, ani neje veľa. Ale tým častejšie si štrngá s hosťami na všetky strany. Vidí, Gaby sa baví s Merlanom, Gelbovým koncipistom. Myslí hneď, že ona vie, čo robí. Flóchne i na Amerikánku, kývnuc hlavou na znak, že je s kuchyňou spokojný. Ako by i nebol? Veď všetko mizne zo stolov, akoby pálil. Suchý Berki popúšťa už remeň na poslednú dierku. Madam Hilda zabáva Gejzových priateľov po nemecky a kišasonka, okatá Dina, zas Imrových kamarátov po maďarsky. Sivý Balkovič a kávový Werner rozprávajú šťavnaté chlapské žarty, čo sa topia v hahote a až slzy tisnú do očí. Nálada sa dvíha ani vodná hladina pri stálom daždi, Jani báči hľadá na tie roztatárené postavy, miznúce skoro vo vlnách vonného, dohánového dymu a len sa usmieva. Príde mu na myseľ všeličo. Prídu i veľké čierne sudy, kolesá a ohromné transmisie v pivnici. Zdá sa mu, počuje ich hukot. Vidí, ako energia, nimi vyrábaná, sťahuje kapitál a ako sa kapitál mení, premieňa na vyprázané kurčatá, husi, morky, prasiatka, na butelky vína, škatule cigár i na dobrú vôľu...

— Hahaha! — upúta pozornosť na seba pisár Berki. Chichoce sa, akoby ho najal. — Hahaha!

— Čo je? Čo je? — hľadia na suchého pred chvíľou, teraz ani mechúr nafúknutého chlapa zo všetkých strán. I Jolana natiahne svoj tenký krk. I

Hilda i Dina, keď ostrý a neustály chichot prerazí všetko ostatné.

— Azda sa blázni?

— Kíč smiechu to bude, — upozorňuje kávový Werner, — kľč veru!

— Ale čo sa toľko chechceš? — osopí sa na pisára sudca Ježiak. — Či ťa obliať vodou?

— Ale... a... ale, — bráni sa Berki, ledva jachtajúc, — keď neviem, čo so svojimi nohavicami! Hahaha...

— Ba s hlavou, s hlavou, Berki!

— Ba s nohavicami, — neupustí Berki. — Už som vypál remeň i z poslednej dierky, hahaha!

V tú chvíľu Jožo vstane a vytratí sa do pitvora. Srdce mu prudko zabúši. Pil z pohára napodiv málo, ale z Gabiných tmavobelasyých očí privedľa. Povedala mu — prísť za ňou, nuž ide. Čo by nešiel? S takou ženou hodno si dať slovo.

— Kde sú milostpani? — nervózne pristaví práve prechodiacu Julu.

— Stará pani ležia. Bolí ich hlava...

— Nie stará, — diskkrétne zníži mladík hlas. — Mladá pani kde sú?

— Tam, — ukáže na dvere.

Jožo zaklope — nič! Zaklope i druhý raz a naslúcha. Zdá sa, srdce mu tuhšie bije. Nemusel by ani klopať na dvere, Gaby mohla by ho počuť. Ale ona nič. A jednako mu jasne povedala — prísť za ňou o chvíľu. Rozmýšľa — vojsť, či nevojsť? Chytí kľučku, váha, ale napokon otvorí a vojde do panskej izby.

Spraví krok-dva a zastane ako prikovaný. Tri sviece horia v striebornom svietniku a v ich chvejnom svetle preoblieka sa práve pani Gabriela Krupovská. Biele okrúhle ruky, snežné plecia, oblá hrud', pekná, zlatovlasá hlava a oči hlboké, žeravé oči — všetko to hľadá na príšlého diabolsky omamne a vyzývavo.

— Klopál som, Gaby, — hľadá slová výhovorky.

— A ja som čakala, či máte odvalu, — zaďáva sa na neho zvodne. — Nie som šestnásťročná. Poďte, — ukazuje na fotel, hodiac sa v ruke s cigaretou do druhého oproti. — Sadnite si, priateľ!

Doktor Merlan cíti pri tej dravej čarovnosti mladej ženskej nehy, ako ho vždy v menšom kruhu obchodí porážka. Chápe hneď, to je provokácia, a rád by na ňu chlapsky odpovedať. Ale nemôže sa zmôcť na nič a poslúcha tohto démona ako nejaký automat.

— Počujte, Jožko, — vžiera sa mu pohľadom do duše, — viete, prečo sa chcem porozprávať s vami osamote?

— Prečo?

— Chcem vám predne povedať, — usmeje sa nežne, — ste mi sympatický. Ale i viac, — kladie bystrejšie slovo na slovo. — Vy pracujete v kancelárii advokáta doktora Jakuba Gelba...

— Áno, — ozve sa v ňom pokorená mužská dôstojnosť a posunie si fotel k dáme trochu bližšie.

— Vy viete, on je náš najväčší nepriateľ. Ak sa mu podarí vydobiť licencie pre svojich klientov, zničí nás! Chápete?

— Áno, — posunie si fotel zas o niečo bližšie.

— My o tých žiadostiach, ako ich podáte na finančné riaditeľstvo, vieme. Čo nevieme, to je — koho má pán doktor Jakub Gelb hore u pána ministra financií, keď sa ten tak stavia za jeho žiadosti? A to by ste mali vyzvedieť vy,

— pozrie na neho prosebne. — Spravíte to? Mne kvôli?

— Spravím, — povie Merlan po chvíli, keď je už jeho fotel blízko pri foteli krásnej ženy.

— Ruku na to!

— Tu je! — zachveje sa mladý doktor rozčúlením. Podanú mäkkú dámsku rúčku už nepustí. Pritisne ju k ústam. Potom strhne celé ramienko, utešenú hlavu. Strhne ju odrazu celú do náručia a primrie ústami na jej zvodných perách.

Tri sviece mĺkvo horia v striebornom svietniku. Zvonku nesie sa vrava a veselý smiech. Gaby sa sťažka vymaní z objatia a vstane. Vstane i on, podráždený do krajnosti a zaďáva sa uprene na horiace sviece.

— Máte odvahu zhasiť z nich jednu? — pokúša ho diablik.

— Ff, — vyhasí ju. — Už je!

— I druhú? — smeje sa mu, až sa mu hlava zatočí.

— Ff, — sfúkne, — i tá je!

— Jožinko, — odtisne gavaliera od svetla, — tú tretiu nemám už odvahy ja zhasiť. — Dovolí sa mu objať i pobožkať a vyprevadí ho k dverám. — Na Machníku nás čakajú. Ideme!

O pol hodiny vyrazí z Gáblikovca niekoľko kočov do teplej, letnej noci. Na jednom z nich sedia tesno vedľa seba Gaby a advokátsky koncipient dr. Jožko Merlan.

6

Z hostí niekoľkí ostanú v Žajdliciach. Jedni, že na koče sa nevmetia, druhí, keby sa i vmestili — nevládzu ďalej. Takto zaviaznu s inými i starí

páni Balkovič a Werner. Ale zviazne i suchý Berki. Nie že by nohavice nejako neudržal. Ale najedol sa a napil, až mu oči vyliezajú z jamôk. Hocikedy sa mu také niečo nenaskytne. Využil to teda, ako sa patrí. Od borovičky až po ťažkú tokajčinu, a od tokajčiny až po slivovičku — všetkého si dožil. Nie div, keď sa mu oči kotúľajú v jamkách a nemôže nijako z miesta.

— Počuj, Berki, — zaškúli na pisára sivý Balkovič, — a teba akosi tá stolička drží!

— Čo by len, — uškrnie sa Berki, — drží ma tu moja povinnosť. Tak veru, — vykladá po slabikách. — Jožko Merlan ma nechal. A vraj — ráno musíme byť v kancelárii! Ak by prišiel starý! Ale nech príde, — spustí hlavu na prsia.

— Mňa tu nič nedrží, — morfondíruje ako pre seba. — Ale vás? Vás drží...

— Čože nás drží, Berki? — ozve sa Werner.

— Podagra!

— Čože? — zazrie na neho Balkovič urazeno. — Povedz to ešte raz!

— No, — rozhodí tento rukami, — staroba, čo iné?

— Tí, — zahľadia sa kolegovia na seba. Čo s ním, — nám a také niečo! — Ako to myslíš?

— Ako? Ako? — díva sa Berki nevinne na rozježených. — Nuž starí ste — nevládzete!

— Akí starí? — obzerá sa Balkovič, akoby len hľadal kohosi. — Hej, Hilda... Dina... Jolana... kde vás čert pobral? Sem sa, ale hneď...!

— Áno, hneď — uškrína sa Werner na Jani báčiho a niekoľkých zviaznutých i z Gejzovej a Imrovej spoločnosti. — Ale už!

Dámy sa nehlásia. Po poloprázdnej miestnosti nad tanierni, butelkami a ovísajúcimi hlavami steli sa hustý dym. Ak čo vyčnieva z neho, to je mohutná postava a okrúhla, plešivá hlava Jani báčiho. On nepovie slova. Sedí si ako dynasta, dôstojne a vážne. Niekedy naleje si do pohárika, vypije, usmieva sa a mlčí.

Naslúcha škriepkam, ale nezamieša sa do nich. To je už jeho takt v živote. Hádkam sa vyhýbať — neznepríateľiť si ľudí. I teraz — on si len pohmká a myslí si svoje. Vie, čo drží Berkiho ani pribitého na stoličke. I čo advokátov, Balkoviča, Wenera a iných. No, to je energia, vyrábaná v jeho pivnici! Tá ženie ľudí i podtína im nohy. To je to! — všimne si Hany Nechtáčky, ako s dievkami zberá náčinie zo stolov. — Pomyslí si na svoju ženu. Aký to chrúst bez vôle a bez života! A táto, hľa, ani hruda syra. Tvár mu omladne,

za chvíľu vyšľahne oheň z ustatých očí. Kývne na ňu, ona so smiechom na ústach i roztopašou v zraku príde a otrie sa o neho celkom dôverne. Pošepne jej niečo do ucha... Rád by vstať — nejde to. A on zdrží veľa. Zadíva sa za ňou, usmeje sa a mlčí. Cíti silu démonickej energie už i na sebe. Prichodí to na všetkých. Klipkajú im oči, ovisujú hlavy. Ozve sa tresk stoličky. Berkiho hlava vyhábla telo z rovnováhy a milý pisár pokladá za najistejšie ustlať si na pevnú matičku zem. Tak si to premyslí i Werner. Balkovič položí si hlavu na stôl, akoby vôbec jemu nepatrila a nemal čo o ňu dbať. Démonická energia, vyrábaná v Gáblíkovie pivnici, účinkuje. Iba Gáblík sedí pevne na svojom ramenatom stolci ako kráľ. Lenže mu už cigara vypadla z úst, hlava ovisla a z mohutných prs ozýva sa dunivý chrapot.

— Jano, poďme robiť s nimi nejaký poriadok! Už sú všetci ani prasce! — zavolá do dvora na paholka Hana Nechtáčka Dudrošovie. — Hybaj! Dostane sa ti niečo!

Ozaj sa i chytia do roboty. Najprv chcú pomôcť do postele domácemu, ktorý si už poriadne odchrapkúva. Ale on sa na prvý dotyk spamätá a vyvalí ospalé oči na verné služobníctvo, s Nechtáčkou na čele.

— Ale id', Hana, — odtisne oberučnú ženu a, vstanúc akoby nič, vykročí pevne na svojich nohách. — Jakživ som nebol opitý! Id'!

Ale s ostatnými je bieda. Tých treba pozbierať a uložiť niekam. Nech je to ako-tak po ľudsky.

— Počkajte! Ja už viem, — pohodí územčistý škuľavý paholok. Vyjde von a o chvíľu sa vráti, rebriac dva šupy dlhej ražnej slamy. — Podstelieme im ani kravám po otelení, hehehe!

Pánov, hotových so sebou, je niekoľko. Zháňať sa po pohovkách? Načo? Čistučku, šuchotavú slamu rozložia v kúte naširoko. Delikventov chytia za ruky, za nohy a poukladajú ich vedľa seba ani vrecia zemiakov. Tu oni ležia — sivý Balkovič, vystrihaný kávový Werner, suchý pisár Berki a ostatní — v tvrdom spánku duší spravodlivých.

V celom dome je už ticho a pokoj. Hluk a lom akoby len boli skameneli. Z panstva jedni sú preč, ostatní zas na zaslúženom odpočinku. I Jolana sa vybrala na Machník, kde má byť parádny bufet. Iba Hana Nechtáčka Dudrošovie je hore so svojimi ľuďmi. Umývajú riad a častujú sa v kuchyni. Prídu im pomáhať aj ženy. Všetko mladé, veselé, ich mužovia sú kdesi za morom. Amerikánky!

— Jedzte, ľudia, jedzte, — ponúka ich Hana žičlivo. — A vypite si! Veď je to

za naše žajdlické peniaze!

Jano sa napcháva, obhrýzajúc kosti. Jeden kus objedá, na druhý už škúli. Ani ženy sa nedajú núkať. Nadíde i vychudnutý Maco Perec Dudrošovie, vraj pozrieť si dievku, Julu, či je celá a v poriadku. Ohryzok na hrdle mu behá sem i ta. I on pomáha verne a usilovne.

Opravdivá deľba nastane len potom. Nechtáčka, keď vidí, že celý dom je v jej rukách, vojde do komory. Vojdú s ňou i ostatní. Komora je veľká a plná ani nejaký veľkoobchod. Tu je múky, slaniny, údeniny, klobás, kávy, cukru, ovocia a všetkých možných vecí.

Neveľký lampáš hádže matné svetlo. Ľudia otvárajú oči pri pohľade na toľkú hojnosť.

— Mara, na! — pohodí Hana Nechtáčka slúžke veľký balík cukru. — Zanes to do Komprdov materi. Zíde sa jej.

— Ďakujem, krstná, — blysnú dievke oči a zmizne vo chvíli.

— A ty, Julia, vezmi do Dudrošov túto slaninu, — dá jej poriadny kus, vonný dymom, pekne vyúdený. — Bež, i tak ti nemá mať čím zapražiť!

— Ja by som vzala i zo dve klobásy, — horia Jule oči.

— Ber, a choď!

— A ty, Maco, vieš čo? — šepká chlapovi všemohúca Hana. — Zanes mi toto vrece múky domov. Potom príd! Druhé dám tebe.

— Dobre! — vezme sedliak vrece na plece a pohne sa pozorne po záhumní. Takto dostanú niečo i ženy i dievky. Všetci čo-to, Hana sa smeje a rozdáva, akoby sedela v svojej chalupe a v svojej komore. Myslí pritom, pravda, rozumne i na seba.

— Berte si, ľudkovia, berte! — blkocú jej oči. — Nech poznajú Žajdlice niečo z toho, čo si tu naskladajú, hahaha!

Tichá letná noc je svedkom podivných vecí. V spálni chrápe na pohovke Jani báči, ako keď je všetko v najlepšom poriadku. Vo sne vidí svoje stroje, kolesá, transmisie, ako vyrábajú energiu, ktorá zhŕňa kapitál zo všetkých žajdlických chalúp. Zatiaľ Žajdlice zasa vystierajú svoje najdlhšie ruky do jeho komory. Čo zasiahnu, berú. A len berú.

Pani Eva nespí. Nevidí nič. Nepočuje. Zato tuší všetko. Vie, čo sa robí v dome. Ale zdá sa jej — tak to musí byť.

Zatiaľ zábava na Machníku je už v plnom prúde. Priestranné miestnosti kasína sú vyzdobené. Cigán, objednaný z Klátovca, hrá, až sa mu kečka parí. V bufete je čulo. Meria sa šnaps. Nalieva víno až po šampanské.

Rozdávajú sa cigary i dámske cigarety. Krájajú zákusky. Napudrovanej Jolane pomáhajú ešte dve chutné dievčence. Jedna z nich je Bachelovie Zuzka, Gombálka, ktorú vzala i sem so sebou. Páni si ju obzerajú. Najmä vyháknutý mladý Imro. Mrká na ňu, akoby sa dávno poznali. Pokladníčka si len chodí, usmieva sa i s okatou Dinou a štíhľučkou Hildou na vznešených hostí. Neinkasujú, páni neplatia. Páni sa častujú. Ak jej čo dajú, odloží pre seba k tým, čo si navíja doma do kľbka, keď príjem dobre ide. Tolľú panskosť neskúsila ozaj ani v Pešti. S láskavosťou Jani báčiho je spokojná. Tuší, dnes si tu nájde, po čom jej len dušička piští, pre vrecko i pre mladé srdiečko.

Vo veľkej sieni sa tancuje. Páni vo frakoch a smokingochoch, dámy v bálových toaletách, hlboko dekoltované. Kde sa ich len vzalo tolľko na Ryčave, v tomto zapadnutom kraji! A takých elegantných! Oči šľahajú, hladké pohyby na takt cigánskej hudby unášajú kamsi do ríše sladkých snov a zrozumiteľných úsmevov rozjarené páry. Gaby sa nesie ako kráľovná v svite briliantov s fešáckym správcom Galassyho huty. Koketuje s ním, až sa mu v očiach marí a on inštinktívne priťahuje k sebe vždy bližšie to démonické, štíhle ženské telo. Ona ho dráždi. Jej to robí pôžitok. Po správcovi tancuje s jeho inžiniermi, lesnými správcami. Ide z ruky do ruky a jej pôvab budí všade rozjarenie. Ostatné dámy hľadia na ňu so zrejmovou závišťou. Akoby i nie? Na koho pozrie, je jej tanečníkom. Ona rozkazuje cigánovi, čo hrať. Ona vlastne hýbe celou touto vznešenou spoločnosťou, ktorej je nielen kráľovnou, ale i hositeľkou.

— Dobre sa bavíte, milostivá? — hľadá svojej vábnej tanečnici do očí pohyblivý, vyholený mladík, peštiansky novinár, s veľkými okuliarmi v čiernom rámci. — Dobre?

— Výborne, pán Kelen, — zbystrí dáma tempo akejsi polky.

— Dnes som v dobrej nálade. A vy? Kde ste sa tu vzali?

— No, ja tu letujem.

— A nebanujete?

— Keď si môžem s vami zatancovať!

— To je taká vec?

— No, chytajú vás. Ledva sa k vám dostať.

— Dáma, viete, má svoj čas, keď ju chytajú. A zas čas, keď ju vôbec nechytajú.

— U vás ten prvý čas potrvá ešte dlho.

— Vy ste vďačný!

— Ba čím sa vám odslúžim za tento večer?

— Zatancujete si so mnou niekedy, keď prídem do Pešti. Dobre?

— To je to najmenej, milostivá. Len nech je to čím skôr. Ale čo tí, — mrkne očami do kúta, kde po hrbke stoja pristrojení Klátovčania, ale iba — ako nejakí diváci. Na tvárach mrzutosť, v očiach zlosť. — Tým sa to akiste nezdá! — Uvidíme, aké majú nervy, — uškrnie sa Gaby, hodiac pritom žeravý pohľad na svojho Merlana, ktorého oči sa jej už hodinu spytujú, čo to má znamenať. — Uvidíme!

A Klátovčanom ozaj nieto tu čo závidieť. Prišli, ako sa patrí — na pozvanie. Radi by sa pobavili ako na plese. A tu nedajbože dostať jednej dámy. A keby len tí starší! Ale i mladí doktori, kandidáti ženby! Galassyho inžinieri — áno, lesníci — áno! I Gejza Gáblík, dobrodruh hustých čiernych obočí, i dlhý Imro, miláčik dám — áno! Iba Klátovčan ani jeden.

Ježiak, vykrútiac si bledé úzy, pohne sa a pokloní príjemnej plavovláske.

— Lutujem, nemôžem — usmeje sa mu vyzvaná. — Na najbližšie tance som sa už sľúbila.

Jožko si vystriehne dobrú chvíľu a prepadne Gaby.

— Môžem prosiť o tanec?

— Jožko, Jožinko, — šepne mu Gaby s diabolským úsmevom, až sa chlapcovi zatočí v hlave, — nemôžem. Tí páni sú takí protivní. Musela sem sa sľúbiť. Až potom...

Podobne obídu i ostatní Klátovčania. Tu sú, tu, ale nikto sa im nestačí venovať, nikto s nimi tancovať. Môžu si zájsť do bufetu, domrzať sa s dievčatami, i s napudrovanou koketou Jolanou. Môžu jesť a piť, čo len ľúbo. Ale zábava, ako vidieť, nepatrí im. Tá patrí Galassyho inžinierom, lesníkom a správcom. Dámy, tie sú ich. Všetky sú zadané, ešte len i Hilda a Dina, a hneď na niekoľko čísel.

Klátovčania divne pozerú na seba a mračia sa.

— Ty, Jožo, — zadáva sa Ježiak do priateľových nasršených očí, — aký je to tu ancikrist?

— A ja viem? — stisne opýtaný plecami. — Ale, — doloží hneď s mrakom v očiach, — Galassyho Ryčavania! Nadutá čeliadka, čo iné? Chcú nám dať poznať, že oni sú len páni, a nikto iný. To bude!

— Mohlo by to byť?

— Ako! — zatne Jožko zuby. — Exkluzívny hyd! Ale, — premeria tancujúcu

spoločnosť akýmsi opovrzhlivým pohľadom, — my vám ukážeme!

— Čo chceš vykonať!

— Hybaj! Poviem ti...

O chvíľu vyjdú Klátovčania jeden za druhým z tanečnej siene do bočnej izby. Z bufetu dodajú si vína a akoby nič počnú sa tu sami osebe zabávať. Poháriky zaštrngajú, kričí sa a spieva na plné hrdlo. Cigánsku hudbu vo veľkej sieni čoskoro preráža Jožkov ostrý hlas, za ním sa valia hlasy ostatných:

Nechcela mi črieda volov trávu žrať,

Nechcelo ma švárne dievča milovať.

Prosil som ho, ale čo to osožno?

Ono na to odvetilo: Nemožno!

Mocný zvuk piesne zarazí roztancovanú spoločnosť. Tanečníci pozrú na seba, potom i na dámy, ktoré narážke tejto maďarskej piesne iste rozumejú. Stav počína byť trápny a vždy trápnejší.

— Gaby, Gaby, — pristúpi, pridŕžajúc si cviker, okrúhlučký, ružovkavý Krupovský k svojej žene s obavou v očiach, — Gaby, mohlo by toho už dosť byť!

— Len ich ešte nadratviť, — smeje sa Gaby. — Ešte chvíľu...

Ale sotva sa skončí jeden tanec, príde Merlan k cigánovi a pošepne mu čosi do ucha. Cigán sa usmeje, strčí, čo mu doktor podáva, do vrecka, a keď si svoje odohral, zoberie sa i s priateľmi, basou, cimbalom do susednej a spustí: Nechcela mi črieda volov trávu žrať...

— Tí, — povstáva zmätok medzi Galassyho inžiniermi a lesníkmi, — nám zakúpili cigánov!

— Vravel som, — rozčuľuje sa istý mladý tanečník, — nebrať cigánov z Klátovca. Kde ti klátovský cigán zahrá proti Klátovčanom, z ktorých mu ne jeden prilepí i stovku na čelo.

— Hm, — hľadia v tanečnej sieni páni na seba, — čo teraz?

— Veď nám tí môžu odísť i s cigánmi, — strkajú hlavy spolu. — Potom to len bude blamáž!

Situácia stáva sa ozaj kritickou. Advokáti už majú v hlave. Nerobia si z ničoho nič. Čím sú Ryčavania bezradnejší, Klátovčania sú tým veselší. Cigán hudie nôtu za nôtu. Spieva sa, halačí, až múry pukajú. A prím má roztatarený, počerný sangvinik, koncipient Jakuba Gelba, mladý Jožko Merlan.

— Páni moji, — skočí vtom medzi rozzabávaných Gaby s celou čarovnosťou svojho krásneho zjavu, — azda sa nebudete sami zabávať? Jožko, — pristúpi k Merlanovi, zahľadiac sa do jeho zelenkastých očí v povedomí svojej nezdolnej ženskej sily, — dámska volenka. Prosím!

Ale oslovený ani netúrne v tú stranu. Naopak! Zdvihne pohár a so sekantným úškrnom na ústach zanôtuje znova:

Nechcela mi črieda volov trávu žrať.

Nechcelo ma švárne dievča milovať...

— Čože, Jožko? A — to mne? — očervenie ani pivónia. — To už nie, Jožinko môj drahý! — Chytí ho za ruku a ťahá so sebou. — Alon, do tanca! Po Gaby dovtípi sa i ostatné dámy. So sladkým úsmevom pristupujú k advokátom jedna za druhou.

— Dámska volenka. Prosím!

Čo majú robiť? Kapitulujú! Čo by i nie? V tanečnej sieni sú skoro už len oni pánmi. Im hrá cigán! Im patrí úsmev pekných dám! Teraz je rad na hrdých Ryčavoch postávať po kútoch a žiarliť. Majú na koho. Klátovčania sú mešťania. Vedia všeličo, najmä hrať na citných strunách jemných ženských srdc.

— Jožko, Jožko, aký divoch! — dá sa unášať krásna, vonná Gaby svojmu tanečníkovi v náručí, vpíjajúc sa mu pritom rovno do učudovaných očí. — Azda by si mi bol spravil i hotový škandál?! — šepne mu už celkom dôverne. — No, — pohodí mládenec hlavou. — Najprv človeka nadratvíš, a potom ani neobzrieš!

— A máš ma aspoň trochu rád?

— Trochu? — blyсне mu ohňom v očiach. — Veľa! — otáča sa s ňou hladkým valčíkom. — Veľa, Gaby! Mala by si vyjsť po tanci. Noc je krásna... — hľadá na ňu prosebne.

— Uvidím, — ponorí mu svoj ohnivý pohľad do duše ešte hlbšie. — Ale ráno neufrkneš.

— No, ja musím, — zväžnie naraz Jožko. — Môže sa náhodou starý vrátiť, a nebude nikoho v kancelárii.

— Pošli Berkiho.

— Kto vie, kde je Berki. Tu ho niet.

— Jest ho, či niet, — smeje sa mu pekný démon, — ostaneš tu. Pôjde sa na vychádzku ku Kaštiel'u.

— Nevie, — krúti Merlan ešte, priťahujúc k sebe Gaby vždy bližšie. —

Nemôžem...

— Máš ma rád? — zadrápí sa mu krčcovito tenkými prstami do tela. — Máš?

— Mám!

— Tak ostaneš. — Ináč nepôjdem s tebou tejto noci ani na krok.

Tanec sa roztúri za tancom. Incident zapadne do hmiel zabudnutia. Pohľady roztúženia jastria dobrou vôľou. Cigán prekonáva sám seba. Pár za párom unáša sa v sladkom rozrušení po parketoch panského kasína.

Teplo je. Až dusno.

Nebadane zmiznú Gejza Gáblík s Hildou. Potom chatrný sudca Ježiak s akousi štíhľučkou paničkou. Dina má prácu v bufete. Rozohriata Zuzka vyjde sa na dvor ochladiť. Nadarí sa Imro, aj sa stratia kdesi. Napokon mrkne i roztúžená Gaby na svojho gavaliera.

— Teplo je. Poďme!

Noc je teplá a vonná. Do jasnej, hviezdnej oblohy vysoko čnejú komíny Galassyho železiarne. Žeravý, tekúci kov vyžaruje z nej širokými fabrickými oblokmi. Tie obloky nie sú zvedavým zrakom. A keby i boli?

— Tadeto poďme! Tadeto!

Mach je suchý a mäkučký. Lahko sa borí pod drobnými dámskymi črievičkami. Slovo nájde slovo, ako ruka rúčku.

Sladučko šumí Ryčava a jedľová hora pranič nevyzradí.

Na druhý deň kade ktorí spia hostia, a tak i Klátovčania, do samého obeda. Keď Jožka zobudí priateľ Ježiak, nedbá už na nič. Nech sa vraj robí, čo chce. Doktor Jakub Gelb sem, doktor Jakub Gelb ta: nad ním dnes rozhoduje jediná vôľa — a to vôľa pôvabnej Gaby Krupovskej.

Popoludní ide sa na vychádzku ku Kaštieľu. Týmto Kaštieľom nie je nič iné ako úhladná drevená lovecká chata grófa Arnolda Galassyho, vystavaná v prekrásnom kúte starého lesa, na priestrannej čistine blízko bublavého bystrého potoka. Obyčajne k tejto chate smrteľník sa nesmie ani priblížiť. Hneď je tu horár alebo i sám polesný a namieri pušku na človeka: — Čo tu chceš?

Ale neraz víta hostí i jeho osvietenosť, sám pán gróf Galassy.

Ktože by sa postavil do cesty najkrajšej žene na Ryčave, milostivej panej Gaby Krupovskej?

Tu sa panstvo rozloží ako doma. Niekoľko sedliakov nakladie ohňa, ani čo by celá chalupa horela. Večerom sem vyjdú i páni, zavrznutí v Žajdliciach, Balkovič, Werner i pisár Berki. Jani báči nemôže, keďže nemá na koho

krčmu nechať. Ale posielala panstvu dva vozy jedenia a pitia. Prvý z nich privezie paholok Jano, na druhom sedí driečny, urastený, súmernej príjemnej tvári pohonič.

— Ach, Martin, ty si? — veselo privíta Gaby richtárovho syna.

— Otec ma poslali, — odpovie mládenec akosi bez chuti.

— Dobre spravili. Zabavíš sa s nami.

A teraz nasleduje, čo má. Je sa, pije sa. Nechýba ani cigán.

Vatrisko ožiaruje priestor naširoko a veselý chichot, spev a hudba sa nesú horou. Zátky šampanského búchajú do noci. Martin je svedkom neviazanej samopaše, akej nevidel nikdy. Ženské, a nielen Jolana, Dina, Hilda, ale aj iné paničky v náručí raz toho a zas onoho. Spev, krik, objímanie, bozky — slovom, ostrov úplnej neviazanosti a slobody... Pani Krupovská zmizla najprv s grófom Galassym, a teraz ide kamsi s Jožkom Merlanom... eh!

— A to všetko sa pácha za naše mozole, — zamýšľa sa Martin. — Nás sedliakov privedie to na psotu. A ich? — všima si, ako sluhovia odnášajú opitých pánov, ba i Jolanu, do letohrádku — vyspať sa.

Prejme ho hlboký odpor. Vypriahne kone a ide ich popásť do hory. Ako pomaly kráča, nájde tu pár, tam pár...

— Prasce, — odplúje si. — Nie div, že sme potom i my takí planí!

— Martin, — vyruší ho naraz známy hlas z dumania.

Mládenec sa obzrie a v pološere pozná štíhlu postavu pani Krupovskej.

— Čo je? — ozve sa jej sucho.

— Si si zajedol a vypil?

— Mám dosť.

— A čo tu robíš?

— Vidíte, pasiem.

— Kone sa popasú i samy. Pod', pobavíš sa! Hybaj!

— Nemôžem. Musím domov.

— Doma vyhorelo a do pece hrom udrel, — démonicky sa mu smeje do očí.

— Poslúchni!

— Nemôžem, — pohne kone zapriahať do voza.

— Čože? Ty ma neposlúchneš? — stane si mu do cesty a, chytiac ho za ruku, zdupoce hlavato nôžkami. — Tu ostaneš, Martin, tu...

Mládenec zacíti jej dych prepáchnutý alkoholom i dohánom a zachváti ho neprekonateľný odpor proti tejto žene, ktorej sa páni tak koria.

— Nie, — vytrhne si ruku z jej ruky tak prudko, až ona odletí a padne do

trávy.

— No, počkaj! — volá za ním. Zapamätaj si to!

O niekoľko minút rahoce už Martinov voz po skalnatej hôrnej ceste domov, do Žajdlíc...

7

Dr. Jakub Gelb postupuje zatiaľ plánovite v začatej práci. Čo ho pritom ženie, nie je túžba po zisku. Licencie, pravda, nekoná ani on zadarmo. Konečne páni — Unger, Blumenbach, Weiss, ako i sám Adolf Rosenkranz, keď im opatrí žiadané, môžu jeho ustávanie i dobre zaplatiť. Lenže peniaze nie je všetko a Jakub Gelb, keď je i žid, nie je ako iní židia. Tá veľká hlava zdvihne sa neraz povedomím a z drobných očí skráži blesk tvárou typických východných črt. V takú chvíľu zahladí mu vráskami zorané čelo akási tajomná sila, rozjasní sa mu tvár v svetle myšlienky, čím mu jasá vnútro.

Takto zanietený mení si lístok na klátovskej železničnej stanici.

V Lučenci navštívi sestru Regínu, vydatú za vyhľadávaným mestským lekárom.

— Ale, Jakub, — privíta ho prekvapená moletka. — Aká novina, a nič si nepísal?!

— Idem vo vážnej veci za tebou, — vraví jej v izbe, zariadenej všetkým moderným pohodlím. — Potrebujem urobiť protekciu.

— Protekciu? — vyvalí sestra na neho i beztak veľké vypuklé oči. — A myslíš ju nájsť u mňa?

— Áno! — prisvedčí rezolútne. — Nemáš ty nejakú známosť v Budapešti, Ferencziho cesta číslo tri?

— Ferencziho cesta číslo tri? — zamyslí sa Regína. — No, to je adresa Rózy Samlerovej.

— Kedysi bola táto dáma u nás v Klátovci.

— Bola.

— Priatelili ste sa — nie?

— Áno.

— A dnes, Regína?

— No, — usmeje sa sestra významne, — je to dáma vysokého sveta. Herečka

— umelkyňa! Píšeme si zavše. Zašla som ju raz i navštíviť. Má nádhernú vilku.

— Z čoho?

— Má priateľov.

— To je, prečo idem za tebou, — prejde sa Jakub zhrbeno po mäkkých kobercoch. — Potrebujem jedného z nich. Toho najvplyvnejšieho. Ide o chlieb našich chudobných ľudí.

— O židov?

— Hovorím — našich.

— Ako ti v tom pomôcť?

— Odtelografuj hneď svojej priateľke. Vyhľadá ju tvoj — brat, doktor Jakub Gelb, v istej vážnej veci. Prosíš ju prijať ho a byť mu na pomoci. Rozumieš?

— Rozumiem, — pochopí Regína už i vrozeným inštinktom, čo môže byť vo veci; s obdivom pozrie na brata, ktorého húževnatosť jej vždy imponovala.

— Ale počkaj, Jakub, — zamieri do druhej izby, — muž je iste v nemocnici. Zavolám deti...

— Nie, — zdrží ju širokým, rozhodným gestom. — Nemôžem! O desať minút odchodí peštiansky rýchlik. Odpusť, Regína. — Objíme ju, pobozká a v druhej chvíli sa už i ponáhl'a v drožke na stanicu.

Jakub je človek, ktorý nemárni čas podaromnici. Jeho kresťanskí kolegovia v Klátovciach nerozumejú tomu. Robia si z neho vtipy. Ale on vie, to je prednosť jeho zaznáwanej rasy. Tak život sformoval jeho deda i pradeda a tak i jeho samého. A to je dobre. Preto on vie žiť svojej kancelárii, svojim kauzám, svojej advokátskej ambícii a robí mu to radosť. Kolegovia hľadajú ju v rozličných nákladných zábavách — on ju má v práci. Tí sa humpl'ujú a vyžívajú sami pre seba, on stihne myslieť i na Ungera, Weissa, Blumenbacha a na všetkých, až po Adolfa Rosenkranza. Ponáhl'a sa do Budapešti, lebo Jožko Merlan, jeho koncipient, je síce neobyčajne schopný človek, ale iba keď chce. Keď nechce, je ako byvol, čo vbehne i so záprahom do močariska. Na neho samého zanechať kanceláriu môže byť osožné, ale nie vždy isté. Druhé, čo ho ženie a zároveň i dráždi, je vedomie, že ide o ťažkú vec. Osadiť židovských krčmárov na Ryčavu, ba i do samých Žajdlíc, môže byť zákonom až veľmi prípustné — lenže tu je zákonom vlastne osvietený pán gróf Arnold Galassy a potom — Jani báči. Dr. Gelb je si až veľmi načistom, že Jani báčiho potrebuje Galassy, grófa Arnolda Galassyho zasa vysoká vláda. Jednako nezúfa. Proti týmto vážnym, veľmi vážnym figúram on postaví ženskú. Krásnu Rózu Samlerovú, priateľku ministra financií...

Do Budapešti dôjde večerom. Zosadne v treťotriednom hoteli K spevavej

labuti. Preoblečie sa elegantne, keď ide navštíviť dámu vysokého sveta. Sadne do fiakra a, trúc si nervózne rukavičku o rukavičku, dá hnať na Ferencziho cestu číslo 3 ako na isté.

Drožka zastane pred vkusnou poschodovou vilou. Dr. Gelb konštatuje — nezmýlil adresu!

— Dobre, — pomyslí si. — Neskoro je ešte nie. Vybavím si to hneď a vrátim sa domov.

Vhodne naladený vyjde kamennými schodmi. Vedľa dverí biely gombík a na mosadzi vyryté: Róza Samlerová.

Zacengá.

Otvorí mu chyžná v čiernom, prepásaná bielou zásterôčkou, s mašľou na hlave.

— Je doma milostivá? — spýta sa dievčaťa.

— Milostivá neprijíma dnes nikoho, — potrhne hneď dvermi na znak, že je vec vybavená. — Necíti sa dobre.

— No, nechajme to, — nedá sa advokát ľahko odbaviť. — Povedzte milostivej: je tu doktor Jakub Gelb, advokát z Klátovca. Bol by veľmi rád, keby ho prijala na niekoľko slov. Uvidíte, čo vám povie. A či — počkajte, — vojde s ňou do vkusnej predsiene, — povedzte jej: dnes musím s ňou hovoriť.

Chyžná sa vzdiala a dobrú chvíľu nejde.

— Prijme ma, neprijme? — uvažuje advokát, odhodlaný neodísť odtiaľto tak, aby s Rózou nebol na slove. — Keď je s Regínou zadobre, nenahnevá sa, hoci je i dosť neskoro. A až jej poviem, o čo ide — židovka je, pochopí! Azda sa i poteší svojmu mimoriadnemu poslaniu.

— Prosím, — vyruší ho vtom chyžná z dumania. — Milostivá vás čaká.

Zavedie ho do salóna, zariadeného prepychovo. Elegantná, krásna dáma postúpi mu niekoľko krôčkov v ústrety. Dr. Gelb skoro vykrikuje zadivením. Nebol by ju poznal. Tých niekoľko rokov zmenilo ju, a v jej prospech. Akú má len postavu! Ako vkusne zatienenú pleť! A nebyť veľkých tmavých očí, jasavých ani diamanty, nik by nepovedal, že je židovka.

— Dostala som telegram od Regíny, — usadí hosta proti sebe do hlbokého koženého fotela. Posunie k nemu cigarety a zadíva sa mu skúmavo do tvári.

— Kedysi bola som i u vás, v Klátovci. Vtedy bolo ešte inak. Ale milo spomínam na tie časy. Čím vám môžem slúžiť?

— Potrebujem vašu pomoc, slečna, — podáva jej galantne ohňa a pripáli si

i sám cigaretu. — Vlastne, — utkvie na nej dlhým, výrazným pohľadom, — potrebujeme...

— Kto, prosím, — pustí zo dva dlhé dymy bokom, všimnúc si, aký je len mrzký tento človek. — Kto?

— My, židia!

Doktor Gelb zrejme zdôrazní toto slovo. Pritom čaká, či vyvolá nejaký hlbší dojem na mladej, sviežej tvári. Jeho zrak je citlivý ako najlepšia fotografická platňa. Zachytí i najmenšiu zmenu, i najbezvýznamnejšie mihnutie. Ale tu, napodiv, nemá čo zachytiť. Róza Samlerová sedí pred ním nepohnute a ľahostajná ako mramorová socha.

— Vás to nezaujíma? — prevrávi po chvíli stlmeným hlasom...

— No, — otrasie popol z cigarety, — keď mám povedať pravdu, zaujimate ma vy ako brat mojej priateľky Regíny. Ale židia? — prelietne jej ľahký úsmev po pôvabnej tvári. — Neviem, prečo by ma mali zaujímať?

— Ste židovka... — pochopí advokát ťažkosť situácie. Ale v tom momente si je už vedomý: srdce tej peknej ženskej musí dnes dobyť. Ináč je všetko stratené. — Máte mať súcit so svojimi, s ktorými nikto nemá súcitu, — počne jej vysvetľovať. — Niečo vás viaže...

— Ozaj, čo? — pustí dym tenkým noštekcom. — Ozaj...

— No, viaže vás vaša krv...

— A? — stisnúc chutné pery, otvorí Róza oči široko.

— Vaše spoločenské postavenie...

— Hahaha, — rozozvučí sa salón striebrom zvonivého smiechu, — hahaha!

— Čo sa smejete?

— Milý pán doktor Gelb, ako by som sa nesmiala? — blyсне na neho ironicky. — Moja krv a moje spoločenské postavenie zaväzujú ma vašim židom — tak ste to akosi povedali. Či nie?

— Áno, tak, — ukazuje sa v jeho drobnom, ostróm pohľade akási netajená dravosť.

— Poviem vám len toto! — pokračuje ona. — Myslíte, zaväzovala ich tá krv, keď bolo so mnou zle? Myslíte, pomohol mi i len jeden z nich k môjmu spoločenskému postaveniu? — zväžnie jej tvár ani nejakej gréckej bohyni.

— Sama som sa prebila do sveta. Vlastnou schopnosťou vydobyla som si, čo som a čo mám.

— To je jedno, — odvetí Gelb chladno.

— Ako jedno? Vy ma predsa už vopred zaväzujete.

— No, keď tak, — zmierni advokát hlas, — niečo sa vás spýtam.

— Prosim!

— Našlo by sa niekde úbohé bezmocné dievčatko, o ktorom by vysvitlo, že je vaša sestra. Priznali by ste sa k nemu a pomohli mu v biede?

— Pomohla, — sklopí Róza výrazné, tmavé oči.

— I keby si vás ono ničím nebolo zaviazalo?

— I!

— No, vidíte, — zabodne jej ostrý pohľad rovno do duše káravo, — to je ten záväzok krvi. Bez toho záväzku a jeho plnenia my židia nemohli by sme obstať vo svete. Žijeme medzi inými národmi, ktoré majú svoj mrav i svoje chyby. Ony si môžu dovoliť nedbať na svojich — my nie. Ony môžu ničiť, pustošiť svojich — my nie!

— A kto dbal o mňa? — pokúsi sa ešte Róza o odpor, čo pod tlakom toho zaniateného pohľadu a advokátových podivných slov zrejme sa tratí. — Kto sa obzrel o mňa, zabudnuté židovské dievčatko?

— Kto? — cíti už doktor svoju prevahu. — Myslíte, nikto? Veľmi sa mýlite. Dostali ste sa k divadlu. Viete, kto vám upravoval cestu vždy vyššie a vyššie? Boli to naši novinári — nie? Ste iste pekná i schopná dáma, ale nech sa novinári postavia proti vám, čo je z vašej krásy a čo z vášho umenia?

— Prečo sa nepostavili? — pohne sa v Róze jej osobná hrdosť.

— Prečo? — vystupňuje hlas priamo kazateľsky. — Pre záväzok krvi. Alebo, ak už chcete, i pre tento záväzok. Myslíte, je v Budapešti málo pekných ženských a dobrých herečiek? Ale kto nemá za sebou protektorov, najmä v redakciách novín — zapadne i so svojou krásou a umením. Vy ste nezapadli, lebo naši ľudia vedeli o vás, nielen že ste pekné a schopné, ale i chudobné židovské dievčatko. Takto ste prišli k svojmu vynikajúcemu spoločenskému postaveniu, a to vás zaväzuje... krásna madam, Róza Samlerová!

— To mi ešte nikto nepovedal, — zdvihne zrazu dáma hlavu po dlhom mlčaní.

— Prišiel som vám to teda povedať ja, Jakub Gelb, advokát z Klátovca.

— Len toto? — pozrie mu prívetivejšie do očí. — Nič iného?

— Ale áno, madam, — stíšil hosť o chvíľu svoje vzrušenie. — Povedal som vám hneď: potrebujeme vašu pomoc!

— V čom? — venuje mu Róza vždy viac pozornosti. I jeho sprvu až odporná tvár počne ju zaujímať. Jej výraz zdá sa jej skoro znesiteľným. A tie drobné oči priamo priťahujú akousi tajomnou, hypnotickou silou. — Ako vám

môžem pomôcť?

— Lahko, madam, — prejde si advokát dľaňou po zbrázdenom čele. — Ide mi o toto. Vyše mestečka Klátovca je celá malá krajina na rieke Ryčave. Tu je obcí a obcí, ľudnatých, veľmi ľudnatých. Také Žajdllice majú vyše štyritisíc obyvateľov. V obci má jedínú krčmu istý Ján Gáblík, protežé grófa Galassyho. Tento Gáblík je opravdivý krčmársky kráľ. Nielen preto, že v takých Žajdlliciach nemá konkurenta, ale on rozhoduje na celej Ryčave i o tom, kto má dostať licenciu. Všetko je v rukách jeho rodiny, a žid sa nemôže sem dostať. Naši ľudia, — predloží jej zoznam od Kohna po Rosenkranza, — podávajú žiadosti na finančné riaditeľstvo a apeláty na ministerstvo financií. Všetko viazne kdesi. Gróf Arnold Galassy je iste vplyvný človek a krčmársky kráľ, Ján Gáblík, sa vláde dobre rentuje pri voľbách. Ale naše židovstvo znamená tisíc ráz toľko ako pán Gáblík. Je najspoľahlivejším a najlojálnejším elementom. Okrem toho má svoje zákonné právo, keď sa uchádza o prebytočné licencie, pripadajúce na Ryčave i v Žajdlliciach na každých päťsto duší...

— A čo myslíte, aký by bol spôsob pomôcť vám? — stáva sa zrazu Róza prístupnejšou, ako si Gelb predstavoval. — Aký máte plán?

— Prostý, veľmi prostý, — usmeje sa advokát. — Medzi vašimi ctiteľmi je i ten najvplyvnejší. Ba rozhodujúci...

— Koho myslíte?

— Ministra financií, — ponorí neskorý hosť svoj zrak do jej očí a počne preberať prstami na mahagónovom stolíku. — Pána ministra, áno!

— Odkiaľ to viete?

— To je vedľajšie, madam, — privrie drobné oči, poklopkávajúc si na stolíku ďalej, akoby tým chcel povedať Róze, čo jej nechce slovom zjaviť. — Vedľajšie. My židia vieme o kresťanoch všetko, čo nás zaujíma. Ako by sme nevedeli o židoch?

— Rozumiem! Ale — ako si predstavujete moju úlohu?

— Veľmi prosto, milá dáma, — položí pred ňu žiadosti a usmeje sa spokojne, — veľmi prosto! Pri najbližšej príležitosti, keď budete s pánom ministrom, podáte mu tieto žiadosti. Poviete mu: to je apeláta, keď finančné riaditeľstvo prosby odvrhlo. Neskôr vám pošlem alebo i sám prinesiem — nové, ktoré podáte tiež osobne. Vysvetlíte pánu ministrovi, o čo ide, a poprosíte ho vyhovieť žiadateľom, rozumie sa — vám kvôli.

— Myslíte, on mi to spraví?

— To závisí čisto od vás, Róza Samlerová.

— A môže on všetkým vyhovieť?

— Môže! Ryčava je veľká, — ukáže širokým gestom. — Jednako prosím upozorniť ho v prvom rade na žiadosti Adolfa Rosenkranza a Dávida Gelba.

— Prečo práve na tieto?

— No, Adolf Rosenkranz je synom starého Nátana Rosenkranza, ktorý ma vlastne priviedol na myšlienku zaklopať u vás. Dávid Gelb je zas môj blízky príbuzný.

— Dobre, pán doktor, pokúsim sa o to.

— A kedy sa ja dozviem o výsledku?

— Počkajte, — zamyslí sa. — Pozajtre je u mňa večierok. Pozvem i pána ministra. Príďte i vy — asi o tomto čase. Keď prejdem popri vás a zdvihnem na vás malíček pravej ruky, nasledujte ma. Môžete s ním o veci i sám hovoriť.

Po odchode doktora Gelba, Róza, ako hypnotizovaná, ostane v salóne s dohárajúcou cigaretou v prstoch. Vlastne — stojí tu so svojimi novými myšlienkami. Márne by tajila, ten vidiecky advokát niečím pohol v nej, čo tu dosiaľ spalo. Rečou, či len tým podivným nástoječivým zrakom? Neraz si predstavila svoj život vyvrcholiť v peknej divadelnej kariére. Myslela si — to je úspech jej, a nikoho iného. Teraz v belastom, vonnom dyme, čo sa steli okolo nej, vidí i ruky, tajomné, mocné ruky, čo jej upravovali a upravujú cestu. Čie sú to ruky? Ten podivný človek hovorí, to sú ruky židovských novinárov. Jej sa zdá, to sú ruky génia roztrateného a všelijako utláčaného národa. Mohlo by to byť? Prečo nie? A teraz, ako za úrok, niekoľko chudobných ľudí z tohto príbuzenstva žiada ju o pomoc. Siahne po žiadostiach a ich zozname, čo jej nechal Gelb. Číta radom — Abrahám Unger... Adolf Blumenbach... Samuel Kohn... Izák Weiss... až po raz podčiarknuté meno Dávida Gelba a po dva razy podčiarknuté Adolfa Rosenkranza. Hľa, aký pactivec, — všima si pozorne znakov. — Rosenkranz nedal pred svojho príbuzného, keď mu iste sľúbil. Ona zas sľúbila jemu. Nepozostáva, len slovo dodržať. Minister ju iste vyhľadá — ak nie dnes večer, tak zajtra. Povie mu to — poprosí ho. Ak bude treba, zahrá svoju úlohu aspoň tak dobre, ako hráva v preplnenom divadle. Prečo by nezahrála, keď s tým spláca dlh? A prečo by jej nesplnil žiadosť on, ktorý jej znáša najdrahšie šperky — získať si jej úsmev?

Belasté vlny vonného dymu prevíjajú sa v jasavom svetle žiaroviek a dráždia

jej bujnú fantáziu. Róza sa predstaví v živých farbách, ako sa oblečie a počká svojho zbožňovateľa, ktorý pri svojich hodne prešedivených vlasoch zachoval si mladé a horúce srdce. Vezme si tie čierne hodvábne, v nich je zamatovosť jej pleti najvýraznejšia. Kedysi ju videl v nich; nemohol ju prenachváliť. Tie, tie si oblečie — hej! A keď príde ustatý, vysilený všelijakými štátnymi povinnosťami, usadí ho do fotela, sadne si k nemu, oprúť sa mu na rameno, vypije s ním pohárček koňaku a šálku tuhej čiernej kávy, akú má najradšej. Najprv ho nechá rozprávať o všetkom, čo mu príde na um — o politike, o koňoch, či o pekných dámach. Zadáva sa mu do očí, kým nezmäkne ako vosk. Pozbiera všetku svoju ženskú silu i oheň, nech sa zažne ako stoh slamy a blčí, blkoce. A keď jej, ako obvykle, povie: — Róza, čím sa ti zavďačiť za tvoju lásku? — predloží mu menoslov žiadateľov. Povie mu: — Pozri, môj drahý pán minister, toto mi sprav! Sľúbila som, urob mi to kvôli! Je kdesi akási Ryčava — dovoľ, nech sa títo chudobní a lojálni ľudia tam živia! Nič ťa to nebude stáť. Niekoľko slov alebo čiarnuť perom a je to! Prečo by si to nespravil, keď ma máš rád? Ja ti neodrieknem ničoho, a ty...? Z dumania vyruší ju nervózny cengot.

— To je on, — skočí Róza a ide sa preobliecť.

Teší sa, že má tak náhle príležitosť vyskúšať svoje vlohы, ako i srdce svojho vysokého ctiteľa. Vbehne do spálne, trilujúc si čosi z obľúbenej árie. Prídu jej pritom na myseľ Gelbove slová: „Našlo by sa niekde úbohé dievčatko, o ktorom by vysvitlo, že je vaša sestra. Priznali by ste sa k nemu a pomohli mu v biede?“ Vyberie si chytro čierne hodvábne šaty, oblečie si ich, natiahne pančuchy, drobunké črievičky a prizrie sa do dlhého zrkadla. Oči sa jej jagajú, tvár sála mladostou a akýmsi divným nadchnutím.

— Trala-lala-la! — trilkuje si veselo, spokojná sama so sebou.

V predsieni zatiaľ skladá si zvrchník elegantný starší pán. Tvár má hranatú, vlasy prešedivené, i s bokombriadkami. Krok rozhodný a bystrý.

— Emmy, je doma milostivá? — spýta sa chyžnej dôverným hlasom, ako človek, čo je tu nie prvý raz.

— Doma, vaša milosť, — odpovie ona úctivo, zavedie hosta do salóna a diskkrétne za ním zavrie dvere.

Na tretí deň je večierok u Rózy Samlerovej. V udaný čas ponáhľa sa na Ferencziho cestu pod číslo 3 i doktor Jakub Gelb. Akosi je ukonaný nesmiernym hlukom veľkomesta. Pred vilou kočov a kočov! Nerozmysľá, vojde rovno dnu.

Nie je medzi prvými. V rozsvietenom, prepychovom salóne elegantných dám a pánov! Gelba si tí sotva všimnú, ale ani on ich. Jediné, čo sa spýta najbližšieho pána, je, či je tu i pán minister. Keď mu pán prisvedčí, spokojne prechodí cez šablónu umeleckých večierkov. Skromnučko utiahnutý vyčkáva na svoju chvíľu. Napokon sa jej i dočká. Róza Samlerová podíde od hostí k nemu a, zdvihnúc malíček pravej ruky, uprie svoje veľké oči rovno na neho.

Doktor Gelb pozorne vykročí za krásnou hostiteľkou, ktorá ho, ako svojho príbuzného, predstaví sama pánu ministrovi.

O hodinu odchodí advokát zo Západného nádražia do Klátovca spokojný a dobrej vôle. Prečo by i nebol? Minister je gavalier. Pre krásne oči Rózy Samlerovej vzal si židovské žiadosti rovno na svoj súkromný byt — nezabudnúť na ne!

8

Doma už čaká Gelba zas niekoľko prosebníkov, ktorým ide o to — dostať sa najkratšou cestou na Ryčavu. Vojde do kancelárie, a tu ani duše. Zastane pri koncipistovom stolíku, akty nedotknuté. Na Berkiho stolíku zas začatý odpis — nedokončený. Šéf sa zamračí, potrhne si nervózne prešedivenú červenkastú bradu a drobné oči mu vystúpia na povrch.

— Kde sú tí sprepadenci?

Vybehne za svojou polovičkou, objemnou Irén. Práve si pripravuje drahé, briliantové náušnice, čo jej muž priniesol z Pešti, keď ho zazrie nadureného v zrkadle.

— Čo sa stalo, Kóbi? — obzrie sa na neho prekvapená.

— Prosím ťa, — lapajúc dych, vesluje v povetrí rukami, — kde sú tí gauneri?

— Akí gauneri? — skladá pani v rozpakoch náušnice na toaletný stolík.

— No, doktor Merlan a pisár Berki?

— Merlan a Berki? — prechádza si Irén pokojne rukou po čele.

— Áno! Veď tí nehli aktom, čo som vytiahol nohu z domu.

— A nedal si im voľno?

— Ani mi na rozum neprišlo! — skáče Kóbi nervózne po pestrých kobercoch. — Práce v kancelárii a práce. Ale ja im ukážem! — behá hore-dolu. — Ja im dám! Nech mi len prídu na oči! Vyhodím oboch na trotoár. Tak...

— No, nepajed' sa, Kóbi, škodí ti to! — podíde k nemu žienka láskavo a chce ho pohladíť po líci. — Nepajed' sa, vravím ti!

- Ty ma len vysmievaš! — skočí ani chrček. — Ty mi nič neuznáš!
- Ako by ti len neuznala? — chlácholí ho polovička bez najmenšieho rozčúlenia. — Načo toľký hnev? I tak nič nespravíš! Takej lacnej sily, ako je Berki, nedostaneš. A o doktorovi Merlanovi sám hovoríš, keď sa neblázni, je ti neoceniteľný.
- Ešte sa ich aj ty zastávajú!
- Nezastávam sa ich, len ti pravdu vravím, — stisne žena chladno plecami.
- Pozri, ja sa nerozčulujem. Azda by som sa i mala prečo. Ty si chodíš kade-tade...
- Kade? — otvorí Kóbi oči naširoko, nečakajúc takýchto výčitiek od svojej tichučkej ženy. — Kde chodím?
- No, zájdeš si do Budapešti!
- A?
- A mňa necháš tu, v Klátovci, počúvať tvojich klientov: „Kde sú pán doktor? Čo sú pán doktor? Kedy prídu pán doktor?“ Myslíš, že je to nejaká radosť?
- Bol som len za povinnosťou. A ostatne, priniesol som ti náušnice!
- No, haste, náušnice! — očervenie dáma. — To len investuješ! Ako do svojho domu, záhrady, účastín — investuješ i do svojej ženy. Kedy si ja tie náušnice zavesím, hoci sú ani hrachy? Kamže my ideme, že by som sa mohla popýšiť aspoň raz medzi známymi? Nikam! Ty smolíš v svojej kancelárii, ja sa dusím v svojich moderne zariadených, krásnych izbách. A čo je z toho napokon? Roky sa mňajú, pomaly sme starí a bez radosti. Keby sme mali deti! — poznamená podivným tónom ako pre seba. — Aspoň jedno dieťa!
- Kto môže za to? — skrčí sa zrazu muž ani utajený kocúr. — Kto?
- Kto vraj môže, hahaha! — popadne ženu silený smiech.
- Azda ja? Povedz rovno, že ja! Nebol si u lekára? Nepovedal ti, há? Myslíš, ženu uspokojia komnaty a náušnice? Brilianty? Niektorú možno — mňa nie! Na, — vrhne mu šperky na stôl, — vezmi si svoje náušnice! Vráť mi moju mladosť — stratenú, otrávenú!
- Na Jakuba padajú tvrdé slová ani kameň za kameňom. Takých ozaj nečakal. Prišiel sa spýtať ženy, kde sú koncipient Merlan a pisár Berki. Doniesol jej drahé náušnice, a ona mu takto! Rád by jej niečo povedať, čo by ju skrotilo a uspokojilo. Chcel by jej vysvetliť, že všetky židovské deti sú ich deti. Že je to jedno, aspoň sa nemusí s takým dieťaťom trápiť ako so svojím. Ale myseľ sa mu akosi mátie pri vážnom pohľade tmavých ženiných očí. Nepríde mu

slovo na jazyk, hoci je on pohotový advokát. V inom prípade mal by i desať, i viac výhovoriek. A tu iba zahabká čosi. Obráti sa v rozpakoch a vyjde do svojej pustej kancelárie.

Zahrabal by sa do práce. Nejde mu. Dym púšťa za dymom, cigaretu pripaľuje za cigaretou. Rozrušený je do najvyššej miery. Ženine slová mu hučia v hlave ako rozdivený potok. Ona má pravdu, iste má, ale nie vo všetkom. Tie deti, no! Ale kam pôjde s ňou, zosadlovenou a pri jej bezohľadných manieroch? Teraz videl spoločnosť u Rózy Samlerovej. Čo by si len s ňou počal v takej spoločnosti? Čo keby sa tak rozčúlila a začala pohadzovať predmety ako briliantové náušnice? A — daj mi moju mladosť! — to sa povie. A muž nestratil nič, keď sa pripäl na celý život k žene, ktorá mu nerozumie? Hľa, Róza, tiež je židovka, ale aký rozdiel! Elegantná, distingvovaná! Ako sa len vie obracať vo vysokej spoločnosti! Aké ladné sú línie jej tela! Ako jej svieti pleť súladom s čiernymi vlasmi a obrvami! A ten pohľad hlboký ako noc, prenikavý, múdry ako trbleť hviezdy večernice! Z tej by bola žena pre človeka, žijúceho vysokému cieľu!

Ani nevie, a morózný advokát doktor Jakub Gelb zazrie zrazu v belasých vlnách vonného dymu pohľad jej, jej — krásnej Rózy Samlerovej. Jeho suchá, zhrbená postava sa vystiera, malé, nedôverčivé oči zasvietia zvláštnym leskom, nepekná starecká tvár mu zduchovnie. Zrazu prehľbia sa kolmé čiary na jeho vypuklom čele. Jeho bytosťou zalomcuje, čo dosiaľ nezacítil. Akýsi utajený vzdor a odpor oproti svojej žene Irene.

Z toho nečakaného podivného stavu vyruší ho ešte nečakanejšia návšteva.

— Gschamster Diener, — zatiahne starecký hlas pri dverách, ktoré kostnatá ruka pozorne priviera.

— Gn... tag! — zdvihne advokát ustato drobné šedivé oči a, potrhnut si červenú bradu, zadíva sa prekvapene na bradatú, zarastenú postavu v čiernom ošúchanom kaftane. — Ja, že ste doma, Rosenkranz?!

— Doma-nedoma! — usmeje sa starý Nátan pokorne, žmoliac v rukách okrúhly plstený čierny klobúk. — Čo pôjdem domov, kým vec môjho syna Adolfa nie je v poriadku? Zašiel som na Rudavku k bratancovi. Kupčí s Galassyho drevom. Už tretí raz som tu. Akosi ďaleko tá Budapešť, ďaleko! Tak, čo Róza? — sadne si stavec bez ponúkania. — Čo?

— Prijala ma slušne.

— Vedel som, vedel! — natiadne kostnatú ruku po cigarách a pichne si ako prv dve do kaftana. — Krv nie je voda! A sľúbila?

60 Krčmársky kráľ

— Čo môže — vykoná.

— To je dobre, — zašomre Rosenkranz ako pre seba. — Môj Adolf teda dostane licenc na Ryčave. Aj iní židia dostanú. No, najprv môj Adolf! Či tak?

— Hej, — prikývne Jakub. — Mám to na deväťdesiatdeväť percent...

— Prečo nie na sto? — blyskne v hostových očiach.

— Ak by nastali nejaké prekážky.

— Aké prekážky? — vystúpi mrazivý údiv na markantnú tvár, jej všetky črty so šedivou bradou i kostnatými rukami pošinú sa akosi dopredu. — Nemôže sa Róza na ministra spoliehať?

— Na ministra môže. I mňa uistil. Ale...

— Aké ale? — podloží vrchnú peru spodnou.

— Tu sú Jani báči, gróf Galassy a voľby... — podoprie si Gelb rukou hlavu, zabodnúc svoj ostrý zrak do múdrych Rosenkranzových očí. — Vec je na dobrej ceste, ale Róza má ťažkú úlohu.

— Keď ťažkú, treba jej pomôcť, — uškrnie sa potuteľne Nátan. — Nesmie nám kaziť ani percento, ani jedno percento.

— Ako to myslíte, Rosenkranz? — pozrie teraz už Jakub chladno a zvedavo na žida, tušiac, že zas má nejakú radu, čo sa zide. — Viete vy, čo sú voľby?

— Viem.

— I čo v taký čas na Ryčave znamenajú gróf Galassy a jeho krčmársky kráľ Jani báči?

— I to viem, — stisne Nátan mäsité gamby, privrúc na chvíľu viečka, akoby sa mu čosi stavalo pred oči. — Všetko viem. Nebol som ja darmo pri bratancovi na Rudavke. Pán gróf Galassy ešte židovského úveru nepotrebuje. Ináč by bolo s ním ľahko. Napádať ho v našej peštianskej tlači pre všelijaké kúsky neosoží. Je to vládny pán. K tomu magnát a džentlmen. Jani báčimu už rozkázal a on poslúcha. V Žajdliciach sa už pije za Rácza Bertalana. Z Gáblikovie pivnice vyvalia sa sudy a sudy. Sediaci sa spijú ako hovädá. Tak usporiada veci v Marušove Gáblikov švagor Pavel Hrvolec, na Rudavke druhý švagor Peter Hrvolec, na Gelbe tretí švagor Gusto Hrvolec, na Machníku Gáblikov synovec Ján Klempár, v Sklačanoch jeho druhý synovec Matej Klempár, v Rákoší...

— Dobre, dobre, Rosenkranz, — pretrhne rozhovoreného doktor Gelb, klopúc už netrpezlivo prstami na písacom stolíku. — Stav, ako vidím, poznáte. Ťažký stav. Čo sa tu dá robiť?

— Dá sa, dá, — uškŕňa sa Nátan, významne mykajúc gambami, — len rozumom pohnúť.

— Teda...

— Klátovčianski židia nech sú naoko za Rácza Bertalana, — mihne šibalsky očami. — Ale v skutočnosti budete pracovať i na Ryčave za opozičného Bende Ferenca... Nemusí vyhrať, ale Gáblík, ak ho chceme zlomiť, musí prehrať. A s ním musí prehrať i jeho gróf v Žajdliciach, i na celej Ryčave.

— Veľká vec, — šomre Gelb, zvesiac hlavu. — Ale kde máte na to ľudí? Kde i len jedného človeka?

— Ľudí jest, keď jest kapitál, — usmeje sa Rosenkranz. — A toho jest. Ja som sa informoval. O všetkom som sa informoval. Bende je opozičník, ale náš človek. Potrebujú ho isté naše kruhy, ktoré chcú mať dve železka v ohni. Uznáte, veľmi múdre... Keď nevyhrá — nevyhrá! Hlavne, ukázať pánom tamhore, že už krčmársky kráľ na Ryčave nie je bez konkurencie. A keď sú peniaze, ľudia to spravia.

— Kto?

— Poznáte žajdlického richtára?

— Kochela Bunkovčíka? — pohodí Jakub rukou. — Toho má Gáblík s telom i dušou.

— Jeho áno, — pristúpi Rosenkranz blízko k stolíku a natiahne sa skoro k samému Jakubovi. — Toho áno, ale jeho syna Martina nie! Hovoril som s ním, viem. Mladý človek, ktorý vie, čo je alkohol, a nedostaneš ho zaň. Má votum i autoritu, lebo je inakší ako starý. A nadovšetko — nenávidí Gáblíkovcov. Hodiny som presedel s ním, kým ste boli v Pešti. Vykladal mi o Gáblíkovej strojárni, čo mu zosýpa peniaze z celých Žajdlíc. Ale i o jeho synoch Gejzovi a Imrovi a o dcére Gaby, ktorým celé to bohatstvo vykrúti krky. I teraz boli tam veľké orgie. Skončili orgie v horách, ako diví ľudia. Boli tam klátovskí advokáti, i gróf Galassy.

— Môj koncipista a pisár, — zahundre Gelb nevrlo, — sú ešte tam kdesi.

— Váš koncipista je s nimi blízky?

— A aký blízky! Zaľúbený je do Gaby po uši!

— Ach, to je dobre! To je dobre, — zamrmle Nátan. — Dožičte mu to. Máte tak aspoň priamy styk s touto podivnou rodinou. U vás zamestnancom, tam milovníkom! Len na kocúra pozor! Ale na toho Martina možno bezpečne stavať. Uvážte si to a konajte. A, prosím, nezabudnúť na Adolfa Rosenkranza! Prvý licenc na Ryčave je náš... A ešte čosi, — vráti sa Nátan

už odo dverí, — počúvať, proti grófovi Galassymu podal jeho synovec Végváry miliónový proces. Kedysi ste vyhrali žalobu proti nemu. Pokúste sa teraz stať sa jeho obhajcom. Adieu!

Gelb zabudne odchádzajúcemu i poďakovať sa. V belastom dyme stratí sa mu starec ako príznak. Iba jeho slová ozývajú sa mu v duši.

— Obratný žid! — prehodí pre seba. — Vie, čo je boj, a má hneď i plán. Taká rasa sa nestratí! — zamyslí sa a uvažuje. — Poraziť krčmárskeho kráľa, alebo aspoň spraviť ho menej významným, nie zlá myšlienka. Ak sa Jani báčimu nedarí pri voľbách, ako obyčajne, stratí u grófa Galassyho, i Galassy u svojho priateľa, predsedu ministerstva v Pešti, dôveru. Róza by mala o toľko ľahšiu úlohu. O tom sa dá poradiť v klátovskom chevre kadiša. Konečne, nám židom je jedno — Rácz, či Bende. Posledný iste sa bude i exponovať za to — dostať židov do Ryčavy. A tu je ešte i tá kauza! Výborná príležitosť pre obratného advokáta nielen groše zobrať, ale dostať sa i do priazne vplyvného grófa. Majetkový spor — synovec Végváry kontra ujec Galassy — nebude bez zaujímavosti, najmä keď prvý je známy peštiansky kartár. Jeho matku svojho času Galassy vyplatil. Ak má Galassy písma v poriadku, — myslí si advokát, — nebude ťažko vyhrať proces, pripútať grófa a vykibicovať krčmárskeho kráľa, Jani báčiho, z jeho priazne... Tu niet čo strácať času, — ozve sa v Gelbovi advokátsky inštinkt.

Zabudne načisto na búrku s Irén, i na tých gaunerov, doktora Merlana a pisára Berkiho, ktorí sa ešte vždy nevrátili z túlačky. Vstane, otrasie cigaru nad popolníkom, vezme klobúk a vyjde na chodbu.

— Idem za grófom Galassym, — zavolá za ženou do kuchyne, akoby sa nič nebolo skúrilo medzi nimi. — Ak príde niekto, nech ma čaká.

— Dobre, — odpovie mu Irén, sotva zdvihnúc vyčervenené, od plaču napuchnuté oči.

U Galassyho upraví doktora Gelba po prihlásení vyšujtášovaný hajdúch od priestranej knižnice. Popri stenách kníh a kníh v zasklených policiach. I starých, viazaných v bielej koži. Iste ich zbieralo niekoľko generácií. I staré portréty tu visia, svedčiac o sláve magnátskeho rodu. Jakub skoro zacíti na tvári otázku tých nemých očí: židko, čo tu hľadáš? Zachvie sa čosi v ňom v tomto cudzom prostredí. Nie je to stiesnený pocit malého človeka. Veď on, príslušník vyvoleného národa, má v Abrahámovi, Izákovi, Jakubovi a v prorokoch inakších predkov ako gróf Galassy v liliputskej histórii svojho hrdého rodu. To je len nepríjemný pocit človeka, ktorý cíti, že vstupuje

niekam, kde ním opovrhujú. Ukloniac sa hlboko hneď pri dverách, neistým krokom kráča po ťažkých perzských kobercoch. Ozve sa štekot. Veľká doga skočí mu do cesty. Ale na veliteľský hlas svojho pána pritisne sa k lesklým parketám a len zaskukne priateľsky. Pred anglickým krbom veľký dubový stôl, na ňom niekoľko otvorených kníh. Od jednej vstane prešedivený gróf Galassy.

— Dobrý deň, pán Gelb! — podíde galantne dva kroky napred a račľujúc podá mu ruku. — Prosím sadnúť si. Rád som, že idete. I tak som chcel s vami hovoriť, — zmyká sa mu chudá tvár nervózne. Vráskavým čelom prelietne temný mráček. — Rád som, no!

— Prosím, prosím, osvietený pán, — vo chvíli je Jakub celkom pri sebe a nedbalo, ako doma, siahne po ponúkanej jemnučkej cigare. — Poteší ma, ak môžem niečím poslužiť...

— Môžete, ako by nie! — uškrnie sa veľmož, púšťajúc i sám dym z vonnej cigarety. V jeho prenikavých očiach zablyсне sa niečo ako na poľovačke, keď už vie, kde je zver. — Počujte, pán advokát, už som sa vás dávno chcel opýtať, čo vy toľko bombardujete žiadosťami o licencie financov a vysoké ministerstvo?

Otázka prekvapí Gelba ako hrom. Všetko iné čakal, len to nie. Cigara sa mu zachvie v ruke, nechce chytiť ohňa. Pot vystúpi mu na čelo. Zato drobné oči hľadia pevne a bledá tvár svieti odhodlaním. Ústa sa otvoria, načnú slovo...

— Pozrite, — nepripustí ho domáci pán, — máte celú uhorskú krajinu. Môžete si vychodiť licencií a licencií pre svojich. Prečo vám ide len o našu Ryčavu a Ryčavu?!

— Keď tu jeden človek má všetko v rukách, — prevrávi chladno a odmerane.

— Jediný človek!

— Kto?

— Pán Ján Gáblik zo Žajdlíc, krčmársky kráľ!

— No, tak som ja cisár, — zachechce sa Galassy, — lebo je to po mojej vôli. Viete, prečo potrebujem Jani báčiho, a keď chcete, i jeho dynastiu na Ryčave?

— Viem. Pre voľby, — púšťa už advokát kotúč dymu, dokonale sústredený na každé slovo. — Pre voľby, rozumie sa...

— I pre voľby, — pokračuje gróf, odhodlaný, ako vidno z prízvuku reči, odstaviť dnes Gelba od všetkého namáhania. — I pre to. Ale predne, Jani báči je báječný človek. Jeho deti, a najmä Gaby, sú nesmierne zábavní

ľudia. Nezdierajú ako židovskí krčmári, ale i rozhodia, ako sa svedčí na opravdivých pánov, nie?

— Uznávam, vaša osvietenosť, — pochopí hneď hosť, že tú pevnosť nepôjde len tak zaujať. — Ochoťne uznám...

— No, veď i musíte, hehehe! — potrasie sa prešedivená hlava. — Taká Gaby nevyrastie zo židovskej krvi...

— O tom by sa dalo hovoriť.

— Čože? — vzpriami sa magnát v kresle. — Vy poznáte takú šarmantnú židovku?

— Poznám!

— Kde? Koho?

— Rózu Samlerovú v Pešti.

— Ach, Rózu? — počne sa Galassy baviť, že rozhovor došiel na túto koľaj. — Róza Samlerová je rozkošná ženská a výborná herečka. Má otvorený dom. V Pešti je verejnou tajnosťou: pán minister financií zachodí vraj k nej často. Ale, pán advokát, nech tak Gaby príde do Pešti, stavím sa s vami, odvedie Róze i jej ministra.

— Myslím, vaša osvietenosť preceňuje vlohy pani Gaby.

— No, uvidíte, až pôjde do Pešti, čo dokáže. Ale to je bočná vec. Hlavné je, pán doktor Gelb — nechajte vy Ryčavu na pokoji! Ja ju chcem mať, ako je. Rozumiete? To je môj revír, a kým som ja tu pánom, je Jani báči krčmárskym kráľom na Ryčave. Nie som proti židom. Viem, sú dobrí vlastenci. Ale ak ich osádzať na Ryčave, získajte si Gáblika.

— To je márne.

— Prečo?

— Tam je licenc len pre jeho rodinu.

— No, nech vašich prijme do rodiny. Má dvoch slobodných synov. Nepokúsíte sa o to, hehehe? Ale žart stranou, pán doktor, — zadáva sa mu gróf do meravej tváre. — Viem, ste žid a dobrý advokát. Vyhrali ste raz žalobu i proti mne. Chcem vám dokázať, že si ctím vašu osobu. Niet uhorského magnáta, čo by nemal svojho žida. Ja úver, chvalabohu, ešte nepotrebujem. Ale žaluje ma synovec o majetok, čo som ja jeho matke, nebohej mojej sestre, už vyplatil. Možno viete o tom. Ja mám všetko v poriadku, kauzu vyhrám. Taká kauza advokátovi donesie. A ja by som vám ju dal pod podmienkou...

— A tá je? — žasne Gelb nad takým obratom.

— Stanete sa mojím domácim židom. Nebudete podávať na ministerstvo financií žiadosti o licencie, ale sa postaráte miesto svojich židov poriadne o seba. Dva dni vám dávam času rozmyslieť si. O svojom rozhodnutí uvedomte ma písomne. Dobre?

Gelb chcel by povedať, že je podmienka nemožná. On je už rozhodnutý. Jednako sa mu ozve čosi v jeho židovskej duši. Tu ide predsa o zisk, o veľký zisk! Čo by na to Irén? A čo by na to i starý Rosenkranz?

— Dobre, — vyrazí z neho prázdno po chvíli, keď vstane z kresla a porúča sa. — Dobre.

V prednej kancelárii nájde svojich pomocníkov, doktora Merlana a pisára Berkiho. Ruky na písacom stole, na rukách zas hlavy. Driechmú, potvory! Inokedy bol by zjačal na nich. Teraz? Bojuje sám so sebou, škriepi sa, vadí za seba i proti sebe. Zájde za ženou o radu. Tá je hneď hotová:

— Haste, prijmeš Galassyho proces! Čo ťa po škamravých židoch? Tolké peniaze, nie? A okrem toho tá česť — doktor Jakub Gelb, advokát grófskeho panstva! — hovorí už, akoby zabudla na všetky bolesti.

Ale keď jej muž neprisvedčí, spustí na neho ešte ostrejšie ako ráno. Rozfíka sa, zbalí a odíde k rodičom. Tak!

— Oh, Rosenkranz! Nešťastný Nátan Rosenkranz! — chytí sa Jakub za hlavu. Už by i popustil, veď čo z toho? V tom sa mu vynorí v duši húf bradatých židovských postáv, skrčených pod ťarchou života. Ich tmavé zraky vnikajú na dno jeho bytosti. Počuje ich hlas, vyčítavý i prosebný: „Tvoj otec bol kedysi taký chudobný žid ako my. Ty si dnes povestný, bohatý fiškál. Detí nemáš. Pomáhaj teda svojeti! Na to si!“

Tak búri v ňom, kmáše ho, škrtí. Tvár mu opadne, akoby ju posýpal popolom. Stane sa ozaj škaredou. Vyjasní sa len o dva dni, keď pisár Berki nesie list do Galassyho kaštiel'a. V liste je čierno na bielom: advokát dr. Jakub Gelb ostáva len pri svojich licenciách, ďakuje za láskavosť a výnosnej kauzy sa zrieka.

9

Skoro potom zavolá si šéf pisára do svojej kancelárie.

— Pán Berki, — vraví mu zrejme dôverne, — viete, máme na krku vol'by?

— Viem, pán doktor, — natiahne pisár vážnu tvár, zaostrenú ani píłka. — Ako by som nevedel? Veď sa už v meste i na Ryčave kortešuje. Jani báči chodí s husím perom za klobúkom — na Berca Rácza. Advokáti Werner a Balkovič sú zas za opozičného, akéhosi Bende Ferenca...

— No tak, pán Berki, — potisne k nemu Gelb kazetu, plnú najjemnejších cigár a cigariet, — vezmite si! A my, — uprie na neho penikavý pohľad, — za kohože budeme?

— Kto, prosím?

— Nuž my! Naša kancelária!

— Neviem, — poškrabe sa za uchom, — Židia sú za vládneho, ako vždy.

— A vy, pán Berki?

— Nuž? — neujde pisárovi, ako ho dnes šéf hrdo tituluje. — Ja? Čože ja? — stisne plecami. — Nemám ani hlasu!

— Hlas sem, hlas ta! O to nejde! — uškľabí sa Gelb významne. — Ale za koho budete pracovať?

— Za koho rozkážete.

— To je múdre, — potľapká ho po pleci. — A pán doktor Merlan?

— No, to už neviem, — stíši hlas o stupnicu, aby nebolo počuť do susednej, kde sa nad aktami krčí koncipista. — Neviem. On je zadobre s Jani báčim.

— Pravda, — zašomre Jakub, — z toho je nič. Ale vy, pán Berki, hotový ste do práce, ako vám rozkážem? Pravda, i zarobíte si pritom.

— Ozaj? — zasvieti žiar nekonečnej oddanosti na tej suchej tvári. — Ešte si i zarobím?

— Ale, — pohrozí šéf prísne, zmrštiac čelo, — jazyk za zuby. Pánu Merlanovi o tom ani slova. Rozumiete?

— Veľmi dobre, pán šéf.

— Tak, počujte, pán Berki, — pritiahne ho za gombičku k sebe, — židia budú za vládneho, ako ste povedali. Ako ináč? I naša kancelária bude za vládneho Rácza Berciho. Ale pracujeme, i židia i naša kancelária, za Bende Ferenca.

— Ako to? — diví sa pisár.

— Veľmi prosto! — vstrčí si palec do pazuchy na veste a, vejárujúc dlaňou, vykladá. — Ja sám odhlasujem na Berciho. Ale vy pôjdete, a to ešte tohto týždňa, do Žajdlíc.

— Do Žajdlíc? — vytreští Berki oči. — A po čo?

— No, len počkajte! Hneď ste na čistom. — Poznáte vy v Žajdliciach Martina Kochela, i Bunkovčíkom ho zvu?

— Richtárovho syna?

— Uhádli ste. Poznáte sa s ním?

— Poznám.

— Teda pôjdete k nemu a nepoviete, kto vás posielal. Len sa ho spýtajte, či už nemá dosť Gáblikovcov? Či už starý Gáblík dosť nenadrel zo Žajdličanov? Či sa Gaby už dosť nenaľandriala za žajdlický groš s pánmi i so sedliackymi mládenkami? Či sa mladí páni od Gáblikov nenazvádzali už dosť najkrajších žajdlických žien a dievok? A — nezabudnite mu pripomenúť, — uskl'abí sa Jakub Gelb diabolsky, — či jemu samému už nepoľuje Imro na švárnú Zuzku Gombál'ovie, keď Žajdlíce a celá Ryčava až po Vlčie Jamy a Drgáče majú zas odhlasovať, kde pán Gáblík káže?! Vysvetlite mu, že opozičiar Bende Feri je spravodlivejší ako Rác Berci, čo nechce sedliaka ani vidieť. Povedzte mu: peňazí jest, a keď vyhrá opozícia, on, Martin Kochel Bunkovčík, bude prvým a najvplyvnejším človekom na Ryčave. Rozumiete?

— Rozumiem, — natiahne Berki vážnu tvár v povedomí dôležitosti. — Ale ak mi neuverí?

— Máte pravdu! — klopne sa šéf ukazovákou po čele. Podíde do kúta k otvorenej sejfke a vytiahne zväzok bankoviek. — Potrebujete dôkaz. Tu ho máte! Nemusíte účtovať. A keď bude treba, prídte! Nájde sa! — vtisne mu do ruky bankovky, ktoré pisár hladno schytí a všupne do bočného vrečka. — Ale, — zablyсне oná neústupná sila v Gelbovom drobnom pohľade, — starý Gáblík nesmie vyhrať na Ryčave! Rozumiete?

— Rozumiem! — opätuje Berki. — Kancelária je za vládneho, ale pracuje sa za opozičného.

— Správne.

— Len dovoľte, pán šéf, — zdvihne pisár hlavu, — čomusi nerozumiem. Čo my máme z toho, vlastne vy, keď budete za Rázca Berciho a mne dáte peniaze agitovať za jeho protivníka?

— Ale, Berki, — položí mu ruku na plece, — čo vás po tom? Tomu vy ani nemusíte rozumieť. A ostatne neskoršie i tomu porozumiete. Teraz už len rezko do roboty! Ale, — prihrozí mu, — o mne ani mu-uk! Ani Merlanovi! Takto si pomôžete. Inak vyletíte z kancelárie na trotoár...

Berkimu, idúcky do susednej izby, zem sa hýbe pod nohami. Tol'káto dôvera, a k tomu taká príležitosť i pre seba niekoľko stovák — no, to akoby ho len vatou hladil po holom. Sadne si za stolík a fľochne na doktora Merlana. Merlan pracuje ani osol. Preberá akt za aktom, mračí i vyjasňuje čelo a škrípe perom. Statočne chce nahradiť všetko, čo preflámovali. Ako mu len nepovedať, čo sa chystá? Ako sa pretvarovať pred ním, keď ho on vzal so

sebou ešte i na Ryčavu a vo všetkom mu ide po ruke. Ved' si už i potykali. Do obeda vydrží. Ale po obede Gelb sa kdesi stratí. Ostanú sami robiť na šéfa a na jeho vysoké ciele. Hovoria málo, fajčia veľa. Trpia, pravda, Merlanove cigarety. No Berkiho myká. Práca mu nejde. V hlave snujú sa plány. Bočné vrecko má plné najjemnejších cigár.

Vojde poštár. Prinesie kopu listov. Doktor ich vezme a triedi. Úradné osebe, privátne zasa osebe. Pri jednom úhl'adnom zastane. Písmo ľahkej dámskej rúčky a papier — vonia. Na také čosi je Jožko citlivý. Obráti list a číta: Róza Samlerová, Budapešť, Ferencziho cesta 3.

— Kto je tá dáma? — vyruší naraz Berkiho z jeho plánov.

— Aká?

— Nuž, — potrasie Jožko čiernou hlavou, — tá Róza Samlerová z Budapešti. Starý jej píše deň po deň a ona jemu často odpovedá.

— Samlerová? Samlerová a Róza, no! — hľadá čosi Berki v svojom hladkom mozgu vyhovieť doktorovi. — Hop, — udrie si do dlaní, — už to mám! Ak je to nie majlíberka starého, tak je iste tá dáma, ktorú som počul cez dvere spomínať, keď bol tu Nátam Rosenkranz pre licenciu.

— Aha, — uškrnie sa Merlan, — tá by teda mala mať niečo do našich licencií, či nie?

— Možno, — potrie si pisár prstami vráskavé čelo. — Ak ti ide o to, — fľočne Berki dobrácky na doktora, — môžeme sa to určite dozvedieť.

— Ak mi ide o to? — vydýchne Jožko zhlboka, pomysliac si na rozkošnú Gaby, a dodá hlasne: — Ide mi! Zvedavý som, kade náš starý chodí, keď je v Pešti. Ak mi to vykutíš, dostaneš odo mňa škatuľu cigariet.

— Čo mne cigarety? — nevydrží už spoločník ďalej, siahne do bočného vrecka a vytiahne za hrst' jemných cigár. — Nech sa ti páči, doktorko! Lepších nebolo ani v Žajdliciach!

— Hohó! — vezme si koncipient jednu a obzerá. — Chlape, ved' je to regália! Čo sa s tebou robí? Odkiaľ to máš? Azda si sa nestal kortešom?

— Nevyzradíš ma? Poviem ti, — cíti Berki, i tak to nevydrží a musí si ul'aviť.

— Nevyzradíš?

— Čo, som dieťa?

— Ale to je tajomstvo!

— Dobre. Čestné slovo! Pravda, stal si sa kortešom?

— Uhádol si, — vydýchne si Berki zhlboka.

— A za koho robíš? Pravda, za Rácza!

— Nie! — krúti hlavou.

— Azda za opozičiara Bendeho?

— Za toho!

— Ved ťa starý vyhodí na trotoár!

— Nevyhodí! Kancelária má byť naoko vládna. Ale ja pôjdem do Žajdlíc a na Ryčavu.

— Tam ťa Gáblikovci zabijú.

— Nezabijú ma, vysekám sa ja, — zacituje pisár známu pieseň, — mám šablíčku ocelovú, — vytiahne zväzok bankoviek z bočného vrecka a zašermuje nimi vo vzduchu, — vyrúbem sa ja! Nájdem si ja svojich ľudí, uvidíš! A koľko!

— Berki, Berki! — skríži Jožko ruky a zadíva sa na jeho suchú, vycivenú postavu s netajeným úžasom. — Ty si človek! Ty začínaš robiť kariéru!

— To si myslím, — vypne sa dovysoka. — A ty, dúfam, spravíš ju spolu so mnou! Povedz mi len, za koho si, doktorko? Za Rácza a či za Bendeho?

— Ja? — zväžnie Merlan. — No, — vyrazí z neho po krátkom mlčaní, — mne je ozaj jedno. Jeden Maďar, druhý Maďar, a my sme Slováci. Mne je to fuk, či bude poslancom jeden a či druhý. Ba počkaj, — späť sa zrazu, — jednako nie! Počuj, kamarát, vieš, za koho budem ja?

— Za koho?

— Za toho, za koho bude pekná Gaby zo Žajdlíc.

— To je chyba! Celá Gáblikovská rodina bude za vládneho Rácza Berciho. Pán Galassy je už v tom, a kde gróf Galassy, tam i krčmársky kráľ Jani báči. No, darmo je, — zavzdychne si Berki, — presvedčenie je presvedčenie. Zato ostaneme dobrými priateľmi?

— Prečo nie? — usmeje sa Jožko. — A pôjdeme spolu i do Žajdlíc. Ty do práce, a ja, žebože, pomáhať ti. Starý bude šťastný!

— Správne! — dupne si pisár nohou na dôraz. — Kancelária bude naoko za vládneho. Ty budeš naoko a ja budem pracovať.

— Dobre!

— A nepobijeme sa?

— Nie. Ale mi o tej Róze Samlerovej opatri niečo. Vieš, je to veľmi zaujímavé. Náš starý je samé tajomstvo. Opatríš mi?

— Opatrím.

Gelb sa vráti z mesta celkom dobrej vôle. Iste už bol medzi svojimi, a vidieť na ňom, trúfa si. Ešte toho dňa prehovorí diskrétno s Merlanom. Kancelária

pôjde, rozumie sa, s vládou. Pán kolega má iste veľa známostí na Ryčave. Dobre by urobil, keby si ta vyšiel pohovoriť s ľuďmi.

— Veľmi vďačne! — prisľúbi Merlan. Čo by neprisľúbil, keď to šéf žiada? A pekná Gaby mu už i lístok poslala, kedy vyjde hore na besedy. — V záujme kancelárie, keď to musí byť, — vyfúkne vonný dym, — pôjdem.

Na druhý deň už prášia z Klátovca. Ženú na fiakri, ako sa patrí. Čierne, trochu vychudnuté kone, farebnými stuhami ozdobené. Na voze hrá smiech, žeravejú cigary. Kto ich stretne, pomyslí si: Korteši!

— No, opatril si? — pohodí Jožko zboka Berkimu; jeho vychudnutá tvár sa dnes akosi zaokrúhľuje. — Opatril?

— Ale áno, — vytiahne vtom včera prišlý list z vrecka a podáva mu ho. — Na, prečítaj si!

— To nie! To už nie! — späť sa Merlan. — To si nemal!

— Keď chceš vedieť. Veď mu Róza napíše druhý.

— Napíše, nenapíše. Odlož to! — mrzí sa doktor. — Povedz mi, čo je v ňom?

— Čo? — stiahne Berki čelo, načrúc do pamäti, napáchnutej už dobre alkoholom. — Rózka mu píše ako milému pánu Gelbovi. Hovorila s pánom ministrom znova a znova. Čo príde do ministerstva, bude prajne vybavené. Ak mu finančné riaditeľstvo žiadosti prosto vráti, nech ich pošle i s apelátou jej. Ona to oddá pánu ministrovi osobne...

— Tí, Jani báči má židovských konkurentov! — pohmká si Jožo. — A tých žiadostí ešte nalifrujeme, namojdušu!

— A môže to tá Róza? — zadíva sa Berki učudovane na priateľa. — Môže?

— Že či? Musí byť pekná, potvora. A pekné ženy vnikajú k vládcom sveta. Ale myslím, i Róza dostane konkurentku.

— Koho?

— Gaby! Ak sa tá raz o tom dozvie, hneď je v Pešti. A tá sa rozumie do ženského remesla.

— Tak jej to povedz.

— Uvidím!

Koč zastane v Žajdliciach pred Gáblikovie krčmou. Zástupcovia Gelbovej kancelárie podajú si priateľsky ruky. Merlan vojde dnu, Berki ide stranou, do dediny. Fiaker obráti a vráti sa hneď do Klátovca. Cesta je skalnatá i dosť blativá. Pisár siaži po nej dlhým krokom pozorne ako túlavý kocúr. Prejde Gáblikovie kolóniu a zastane pri richtárovej múranici; z nej vidieť do dvorca panej Gaby.

Hneď na kamenných schodoch potkne sa o podivného tvora. Je to čovieča ako opica. Zaprská na neho a skočí ani pes. On sa počne s ním hrať, ale ono zabodne do neho divo škamravé oči. Keď mu zasiahne ruku, poriadne zahryzne do nej.

— Eh, potvora! — zaženie sa Berki a praskne mu dlaňou cez ústa. — Bodaj ťa porantalo!

Človeča zaskučí a vydá akési zvieracie hlasy. V pitvorných dverách zastane plecitéy, čiernovlasý, zazorený mládenec.

— Čo je? — priznáva sa k príšlému. — Ste to vy, pán Berki? — pozná ho na prvý pohľad.

— Ja, Martinko, ja! — zagáni na kaliku. — Či mi prst neodhryzne, potvora?! — osíka prichodiaci.

— Ideš ho sem! — zahrozí sa Martin, zaskočí prskajúceho tvora. Schytí ho za ruku, potrhne do pitvora a, sotiac ho do zadnej izby, buchne dvermi za ním.

— To je už u nás tak. Sestra Tera sa kdesi túla. Včera sme pochovali mater. Všetko je hore nohami. Čo dobrého vás vedie k nám?

— Len tak som sa zastavil, — vojdú do izby a sadnú si za stôl. — Len tak.

— Len tak? — vydýchne si mládenec; na jeho peknom, vysokom čele sedí akýsi stály mrak.

— Myslel som už: nejaká exekúcia od pána doktora Gelba.

— Čoby! — zníži Berki hlas. — Teraz nieť času na to. Tu sú voľby.

— Sú, — prisvedčí Martin. — Veď sú otec viac u Gáblikov ako doma. Bude to zas potresk za tých niekoľko týždňov!

Do izby vojde dievka. Poblebnutá, pehavá, úzkych sivých očí. Pozdraví a zháňa čosi na polici. O chvíľu sa obráti a chce vyjsť.

— Tera, — stane jej brat do cesty, — kde si bola?

— V dedine.

— Včera sme mater pochovali, vieš?

— Viem.

— Tak máš byť doma. Si gazdiná, — zadíva sa jej ostro do tvári. — Povedz, kde si bola? U Gejzov, pravda?

— Nie, nebola som, — zapýri sa dievka. — Len ma pani veľkomožná Krupovská zavolali do ich záhrady kvety pozrieť.

— Neklam, Tera! — osopí sa na ňu. — Ani Krupovská nemá do teba nič! Gejza si ťa dal zavolať!

— Nie, — rozplače sa dievka. — Bola som u mladej panej, uver, Martin!

— No, veď, — zahrozí sa jej, nehľadiac na hosťa, — nech zviem, že si u Gejzov, sám pôjdem a dovlečiem ťa domov za vlasy. Poriadne dievča ta ani nevkočí. Mám ja to trpieť? Otec, málokedy triezvy, premárni celý majetok a sestra má byť frajerkou toho podliaka? Nech je to posledný raz! — zatne päšť za odchádzajúcou.

— Nerozčuľujte sa, Martinko, — tíši ho Berki.

— Ako by sa nerozčuľoval? — zdržiava sa mládenec. — Azda ja neviem, čo sa robí? Načo k nám fľochne tu Hana Nechtáčka, tu korhelica Kulbaska?! Len: Tera, pod! Tera ufrkne ani gáfor — u Gejzov sa pije sladké a mladý pán má, čo chce. Či ja neviem? — červenie sa vždy mocnejšie. — Veď celý náš dom, celá dedina vyjde pre tú prekliatu famíliu na nivoč. Ba i z poctivosti!

— A ten vyťahnutý Imro pasie vraj po Zuzke Bachelovie! — uškrnie sa pisár. — Pasie?! — rozhorí sa chlap ani fákľa. — A ledva chodí do neho duša spávať. Ale ak ho dolapím, kristubohuprisám, — zdvihne žilovaté ruky hrozivo, — dodrúžgam tie jeho panské koštiale! Keď ma i zavrú — nech! Musíme my tu mať na krku takúto ohavnosť?

— Nemusíte, Martinko, — vycíti Berki vhodnú príležitosť natočiť niť na svoje vreteno. — Je tu ľahký spôsob zlomiť Gáblikovcov.

— Aký?

— Voľby! — hľadí mu do súladnej tvári ako do knihy. — Nevoliť s Gáblikovcami Rácza Berciho, ale opozičného Bende Ferenca!

— Mohlo by to byť? — schladne mládenec údivom.

— Mohlo! Prečo nie? — zníži korteš hlas. — Pozrite, Martinko, — sadne si blízko k nemu, — vy ste richtárov syn, na ktorého nielen v Žajdliciach, ale i na celej Ryčave veľa dajú. A Gáblikovcov majú všade po krk. Keď sa vy zaujmete veci, nepôjde to Jani báčimu tak ľahko. Ak vyhráme, stanete sa najvplyvnejším človekom na Ryčave. A Gáblík i so svojou slávnou famíliou — sú tam.

— Veď ten už vyvaľuje sudy, — oprie si hlavu žilnatou rukou. — Rozdáva voličom slaninu, múku, soľ. Kde my tu čo dať?

— Máme, — zašepce pisár, — i my máme!

— Čo?

— Peniaze! Benci Rác je len taký pobehaj! Bende? To je pán. Svojich si opatrí! Tak čo, Martin?

— Keď... — váha mládenec pri takej vážnej veci.

— Aké keď? — kuje Berki železo, kým žeravie, ako mu Gelb prikázal.

— Teda nemáš Gáblikovcov ešte vždy dosť? Nenadrel dosť starý zo Žajdličanov? Nenaflandriľa sa už dosť Gaby za žajdlický groš s pánmi i so sedliackymi mládenčami? Či sa mladí páni od Gáblikov nenazvádzali dosť najkrajších žajdlických žien a dievok? — mieri úder za úderom vypočitavo na jeho svedomie. — Prečo by mali hlasovať celé Žajdlice i Ryčava, kde rozkáže Gáblík? A ešte na Rácza! Veď tomu sedliak len smrdí! Bende je onakvejší, spravodlivejší pán. Tak čo, — využije všetku svoju kortešskú schopnosť, — dáš sa na to, ha?

— Nevieam, — mädlí ruky nerozhodne.

Tu sa zrazu otvoria dvere na izbe a s nepríjemným vreskom, až to nervy trhá, vrazí dnu človeča. Na pitvore leží rozvalený zavalitý chlap. Košeľa vykasaná a opasok nabok...

Richtár! Otec!

— No? — hľadá neústupne hosť na Martina, ktorý hrá všetkými farbami.

— Dobre, — pustí mládenec cez zuby. — Spravím, čo sa dá.

Zakiaľ Berki koná svoje, nehľvie ani doktor Merlan. U Gáblikov je ako doma. V krčme pijú chlapi, voliči. Napudrovaná pokladníčka Jolana nenavíja teraz na stovku kľbko, keď sa neinkasuje. Sedí si v rekestýši a myslí na krásnu Budapešť. Jani báči je dosť dobrej vôle. Prepásaný bielou zásterou behá, až mu líca odstávajú a plešivá hlava svieti. Zbadajúc hosťa v pitvore, ide za ním.

— Pekne vítam, Jožko! Pekne vítam, — volá veselo. — Čože mi nesieš?

— Seba, Jani báči! Seba! — smeje sa doktor. Poslal ma Gelb za kanceláriu kortešovať.

— Na koho?

— Nuž na Berciho Rácza! — zalesknú sa mladíkovi oči. — Pomáhať vám, báči.

— No, to je dobre! To je dobre! Zlož sa, Jožinko, zlož! Pôjdeš so mnou na Ryčavu. Prejdeme sa...

Jožko je hneď ako doma. Zájde za Jolanou a chytí ju galantne pod briadkou. Stretne slúžku Maru, šustne jej po zadku dľaňou, čo ju rozosmeje naširoko. Potom ide do kuchyne pani Eve na poklonu. Ale ona leží, ako neraz. Gaby, keď sa dozvie o ňom, odkáže mu prísť do jej dvorca. I tak je sama, samučka. Okrúhľučký Kamoško, ten nedbá o ňu. A mladý doktor je na všetko. Vie nahradiť i pretrumfnúť pána Krupovského.

— Tak čo, Jožinko? — usadí sa mu zvodná, ani Dalila, v tichej izbietke rovno

na kolená. — Čo nového? — smeje sa mu krásny diablík do očí, až sa v ňom všetko vzbúri pri dotyku teplého, štíhleho tela. — Vieš, koho má doktor Gelb u ministra financií?

— Viem, — zachveje sa mu hlas.

— Koho? — prilipne sa k nemu ešte bližšie, zahľadiac sa mu do zelenkastých očí.

— Dámu, — vydýchne ako tajnosť. — Dámu veru.

— Dámu? — blyсне jej v peknom zraku.

— Krásnu židovku, Rózu Samlerovú.

— Ach! — zamrie jej vtom výkrik na plných perách pod tlakom ohnivého, vrývavého bozku.

Krásna žena sa neprotiví. Sľúbila mu všetko, a ona dostojí slovu. Len vyjde von a primkne dvere. Nech ich nik neruší.

Vyjdú si len zavečerať k starým. Gaby je ako madona, Jožko veselý ako vždy.

— Tati, — nahne sa dcéra ku Gáblikovi, — musím s grófom Galassym do Budapešti.

— Načo?

— Pre tie licencie!

— Nedbám, — usmeje sa na ňu podivne, — choď. — Pohladí ju po zlatých kučeravých vlasoch. — Peniaze si vezmi.

— Dobre, — zazvoní jej hlas, čo by pohol i dreveného chlapa. — O mňa sa nestaraj!

— Daj si tam pozor, dieťa moje, — pobozká ju vyvädnutá mať, zdvihnúc sa na posteli. — Také mesto má svoju moc.

— I ja mám, mama, — zašepce hrdo, — i ja! — vrelo ju objíme.

Mama je totiž jediná, ktorú má — okrem seba — ozaj rada.

Po večeri prikvitne i Berki. Zabavia sa dlho do noci. Ale ráno už hrčí panský biely záprah do Klátovca. Škulavý Jano v koči, na baku dáma v štajfáčku. Zlaté kučery prúdia jej spod neho. V bielych drobných rukavičkách liace, a beluše, erdžiac, uháňajú.

Na zadnej časti voza remeňmi pevne priviazaný ohromný, nabitý kufor.

Na vysoké hory nad Ryčavou sadnú ťažké, daždivé mračná. Niekoľko dní sa leje a leje. Nemožno z domu. Rieka Ryčava sa rozvodní a hukoce dolu dolinou. Ryčí, ako ľudia vravia.

Čo len vody, ale rozryčí sa i v dušiach ľudí. Volebná nálada sa rozteká a podmýva ináč pokojné chalúčky, žmúriace najviac nevelkými oblôčkami spod slamených striech.

Keď dážd' stíši, Jani báči dá zapriať do pohodlnej bričky. Škul'avý Jano nezapriať parádne beluše. Načo tie drať, keď pôjdu cestami-necestami? Zapne menšie hnedáky. Tie sú na robotu a utiaľnu kdekoľvek. I hore krovom.

— Jožinko, poďme, — ponúka Gáblik doktora, ktorý už dni trávi v Žajdliciach veselo. Radí sa s Jani báčim, je a pije na jeho účet. — Prejdeme sa trochu po Ryčave.

Merlan vyhupne na sedisko, zastreté zvrchu plátnom proti dažďu. Jani báči prisadne k nemu, vezme ľiace do ruky, potrhne a už aj idú...

Cesta je blativá. Hnedáky nedvíhajú hlavy hrdo, ale ťahajú dobre. Gáblik rozpráva cestou, ako si on všetko na Ryčave usporiada. Jožko, ktorý to už počúva po piaty raz, zamýšľa sa a puká z cigary. Vypúšťa beláskavé kolieska a díva sa, ako sa rozplynú.

— Vieš, Jožinko, — vykladá Jani báči, ktorý vo volebnej nálade vždy až veľmi ožije, — v mojej pivnici tie sudy, to sú ti ani ohromná strojáreň. To sú kolesá i transmisie. A nielen vyrábať peniaze v Žajdliciach! Čo tam! Keď sa tie kolesá raz roztočia, pohne sa celá Ryčava. Vyrába sa presvedčenie, ako ja chcem. Myslíš, osvietený pán gróf Galassy nevie, čo má v starom Gáblikovi? Židia sa mu natískajú pre licencie. Daromnice! Kde to má na čas volieb lepšie zariadené ako na Ryčave? On to i vie. Preto šiel s mojhou Gaby do Budapešti...

Zastanú v Marušove, rozumie sa, pred krčmou. Privíta ich chlap v plnej sile, švagor Paľo Hrvolec.

— Ach, vitaj, švagre, — otvára ochotne dvere pred vzácnymi hosťami. — Už som i čakal, že prídete, a nič.

— Keď bol ten čas taký planý, — zašomre Gáblik. — Tak, Paľo, — zmeria ho pohľadom, — robíš voľáčo?

— Robím, — porozumie hned' narážke. — Ako by som nerobil?

— Koľkože vyvalíš?

— Koľko? — poškrabe sa krčmár za uchom. — Nevieľm.

— Ako nevieš? — pozrie na neho prísne. — Aspoň päť sudov. Tebe som toľko určil.

— Jaj, švagre, to je mnoho, — bráni sa Paľo. — Marušovo nie sú Žajdlice.

— Ale aspoň pol Žajdlíc! A ja dám desať...

— Ty môžeš, ale ja mám dlhy!

— No, a keď ti Bende osadí tu v Marušove ešte Adolfa Blumenbacha, i Izáka Weissa, vyplatíš tie dlhy?

— To nie, — stíchne krčmár a usádza prišlých v parádnej izbe. — To iste nie.

— No, tak maj rozum. Rob, čo vieš a môžeš.

— Ved', ved', švagre, — stiahne sa mu tvár kyslo. — Ale keď ty nevieš, pod strechou ti horí.

— Čože? — vypláští hosť oči; Jožovi dobre cigara nevypadne z úst. — Len nemyslíš, že v Žajdliciach niekto odváži sa navádzať...?

— Myslím veru, — prisvedčí domáci vážne. — Richtárov syn, Martin Kochel Bunkovčik, robí za Bendeho. Časť Žajdlíc je vraj na jeho strane. Dáva jesť, piť a čo všetko. Už je toho plné Marušovo...

— Tí, kristubohuotcuprisahám, — udrie Jani báči ťažkou pästou na stôl, až poháriky zarinčia, — také niečo! Nuž otec je a pije za moje, a syn... — ženie sa mu krv do žltkavej tvári. — Ved' ja tomu ukážem, nech sa len vrátim! Dám ja tomu politiky! — vstáva. — Poďme, doktor! — pohodí sucho. — Nech pristúpim to háďa za horúca...

— Ale kdeže by ste šli? — vystrie krčmár ruky proti obom.

— Len tak vás nepustím. Čo by mi žena? A potom iste ste sa vybrali i na Rudavku, Machník a ďalej. Či nie?

— Pravdaže, — prisvedčí Jožko čuchravou hlavou, hľadiac bezradno raz na jedného, raz na druhého. — Hádám len ostaňme.

Gáblík sa ťažko dá prehovoriť. Ale sa dá. Napokon si sadnú. Príde ich privítať veselá krčmárka. Prídu i deti. Na stôl dostane sa všetko, čo je dobré a tuhé. Vypijú si, zajedia, a Jani báči krotne.

— Kde by ste šli? — obskakuje okolo nich švagríná, pochopiac veľmi dobre, že častuje svojho ochrancu, krčmárskeho kráľa. — I zajtra svitne!

— Máš pravdu, času dosť, — púšťa Gáblík pohárik za pohárikom. — Kto by mne v Žajdliciach? Taký Martin Bunkovčik? Nevie, či má vota! Všetci gazdovia sú so mnou ani reťaz. Až prídeme domov, zavolám si otca a spravím si poriadok v obci. Tak, — zdvihne pohár, v ktorom zaiskrí zlaté vítko. — Nech žije Rác Berci!

— Nech žije! — prihrknú si všetci.

— Na naše víťazstvo!

— A na naše zdravie!

Ešte toho dňa dorazia na Rudavku, kde ich privíta mladší Hrvolec, pokrstený Petrom. Tu sa všetko navlas zopätuje. Jani báči vymeria svojmu druhému švagrovi vyvaliť na dedinu tri sudy, keď je obec menšia. I tu počuje nedobrá zvesť o žajdlickej zrade. Ale už si z toho nerobí veľa. Je a pije s doktorom a domácimi do pozdnej noci.

Na druhý deň nasleduje Gelba a Machník. Na tretí deň Skalčany a Rákošie. V Skalčanoch je najväčšia hostina, ale s lišiakom, nahrbeným Macom, najhoršia jednačka.

— Ach, ujko môj drahý, — prevaľuje oči, — tri sudy? Mnoho je to na mňa, v takej bedárni, mnoho!

— Nič nevrav, Maco, — meria ho panovačne. — Mal by som ti naložiť päť. Ale ty si chlap — vykonáš to za seba inak. Nezabudni, keď sa to podarí, dostaneš filiálku na Drgáčoch, no!

— Veď ja už za vás všetko, — naťahuje nasladnutú tvár. — I do ohňa...

— Dobre, Maco, — kývne spokojne hlavou. — Len aby si raz nezašiel k farizejom a zákonníkom proti mne!

— Ó, ja? Kde by ja? — duší sa, ale už ako med.

Drgáče rozhodnú. Tým sú už i zariadené. Vľčie Jamy, a koniec revíru! Všade ich vítajú, všade hostia. Kde je nie švagor Hrvolec, tam je synovec Klempár. Kde ani z týchto niet, tam je iste dobrý známy, zaviazaný Jani báčimu po hrdlo. Krčmársky kráľ všade vymeria dávku volebného kvitu. Na čom sa uzhdnú, proti tomu nieto apeláty. Viac sa smie vymerať. Menej nie. To by znamenalo večný hnev v rodine.

Jožkovi Merlanovi vodí sa na kortešačke výborne. A čo najhlavnejšie, na Ryčave všade sú i pekné ženy. Už ani na Gaby nemyslí tol'ko. Kto vie, s kým sa ona po Pešti zabáva! Nálada by teda bola. Čo ju kazí, je len stála poveseť o Bendeho kortešoch. Vlečie sa za nimi z krčmy do krčmy a z dediny na dedinu ako tôňa.

— Kto len mohol dať tomu zbojníkovi tol'ké peniaze, že tak konkuruje? — obráti sa Gáblik i viac ráz k Jožkovi na bričke. — Nevieš, kto by to mohol byť?

— Bende, kto iný? — odpovedá Merlan s advokátskou istotou, trnúc, aby báči nezvedel, aspoň kým je on tu, ako Berki zastupuje v Žajdliciach Gelbovu kanceláriu.

— A má ten Bende tol'ko peňazí?

— Vracia, má.

Napokon vrátia sa do Žajdlíc. Koľko dní sa prevádzali, nevedia. Vo dne totiž nikdy neboli celkom pri rozume. V noci zasa spali a nemysleli na také daromnice. Jožko je so svojou kortešskou túrou spokojný. Vykonal si svoju povinnosť, môže ísť s čistým svedomím späť do Klátovca zastupovať Gelbových klientov na okresnom súde, alebo podávať žiadosti o licenciu na Ryčave pre všelijakých Blumenbachov a Rosenkranzov.

Pred Gáblíkovie krčmou ani nechce zísť z bričky. Márne ho zdržiava Jani báči. Nie, neostane! Najlepšie zmiznúť! Nech sa tak náhodou krčmársky kráľ niečo dozvie o intimitách Gelbovej kancelárie, veď ho chytí pod krk! Počká len, kým prepriahnu miesto sťahanych hnedákov vypočinité, ohnivé beluše. Škuľavý Jano chytí liace do ruky a idú.

Cestou prepadnú Jožka driemoty. Nie div po toľkej štrapácii. Zdá sa mu, vidí celú Ryčavu, i Žajdlíce, i Marušovo, Rudavku i Gelbu, celú dolinu až po Drgáče. A všade sudy, čierne, okované sudy. Ale nie sú to ani sudy, kolesá sú to, ohromné transmisie. Krútia sa šialene a hučia. Ohromná strojáreň, jej sila hýbe po všetkých dedinkách každé hoviadko, i husičku, i každého sedliacka. A nad tým všetkým stojí mohutný, panovačný, plešivý Jani báči — krčmársky kráľ.

— Už sme tu! — potrasie vtom škuľavý Jano mladého pána pred Gelbovou advokátskou kanceláriou.

Ale v Žajdliciach neskončí sa túra tak idylicky. Príduc domov, Gáblík nevie múdrejšieho, ako hodiť sa v zadnej izbe na pohovku a vychrápať. Sotva si pretrie oči podvečer, uvedomí si hneď i celé nebezpečenstvo, čo ohrozuje jeho volebný podnik. Zjaví sa mu namrzená tvár jeho osvietenosti grófa Galassyho. Vyčíta mu, zrejme vyčíta, ako si to mohol, starý cap, tak nešikovne zaranžovať?!

— Mara, — zavolá hromovým hlasom na slúžku do kuchyne, — sú pán richtár v sedliackej?

— Práve odišli, — oznamuje dievča.

— Bež za nimi! Nech prídu, ale hneď!

O chvíľu už ide kolísavým, dlhým krokom zavalitý Bunkovčík. Má v hlave, ako by nemal? Ale on vždy tak dôstojne vlečie nohy za sebou, najmä odkedy prevzal úrad. V predsieni pohodí širák na zem do kúta a obzerá sa zvedavo.

— Tak čo, pán veľkomožný? — stane chlap proti chlapovi. Laloček sa mu trasie. — Čo je?

— Nuž počuj, Adam, — nazrie Gáblík richtárovi do očí. — Pod sem bližšie,

- zavedie ho do zadnej a zavrie dvere za sebou. — Sadni si!
- No, — chápe hlava obce, ide o vážnu vec. — Teda čo?
- Vieš, Adam, kto ťa spravil v Žajdliciach richtárom?
- Ako by nevedel? — prejde mu udivený úsmev po mäsitej tvári. — Nuž vy, pán Gáblík.
- A kto ti už tretiu zmenku podpísal?
- Nuž — vy.
- A kto posielal všetko dobré tvojej nebohej žene?
- Vy, — klesá richtárovi hlava vždy nižšie pod ťarchou krčmárovho vyčítavého pohľadu.
- No, tak! A teraz čo sa to robí v tvojom dome? Páni idú, páni prídu. Ty tu ješ a piješ za Berciho Rácza, a doma si sa spikol proti mne?
- Ja proti vám, hehehe! — vybuchne naraz z chlapiska. — To nie! To už veru nie! To musí byť omyl!
- Aký omyl? — pokračuje vážne krčmár. — Prešiel som celú Ryčavu. Všade je o tom plno.
- O čom?
- Že Kochel Bunkovčik v Žajdliciach je proti Gáblíkovi, i proti grófovi Galassymu, za toho darebáka, Bende Ferenca!
- To že ja?
- Ty!
- Ba jeho ancikrista! To azda syn?
- To je jedno! — pritlačí Gáblík. — Kto má byť pánom v richtárskom dome? Ty čihy, syn hota? Čo si má človek pomyslieť, ha?
- Veď je tak.
- A vieš, čo to znamená? Vieš, že ten Bende naperie na celej Ryčave židov do krčiem. Kadejakých Ungerov, Weissov, Blumenbachov, Rosenkranzov, čo budú z vás siedmu kožu drať?
- Ach, bodaj toho chlapčiska... — rozhorčuje sa richtár na synovi, stískajúc päste.
- Myslíš, bude vám to ako so mnou: pán Gáblík, prosím požičať... pán Gáblík, prosím počkať mi? Ehe! Veď vy uvidíte a spomeniete si!
- Ale, veď no, — hmká si richtár v rozpakoch. — Veď ja...
- Čo ty? — skríkne na neho Gáblík ako na sluhu. — Adam, rob si v dome poriadok!
- Spravím si ho! — vypne prsia hlava obce.

— Aj si ho sprav! Synovi daj po papuli! Čo ti kto bude v tvojom dome rozkazovať?

— Ved' ja, kristubohuotcuprisahám...

— Mara, — zavolá zas domáci do kuchyne, — dones liter vína! Z toho červeného. A cigary...

Pripije sa, a priateľstvo je v poriadku.

Keď sa richtár vyterigá z krčmy, už je tma. A dobre tak. Aspoň nevidieť, ako meria cestu. Ešte lepšie, že má v ruke svoju hrubú, richtársku bakuľu. Je sa na čo oprieť.

— Ján Gáblik, dobrý pán, — šomre si idúcky popod nos pre seba. — Čo mne kto bude v mojom dome? Žajdlický richtár som ja! Kochel Bunkovčík som ja, ako že som Adam! Nech žije Berci Rác, a nikto iný...!

Pred múranicou zastane. V oblokoch sa svieti. Po kamenných schodoch práve ide akási ženská postava. Chce sa prešmyknúť popri ňom.

— Hej, ty, počkajže, — zachytí ju za šatku. — Tu býva richtár?

— Tu.

— A či si ty? — chytá ju pod bradu, svietiac si rozžeravenou cigarou. — Čia?

— Čia? — odvrkne spurno. — Nuž — vaša!

— Vaša, vaša! Ale ako sa voláš?

— Nuž vaša Tera som ja, Kochelová! Azda ma už ani nepoznáte?

— Poznám Terka, poznám, — skrotne otec, prichodiac akosi zrazu k sebe.

— A kam ideš?

— K Zuzke do Bachelov.

— Nechod! Poď so mnou! — ťahá ju za ruku. — Idem robiť poriadok doma.

— Radšej sa vyspite, otec.

— Aj sa vyspím, — ťahá ju. — Ale najprv poriadok. Kto je doma?

— Kto? — snaží sa Tera vymôcť si ruku. — Čo ja viem?

Je ich plná izba. Akýsi pisár z mesta, i páni. I ujec od Dudrošov, i Mlatcovie, a kto ich tam vie?

— Hovoríš, sú tam? V mojej izbe? — zachveje sa richtárov hlas a mocná ruka zodvihne bakuľu. — A čo tam chcú?

— Volia.

— Volia? A koho?

— Akéhosi Bende Feriho!

— Bendeho? A v mojom dome? No, poď! — trhne ju za sebou. Ale Tera sa

mu vykrúti z ruky a ujde do noci. — Pľuha! — zahreší otec mrzko za ňou, zahľadiac sa chvíľu do tmy. — Veď mi ho prídeš! I s tebou spravím poriadok. Vyženiem ťa, vyženiem! — zašomre za ňou. — I toho vyženiem! — zahrozí sa palicou na oblok a kráča celkom pevne, azda od jedu, hore schodmi.

V izbe zasadá celý volebný štáb, pracujúci na Ryčave za opozičníka Bendeho. Tu je Berki, ktorý priniesol z Klátovca nové úpravy i peniaze. Tu je akýsi penzionovaný poštár z Marušova, i učiteľ z Gelby. Tu je i suchý Matej Dudroš, ktorému behá ohryzok na hrdle hore-dolu, ako by si nejako pomohol pred exekúciou. Tu je rozvážny sedliak Mlatec a sú aj iní. Všetci sa majú okolo švárneho mladého chlapa, sediaceho za vrchstolom. To je Martin, richtárov syn, ktorý rozposlal svojich mladých priateľov po okolí s volebnými odkazom. A dnes je už o tom plná Ryčava, že nie Rácza, ale Bendeho.

— Všetko ide dobre dopredu, — vraví ticho Martin. — Mnohí občania majú už po oči Gáblikovcov, aj ich rodiny. Pri voľbe sa to ukáže.

— Len keby pán Bende prišli medzi nás! — spomenie Mlatec.

— Prídu, — hotový je hneď Berki. — Ak nie pred voľbou, po voľbe.

— A vie po slovensky?

— Ani Rác z nevie! Veď sa on naučí. Ale ak vyhráme, páni, — zvýši hlas pisár, — na Ryčave rozhodujeme my!

— Veď! — vyblkne oheň z očí dookola.

— O tom potom, — podotkne Martin triezvo. — Požiadame svojho zástupcu o to, čo je nášmu ľudu na osoh.

— Tak je, tak!

Vtom kopne krosi poriadne do primknutých dverí, až v nich zapraší.

— Von z môjho domu! Von!! — počuť rev z pitvora. V izbe všetci zmlknu a prekvapení hľadia s otázkou na seba.

— Otec! — pohodí bolestne Martin. — Zasa idú spitý.

— Otvor, ale hneď! — počuť znova. — Lebo vyborím dvere!

— Otec, prosím vás, nechajte nás chvíľočku na pokoji.

— Aký pokoj? Ja chcem do svojho domu! — hučí odpoveď. — Kto sa to tu zháňa? Aké panstvo? Aké porady? Som tu ja pánom, alebo kto?

Všetci hľadia strpnutí na dvere. Najmä Berki chápe háklivosť situácie. Podíde k obloku, otvorí ho a raz-dva je na ulici. Ostatní ho nasledujú.

V tú chvíľu, keď by už dvere iste boli s praskotom vyleteli, odomkne ich Martin.

— Von, von z môjho domu! — vrazí do izby rozkatený richtár, mávajúc sem-ta ťažkou bakoľou.

Syn stojí nehybne pred zdiveným otcom.

— Čo vám je, otec? — prerečie chladno.

— Ešte sa spytuj, čo mi je! — blysnú mu krvou podbehnuté oči. — Čo mi to tu stváraš? Aké schôdzky? Si tu ty pánom, alebo ja?

— Vy, — vydrží syn jeho pohľad. — Ale ste nám i otcom!

— Ja vám! — prekypuje starý hnevom. — To hej! Ale tá pľuha utiekla, keď som ju volal. A ty kuješ proti mne zradu! Čo máš, ty papľuh, do kadejakého Bendeho? Nech ja nie, hlasu by si nemal. I ten som ti dal ja zapísať. Čo sa staviaš proti mne? Nos si utri a marš z môjho domu!

— To je nielen váš dom, — nehne sa Martin, cítiac v duši ťarchu nešťastia. — Tu je i naše materinské!

— Čože? — oči mu vzblknú, tvár zdvie ešte viac a na dopukané gamby vystúpi mu pena. — Prac sa mi z očí, lebo...

— Otec! — vykrikuje vtom Martin, zatmie sa mu v očiach a ťažkým pádom zosutí sa na dlážku. — Och!

— Tak! Teraz máš, — zasupie richtár, ani sa neobzrúc o syna; bakoľu postaví do kúta a sám vyjde do dvora vyspať sa na seno.

Na dlážke sčervenie krv. V izbe je mŕtve ticho a prázdno. Nad stolom kníše sa nevelká olejka, visiaca na drôte.

Zato vonku ozvú sa hlasy o pomoc. Berki a jeho spoločníci zburcujú susedov.

— Ľudia, pomoc!

— Čo je? — ozýva sa z tmavých dvorcov a spoza brán. — Čo sa stalo?

— Richtár si zabil syna!

— Ešteže čo?!

O chvíľu je už múranica obstatá zvedavým zástupom. Najprv vojdú do domu chlapi. Za nimi ženy. Zdvihnú Martina zo zeme a uložia do postele. Namáčajú handry do studenej vody, prikladajú mu ich na skrvavenú hlavu a kriesia ho, ako vedia.

Po dlhom trení i octom i špiritusom a čím všetkým pohnú sa mu osinuté pery. Dá známku života.

— Čo sa len dal, blázon! Čo sa len dal?! Veď nech schytí starého, vynesie ho i s palicou!

— On bol vždy statočný a dobrý, — počuť hlasy.

— Jáj, tá besnica, tá besnica! — poznamená ktosi. — Veď je to len skaza!
 — A čo toho tu ešte bude, kým prehrmia voľby, jojojój! Do izby vojdú Tera so Zuzkou Gombál'ovie, priateľ'ky. Stáli u Bachelov pod návratím, keď zrazu výkriky zhánajú dedinu.

— Čo sa stalo? — prediera sa Tera pomedzi ľudí k posteli.

— Brata ti otec prizabil, — povie jej Hana Nechtáčka Dudrošovie.

— Jój, bože! — zosrkne dievka.

— A tebe, Zuzka, frajera, — doloží totka Kulbaska.

Gombál'ča, štihle ako jedľa, kypiace mladostou, sklopí ťažké tmavé mihalnice. Nepovie slovíčka, len nemo sklopí peknú, okrúhlu hlávku a, ruky zložiť, hľadá na Martinovu tvár, mdlú a zosivenú, akoby sa modlila.

Cíti, obchodí ju plač. Ale chce sa zdržať. Pokúša ju kdekto. Najmä Imro, a už dávnejšie. Ale čo z toho? Ten si ju nevezme! Vtom prekypela bolesť v jej mladom srdci. Martina má akosi inak rada.

— Keby len neumrel!

— No, ak umrie, pojmu starého žandári, — pohodí totka vedľa.

— Pojmu, veru, — prikyvujú i ostatní.

U Gáblikovcov sú pri večeri, keď slúžka Julia prinesie nedobрую zvesť. Pani Eve tisnú sa hned' slzy do veľkých sivých očí. Vstane a ako tieň vyjde do kuchyne. Jolana i Hilda poľutujú pekného mládenca. Zavzdychne i Dina. Iba Jani báči zdvihne plný pohár bez vzrušenia a prevalí ho na hlavu.

— Blázon, — mľaskne ústami, oblizne si gamby, — nemal sa starať do toho, do čoho ho nič!

11

Martin príde k sebe z omráčenia, ale hlavou nemôže pohnúť. Ťažká mu je ako kameň. Ak i len obkladok napraví, zabolí, akoby do nej nožom pichal. Príde i lekár. Pani Eva poslala po neho do Klátovca. Obzrie ranu, vymyje a zaviaže.

Chorý nemôže z postele. Má času rozmýšľať o tom, čo sa stalo, i čo sa ešte stane. Ale aké sú to myšlienky! I zasvietia a hned' sa rozbijú ako zo skla. Snujú sa, mocú a o chvíľu vždy ich pritlačí sen. Sestra Terka nadíde k nemu. V jej dievčej hlave sa tiež rozbrieždilo za tú hroznú noc. Veď nech brat umrie, čo bude i z nej? Otec iba za pálenkou. Všetko premárni a ju vyženie! Rozcítaná stane pri chorom a odháňa mu muchy.

— Je tu niekto? — ozve sa z postele.

— Ja som tu, — nakloní sa dievča. — Tera.

— Ty si, Terka? A kde sú otec?

— Neviem. Odišli kamsi. Hanbia sa, keď to vykonali.

— To nie oni. — A kto?

— Kvit!... A nebola tu Zuzka?

— Bola. Plakala celú noc.

— A príde?

— Príde.

Niekoľko slov a povedomie zastrie mu spánok. Takto prejdú dni i noci. Raz mu je lepšie, raz zasa horšie. Ale mladé, mocné telo mnoho zmôže. Rana na hlave je poriadna, ale na šťastie mozog nie je zasiahnutý.

Susedia a známi nadchodia ho pozrieť. Je im vďačný, najmä keď mu je očividne lepšie. No najradšej je Zuzke Bachelovie, švárnemu Gombálčatu, ako si ju kedysi sám pomenoval.

— Prejdi po Zuzku, Terka, — pošle sestru neraz. — Tak sa mi s ňou minie!

Zuzka i vždy príde. Iba ak by mala prácu. Čo by neprišla? Chorých slobodno navštevovať. Stanú si mu konca postele a rozprávajú, čo nového v dedine. Ako chlapi pijú, doma potom robia krik i bitky.

— Na Nižnom konci akýsi Škutinár zlomil žene ruku, — prinesie Terka.

— A náš otec, — referuje zas Zuzka trochu zamrzená, — veru sa včera s ujcom Mlatcovie pre tie nešťastné voľby i poškriepili a pobili. Bude z toho proces. Kúpia Gelbovi z Klátovca kabát.

— Tak, Zuzka, tak, — pohladí jej ružovú tváričku Martin pohľadom. — Škoda hnevu i groša.

— Škoda.

Zuzka vie, Martin ju má rád. I ona ho má rada, najmä čo sa mu to stalo. Je najkrajší mládenec v obci, a ak kochelovské zachráni, i má. Pravda, má sestru, ktorú musí vyplatiť. Potom to ohyzdné človeča tiež mu ostane na väzoch. Kdeže ho dá? Ale to by všetko nebolo nič. No, tu je Imro. Vo dne má Dinu, v noci pasie po nej. A najhoršie — nemôže sa mu vzoprieť. Čo sa už preto natrápila! Známosť s Martinom bola by jej z toho najistejším vyslobodením.

Deň-dva Gombálča nechodí. Martin už si i sadne na posteli a číta. Nejde mu ešte akosi. Trápi ho myšlienka, prečo odrazu len nejde. U Bachelov muselo sa niečo prihodiť.

— Terka, — vraví už tretí raz sestre, — prebehni po Zuzku. Chcem jej čosi vážneho povedať. Prebehni, prosím ťa.

— Veď, — vzchopí sa dievča, — ale tú nechcú k nám pustiť.

— Prečo? — zbledne mládenec.

— Nuž, — váha, či mu všetko povedať, — pre tie voľby. A iste i pre tú bitku. V Žajdliciach sa všade ľudia vadia. Vraj i na celej Ryčave. Bude pravôt na vozy.

— Ja sa nevadím s nikým.

— Ale tebe ubližujú tí, čo sú s Gáblikovci. Toho Bendeho vraj ty si vymyslel.

— To nie je pravda, — pohne Martin strmsšie obviazanou hlavou. — Bol by kandidoval i bezo mňa, Zuzke to poviem a vysvetlím, len by prišla.

— Vravela — príde. Len nech stihne odskočiť. A tu ti poštar priniesol akúsi kartu, — podá mu pohľadnicu. — Aká dáma je na nej! A skoro nahá, fuj!

— Gaby! — pozná hneď Martin, sotva pozrie na dopisnicu. Ani neprečíta — pohodí ju na zem.

Podvečer prikvitne Zuzka pristrojená do svojich krásnych výšiviek, s rožkami na strojnej hlávke. Je ani bábika. Mládenec chápe — je nedeľa a skoro mu dych zastane. Tak sa na svoju lásku zapriera.

— Nehnevaj sa, Martin, — rozpráva chutná do zjedenia. — Nemohla som. Naši sú zlí. Jednostaj majú niečo proti tebe.

— A ty nemáš?

— Ja? Čo by len mohla mať? — pristúpi bližšie k nemu, a keď zbadá, že Terka vyšla z izby, sadne si na peľasť. — Je ti lepšie?

— Lepšie, Zuzka, — vystúpi mu už i úsmev na tvár. — Je i čas — treba vstať a robiť. Otec ledva opatrí vo dvore. A sestra má celú domácnosť na starosti.

— Keď vstaneš, nebude mať?

— Musím i jej nejako pomôcť.

— Ako? Len nebudeš ty variť? — blysnú jej biele zúbky.

— To nie, — siahne jej za ohorenou rúčkou, pohladí ju a pohrá sa s drobnými prstami. — Privediem jej pomocníčku. Vieš, mať umreli. Musím pomýšľať na niečo. Gazdiná nám treba.

— A si si už vyhliadol nejakú? — nahne sa k jeho sivým očiам.

— Ako by nie, Zuzka!

— A zďaleka?

— Celkom zblízka.

— Ozaj, aká je? Vysoká, krátka?

— Ako jedlica.

— Aké má oči?

— Ako nezábudky.

— A vlasy?

— Čierne ako noc.

— A ústa? — podáva sa mu za rukou, až zacíti jeho horúci dych.

— Ani malina, — zdvihne sa na lakeť, druhú ruku ovinie jej okolo hrdla a pery pritisne k perám.

— Id', Martin! — odtiahne sa zapýrená po uši. — Nech by nás Terka našla!

— Ona vie o tom. Ste dobré priateľky. Budete i dobrá rodina. Čo ty na to? Pristaneš?

— Čože ja? Ale naši!

— Vaši, vaši! — pohladí ju nežne po rozpálenom líčku. — Vol'by prehrmia, a zas bude dobre.

— Ved' už, — neprotiví sa novému objatiu. Privrie dlhé čierne mihalnice. Ale zrazu otvorí krásne belasé oči, zohne sa pod stôl a zdvihne pohľadnicu.

— A toto je čo? — obzerá krásnu dámu a slabikuje písmo. — Kto ti to píše?

— Gaby, — odpovie Martin sucho.

— Gaby? No, — pokýva Zuzka hlavou, až sa jej mykne i široká stužka v ťažkom a hrubom vrkoči. — Aká pani! Páči sa ti?

— Nepáči!

— A prečo ti píše?

— Keď je blázon, — stiahne obrvy mladík. — Daj to sem.

— Počkaj, — odtiahne sa z peľasti. — Aspoň pozriem, čo ti píše. Vieš už?

— Neviem.

— Teda počuj, — slabikuje. — Milý Martinko, spomínam na Teba v tomto veľkom a krásnom svete. Počúvam, si chorý. Mama mi písala, čo sa stalo.

Neumri! Škoda by ťa bolo! Gaby... — zvisnú Zuzke ruky, keď dočíta. —

Pekne, pekne, — prehodí pre seba. — A odkiaľ si jej taký milý, Martin?

— Odkiaľ? Čo ja viem? — odpovie jej trochu podráždene. — Len si nemyslíš...?

— Ja nič, — smeje sa mu dievča šibalsky do očí, pomysliac si na kúsky s Imrom. — Gaby má rada kdekoho. Tu z pánov, tu z našich mládencov. To je krv.

— Ja ju nenávidím.

— Takú peknú, a nenávidieť?

— Nie ti je hodná do šľapaje vstúpiť. Nie veru...

Zuzka veľmi zväžnie na tieto slová. Rada je, keď vojde Terka. Reč ide o inom.

Keď Gombálčča odíde, mládenec je namrzený.

— Čo si tú kartu hned' nehodila do ohňa? — dovráva sestre. — Ešte si Zuzka namyslí niečo!

— Čoby len, — uspokojuje ho sestra. — Ved' je nie hlúpa. A vie, že si Gaby nevezmeš, a či ona teba. Už i preto, keď je vydatá, nie?

— Ale keď od tých Gáblíkovcov všetko zlé ide k nám, — ťažká si brat. Spomenie si na večer pri kaštieli. Na jej zvodné oči, výhražné slová. — Ved' sa hnevá na mňa, a ešte mi píše!

— Keď sa jej páčiš.

— Čoby len! Tej sa každé nohavice hned' páčia! A rada ich zamieňa... To je besná, napašmaná gáblíkovská krv. A čo otec, doma sú?

— Nie, — zvesí Terka hlavu. — Zasa iste sedia u Gáblíkov.

— To je hrozná! — zavzdychne si Martin zhlboka. — Už som myslel, budú trochu iný. Azda by i chceli a — nevládu. Neodolajú. To je pokušenie. Aspoň ty prizri, čo sa dá, kým nevstanem. A opatri i to nešťastné chlapča v zadnej. Čo robí?

— Hryzie, — ukáže Terka ruku. — Už i mňa dohrýzlo.

— Bože, bože, čo sme len spravili, že nás takto káraš? — oprie sa mladík na žilnatú ruku a pomyslí na Toho, čo tresce priestupníkov do tretieho i štvrtého pokolenia. — Čím sme sa len previnili, že to všetko dopúšťaš na nás? Jedným rozkoš, druhým žiaľ a toľké nešťastie!

Tera, rozčítaná, nemôže hľadiť na bratovu tvár. Odvráti sa a, zásterkou zakryjúc si oči, zaplače.

— Neplač, dievča, — ovládne sa Martin. — Nie je to len u nás. Takého je dosť v dedine.

— Ale, ale, — rozfíká sa sestra, — keby aspoň mamička žili!

— Ešte nám žijú, nebyť toho.

— Čo-o-ho?

— Tej strojárne u Gáblíkovcov, — povie brat smutno. — Ved' vieš, ako sa Gáblík chváli pred svojimi. Nie sudy, v svojej pivnici má strojárňu, kolesá, čo pre neho zhŕňajú z nás groš a pre nás vyrábajú biedu a slzy. Preto som sa dal i na tie voľby. Ak by bolo lepšie.

— I z toho je len hriech, — narieka dievča. — Všetka bieda na nás ide, — vykladá, až sa trasie ako osika.

— No, bolo i horšie, — precíti Martin, že musí byť chlapom. — Počuj, Terka, — zavolá na ňu mäkkým hlasom, ako už dávno nie, — poď sem! Až otec prídu a budú pri rozume, pošli mi ich. Pošleš?

— Pošlem.

— Ale sa nepovaďte, — utiera si zasľzené sivé oči.

— Neboj sa, — vstane z postele, či by už mohol von. Ale hneď si sadne na peľasť. — Chcem mu len povedať niečo.

Keď ostane sám, dlho rozmýšľa, ako mu to? Veď odkedy sa to stalo, ani neprehovorili spolu. Starý, keď vytriezvel, mrzel sa na seba, hoci to i nedával znať. Ani nejedol a niekoľko dní robil si na hospodárstve. Ale prišla chvíľa, a zasa ho potiahlo do krčmy. Keď oblizol nápoj, už bol tam.

— Aká to sila, — myslí si Martin, — keď jej ani taký chlapisko nemôže odporovať? Ba čím viac niekto odporuje, tým viac doplatí na to, keď ho zasa uchváti. Je to zdedené, či návyk je to? A prečo nevypukne na ňom? Nepodal sa na otca? A na koho sa podal otec? Na koho Dudroš, či Bachela? Na koho Kulbaska alebo Amerikánka Hana Nechtáčka? Na koho celé Žajdlice, veď kedysi bolo to inak?! Čo sa nezastane biednych ľudí vláda, ale ich dá otravovať Gáblikovcom? Mala by zdravších ľudí, i vojakov, i groša z daní, nech nie to. Celá Ryčava by bola iná. Ba celá stolica, — hučí mu v mladej hlave. — I otec by bol iný. Veď je robotný — nepolihuje. I rozumný — preto je richtárom. A najhoršie je, odkedy sa tým richtárom stal. Všetko sa vybavuje v krčme, všetky cesty vedú do krčmy. Odvtedy nedbal, čo mu mať. Nedbá o rodinu. Doma je nie doma, k svojim cudzí. Hovoriť sa s ním nedá. A teraz jednako musí s ním prevravieť. Povedal slovo Zuzke, tak musí otcovi tiež. Syn je syn, otec je otec...

Takto ho čaká, vyčakáva.

Pred obedom otvorila sa dvere a v nich mocný chlapisko.

— Otec, vy ste? — pretiera si Martin oči.

— Ja. Čože chceš?

— Musím vám niečo povedať, — zdvihne sa syn na posteli.

— Poďte, prosím vás! Sadnite si ku mne. Čo sa stalo — stalo sa... Ale mamka umreli, — zachveje sa mu hlas. — A vy ste nám otcom, ja vám synom. Musí to byť inak.

— No veď-no, stalo sa, — pohodí Adam rukou. — Hlúposť! Bol som opitý...

— sadne si za stôl celkom svoj. — Máš pravdu, mať umrela, — rozcíti sa, až mu slzy vystúpia do očí. — Musí to byť inak!

— Aj bude, otec! — chápe syn, že je tu vhodná chvíľa, akú čakal. — Nemáme v dome poriadku. Terka sama je prislabá. Mnoho je to na ňu — také gazdovstvo.

— A čo — niekoho najat?

— Nie, zadíva sa na neho Martin s dôverou. — Ožením sa.

— Oženíš? A máš už koho?

— Mám. Zuzku Gombáľovie. Čo poviete na to?

— Zuzku? Čo ja dbám, keď ti vôľa? — rozpráva sa ako celkom iný. — Dom je dobrý. Bachela si i vypije, i má. Zuza iste dostane svoje. Len jedno, syn môj...

— Čo, otec? — diví sa až jeho mäkkosti.

— Či nekúpiš sliepku, čo zájde aj za iným kohútom?

— Ako to myslíte? — zmrzne syn, až zbledne. Pery sa mu chvejú. — Počuli ste niečo?

— Nie počul — videl!

— Videl? Čo, preboha?

— Večer išiel som poza humny. Tam bola s akýmsi pánom.

— S Imrom? — hľadá syn ani stena. — S ním?

— Neviem. Keď ma zbadal, ušiel. Ale bol pán!

— Tak? Teda i tu je ruka tej nešťastnej famílie, — zosfálne Martin, — i tu? A ja bez toho dievčaťa nemôžem...

— No, veď ja nič, — ľutuje už Adam, že mu to vyšlo z úst. — Ja som ti len, aby si dal pozor. Ono je, zdá sa, dnes také, zajtra onaké. Ale keď si hačku vezmeš, naučíš ju i na uzdu, i na zubadlo.

— Vidíte, otec, — zadíva sa na neho s trpkosťou v očiach, — tá Gáblíkovie rodina je naším nešťastím. Všetko sa jej zide, všetko nám berie, naše peniaze i lásku.

V mládencovej duši zmrkne. Ešte pri práci vedel by sa zbaviť zlých myšlienok, ale takto! Obletujú ho na posteli ako krídľ vrán. Preto radšej vstane. Ledva dočká, kým Zuzka príde.

— Zlato moje, — počne hned' k nej, sotva si sadne k nemu za stôl, — chodí Hana Nechtáčka i k vám?

— Chodí, — zadíva sa na Martina udiveno, že sa jej to pýta. — Prečo?

— Len tak. Chcel som ťa poprosiť, maj sa pred ňou na pozore! Ona je vždy poslom Gáblíkovie mladých, keď im príde chuť na niektoré naše dievčatá alebo i ženy.

— Ach, — strhne sa Zuzka, zapáliac sa ani fakľa, — len si nemyslíš, žeby ja...?

— Nič si nemyslím, dušička, — stane si mládenec pred neveľké, nakrivené zrkadlo a skladá si obväzok z hlavy. Krásne čierne kučeravé vlasy vyhrnú sa mu nad vysoké čelo, prizdobiac zdravú tvár. — Vravím ti to len, ak by ťa tá striga prišla pokúšať.

— K nám ani nechodí, — pozrie dievča na neho trochu v rozpakoch. Aj sa jej Martin páči. Je naozajstný mládenec. Aj jej čosi zadfha slovo v hrdle. — Čo by Nechtáčka len hľadala u nás?

— Hľadať by mala čo, — schytí ju do náručia a pritisne k sebe, — ale, Zuzka, ty si nie pre takých pánov! Ty si moja, moja! Či tak?

— Tvoja! — sklopí oči a ruka sa jej chveje. Necíti sa dobre. Čosi sa v nej ozýva. Vie niečo o nej, len jej to nechce povedať? Aj sa mu zrazu vyvinie z objatia. — Martin, — vraví mu, — a si už zdravý?

— Zdravý, láska moja, — zablyсне životná sila v jeho šedivých očiach. — Prečo sa spytuješ?

— Len tak, — pobledne o poznanie v tvári. — Mne je akosi nevoľno. Musím domov. Zbohom!

— Zbohom, moja, — vyprevadí ju do pitvora. — Ved' už teraz prídem k vám za tebou... Pozdrav vašich!

— Ďakujem, — spraví skoro vietor na schodoch fertuchami a už je preč.

Martin zbadal rozpaky, a nie mu je to jedno. Vie, trafil na citlivé miesto. Hana Nechtáčka u Bachelov bola. I Imro iste sledil za Zuzkou za humnami. Dina, okatá židovka, už sa mu iste prikonalala, a Gombálčča je práve ako jablko. Len zahryznúť do neho! Na ňu sa nehnevá, je primladá a neskúsená. Ale pri myšlienke na neho vzplanie mu v duši nesmierna nenávisť.

— Prašivec, — zafuní, cítiac v svaloch príliv sily po odpočinku, — keď má peniaze, a naše peniaze, myslí — všetko je jeho! No, ved'...

Nedokončí v duši, ale zlá myšlienka je už v ňom zrodená. Zájde do dvora, chytá sa práce. Márne. V noci nespí. Predchodí mu jednostaj pred oči ten fičúr, ako pasie chlipné fľocháne po Zuzke. I Hanu Nechtáčku vidí, ako nadbeháva k nej, neskúsenej húske. Iste jej sľubuje niečo — uh!

Prejde niekoľko dní. I chuť do práce sa vráti. Len z čiernych myšlienok vymaniť sa nikam. Nadchodí červenák Mlatec a rozpráva, ako sa darí práca za Bendeho. Dnes-zajtra už majú voliť. Martina akosi nič nezaujíma. Na posteli mu bolo sto ráz lepšie než v takejto rozorvanosti. V nedeľu sa

vyoblieka a počká Zuzku pred kostolom.

— Zuzka, — chytí ju, keď ide vedľa s knižkou, — čo to máš na prste?

— Nič, — snaží sa ľavú ruku zakryť šatôčkou.

— Aké nič? Ved' som videl... — zapichne oči ani ocel' do jej belasých. — Kto ti dal prstienok?

— Našla som, — vystrie prsty. Obzerá si zlatý lesk a iskrivé očko, akoby nič.

— Našla veru!

— Neklam, Zuzka, — presype on naraz cez zuby. — Viem, kto ti ho dal.

— Kto? — zdvihne na neho oči zanovito. — Keď vieš, povedz — no!

— Imro!

— Keď Imro, tak Imro, — nadurdí sa a pohne s hnevom.

— Zuzka! — zosrkne za odchodiacou. Ale ona sa rozchichoce, akoby nič, a ponáhl'a za priateľkami. — Bože môj! — zavzdychne si Martin a, obrátiac sa, vráti sa domov.

V hlave zacíti ukrutný bôľ. V srdci ešte krutejší. Pomyslí si: dievok dosť. I krajších! Dostane, ktorú chce. Márne. Nemôže sa Zuzky zriecť, tak mu uviazla v duši. A nemôže sa zriecť čiernej myšlienky odpratať z cesty pánika, Imra.

Keď príde noc, jeho vrstovníci chodia po dedine s harmonikou a spievajú. On? Sedí doma pri stole s prstami vo vlasoch. Keď svitne, chytí sa práce vo dvore, ale hneď mu ovisnú ruky. Stojí nehybne a rozmýšľa.

— Čo ti je, Martin? — spýta sa ho sestra.

— Nič, — to je všetko, čo povie.

Niekoľko dní pred voľbami vyjde večer z domu. Terka myslí: šiel za Zuzkou. Tak je to asi zo tri razy.

— Bol Martin u vás? — opýta sa priateľky.

— Nebol, — povie jej Zuzka ľahostajne. — On už ani nechodí k nám.

— A kam chodí?

— Neviem.

— Terka, a čo ten váš Martin toľko chodí okolo Gáblikov? — spytujú sa zasa chlapi Bunkovčikovia dievčata. — Azda sa zlakomil na Dudrošovie Júlu, či Maru od Komprdov na Močidlách, ha?

— Čoby len!

12

Martin sa ozaj túla noc po noc. Chodí po dedine ako po hore. Zájde i pred dlho vysvietenú a hlučnú Gáblikovie krčmu. Pod mäkkým rúskom

tmy zapadne. Zato vyhlíada, akoby čakal kohosi. Keď nejde, pustí sa ako tóna poza humnú a zas dedinou.

Chalupy sú tmavé, ale spánok nesadá ľuďom na viečka, noc je jasná. Všetky kúty zaváňajú tajomstvom. Niekde šušoce len šepot, inde zarezú do ticha kliatba a mrzké slová.

Čo, ľudia nespia?

Ako by spali, keď sa všetko možné roznáša od Gáblikov. Ani čo by tomu nebolo dna. A roznáša sa nielen po záhumní, ale i verejne priedomím do chalúp. Roznáša v košoch i vo fľašiach.

Martin ide, ide, akoby nevedel kam a nevedel za čím. Jednako čosi vážneho ho ženie. Neobsedel by doma. Niekde pristavia ho mládenci. Hovoria: pálenka je nie všetko! Mlatec a ujec Dudrošovie majú svojich. I tých je dosť. Starého Gáblika rozsadí, keď vidí, že je možno krčmárskym kráľom, ale nie je viac kráľom Žajdlíc. Tak! I pieseň zaznie z mladých hrdiel:

Pán RácZ Berci kŕmi koňa prosom.

Ponesie sa ta do Pešti,
ale s dlhým nosom!

Kto ju zložil, ten ju. No táto pieseň spieva sa tej noci po celej Ryčave, vyťahuje vládny pánom nové stovky z vrecák. A Žajdlíčania majú dobré hrdlá. Nielen piť, i do spevu.

Náš pán Bende, to sú spravodliví.

Budú našim ablegátom.

Nech ich pán boh živí!

— A ty, Martin, prečo nespievaš? — spytujú sa mladého Bunkovčička rovesníci. — Veď je to tvoja pesnička.

— Eh, — pohodí ľahostajne rukou a, oddeliac sa nemo, ide sám ďalej. Pred Bachelovci zastane. Hľadá chvíľu do oblokov. Tmavé sú. Iba pes zavyje na pustom dvore. — Spí-nespí? Kto vie!

Zo susednej drevenice nesie sa krik.

— Nejdem s tebou, — počuť pišťať ženský tenký hlas, — spi si sám!

— Prečo? — ozve sa chrapľavá mužská reč.

— Keď si opitý ako čík!

— Aký opitý? Len som dobrej vôle. Pod', neobanuješ!

— Ba! Idem k materi...

— Nohy ti zlámem.

— Len sa opováž! To, čo by som doniesla opicu, ako nebohá richtárka, ty?!

Martin sa chytí za hlavu a pohne. Kráča, keď ho ženie ísť. Zrazu potkne sa do čohosi mäkkého.

— Čo si? Zviera a či človek?

— Ty somár, — chroptí ten pod nohami. — Nevidíš, kade ideš? Ty ma budeš kopať, hovädo? Vieš, kto som ja? Juro Gombál Bachel'a, prvý gazda v Žajdliciach. I na celej Ryčave. Radšej mi pomôž vstať...

— No, tak hore, — postaví Martin na nohy svojho skoro teša a nechá ho osudu.

Na záhumní buchne sa do neho akýsi tieň. Naložená žena.

— Joj, — späť sa, akoby prv nebola vôbec pre ohromný batoh hľadela pred seba. — Ako som sa zľakla!

— To ste vy, totka Nechtáčka? — zbadá ju hneď po hlase.

— Ja, Martin, ja, — pozná ho i ona. — Koho hľadáš?

— Vás, — odpovie jej sucho.

— Mňa? — zhodí Nechtáčka ťažký batoh na zem. — A načo?

— Rád by som vedieť, — zastane pri nej celkom blízko, — po čo chodíte za Zuzkou do Bachelov?

— Za Zuzkou? Hahaha! — zachechoce sa podnapito. — Povedať ti Martinko? Ved' už viem, nie je dobre medzi vami. Povedať?

— Povedzte!

— A uveríš mi?

— Keď poviete pravdu. Tak čo?

— Keď ma, dieťaťko, ona volá. Vždy, keď sa s ňou stretnem: Len prídte, krstná, prídte! Ved' som ju kedysi ja niesla k svätému krstu. Krstňa by som si nemala ísť pozrieť?

— Počujte, Nechtáčka, — zvýši on hlas strmo, — nie mi je do žartu. Viem, prečo vy ta chodíte.

— Nuž povedz, keď vieš!

— Imro vás posielal, Imro! — chytí ju za ruky. — Myslíte, už sú celé Žajdlice také ohlúpené? Nenájde sa nik, kto by vedel, čo sa tu robí?

— A čo sa robí? — tvári sa žena ešte vždy nevinne. — Čo?

— Nahovárate naše dievky, ba i ženy pre tých... Pre Imra a Gejzu, tak!

— Ja nahováram?! — postaví sa mu smelo proti. — Mýliš sa, Martinko, mýliš! Ony sa núkajú samy!

— Čo? — chytí mládenec ženu pod hrdlo. — I Zuzka sa núkala?

— Jaj, — usiluje sa všemožne vymknúť z jeho prstov. — Pušť ma! Ved' ma

zadrhneš! Vezmeš si moje hriechy na svedomie, jaj?!

— Povedz pravdu, — strhne ešte mocnejšie trasúcu sa ženu. — Núkala sa Zuzka Imrovi alebo vám sama? Núkala?

— Nenúkala.

— Tak načo ste ju nahovárali? Za čo dostala ten zlatý prsteň od Imra?

— Neviem.

— Viete! — stisne jej zasa hrdlo užšie, až zachrčí. — Viete?

— Viem.

— Tak povedzte! — uvoľní jej. — Kde bola s ním? Môj otec ich videl. Teda nijaké klamy. Kde boli posledne?

— Za humnami.

— No, tak, — vydýchne si, akoby i jeho hrdlo zvierali nejaké tajomné prsty.

— A ty si to sprostredkovala, bosorka? Myslíš, neviem, v čom všetkom máš prsty? Neviem, čo máš s korhelicou Kulbaskou? Ak cekneš slovo, poviem žandárom. Ty nahováraš, ona pomáha. Keď vás dodrúžgam, nepôjdem sám sedieť, vedz!

— Ach, veď ja nemuknem, Martinko, — žobroní Hana, — len ma pusť!

— Chod'! — odsotí ju. — A povedz Zuzke, že si ju už Imro môže vziať. Môže zaujať miesto Diny, ak sa jej páči. Povedz jej!

— Poviem... — rada je Nechtáčka, keď môže grnačiť domov svoju korisť.

Niekde ešte postojí. Obzrie sa, či si Martin nerozmyslel a nejde ju zadrhnúť. Ale on si strmo kráča v opačnom smere. Čosi ho vždy ťahá pred tú osvietenú krčmu; z nej dvermi sa valí prúd vravy, výkrikov, mrzkých rečí, spevu-hulákania, ako i smradu.

Zastane a díva sa mlkvo pred seba. Na siluety staviieb a plotov. V hlave mu hučí, akoby i jeho mozog bol zapätý do ohromnej strojárne pod Gáblikovie hostincom. V duši cíti nepokoj a chuť kričať, až by sa zhĺkla celá dedina. Povedať im, čo mu ťaží na duši. Povedať, že tie transmisie zasahujú a osudne krúčia všetkými a všetkým, čo je tu v Žajdliciach a sa hýbe. Ony priťahujú, ony odsociavajú mužov i ženy, mládencov i dievky, ba už i deti do biedy a kaluže. Z peňazí, čo nazhŕňajú, sú pánmi Gejza i Imro a pred ich panstvom rúcajú sa chalupy ani z karát. Všetko je tu pre nich, po čom len zabaží duša: majetok, sila, mladosť i krása — všetko!

Martin zatne päste a vzdorne pozrie na šedivú oblohu. Niekoľko chladných hviezd sa jagá. Ozaj, komu?

Takto preblúdi noc, i druhú. Jedna hodina je už preč, keď príde domov.

Ledva sa vyspí. Ale keď zašumí večer, vyjde zas. Musí vyjsť. Zdá sa — vidí zmyselné, rozpasené Imrove oči. Smejú sa mu, smejú. I celej dedine. I všetkému, čo je tým drobným, biednym ľudom drahé a sväté. Požadujú si svoje, i berú si svoje, a hoci hneď z mužovho náručia.

— Ach, — chyť sa neraz za hlavu a už ide, ide za tým, čo ho nemá minúť. Medzi plotmi začuje detský krik. Chlapci chytajú dievčatko, hovoria oplzlé reči a chichocú sa. Dievča vydáva len akési zvieracie hlasy. Škrieka a bráni sa.

— Čo robíte, chlapci? — okríkne ich Martin. Chlapci chcú vnohy, ale vbehnú mládencovi pod ruku.

— Nehanbíte sa, fagani? — zasiahne jedného i druhého po ústach. — A ty čia si? — zachytí škriekajúce dievča. — Čia? Ved' už povedz!

Ale dievča nič. Len škrieka a škrieka. Martin sa dovtípi, čia je. Pohladí ju po hlave, zahrozí sa jej prstom v šere a vyvedie ju až na priedomie pred Bachelovie chalupu.

— Ako starí, tak i deti, — pomyslí si a poneviera sa ďalej.

Noc je teplučká, zvodná. Málo takých príjemných vonných nocí na Ryčave. I tenučký mesiac-kosák vyjde na oblohu. Riečka nižšie obce hučí, akoby rozprávala tajomné veci. Vríby a topole sa tichým vánkom kníšu. Ale ľudia sa kníšu viac.

Na nižnom konci klbko chlapov.

— Židáci! Židáci! — vykrikujú jedni.

— Pálenkári! Pálenkári! — nedarujú druhí.

— Čože sme my, pálenkári? A vy nevyžeriete?

— To ako vy — i mŕtvemu z ucha!

— Tí, ty mne?

— A ty mne? — a už sa klbko zmení na klbčovisko. Výkriky lietajú, kliatby i zauchá.

— Íí, už si mi dal! — začuje Martin Mlatcov hlas.

— Čo sa stalo?

— Ratujte, ľudia, krv...

— Čo je, čo?

— Jano, Gáblikov paholok, pichol ho nožom.

— No, ten už nepôjde na Bendeho hlasovať, — počuť zboku. — Dobre mu tak!

— Ale choď, ty sviňa!

Martin smutno hľadá na pobláznených ľuďí. Vidí, idú žandári. Dlhé bodáky zablysnú sa príšerne v svite tenkého mesiaca. Zoberú toho i onoho. Ostatných rozoženú. Pohne i on a v duši ozýva sa mu divým tempom stroja: „Gáblikovci... Gáblikovci...“ Na dušu mu padá čosi jemného, bez váhy, ale čierne ako sadza.

— Martin, — pristaví ho zrazu suchý Matej Perc Dudrošovie. — A ty nejdeš s nami?

— Kam? — odpovie Martin ako zo sna.

— Do Klátovca, — chodí mu poriadny ohryzok hore-dolu. — Bez teba len nepôjdeme! Máme do sto hlasov zo Žajdlíc. Nech nám Gáblikov paholok nepichne Mlatca do rebier, je o jedného viac. Vieš o tom?

— Viem.

— A nám už ani pálenku nechceli predávať v posledné dni. Ani v Žajdliciach, ani na Ryčave.

— Tým lepšie.

— Tak pôjdeš? O chvíľu sadneme na vozy. I zástavy vezmeme so sebou. I muziku.

— Vezmite, — stisne Martin plecami ľahostajne. — Ja nejdem. Mám robotu. V Klátovci počká na vás Berki. Opatrí tiež, ako mi sľúbil. I ty, Matej, dostaneš ešte niekoľko groší. Viem, potrebuješ. Len si hneď nezmrhaj. Máš deti.

— Ale poď i ty! — probuje ešte Maco.

— Nie! Netráp ma. Chorý som.

— Teda zbohom!

— Zbohom!

Martin sa ozaj nemá dobre. Cíti, akoby sa tu tejto noci malo všetko zrútiť na hrbu. Mohol by zapadnúť medzi ľuďí. Nemôže strpieť nikoho pri sebe. Už tretí raz sa našiel pred Gáblikovie krčmou a z tmavého kúta hľadá, vyzerať.

Má sa na čo dívať. Niekoľko krokov od neho hrnie sa po hradskej vozov a vozov — širokých lojtriakov, naložených voličmi. Jedni ležia ako snopy a opretí jeden o druhého najviac spia. Len tu i tu ozve sa spomedzi chrapl'avý spev, alebo počuť výkriky. Nech žije Berci Rác! To sú vládni. Kde ľudia spokojnejšie sedia na vozoch a vyspevujú si, zrozumiteľne volajú: Nech žije pán Bende! To sú opoziční... Tých je menej. Ich voliči pôjdu vraj viac ráno. Vládni, tí už väčšinou majú tam byť v noci. Čakajú na nich Galassyho korteši, umiestniť ich a zaistiť pre bezpečnosť bytom i sýtom.

Vlečú sa pred zrakom mládenca ako nekonečná karavána. Niekde zaveje i zástava. Inde zatidliká a zahučí hudba. Martin stojí a poznáva ľudí z Marušova, z Rudavky, z Gelby i z Machníka, až po Vlčie Jamy a Drgáče. Jedných naložili Hrvolcovci a Klempárovci, druhých Berki a jeho ľudia.

— Nech žije pán Ráczi!

— Nech žije-él!

— Nech žije pán Bende!

— Nech žije-él! — ozýva sa zamieňavo do krásnej, teplej letnej noci.

Keď idú a volajú prví, vyjde do dverí i starý Gáblík, zakýva priateľsky tým na vozoch, i zavolá s nimi na slávu pánu Ráczovi. Keď idú druhí, zmizne v svojej krčme.

O chvíľu Martin vidí — prídu vozy a počne sa i tu nakladať. Azda je tých vozov i päťdesiat, veď Žajdlíce sú veľké. Mocní chlapi, čo sú pri rozume, vynášajú voličov z krčmy a nakladajú ako vrecia zemiakov na voz, čo práve stojí pred dvermi. Keď jeden naložia, nasleduje druhý, potom tretí a tak...

— Miesto pre Bachelu, — začuť posmešne.

— Sem ho!

— Miesto pre pána richtára Bunkovčička.

— I toho sem! Druhý voz sem!

Martinovi sa zatmí v očiach, hoci pred krčmou horí poriadna lampa. Nepoznáva ľudí, iba zvery. V boľavej hlave mu hukoce, akoby sa z tej tmavej diery pred krčmou, skade sa sudy vyvaľujú, zapála i do neho transmisia. Príde mu na um nekonečná nerest, čo sa rúti na všetky chalupy, na všetky dvory, na celé Žajdlíce, i na celú Ryčavu. Stojí tam ako obrátený v stĺp, ako výkričník nad tým, čo sa s týmto ľudom tu robí. Takí ľudia musia byť chudákmi a otrokmi. Otrávia im ducha, aby mohli robiť s nimi, čo len chcú. I opoziční čakajú len dostať niečo za hlas a hlavne preliať hrdlo. Ak sú nie takí nadojení, to len preto, lebo krčmársky kráľ vydal ferman na svojich: nedať kvitu bendistom, a dohánu ani za peniaze — tak!

Karavány prídu, karavány idú. Ryčava sa hýbe. Pijatiku vykladajú v demižónoch i na voz.

— Dajte im ešte, prascom! — počuť drsný Gejzov hlas.

— A dohánu?

— Tu je!

Martin už ustal stáť na jednom mieste. Vyčkať tu koniec bolo by prídlho. Ani na svojich nie je zvedavý. Cíti, je to všetko — jedno za groš, druhé za

dva grajciare. Kto je Rác? Kto ho videl? Kto počul? Páni! A kto je Bende, za ktorého on horlil? Kto ho videl? Kto počul? Zasa len páni! Čo oni majú do Žajdlíc a do Ryčavy — jeden ako druhý? Čo do tých chlapov, žien a detí? To vie tu len starý Gáblík a gróf Galassy, suchý Berki a kto za ním stojí. Ľud vidí len povraz, za ktorý ho vedú. Ale kam ho vedú a načo — to pozná len, keď mu strecha horí nad hlavou...

Takto by sa mu snovali myšlienky do rána. Ale zrazu sa niť pretrhne. Mládenec sa zachvie v celom bytí. Kým chlapi nakladajú voličov na vozy, vyjde z krčmy vysoký panák. Poobzerá sa a lenivým krokom zabočí do šerej uličky.

A teraz nasleduje pohon psa na zajaca. Martin sa vlečie pružno a bez hlesu, nepustiac tieň z oka. Vie, kam panák ide na lov. Starého Bachelu Gombáľa naložili na voz. Spamätá sa len zajtra, až ho potrasú, aby šiel voliť. Vlk teda môže za jahničkou, hoci do stavania. Aj si ide, netušiac, že za ním zasa sledí tretí. A ten je on, Martin Kochel Bunkovčik. Či by ho čakala i ona? Ak tak, ako by mal právo slediť za ním? Človek si môže so sebou robiť, čo chce. I Zuzka si môže. Lenže ona nerobí, s ňou to robia iní. Nechtáčka to robí a Imro, ktorý ju chce využiť. Keď ju využije, odhodí ju ako vytlačený citrón a stará Kulbaska možno bude mať s ňou robotu. Má panák na to právo? Kto mu ho dal? Jeho — lepšie otcovo — bohatstvo a pivnica so svojimi smradľavými sudmi! Ten by mal právo a on, Martin, ktorý chcel spraviť Zuzku poctivou gazdinou na sedliackom dvorci, nie? Jemu sa sľúbila byť ženou na celý život, môže ju prepustiť tomu pre pasiu na chvíľu? Ved' ani židovku Dinu nezaženie pre ňu, sedliacku! A on v nej počal žiť — späť tou tajomnou čarovnosťou príťažlivosti, z ktorej rodí sa nový život. Zavrhol ju slovom. Odkázal jej i od Nechtáčky, že sa môže dať Imrovi. Ale nie! Nemôže sa jej zriecť, i keby chcel. Musí striehnuť na jej zvodcu. Musí stopovať jeho tieň, tmavší ako je jeho duša — musí!

Na záhumní Imro vykročí istejšie. Ako vidieť, ide kamsi na isté. Zo sivej oblohy rozráža šerp vyšlý zlatý kosák, tenký zahnutý mesiac. Zem vydychuje sviežosť, vôňu sena i konôp. Popod ploty svrkajú svrčky a z diale nesie sa rytmicky škrekot žiab. Martin sa prikráda ako zver za svojou korisťou. Počuje len šuchot svojich krokov a mocný tlkot vlastného srdca. Siaži tmavým osudom toho pántka, čo si dovolí zísť do zakázaného. Postáva ako pomstivý protest nielen jedného srdca, ale všetkých nešťastných srdc v Žajdliciach i na Ryčave — protest proti tomu, čo taký Imro a ich dom

znamená.

Odrazu mladý pán len zmizne medzi plotni.

Martin stisne päste. Stíši krok, zasa pobehne.

— Azda sa prepadol! — zašomre. — Aha! — nájde na plote odrazenú dosku.

Visí len na jednom klinci. Odtiahne si ju, a hup — je v záhrade. Pred ním vyčnieva za stromami Bachelovie humno.

— Iste sem všuchol, sem! — uvažuje mládenec chvíľu nehybne. — Kde inam?

Nemusi sa obzerať. Už cíti, nájde ho! Ale čo s ním? Roztrepať mu pästou hlavu? Otlčť mu ju o brvno humna? Či o múr stavania? Nie, Martin, nezmární seba! Si ešte mladý — nezabiješ!

Váha, ale len chvíľu.

— A on môže zabiť? — ozve sa mu zas. — Zabíjať šťastie srdc? Zabíjať človeka?

Vzoprie sa a šinie ako zlodej po mäkkej pažiti. Otvára oči, ostrí sluch, ale nič.

— Azda len neušiel? A či by bol u nej?

— Kto tu? — obúši vtom Martina mužský hlas z bezprostrednej blízkosti. — Zlodej?

— Zlodej si ty! — zbadá štíhlu mužskú postavu, pritisnutú k pootvoreným humenným vrátam; za nimi iste je ešte ktosi. — Čo tu hľadáš? — Pozná Martin s istotou Imra.

— Ja, čo je moje! — odpovie Imro surovým hlasom.

— A ja ti nesiem, čo je tvoje, oplan! — vrhne sa mladý Kochel na Gáblíkovho syna, lapí ho dravo pod krk. — Na, na! — otrieska mu hlavu o stenu. — Budeš ty kradnúť, čo je nie tvoje? Ty... ty... ty...!

Chrchanie zápasiacich prerazí ženský výkrik.

— Ona! Zuz! Nemýlil som sa? — klesnú žilnaté ruky Martinovi. Pustí svoju obeť a zadíva sa za utekajúcou ženskou postavou. — Ty pl'uha! — vyrazí z neho. Zapotáca sa nemo o skrvavenú, chladnú stenu.

Ešte v noci odvezú Imra do klátovskej nemocnice a Martina žandári do väzenia.

13

Po voľbách dostane Róza Samlerová do Budapešti z Klátovca telegram: Vyhrali sme nevyhrali stop bojište prejde k vám stop dedinská hus odletela stop sadla blízko vás i s husárom stop pozor

doktor.

Madam je práve v kúpeľni, keď jej večne mlčanlivá komorná, prešedivená Emmy, zaklope a odchýlenými dvermi podá, čo prišlo podpísať.

— Ach, Jakub, — umkne jej z poblednutých pier, keď podpisuje, zvečená dopoly. Oči sa jej zablysnú a súmerné línie bronzového tela zvltnia sa náhlením. — Konečne zasa niečo nového, Emmy, — podá jej podpísaný papier a primkne dvere za sebou.

Teplá voda chveje sa už v bielučkej vani. Čaká ovinúť pekné telo svojej majiteľky. Tá i zhodí zo seba posledné a svižným skokom včľupne do prichystaného kúpeľa. Spustí sa po hrdlo. Potom si rozmarne sadne a okrúhrou rúčkou natiahne sa ponad stolík za telegramom. Prečíta si ho znova a znova. Uvažuje o každom slove. Tuší, ten suchý, nafarbený židovský advokát s charakteristickou červenou bradou a sugestívnym drobným zrakom dáva jej znať v krátkych vetách veľa. Ona zas nebola by Róza Samlerová, vychytená herečka Národného divadla, keby po tolkej korešpondencii s Jakubom Gelbom neporozumela všetkým jeho i najjemnejším narážkam.

— Vyhrali sme, nevyhrali, — sadne jej intímna vážnosť na črty a pristavené hlboké oči sa odrazu zalesknú. — Aha, — spraví posunok, akoby stál pred ňou ten zaujímavý človek sám a čakal, či rozlúšti hádanku, — hej, to je, — zdvihne prsteň z vody, — krčmársky kráľ utrpel straty, ale vyhral vládnym, teda Berci Rácz. Dalo sa i predvídať — zdôrazní si sama. — Bojíte prejde k vám... nastáva moja úloha u ministra financií. Áno, podám mu dôvody proti nedotknuteľnosti Ryčavy ako osobitného domínia, na ktoré sa zákon nevzťahuje. Ale čo tá dedinská hus? Koho myslí? Aha, — príde jej na um list, v ktorom jej písal doktor o peknej Gáblíkovej dcére, Gaby Krupovskej, ktorá — sadla blízko — je už niekoľko dní v Pešti. — A s husárom, — no, to bude akiste nejaký jej vplyvný, veľmi vplyvný priateľ-kurizant...

— To je dobré! Výborné, — teší sa v duchu. Pľáčka sa vo vode, pripúšťajúci si raz studenej a zasa teplej. — Aká príležitosť rozbiť tú šedivú hmlu mrazivej všednosti, čo zalieha na tuctových ľudí, ale i na obdivovaných a mnohými zbožňovaných herečku. Všetko sa prikoná. I potlesk, i kvety, i vyznania lásky, ako i nádherné obedy — všetko! Príde do toho taký škamravý žid ako Jakub Gelb, a dobre je. Ináč by si ho nevšimla, ale má drobné sugestívne oči, podivné myšlienky a ešte podivnejšie plány. On, advokát, čo má zhrňať groš a užívať za ne život, odhodlá sa brániť chudobných židov, lebo sú jeho krv.

Chce získať pre pánov Weissa, Ungera, Khona, Blumenbacha, Rosenkranza a ktovie pre koho ešte zatvorenú Ryčavu. A ona, peštianska herečka, má mu v tom pomáhať. Nemôže mu odoprieť, musí mu pomôcť. Ináč by sa jej tie drobné oči zadreli do duše. Nemala by pokoja, tak rozkazujú. Ale je to i zábavné. Jakub vie, je mrzký, no nepadá jej k nohám ako elegantní páni, starí i mladí, plebejci i aristokrati. Hovorí drsno a viac rozkazuje, až to zamrazí. Ide domov, žena ho zanechá pre jeho pasiu. On spokojne snuje svoje plány ďalej. Dáva pozor na svojho protivníka, robí ťahy proti nemu na Ryčave, robí i v Pešti. Keď ten to zbadá a pošle svoju Gaby, odtelegrafuje jej: Dedinská hus odletela a sadla blízko vás i s husárom. Pozor!

— Zábavné, — vstane Róza z vody, do ktorej vliala i fľašku kolínskej, a namydľí telo voňavou penou. Ani Salome pred Herodesom nemohla hýriť mocnejším a zvodnejším pôvabom. — Gaby, no dobre! Ozaj, aká je? — ozve sa v nej erupzívne zvedavosť, čo je asi najmocnejšia vlastnosť ženského pohľavia. — A kto je ten jej husár, priateľ a kurizant? Iste bude starší. Mladí sú bez vplyvu, aspoň nemajú ho veľa. Gaby a jej gavalier, Gaby a jej gavalier! — brní jej v hlave. — Tých má teraz už tu v Pešti ona poraziť. — Jaj, či je to len dobré! — pritiahne si hrubú kúpeľnú plachtu a osviežená vodou, zelektrizovaná udalosťami raz-dva vyskočí z vane. Jej drobné, pekne modelované nôžky, čo sú tajomstvom i jej kariéry, odtlačia sa na hrubom koberci. Utiera sa, ale myslí na celkom iné. Pociťuje niečo z podráždenia zápasníka. Nie! Čosi z čarovnosti chvíle, keď má spretfíhať intrigy, nasnované proti nej za kulisami, a svoju konkurentku — ako sa už neraz stalo — i s jej vplyvným gavalierom odstaviť.

Vtiahnuc sa do hodvábného župana, pretkaného pestrými kvetmi, chytrou sa oblečie a prejde do svojho budoáru. Tu pred stojatým veľkým zrkadlom rozpustí si bohaté čierne vlasy. Spokojná so sebou hľadá, ako sa jej krásne kučeravejú a splývajú po bronzovej hrudi do lona. Vzpriami sa, obzrúc svoju štíhlu postavu zo všetkých strán, porovná, čo vidí v zrkadle, s obrázkom na stene a úsmev spokojnosti zahrá jej na perách. Musí dbať o seba a pripraviť sa. Večer má vystúpiť vo francúzskej veselohre — Parížanka. Predstaviť parížsku dámu, s celou jej noblesou i vtípom. Vedieť, nie — čo s mužom, ktorý sa na šťastie ani neráta, ale s — milencom! A ešte s jedným, a to na svojho soka žiarlivým milencom!

— Dobrá úloha pre mňa, — baví sa Róza sama so sebou, opíľujúc si nechty na úhladnej rúčke, ktorá už kdekomu srdce dodriapala. — Muža, pravda,

nemám. Ale načo by mi i bol? Veď ja takého chladnokrvného Francúza nedostanem. Tu by boli z toho súboje, smrť a čo také. Ale milenec a ešte jeden milenec — no, vmestí sa ich i viac. Len tá žiarlivosť milenca na milenca, hahaha! — blysnú jej drobné zúbky, biele a dobre zaostrené, v zrkadle. — Minister iste tam bude v svojej lóži. To je už ako muž, čo sa neráta. Kedy príde, vtedy je doma. Kedy odíde, je preč. Potom nebude chýbať barón Bernyei — no, a husársky nadporučík Karpy Miklóš, pravý môj zbožňovateľ! Ozaj, ako pozrú jeden na druhého? Ak mi pošle kvety jeden, druhý si zažiarli. Ale ja nemám muža, a to je hlavné, ak i neinteresantné. Preto môžem mať známostí na každý prst i päť, — počne sa sama prekárať a vyratovať v mysli: ten, ten i ten, Andor i Ákoš, Hugo i — Jakub...

— Ach, podivné, — chytí sa naraz a zvažnie, — ako som sa mohla dostať k tejto nemožnej osobe? I z jeho chladných riadkov cítiť, neušiel čarovnosti svojej fajty. Ale jeho drobné oči sú úžasne neznesiteľné, keď im i nemožno odporovať.

— Emmy! — zavolá po chvíli prešedivenú komornú.

— Čo sa páči, milostivá?

— Bol už dnes u nás niekto?

— Bol tu posol a priniesol čerstvé kvety od pána ministra, — oznamuje komorná chladno, ako zvyčajný raport.

— Viac nik? — pripáli si Róza cigaretu.

— I pán barón poslal kvety.

— Viac?

— Pán nadporučík... i akýsi novinár, — mrzí sa Emmy, — zabudla som mu meno. Veď je v kytke i navštívenka. Iste je...

— Nič to, moja milá, — vyfúkne jej veliteľka vonný dym do vzduchu, — niektoré mená i tak sa zabúdajú. A kto ešte?

— No, je tam zo desať kytiek.

— Teda, — spokojne pozrie na ňu Róza, — položte ich do vody a rozložte po izbách. A nejaká pošta prišla?

— Ako obyčajne.

— Doneste mi ju sem.

Emmy donesie na táčni niekoľko listov menších i väčších. Položí ich na okrúhly, umelecky vyrezávaný stôl s tvárou bez výrazu ako úslužný robot.

— Nech sa páči! A čo ešte, prosím?

— Doneste mi raňajky!

— Prosím, — zastreie hneď stôl obrúskom, bielym ako srieň.

Róza prisadne za stôl, otvára a triedi došlé dopisy. Najprv vyberá väčšie od friem, obsah ich tuší už vopred. No, sú to účty za všetko, čo v predošlé dni pokúpila. Firma na dámske šaty — to je pre pána ministra. Účet od klenotníka — to je pre baróna Bernyeiho. Účet za klobúky — to je zasa ministrovo. Dvanásť párov hodvábných pančúch — ten účet ochotne vyplatí pán barón a ešte si i pripomenie to vyznamenanie neraz. Päť párov črievičiek — to sa nemusí hneď platiť. Likéry a šampanské a čo k tomu — to zasa pripadne na ministra, veď on vypije, stroví a vyfajčí u nej najviac. Knihy, listový papier — no, to si už vyplatí sama.

Končí s veľkými listami, zbadajúc len teraz šálku vonnej kávy na stole. Pritiahne si ju a vysrkne niekoľko lyžičiek. Pridá si cukru a pokračuje. Otvára menšie a celkom drobné i vonné obálky. Sú to rad-radom riadky starých i nových ctiteľov, ktorí si nezabudnú napísať i adresu. Prosia o niekoľko slov medzi aktmi, či po divadle, za kulisami. Alebo v niektorej veľkej kaviarni. Vylievajú svoje nežné city a tmočia svoj obdiv nad jej umením.

— Banálne, všetko banálne! — odhadzuje Róza list za listom.

Tu nasleduje ťažká obálka a na nej známe brutálne písmo.

— Ach, — vyruší ju, — ten doktor nemá dosť telegrafovať, ešte mi pošle i celú pakšamétu! Podivný človek!

Otvorí obálku a nevie, prečo — ruka sa jej pritom zachveje. Vypadne niekoľko písem. Iste nové odvrhnuté prosby. Vytiahne z obálky i list. Prejde zvedavým zrakom po riadkoch širokých, drsných črt, ale ukladaných vážne a úctivo. Grafológ by iste konštatoval: pisateľ je odvážneho rozbehu, smerujúci k vyšším cieľom. Dáva jej chladno znať, ešte je vždy sám so svojimi plánmi. V meste práve zúri voľba. Kresťania sú väčšinou popití. Nejedného vlečú pred komisiu ako hoviadko na bitúnok. Židia si konajú svoju povinnosť. Moc krčmárskeho kráľa, Jani báčiho, na Ryčave sa veľmi neosvedčuje. Syna Imra zmlátil mu na belaso richtárov syn zo Žajdlíc, Martin Kochel. Dostane za to asi rok pre ťažké ublíženie na tele. On ako advokát musí ho ešte i brániť. Pripojuje i niekoľko apelát, čo má ona zariadiť osobne. Teda celkom prozaické udalosti. Len na konci sa dočíta, že s Gáblikovou dcérou, Gaby Krupovskou, vybral sa do Pešti i zámožný gróf Galassy. Iste bude mať s nimi niekde šťastie. Napokon prosí oznámiť mu,

kedy ho bude v Budapešti nezbytné treba, a úctivo sa porúča.

— Podivné, — zloží Róza list skoro sklamano, tento človek píše inak ako ostatní páni. Nelichotí, nedvorí, ani nedobýva. A je prešedivený, mrzký, ale ešte nie dosť starý vyhnúť sa načisto vedomiu, že píše jednej z najkrajších ženských v Pešti. A jednako — jediné mäksie, teplejšie slovo! Všetko ako účet... ako účet po krvi, ktorý musí ona sama — môže, či nemôže — vyplatiť. — Neodbytný chlap, neodbytný! — pohodí i tento list na hrbu k ostatným. Ale hneď vziahne po ňom rúčku a položí ho osebe. — A najhoršie je, — uvažuje v duchu, — nemožno sa mu ani protiviť.

V susednej izbe sa ozve telefón.

— Emmy, Emmy! — zavolá komornú. — Počujte, kto to! Ak nemusím ja, vybavte!

— Áno, prosím, — ukloní sa chladno. Ale o chvíľu vojde, ako kto má vždy dosť času. — Laci sa hlási, — stisne úzke plecica.

— Teda pán minister, — skočí Róza a, vybehnúc do susednej izby, chytí perleťové slúchadlo. — Haló, tu Róza. Ty si, Laci?

— Ja, dušička.

— Čo dobrého?

— Len ti chcem zaželať dobrý deň. Dostala si kvety?

— Ďakujem. Veľmi sú pekné... Dala som ich v salóne do najkrajšej vázy. Až prídeš, uvidíš.

— Dnes neprídem, dušička. Mnoho práce. Zídeme sa len v divadle. Vlastne po divadle. V Metropolke, dobre?

— Dobre.

— Bude tam i gróf Galassy... starší pán.

— Ach, Galassy?

— Galassy. Azda sa s ním znáš?

— Nie. Len som trochu zvedavá na neho.

— Teda dobrá príležitosť! Tak v Metropolke — zachovaj si, dušička. Zbohom!

— Pá! — zloží slúchadlo, pomysliac si, ako ľahko si tam usporiada i tie prosby osobne.

Sotva odbehne a počne sa obliekať, cengá telefón znova a zápäť vojde komorná tíško ako duch.

— Feri telefonuje.

— Feri? To pán barón! — oblieka si intímnu časť odevu, šuštiacu hodvábom.

- Odtelefonujte mu, že som práve odišla z domu.
- Podľa rozkazu, milostivá, — vyplní ako stroj, čo jej rozkáže. Ale hneď sa vráti. — Z divadla hovoria...
- Z divadla? Kto?
- Pán režisér Lomb.
- Počkajte, — pobehe Róza sama ešte bez vrchných šiat. — Haló, haló divadlo? Pán režisér Lomb? Ešte bude jedna skúška?... I milé prevzatie?... Dobre. O pol hodiny prídem.
- Róza si teraz už sväto-sväte zaumieni, že sa nedá vyrušovať. Zamkne prasto dvere. Ozve sa slabý cengot v predizbe. Emmy príde, ale keď stlačí kľučku — márne. Porozumie a čaká na čas. Asi o pol hodiny príde znova ku dverám. Už sú otvorené a Róza Samlerová, stojac pred zrkadlom, upravuje si posledné na priliehavom, dobre na jej postavu pristrohnutom obleku.
- Čo je, Emmy?
- Nejaký pán je v predizbe a nedá sa odpraviť. Vraj musí hovoriť s milostivou.
- Kto je to?
- Akýsi žid s bradou, v kaftane, s pajesami...
- Povedzte mu: nemám kedy! Či nie? — zdrží ju pri dverách. — Vpusťte ho, ale nech je za chvíľku hotový.
- Gschamster Diener, — vojde, ukloniac sa hlboko, nečakaný návštevník.
- Vám je náhlo, milostivá, keď ste doma — mne náhlejšie, — rozkladá ruky svojskými gestami, — lebo som až z Podolínce.
- No, len chytro. Čím môžem slúžiť? — hľadá Róza netrpezlivo na patriarchálnu postavu. — Čím?
- Hneď, prosím, — nespustí z nej vypuklé veľké oči. — Hovoril vám pán doktor Jakub Gelb, advokát z Klátovca, o istom Rosenkranzovi, čo má dostať prvý židovský licenc na Ryčave?
- Hovoril.
- No, to je môj syn, Adolf Rosenkranz. Ja som zas jeho otec, Nátan Rosenkranz z Podolínce, — ukláňa sa pri každom slove. — Veľmi dobre som sa poznal s pánom otcom, keď bol na Spiši.
- Rozumiem, — snaží sa ona skrátiť vizitu. — Prišli ste za licenc. Ale načo konať toľkú cestu, keď tu pán doktor Jakub Gelb...
- Doktor Gelb je dobrý človek, veľmi dobrý človek, — mädliač si ruky, pretrhne ju. — Ale istota je istota!

— No načo vyhadzovať zbytočne peniaze? — pokúsi sa Róza udrieť na citlivú strunu.

— Peniaze? Nie, — pokrúti on hlavou. — Ja som prišiel do Pešti na účet židovskej obce — do úradov vykonávať. Ubytoval som sa v Belvároši. Jem, pijem a spím na účet tunajšej židovskej obce. A odcestujem do Podolíncza zasa na účet našej židovskej obce. Pomáham si ako chudobný žid. Róza Samlerová, povedzte, prosím, slovo pánu ministrovi financií predne za môjho Adolfa.

— Dobre, — sľúbi ochotne a podáva mu ruku. — A kedy cestujete domov? — riskuje ešte otázku.

— To závisí od vás, milostivá.

— Ako? — zmrzne Róza.

— Nuž to je tak, — prikývne si Nátan. — Ja už bez toho licencu pre môjho Adolfa nepôjdem z Pešti. Mne je v Belvároši celkom dobre. Nič ma to nestojí a môžem sem k vám prísť každý deň prezvedieť sa, či je to hotové.

— Ach, — zavzdychne si dáma, — vy ste pravý žid!

— Všetci máme byť pravými židmi. To len kresťania nechcú byť pravými kresťanmi. Gschamster Diener, Róza Samlerová! Gschamster Diener!

Rada je, keď sa porúča, hoci sa nemrzí na neho ako spočiatku. Láskave privrie za ním dvere. Či je to, keď Rosenkranza odporúčal Jakub Gelb, či len vzbudený hlas krvi — nerozmýšľa. Zato neželá si, aby jej sem dni a dni chodil, či jeho Adolf dostal licenc na Ryčave, alebo nie. Vybaví ho čím naprv. Nech má pokoj!

Posledná skúška naplní ju len sebadôverou. Parížanka! To je úloha, pristane práve na jej telo i na jej talent. I šaty má na to. Všetko! Iba o tom milom prekvapení nemôže nič zvedieť od nohatého Lomba. Len keby už skôr prišiel večer!

I ten príde. Róza, zberajúc sa z domu, nezabudne na žiadosti. Vstrčí si ich pozorne do tašky, a pod' do divadla.

— Návšteva je prvotriedna, — referujú jej ešte v šatni. — Plné hľadisko! Na prvých miestach elita. V lôžach pán premiér, minister financií, i dôstojníci. Bude pekný večer!

— To si myslím, — obstatá dvorom kolegov i kolegýň zdvihne Róza počernú hlavu. — A taký trefný kus!

— Začíname, prosím! — ozve sa starostlivý hlas režiséra. — Všetci na svoje miesta.

Rozľahne sa hlas elektrického zvonca, a už všetko ide.

Hľadisko je ozaj naplnené. Dámy vo večerných toaletách, páni najviac v čiernom. Distingvovaný hovor, jagot briliantov a lesk vojenských uniforiem — všetko svedčí o tom: veľkomesto na valnom Dunaji všima si umenia svojej obľúbenej herečky Rózy Samlerovej. Ako sa vyhrnie opona, zjaví sa v svojej izbe na javisku úhľadná Parížanka, zaznie frenetický potlesk. Ona i cíti sústredené pohľady na sebe. Ich hladkanie, objatia a bozky robia ju ešte pružnejšou telesne, elastickejšou duševne i hlasom. Vie už, čo je úspech, ale dnes prevyšuje seba. Strhuje svojím pohybom, prízvukom, nenúteným zvonivým úsmevom, iskrivým vtipom veľkomestskej dámy, ale najmä rozkošným pohľadom hlbokých očí. Hrá prirodzene, pritom stihne vrhnúť zvodný pohľad Salomin na ministerskú lôžku, kde sa leskne plešivá hlava premiéra a vedľa iskria brilianty jeho ženy. Stačí zachytiť zrakom i sladký úsmev baróna Bernyeiho, lepšie Feriho, v najprvom rade na prízemí. Obzerá si svoju hviezdu monoklom. I driečného husárskeho nadporučíka Karpy Miklóša zazrie jašať v lôžku s dôstojníkmi. Ale kde je Laci, zbadá len pri ováciách po prvom dejstve. V prvej lôžku nad samým javiskom, kde sa idú utlieskať, okrem ministra akýsi šedivý pán a veľmi krásna, zlatovlasá, ostrihaná a nakolmovaná blondína.

V ďalšej hre všima si ich viac. Zbadá, ako minister financií neraz hľadá kamsi, len nie na ňu. I sklá sa obracajú vždy hustejšie na prvú lôžku.

— Nebude to Gaby Krupovská? — pichne ju na dne srdca čosi nemilým tušením.

Jej hra je hneď neistejšia. I hlas jej sklame. No zbadá sa a rutinovane vyšvihne sa k novým úspechom. Parížanka, muž, čo sa neráta, milenec a ešte jeden milenec, taký štvoruholník pôsobí i v Pešti na vyberané publikum. Potlesku a ováciám nieto konca. V dôstojníckych lôžkach až zabúri, keď podajú umelkyni utešenú kytku. A najmä keď spadne opona naposledy...

Po predstavení sa ponáhľa za kulisy husársky nadporučík Karpy Miklós. Róza ho prijme v novej šatni. Práve obzerá z troch kytíc najkrajšiu a vyťahuje z nej drahocenné kólié.

— Blahoželám, — pritisne krásavec drobnú rúčku k ústam.

— Ďakujem, Miklós, i za vzácny dar, — nadloží mu Róza ešte natreté pery pobožkať.

— Budeš mojou dnes? — hľadá na ňu Miklós žiadostivo.

— Nemožné! — usmeje sa mu zaľúbeno. — Musím s ministrom do

Metropolky. Sľúbila som.

— Môžem s tebou?

— Pod!

14

Metropolka je kaviareň na rušnej Kerepešskej, kde sa schodia lepší hostia. Nie je exkluzívna ako Ritz na dunajskom nábreží alebo niektoré kasína. Tu nemusí byť pán v smokingu a dáma vo večernej toalete. V pekne vystrojených a osvetlených miestnostiach vmestí sa pri stole človek z vyšších tisíc i zo stredných desiat tisíc: magnát, mešťan i príslušník armády rovnako. Spoločnosť je zato distingvovaná. Cigán hrá.

— Prečo vybral minister dnes práve Metropolku? — privinie k sebe Mikláš náruživý Rózu v zastretom koči. — Mohli sme si zájsť do kaviarne New York. Tam sú herci, umelci...

— Prišiel mu gróf Galassy z Klátovca. Iste ten ju vybral.

— A kto je to vlastne?

— No, dobrý známy, — blysnú na neho hlboké oči. — Podpora vlády na ryčavskom kraji.

— Ach, rozumiem, — priloží jej drobnú rúčku k horúcim perám znova a znova. — Ale čo potom? Povedz mi radšej, Róza, máš ty toho financministra rada?

— Nuž tak! — stisne mu ruku miesto ďalšieho. — Potrebujem ho.

— Pre hmotné veci?

— Nie. To je nie to hlavné. Ja mám dobrú gážu, keď i miniem viac.

— A čo je to hlavné?

— Neuhádneš, Mikláš?

— Nie.

— Hlavné je, že je ministrom, — prizná sa otvorene. — Vykoná mi, čo potrebujem. Ľudia trápia mňa o pomoc, ja potom trápim jeho. Myslíš, môže človek žiť medzi ľuďmi dnes len svojmu povolaniu? Ty mi predsa nevykonáš licenciú?!

— I s takým ťa trápia? A kto?

— Chudobní ľudia, čo nemajú ako inak žiť.

— Dobrá si, Róza, — strhne ju do hĺbky koča, priložiac pery na pery.

Dlho vrývajú sa do seba, kým ulica hučí a trap kónských kopýt usmerňuje spev dvoch mladých zaľúbených srdc.

Vo vysvietenej Metropolke hýri život ako noc po noc o tomto čase. Keď

Samlerová po boku svojho husárskeho nadporučíka vstúpi, nastane badateľný ruch, svedčiaci o jej známosti a popularite. Oči dám i pánov, mladých i s prešedivenými vlasmi a bradou, uprú sa na pekný pár zo všetkých kútov. Kávový cigán–primáš, vyťahnutý v smogingu, s plačúcimi husľami pod bradou, stojac v kruhu svojich, ukloní sa hlboko vzácnym hosťom a spustí pri zjavnej účasti vďačného publika:

Jedno je len dievča na svete,
holubienka moja v polete.

Veď ten pán boh hojne lásky mal,
že mi teba, duša drahá, dal!

Róza kráča v kráži pohľadov, akoby sa jej to všetko netýkalo. Plavným krokom, skromne. Na hrdle jagá sa jej drahocenné kolié, ale krajšie jej svietia jej hlboké oči. Ukloní sa — vrátiť pozdrav — vpravo–vľavo. Jej sprievodca ide hrdšie, ako to už svedčí nadporučíkovi. Cíti, mnohí mu závidia. S takou dámou nepopýši sa hocikto! Ale ani s takým gavalierom! — čítať najmä z dámskych zrakov.

A cigán hrá. Roztúžia sa husle, akoby ony milovali. Preberá cimbal, tuliká klarinet a záplavu tónov podľahujú basy. Po ťahavej piesni, plnej lásky, zalievajúcej panské publikum, pokynie primáš a rozpúta sa melódia rezko. Od dôstojníckeho stola v kúte skočia i do nôty:

Róžika, Róžika, svätica,
však ťa len milujem zo srdca!

Chytá sa sticha i ostatného publika:

Ešte i vtáčatko šepce mi z výš,
že i ty mňa ľúbiš vrelo,
keď na mňa pomyslíš.

Hlavný pozná príchodzích na prvý pohľad a ukazuje im do separé.

— Sláva! — víta ich za okvietenými stolmi intímna spoločnosť.

Niekoľko pánov, medzi nimi i starší, ale čím viac jarší pán minister a jediná dáma, kriľavo dekoltovaná, zlatovlasá plavovláska.

Mikláš vie, tá oslava patrí Róze, ktorá má dnes svoj šťastný večer. Preto sa ako prostúcky sprievodca múdro zdrží v úzadí, keď herečku obklopia prítomní.

— Chvalabohu, Róza, že ste prišli, — zdvorilo ju víta minister. — Už som myslel...

— Sľúbila som, pán minister, — pozrie na jeho, iste starosťami o verejné

blaho, prešedivenú hlavu s riedkymi fúzikmi a bokombriadkami. Na perách zjaví sa jej vďačný úsmev, herecky taký dokonalý, že by nikto nezbadal to niečo, čo je medzi nimi. — Veľmi som rada tejto chvíľočke...

— Blahoželáme ku krásnemu úspechu, — pokloní sa minister umeniu a predstaví prítomných. — Veľkomožná pani Gaby Krupovská, gróf Galassy, novinár, váš veľký ctiteľ, Jenko Kelen, režisér Lomb. No, toho znáte, — vtipkuje, ako vidieť, majordómus.

— Veľmi ma teší, — prijíma Róza pekné slová. Iba pri zoznámení s Gaby sa zachveje.

— Tá žena je nielen biela ako hus, — blyсне jej mysl'ou telegram. — Ale je, a to hneď na prvý pohľad, nebezpečne krásna!

— I pán premiér sľúbil, — šepce jej minister, usadzujúc ju na prvé miesto. — On má totiž veľký zmysel pre umenie. Ak ho len niečo nezájde...

— Áno? A čo by ho malo? — pohodí Róza ľahko, skoro ako pre seba, všimnúc si hneď, že Gaby sa baví s novinárom Kelenom ako so známym. — Čo by ho malo?

— No, žena, viete! — podotkne. — Tá je z dám, čo nemajú v láske také Parížanky, hahaha! — uškrnie sa. — Šiel ju odprevať.

Róza po vydarenej premiére nečakala nič zvláštneho, leda priateľské posedenie v kaviarni. Ale tu zo všetkého badá, že večierok má byť ešte pokračovaním jej slávnostného dňa. Minister tak chce, a tomu najlepšie neodporovať. Jej sprievodca Mikláš už i vstáva, hrkne opäťkami a chce sa vzdialiť. Lenže majordómus ho zdrží. Čo má robiť? Sadne si dosť nešťastne vedľa pôvabnej Gaby Krupovskej, zabranej do rozhovoru s Jenkom Kelenom.

— Odkiaľ sa títo dvaja znajú — myslí Samlerová, zablúdiac znova a znova pohľadom na pohyblivého novinára.

Čašníci prinesú jedlá na stôl a všetko, čo k tomu patrí.

— Intímna večera, dámy a páni, — usmeje sa vysoký hosťiteľ. — Nech sa vám páči!

— To je prekvapenie, — podotkne Róza, pozrúc na Mikláša, ktorý sa iste nevoľne cíti, keď nevie, ako sa sem dostal. — Že ste sa ustávali! Pán minister je veľmi pozorný, — pozrie na druhého svojho obstaraného suseda, Galassyho. — Ozaj pozorný!

— Najmä oproti dámam, — poznamená Galassy významne. — A to oproti pekným dámam!

No, to sme akiste jednakí, však, Arnold? — hotový je hneď minister. — Veď u vás pod tými horami, — mrkne očami na Gaby, — tiež pekné kvety kvitnú.

— No, Ryčava je povestná, keď ide o ženskú krásu, — zdôrazňuje Galassy.

— Také Žajdlíce! Mali by ste vidieť i sedliacke dievky a nevesty! Iba krv a mlieko! Tam si užijú života moji inžinieri z huty na Machníku! Keď sa zájdu zabaviť do Žajdlíc, majú, čo si ústa i oči zažiadajú.

— Tu si žije i Jani báči, — zamieša sa do reči novinár Jenko Kelen, hodiac diskrétny pohľad na peknú partnerku. — Neobyčajný človek, pravým menom Gáblík. Krčmársky kráľ!

— Krčmársky kráľ? — pozrie panstvo na sympatického redaktora zvedavo. Len na svieže líčka panej Gaby sadne ľahká zora a pán Arnold Galassy, držiac dymiacu cigaretu blízko úst, prikyvuje prešedivenou hlavou. — Nuž je i taký panovník na svete? Čujme o krčmárskom kráľovi!

Tu sa dvere otvorila a vojde do separé sám pán premiér. Elegantný, s lesklým, vysoko pokročilým čelom.

— Dobrý večer, — ukloní sa galantne. Oddajúc cylinder obskakujúcemu čašníkovi, pustí posledný dym do vzduchu. — Dámy a páni, pokračujte!

— Sláva! Sláva! — usádzajú ho zdvorile k Róze, takže sedí medzi dvoma ministrami. Peknú Gaby má práve oproti. — Sláva! — tešia sa veľkému vyznamenaníu za Rózu Samlerovú všetci ostatní.

— No, len prosím pokračovať, — po vybavení formalít gavaliersky ponúka intímnu spoločnosť. — Kde ste prestali? — hodí zrakom na zazorenú Gaby oproti. — Kde?

— Pri krčmárskom kráľovi, vaša milosť, — podotkne miesto svojej partnerky i premiérovi veľmi dobre známy Jenko Kelen. — Pri krčmárskom kráľovi.

— Tak, aký je to potentát? — zvedavý je hneď i najvyšší hosť. — Vedieť to, — usmeje sa, — patrilo by i do nášho odboru!

— Povedzte, pán Kelen, — mrká na neho Galassy. — Aký je to človek?

— Nuž Jani báči alebo krčmársky kráľ — ako som sa reportérsky informoval, aj som bol jeho hosťom — žije na Ryčave v Žajdliciach. Má tam svoj naširoko známy hostinec. Keď príde ta kabátoš, nech sa naje, napije, vyspí, vyzabáva — neplatí. Platí len sedliak, vigéc a taký-netaký.

— A vy, pán Kelen, ste platili?

— Ani ja som neplatil, — prizná sa novinár ochotne. — A som sa i natancoval na Machníku jeho osvietenosti grófa Galassyho, — pozrie na tohto, ako mu

prikyvuje. — Dámy a páni, bola to zábavka, akej ani Budapešť nevidela...

— Ach, no, ach! — otvárajú pri rozprávaní najmä páni ústa, kým Gaby sa pýri a Róza očividne zväžnie. — Také niečo, no, to je už život! Hora, víno, hudba, láska, krásne ženy! Ach! — kričí zo všetkých mužských zrakov.

— Vždy som vravel, — nahne sa minister ku Galassymu a premiérovi, — my tu vo veľkomeste nevieme, čo je opravdivá zábava. Chýba nám príroda.

— Tak je, tak! — prikyvujú páni.

— No, — pokračuje Kelen, — my prírodu máme, ale akú!

— To! To! To! — prikyvujú si vážne hlavy, vystihnúc vtip bystrého reportéra. — Ale ten krčmársky kráľ!

— Nesmieme zabudnúť, veľactení, že Jani báci je ešte vždy pri dobrej sile, hoci už prekročil svoju šesťdesiatku. A čo je hlavné, — hodí okom na vysokých hodnostárov, — je on najbezpečnejšou oporou našej vládnej veci v tom kraji. Či tak, vaša osvietenosť? — obráti sa na prikyvujúceho grófa Galassyho.

— Isteže! — súhlasí Galassy, mrknúc veľkým očiam zazorenej Gaby, akoby jej chcel povedať: No, ale ten to chytil za pravý koniec! — Isteže! Svätá pravda, páni!

— Dokázalo sa to i pri posledných voľbách, — rozohňuje sa Kelen, keď vidí, že záujem o vec vždy väčšmi stúpa. — Jani báci pohol svoj aparát, a šlo to. Teraz mal výnimočne i opozíciu. Proti nášmu Bercimu Ráczeni kandidoval Bende Ferenc. Ale márne! Pravda zvíťazila. Len rodinu krčmárskeho kráľa postihlo nešťastie. Syna Imra mu Bendeho korteš bezmála zabil.

— Teda stali sa i takéto veci?! — blyсне zhrozenie, okrem schladnutej Rózy, vo všetkých očiach. — To je obeť!

— Obeť, a aká! — vykladá novinár, keď vidí, že ho vďačne počúvajú.

Pospomína svoje skúsenosti, nevidaný, zábavný život celej gáblikovskej osady. Nevystane z toho ani Gejzova Hilda, Imrova Dina a Peštianka Jolana, ktorá sa mu na Machniku pochválila, že je na Ryčave veru zábavnejšie žiť než v pridusenej Budapešti.

— Ej-ej, — mrkajú si páni.

Pritom sa báječne je. Prvý pohár zlatého vína sa vyprázdni na slávu kráľovnej tohto večierka, Rózy Samlerovej, ktorá sa za to odvdáči príjemným úsmevom. Prejde krásnym zrakom po svojich cititeľoch, od premiéra až po novinára Kelena a režiséra dlháňa Lomba.

— Ďakujem! Srdečne ďakujem!

Ale za Róziným úsmevom čosi vzniká, na čo v tento svoj slávnostný večer vôbec nerátala. Nechce si to priznať, ale prítomnosť Gaby ju vždy viac vzrušuje. Krásny perlový náhrdelník, slušiaci až nádherne k jej tmavej pleti, lysne sa, ale v jej mladej duši je lesku vždy menej. Diškurz ináč oddaného a sympatického Jenka prichodí jej prázdny taráním. Ona vie o veci viac. Keby to všetko teraz vykrámila pánu premiérovi a svojmu ministrovi, bolo by iste po nálade. Ale tu je dnes iná, vážnejšia úloha. Vystihnúť a ak možno i využiť najvhodnejšiu príležitosť.

Kelen ešte vždy rozpráva o Jani báčim a záujem vysokej spoločnosti neklesá. Na otázku ministra vysvetľuje práve ten podivný krčmársky aparát, ktorý je základom jeho moci i vládneho úspechu pri voľbe na Ryčave.

— Báječné! Báječné! — prisviedčajú ministri, ba na Rózinu mrzutosť ešte i režisér Lomb. I jej Mikláš. — Báječné!

— A najhlavnejšie som vám ešte nepovedal, — dráždi ich výrečný novinár.

— Nahlavnejšie? Čo je to?

Do separé vojde vtom ešte niekoľko pánov a pristrojených dám. Prisadnú si ako dobre známi a rozhovor dá sa inou koľajou.

Róza si vydýchne. Už jej to počalo byť celkom nepríjemné. Vyzdvihovať v tejto spoločnosti krčmára Gáblika, to znamená prečiar knuť jej plány. Spomenie si na doktora Jakuba Gelba. V kotúčoch beláskavého dymu rozoznáva jeho ostré židovské črty. Cíti pohľad drobných, sugestívnych očí. Ako len rozkazujú! Dedinská hus odletela... Sadla blízko vás i s husárom... Pozor! — čuje v duši čosi ako klopanie telegrafu. A Kóbiho tvár ani sa jej nezdá takou ohyzdnou. Iba húska nie je ako húska. Skorej ako nádherná labuť, bielučká a zvodná, až to v srdci reže. Ani nehovorí — sedí, usmieva sa, pýri. Za ňu hovoria! A nielen ten vravný novinár. I premiér, i minister, i gróf Galassy. Ešte i Mikláš najviac len ňou sa zaoberá, netušiac, akú tým spôsobí bolesť svojej Róze, a v slávnostný večer! Zdá sa, nie ona mala dnes vydarenú premiéru Parížanky, ale Gaby. Nie kvôli nej zišla sa tu táto elitná spoločnosť, ale kvôli Gaby. Nie ona dostala dnes na javisko kytku a drahocenný náhrdelník, ale pani Gaby Krupovská, rodená Gábliková zo Žajdlíc. Pri nej ona má dať na vec pozor?! Ešte na jej starého husára, grófa Galassyho, to by nejak šlo. Veľmi okázale tleskal jej v lóži nad samým javiskom. Ale na ňu — na Gaby?! Lahko to Jakubovi telegrafovať. Lahko sa sem dovliecť i starému Rosenkranzovi za licenciu pre syna Adolfa. — No toto je nie žena, ale sám diabol v ženskej podobe, — uľavuje si Róza, vidiac

úžasnú príťažlivosť novej dámy. — A mužskí sú zlí, od koreňa nedobří. Keď vidia novú, peknú ženskú, na všetko zabudnú, holomci, a všetko jej skladajú k nohám.

— Milostivá, čo ste tak zamĺkli? — vytrhne ju z myšlienok galantný premiér.

— Ustatá som, — odpovie Samlerová bez chuti.

— Taký deň vyčerpá, pravda?

— Istotne, vaša milosť, — snaží sa vyčarovať úsmev na pery. — Niekedy ovácie viac ako nadávky.

— Trochu šampánie osvieži, — kynie minister čašníkovi, stojacemu s postriebrenou fľašou za chrbtom vznešenej spoločnosti. — Prosit!

— Prosit!

Róza graciózne zdvihne široký pohár, hrkne si vpravo i vľavo, i s tými oproti, i s Gaby, akoby nič, a priloží nápoj k ústam. Hlboké, tmavé oči jej ožijú. No vtieravých myšlienok sa nemôže zbaviť. Gaby vycíti, že sa tu robí niečo vážnejšieho. Jej príjemný partner Jenko Kelen iste netuší, ako krásnu triumfátorku dňa nebezpečne provokuje. Ona zasa ešte menej, ako jej kazí náladu, keď prijíma náruživé pohľady nielen obstarných, vznešených pánov, ale z boku i poklony počerného husárskeho nadporučíka, mládenca dnes samá túžba a oheň. Ale Samlerová nebola by prvotriednou herečkou, keby sa nemohla ovládať. Po druhom pohárikú šampusu zdvihne svoju krásnu, ani nie východne modelovanú múdru hlavu. Jej oči zalesknú sa utešeným leskom a stretnú sa s rozkošným nebovým pohľadom mladušej panej Krupovskej. Nikto netuší z prítomných, čo tie skrížené pohľady dvoch dám, zastreté ešte i čarovnosťou dvoch úsmevov, v skutočnosti znamenajú. Všetci sú v radostnej nálade, keď prichodí človeku na myseľ, ako sladko je žiť na svete.

Iba gróf Galassy nemôže sa akosi zmieriť s Rózinou ustatosťou. On jediný tuší, že je tu najpodivnejší súboj — nie o prvenstvo, ani o panskú lásku, ale o Ryčavu. O to, čo nevyriešili voľby, či totiž bude krčmársky kráľ tam panovať nehateno ďalej a či sa i tento kraj otvorí, ako ostatné v Uhorsku, židom, čapovať lieh pre kresťanské občianstvo.

— Prosit! — mrkne na obe krásy, akoby im len chcel pripomenúť niečo.

— Prosit!

Dlhozhládle fľaše šampánie vybuchujú. Príde i cigán a spustí s plným citom. Spoločnosť povstáva, nasleduje tanec. Voľná, neviazaná zábava, keď prestáva hodnosť. Ostáva len pohár, hudba, mužský a ženská... mužský a ženská.

Túto chvíľu využije Róza, odťahnuc do bočnej ministra, ktorý ju zrejme hľadá.

— Prosím ťa, — šepce mu mäkkým hlasom, — spravil by si mi niečo po vôli?

— Dnes všetko, dušička.

— Tak, — vytiahne vtom bystro písma z tašky, — tu sú prosby i apeláty žiadateľov, o ktorých sme mali reč. Vybav to konečne prajne.

— Prosby? No, — zbiera minister pamäť, pchajúc písma do bočného vrecka.

— Tie o licencie? Dobre, nestaraj sa. Vezmem to k sebe, nezabudnúť na ne.

— Starosti, starosti? — usmeje sa na Rózu redaktor Kelen, ktorý je najbližšie.

— O iných, — mrzí sa Róza, že to nespravila zručnejšie. — A vy, pán redaktor, netancujete?

— Ja len, keď iní ustanú.

— Pozrite pána premiéra!

Premiér práve hafrí čardášové sólo s prekrásnou Gaby, keď si už prvý tanec odbavil so Samlerovou. Tanečnica uplatňuje báj tvári, čarovnosť tmavobelasych očí a pôvab štíhlej postavy s nevidanou zručnosťou a ladnosťou v pohyboch. Zraky ju hltajú, dlane zatlieskajú, keď si zapreberá drobnými nôžkami. Premiéra sparí, až siahne k šatôčke a utiera si hlavu.

— Tí, pánuobuotcu, to je žena! Takej niet! — počuť i tu i tam. — Niet veru! Hej, Jenko Kelen, Jenko Kelen! — volajú i viacerí za novinárom. — Také niečo nevidel si ani u krčmárskeho kráľa.

— Čože? Videl.

— Nevidel.

— Tak vám poviem najhlavnejšie.

— Čujme!

— Dámy a páni, — prehovorí Jenko, ktorý už tiež má dosť v hlave, — krčmársky kráľ na Ryčave má takúto dcéru. Navlas takúto! Menuje sa Gaby Krupovská!

— Sláva! — zaznie zo všetkých strán. — Sláva princeznej Gaby Krupovskej! Sláva!

Len teraz nastáva opravdivé rozpútanie živlov. Šampanské, dobrá hudba a krásne ženské oči rozihrajú celú spoločnosť. Gaby je v svojom elemente ako kedysi v klátovskom hostinci Ku krinolíne. Tancuje s pánmi radom, až ich opúšťa sila, kým ona nadobúda vždy viac a viac temperamentu. Tancuje len a tancuje!

— Kým čert je v tej žene? — počuť v spoločnosti a kto nemôže ináč, objíme ju pohľadom. — To je žena!

Gabika, Gabika, svätica,
však ťa len milujem zo srdca!

zahučí vtom lokálmi, kým ona tancuje s ministrom financií.

Ešte i vtáčatko šepce mi z výš,
že i ty ma ľúbiš vrelo,
keď na mňa pomyslíš...

Po ministrovi nasleduje gróf Galassy. Potom Jenko Kelen, peštiansky Apollo Mikuláš Karpy, radom, a — všetci vyvaľujú...

— To je dcéra krčmárskeho kráľa, — vysvetľuje Galassy utancovanému premiérovi. — V celej Pešti nieto takej ženy!

— Niet veru!

— A jej otca, ktorý je náš človek, nedbali by priniesť o licencie.

— Kto?

— Židia.

— Židia? Daromnice! — pohodí premiér rukou. — Hej, kolega, — zachytí hneď ministra financií, — nech nevydáte jedinej licencie na Ryčavu židom. To je domínium krčmárskeho kráľa a jeho dcéry, krčmárskej princeznej. Taký je záujem štátu, a basta!

Róza vojde do miestnosti, hľadajúc premiéra, práve keď Gaby pri všeobecnom potlesku tancuje na stole. Štíhle nôžky drobcia, vyhrnuté sukienky sa rozsypajú. Poháre rinčia, no jeden sa nerozbije. Samlerová stojí chvíľku ani solný stĺp. Cíti: je znevážená, zabudnutá. Ani len Mikuláš nedbá dnes o ňu. Obráti sa a nebadane sa vytratí. Doma potom strhne perlový náhrdelník a šmarí ho do kúta.

V separé zábava zúri hlboko do noci. Nad ránom, keď rozvážajú pánov, počuť z jedného koča chraptivo hučať:

Jedno je len dievča na svete,
holubienka moja v polete.
Však len pán boh hojne lásky mal,
že mi teba, duša drahá, dal...

15

Skoro je poludnie, keď sa pohne hlava, otvoria sa i veľké tmavé oči Rózy Samlerovej v bielučkých perinách. Telefón hrčí tretí raz v susednej izbe. Ale komorná sa neodváža budiť svoju veliteľku. Vie, prišla domov

pozde. Odchýliac dvere, zbadá na perzskom koberci pohodený obkladok a na dosah ruky rozsypané perly. Hneď jej je jasné: čosi sa stalo, čo sa nemalo stať. Zachvie sa nedobrou predtuchou. Ona ju má rada ako vlastné dieťa. Pozná i tajomstvá života a bojí sa o ňu.

— Emmy! — vytrhne ju cengot a za ním Rózin hlas z ťažkých myšlienok. — Emmy!

— Čo sa páči? — odchýli dvere celkom úzko a vtiahne sa do spálne ako tieň.

— Prechladli ste?

— Možno, — zdvihne sa na lakeť a obnaženou ľavou rúčkou chytí si okrúhle čelo. — Hlava ma bolí. Nie som svoja. Telefonoval už niekto?

— No, Laci, — zdvihne komorná palec na ruke. — Či ste dnes doma?

— Pre neho nie! — zasvieti zlovestná iskierka v tmavom zraku. — Ďalej!

— Feri...

— Nie! Chorá som.

— Pán režisér Lomb, — dvíha už prsty Emmy jeden za druhým. — Mám mu oznámiť, ako ste.

— Dajte mu znať: dnes nehrám, ani zajtra! Nech použije náhradný program. Ďalej!

— Pán Mikuláš Karpy poslal kvety...

— A vy ste ich prijali, Emmy?

— Nevedela som, — stisne zúfalo plecami, pochopiac už z drsného posunku katastrofálnosť chvíle. — Čo mám s nimi?

— Vyhodte ich von, — povie Róza chladno. — Rozumeli ste?

— Áno, — zbiera pozorne perly po arabeskách drahého koberca. — A s týmto čo?

— Vyhodiť! — znie lakonická odpoveď.

Emmy žasne, ale nepovie slovka. Pozná svoju veliteľku pridobre. Teraz to káže vyhodiť, až bude inej mysle, poteší sa, ak sa jej všetko nestalo po vôli. Presýpa v hrsti krásne, lesklé perly a, hľadiac na dvere, odváži sa ešte:

— A keby vás niekto hľadal?

— Už som vám povedala, — spustí veliteľsky, — nikomu som nie doma. Iba...

— Prosím! — napne Emmy pozornosť.

— Iba ak by prišiel ten staručký žid, čo tu bol včera.

— Rosenkranz? — zjaví sa znova úžas na poslušnej tvári. — Toho myslíte, prosím?

— Toho! Rosenkranza! Myslím, povedala som to jasne. Nie?

Emmy sa doslovne vytacká z izby. V tmavom svojom odevu, s pokorou v očiach a s prešedivenými vlasmi na hlave je ani z popola. V kuchyni si nájde plechovú škatuľku. Sem vysype blýskavé perly a odloží v svojej izbietke do skrine. Potom ide do predizby za kvetmi. Je ich, ako obyčajne, i viac. Záhradníci na objednávku čitateľov už riadne ich posielajú každé ráno do vkusnej vily madam Samlerovej. I dnes sú tu od pána ministra i od pána baróna Bernyeiho. Celkom tak ako včera i predvčerom. Tu sú aj iné, ich meno stajené je niekde v zeleni na vizitke. Ona sa nezhaňa po tom. Navykla na to. Najkrajšia kytka je len z niekoľkých ruží. Ale to sú ruže zazorené a posiate rosou. Tieto pred hodinou doniesol sám pán husársky nadporučík Mikuláš Karpy. Bolo vidieť, rád by bol aspoň dve-tri slová dostať od Rózy. Odkazuje jej, že ju hľadal, keď sa stratila ako vôňa. Chudák, trápi ho čosi. — Ale čo sa to len mohlo stať? — rozkladá komorná po izbách kvety ako obyčajne. Iba ministrove vyhodí. I tak sú nie pekné. Na ostatné povie, že sú to od neznámych čitateľov, a bude.

Zatiaľ Róza vystrie sa na posteli horeznačky, vypne pravidelne vypuklé prsia, založí okrúhle rúčky za hlavu a hľadí, hľadí kamsi do prázdna. Uvedomuje si, čo vlastne včera prežila. Vidí nadšením unesené publikum ministrov, šľachticov, dôstojníkov, ako sypú svoj obdiv v potleskoch, úsmevoch a kvetoch k drobným nôžkam Parížanky. Vynorí sa jej z hmly tvár Laciho, Feriho i Miklóša, ale i kučeravá zlatá hlava jej, jej — tej diabolskej ženy! Pocíti chlad perál na hrdle, i horúci dych svojho gavaliera. Začuje jeho zbožňujúci šepot, i prozaický rytmus kopýt na chladnej dlažbe. Oživí sa jej v predstave preplnená kaviareň, i pristrojené, okvietené separé. Cvendžia slová, blýskajú pohľady. Cíti sa kvetom na slnečnej lúčine, obletovaným veľkými farebnými motýľmi. Ale zrazu chápe — všetko je pretváрка. Tie motýle obletujú iný kvet. Má belasé oči, zlaté nabrčkavené vlasy a pery červené, krvavé, jedovaté. Pravý jej protiklad, počernej krásky. A mužskí sú poletaví ako motýle. Oslavujú počernú, a hneď koria sa plavovlasej.

— Prekliate plemeno, uh! — vhrzyne si nervózne bieluškými zúbkami do spodnej pery. — Ako sa len vypomstiť!? Na nich? Na nej? — blýska sa jej v zanovitej hlávke. — Páni, tí prídu — oj, tí prídu! Netreba sa báť! Ale čo s ňou, s dedinskou husou, ako telegrafoval doktor Gelb? Pečná hus, — cíti Róza vždy bolestnejšie horkosť svojej porážky, — ide ti oči vyďobať. Nech si príde

Jakub sám. Hej, odtelegrafujem mu — nech si príde! Príď si sám! — snuje sa jej v mysli. Živá obraznosť predstaví jej jeho fyziognómiu. — Nebyť tvojich vrtochov, mohla som mať pokoj, i slávu, i lásky, koľko chcem. Čo mňa tam do tvojho Weissa, Blumenbacha, Kohna, Gelba, Poláka, Rosenkranza? Čo mňa do všetkej židovskej perepúte? Ľudia vravia, mám celkom kresťanské črty. Môžbyť ani môj otec nebol žid. — Snujú sa jej myšlienky a len snujú. Zrazu na tej tvári ako z kovu čosi sa zmyká. Zakryje si oči. Zdá sa jej, vidí tie vyčítavé, drobné, hypnotickou silou plné, sivé oči. Pochopí, ako drsno zaryla svoj hnev i do jasnej pamiatky svojej nebohej matere. Vystupuje jej na líca oheň hanby pre slabosť, čo vypukla na nej. Ona by mala prehrať a ustúpiť jej? — Ja by som sa ti mala poddať, ja — Róza Samlerová, umelkyňa, oslavovaná herečka, tebe, možno sprostej, možno zhýralej samici? Ja, — praskne rukami na bielušku perinu, zhúžve ju a trhá, — tebe, krčmárskej dievke, pre tvoj vyzývavý zrak, chlpy tvojich vlasov, belšiu kožku, hľbu kostí a mäsa? To nie, — zvija a pasuje sa s perinou a vlastne sama so sebou na posteli. — Nie! A ešte raz nie! Ja ti ukážem, kto je Róza Samlerová! Ja ti... — slzy vyhrnú sa jej hojným prúdom, pridusia sa polohlasné slová v bielej hlavnici.

— Milostivá, — vyruší ju z veľmi prirodzenej divadelnej hry nešťastná Emmy, pokorná a ako z popola. — Tu je pán režisér Lomb.

— Čože? — sadne si Róza, vytreštiac tmavé, veľké oči. — Zabudli ste, Emmy? Vyhod'te ho von!

— Už mu dobrú štvrt'hodinu vravím, aby šiel...

— A on?

— Vraj nie je dnešný, — hovorí komorná, akoby recitovala. — On vraj pozná scény a fuky i najslávnejších herečiek. Videl i skúsil s nejednou také divadlo. Chce len na niekoľko slov...

— Tak otvorte dvere, Emmy, — spustí Róza veliteľ'sky. — Otvorte!

— Len nie... — príde Emmy do rozpakov.

— Čo hľadáte? — osopí sa na ňu skoro hystericky. — Otvorte dvere a zavolajte pána režiséra Lomba na niekoľko slov. Takú scénu mu zahrám, akej ešte nevidel a skúsil tým menej.

Komorná sa ustrašene vzdialí, nechajúc za sebou dvere do spálne otvorené. O chvíľu zjaví sa v nich herecky vyholený, trochu nachýlený, nohatý pán, s niekoľkými zabudnutými vlasmi na hlave.

Režisér Lomb!

— Odpusťte, milostivá, — vpadne hneď in medias res, nepripustiť nejako ju k prvému slovu, — prišiel som vám len zvestovať, že Parížankou dosiahli ste včera ohromného úspechu. Všetky noviny s nadšením o vás píšú. Nielen o vašej kráse, čo je nič nového, ale o elegancii, o výraznej reči a báječnej istote, čím ste pretromfli i ozajstnú Parížanku.

— No, a čo ešte? — sadne si Róza tak prudko, akoby chcela skočiť z postele na svojho režiséra. — Čo?

— Ešte vám chcem povedať, že je dom i na tento večer, ba už i na zajtra a pozajtre úplne vypredaný.

— To ma teší, ale ja dnes nebudem hrať.

— Nebudete?! — vystúpi hrôza na režisérsku tvár, čo je, ako vidieť, vždy dvojnásobná hrôza. — Ne-bu-de-te?!

— Ne-bu-dem, — zartikuluje to za ním. — Ani zajtra.

— A-ni-zaj-tra-a? — mykne Lomba v kolenách. — Ježiš-mária, a čo si my počneme?

— Zahrajte Shakespearovho Othela, Hamleta alebo Sen noci svätajánskej! Na to máte hercov.

— Nemožné, Róza Samlerová, — zloží pred ňou ruky ako k modlitbe, — nemožné! Nerobte nám to! Bude z toho škandál! Myslíte to, prosím vás, vážne?

— Najvážnejšie.

— Je to vaše posledné slovo?

— Najposlednejšie!

— Jajajáj! — obráti sa režisér ako na javisku. — Tak sa mi prichodí zastrelieť.

— Zastrelte sa!

— To je hrozné! — poškrabe sa Lomb za uchom a pokúsi sa zahrať dejstvo znova. — Róza Samlerová, — zmäkne mu hlas na mol, — prečo nám to robíte práve dnes?

— Prečo? Vy sa ešte i spytujete? Ach! — vykrikne a zostrí prsty, akoby ich chcela zaťať niekomu do tvári. — Nevidíte? Som chorá, zosutená! Nepamätáte sa, čo ste spravili so mnou v noci, ha? Zišli ste sa po vydarenej premiére Parížanky mne na počesť. Ale sotva sa zjavila nová dáma, Gaby Krupovská, utkveli ste na nej ako železný prach na magnete. A vy sa ešte spytujete? Nevideli ste, že som musela s psou hanbou utiecť? Povedzte, koľkí ste tam boli, ste vy galantní ľudia? Ste vy gavalieri? — vyhrknu jej slzy z očí a krásne telo zmyká sa bolestným křčom. — Som si to ja od vás za-a-slú-ži-

la...?

— Róza Samlerová... Róza... Rózika... — rozcíti sa i on ako na javisku. — Len nenarie-é-kajte! Ja, vie-éte, ne-zne-ésiem ženské sl-zy! — Podíde až k nej. Pohladká kľčom zomknuté telo a vzdľaľuje sa račím krokom. — Vyspi-ínkaj-te sa, vyspi-ínkajte! Dnes dáme O-o-thela, zajtra Ha-amleta. Noviny ozna-ámia: ochoreli ste, no! A pozajtre bude všetko v poriadku...

— V poriadku? — vykrikuje Róza a zdvihne veliteľsky ruku. — Von!

— No, už je dobre, — neprekvapí najprudkejší výstup pána Lomba. — Už to bude lepšie. Na nešťastie ja som obetný baránok za ministra, i za premiéra, i za Karpy Miklóša, i za Jenka Kelena, za všetkých! Ale nech! Len keď to už bude lepšie! — stratí sa zo dverí ako za kulisami. — Istotne bude! Porúčam sa...

— Hahaha-haha! — rozosmeje sa Róza křčovite, ako křčovite plakala predtým. — Má šťastie, — skočí z postele a vtiahne sa do nového pestrého župana z jemnej japonskej látky.

— Ešte som nič nehodila o zem. Ale ma už namínalo. Emmy, — cengá, — kúpeľ je hotový?

— Čo rozkážete, prosím? — vojde placho komorná.

— Či je kúpeľ hotový?

— Je, — prisvedčí slovom i hlavou. — Ale je tu ten pán.

— Aký?

— Nuž ten... taký bradatý, — ukáže Emmy do pása.

— Rosenkranz?

— Ten.

— Vpusťte ho do prijímacej, — cíti Róza po vybúrení rozhodnú úľavu.

— O chvíľu prídem.

— Gschamster Diener! — ukloní sa Nátan hlboko, keď sa Samlerová zjaví.

— Mein Kompliment! Prišiel som, — otrča dlane, akoby niečo pýtal, — prišiel...

— Viem, prečo ste prišli, pán Rosenkranz, — pretrhne mu reč. — Lenže ľutujem, prišli ste darmo.

— Ale keď prídem zajtra, nebude darmo, — zdvihne hlavu, aby nemusel zodvihnúť viečka.

— I zajtra bude darmo, Nátan Rosenkranz.

— Ako to? — vyvalí oči a chytí sa za bradu. — Môj Adolf musí dostať licenc na Ryčave. Nie?

— Nedostane!

— Čože? — skoro ju okríkne. — Ste ako ruža sárónská, a nemali by ste slova u pána ministra financií?

— Nemám, — skloní hlavu rezignovane. — A najmä preto nemám, že ho má u neho pán premiér. U pána premiéra má ho zasa Gaby Krupovská.

— Gaby? — pokýva šedivou, vlasatou hlavou. — Gaby Krupovská, to jest Gáblíková. Zním, znám, — zmŕšti čelo, poškrabe sa oboma rukami poza uši.

— Doktor Gelb hovoril mi o tomto nebezpečnom zvieratku. Tak je teda už v svojej úlohe! Nu-nu, hm! — uvažuje chvíľu, keď sa mu zrazu vyjasnia oči.

— Nič to, Róza Samlerová, — pohodí rukou. — Nová žena — nový chlieb. Skoro stvrdne. Ale dobrý, domáci, ražný, — blysnú sa mu bielka významne,

— ten ostane.

— Neviem, Rosenkranz.

— To musíte vedieť, — vypne sa povedome. — Nie je nič stratené a niet stavu, v ktorom by sa židovský mozog nevynašiel. Jedna pekná žena, — luskne prstami, — ph!

— A poznáte ju?

— Poznám. Čo som v Pešti, nemám veľa roboty. Našiel som si času prísť jej na stopu. Je pekná, ale vy, Róza Samlerová, — zdvihne poriadny nos i ruky dohora, — ste stonásobne a trvale krajšia.

— Viete, kde býva?

— Krížová ulica číslo sedem. V dome pána grófa Arnolda Galassyho, ktorý je jej gavalierom. Podvečer vychodia si spolu na koňoch do lesíka.

— Viete teda dosť, — zívne sa Róze, až zaochká. — Gaby je iste z najnebezpečnejších žien. Videla som v noci. Má, najmä na starších pánov, úžasnú príťažlivosť. A je tu vlastne prekřížiť nám plány, aby sa ani jeden žid nedostal do revíru krčmárskeho kráľa na Ryčavu. Teda čo?

— Fiu-ú! — nakreslí jej prstom vodorovnú čiaru vo vzduchu. — Fiu-ú! — zahvzdne.

— Čo tým chcete povedať, Nátan Rosenkranz? — hľadá na jeho znaky v rozpakoch.

— Nechápete? — čuduje sa žid. — Gaby zavadzia našej spravodlivej veci. Musíme ju dostať z kruhu takých pánov, ako sú ministri. Nebojte sa, Róza Samlerová, — pohladí jej zamračené čielko, — nič nemožného! Zverte to na mňa a starajte sa len o svoje veci. Ja už nájdem spôsob.

— Ako?

— To ešte dnes neviem, — uškrnie sa Rosenkranz. — Ale dúfam, nájdem ho.
 — Vy ste veľkorysý človek, — hľadá na neho s údivom. — Potrebujete na to pomoc? Keby tu bol napríklad Jakub Gelb?

— Šiel by aspoň v pravý čas na ministerstvo.

— Tak viete čo, — oživne Róza, hnaná už akousi podvedomou silou, — chcem mať v tom i ja účasť. Som židovka, a povedali ste, niet stavu, v ktorom by sa židovský mozog nevynašiel. Vezmete mi na poštu telegram?

— Veľmi vďačne.

O chvíľu nesie už Rosenkranz zvesť pre doktora Jakuba Gelba do Klátovca, napísanú perličkovým Róziným písmom: Bojisko ohrozené. Z dedinskej husi zvodná pávica. Zajtra vás čakám. Samlerová.

Po Rosenkranzovom odchode pocíti Róza novšiu úľavu. Jej zlomený duch sa narovnal. Má i svoj cieľ, zaň niečo, aspoň len niečo už i robí. Predstavuje si Jakuba Gelba v jeho advokátskej kancelárii, aký len bude prekvapený, keď dostane telegram. Že si hneď zbalí veci a pocestuje, o tom je presvedčená. Žena, ako píše, je ešte vždy u svojich rodičov. Nevie sa vyfúkať pre jeho lásku k židovskej rase. No, nech ju pukne! Aspoň mu nemá kto stať do cesty a vychádzka do Pešti je, ako každému vidiečanovi, osviežením. Prečo len píše, akoby štrkom hradskú vysýpal? Ani jedno, jediné mäksie, teplejšie slovo! Všetko ako účet... A nie je ešte ani taký starý, ani taký ohyzdný, ako sa jej spočiatku zdal, a ako si iste i sám namýšľa. Jeho črty len trochu obriadiť, retušovať a sú inteligentné, znesiteľné, priam pekné. A ešte tie oči, tie drobné sivé, sugestívne oči. Z ich chladného ocelového pozoru vyžaruje niečo, čomu sa nemožno protivíť.

Na druhý deň po desiatej je už Róza napodiv s kúpeľom i toaletou hotová. Sedí práve pri raňajkách v prostých šatočkách, keď počuje cengaf.

— Doktor Gelb, — kmitne jej v hlave a zahľadá sa na dvere. Vo chvíli sa otvorí a chladná Emmy oznamuje návštevu pána doktora. — Vpusťte ho dnu! — kynie jej drobnou rúčkou. — Nech si zaraňajkuje so mnou.

Host' vojde — v čiernom. Obriadený a pristrojenejší ako posledne. Nemo sa ukloní a, sadnúc si na ponúkané miesto oproti príjemnej hostiteľke pri stole, vnorí pohľad svojich drobných zrakov do jej veľkých hlbokých a tmavých.

— Podali ste naše žiadosti pánu ministrovi? — je prvé, na čo je zvedavý.

— Podala, — prisvedčí mu ona. — Vzal si ich hneď k sebe. — A sľúbil?

— Sľúbil.

— Tak načo ste ma pozvali?

— Potrebuje vás naša vec, — rozpráva mu zasa ona všetko, čo sa stalo. Predstaví mu podivné bojisko, kde sa bojuje pohľadom a ružami. Ako získala Parížanka ovácie, ale Gaby Krupovská pretrhla front a nebezpečne napreduje. Do cesty stavia sa jej starý Rosenkranz, ktorý mu oznámi svoj bojový plán. — Nuž zavolať som vás na pomoc, — nemôže odopnúť oči z jeho sivého, drobného zraku. — Čo vy na to, pán doktor?

— Som presvedčený, vec je na dobrej ceste, — prekladá slová ťahavo, akoby mal iné na mysli. — Ak sa jej, pravda, nevzdáte vy.

— Nevzdám, — položí svoju rúčku na stôl vedľa jeho ruky. — Len sa zavšebujím sama seba. Mnoho som už stratila v tomto zápase.

— Kto chce vyhrať, musí mať i stratu, — povie Jakub presvedčivo, dotknúc sa konca jej prstiekov. — Otázka je len, či je víťazstvo hodné obetí. Ja som už stratil ženu.

— Ja svojich ctiteľov, — vydýchne Róza zo seba.

— To je, po prvé, nie isté, — poznamená doktor, pričom sa jeho tvár veľmi vyjasní. — Po druhé, uvážte, Róza Samlerová, kto sú tí, ktorých by ste boli stratili? Potrebujú vás, kým kvitnete, ako ružu do gombíkovej dierky. Vy im dávate svoju vôňu, svoju nehu, svoju krásnu mladosť. Pomyslíte si: nech ste mrzká — obrzú si vás, hoci sa i budete volať Róza Samlerová? Neodhodia vás ako uvädnutý kvet? Čo ich viaže, to len k vašim krásnym očiam. K dokonalým líniam vášho mladého tela! Ináč nemajú s vami nič spoločné, lebo sú cudzí...

— Možno máte pravdu, — zmĺkne na chvíľu, akoby rozmýšľala. — A ja by som potrebovala niekoho, — prevráti zasa ako pre seba, — kto by mi nebol cudzí... Žena, viete, je len žena a potrebuje niekoho...

— Róza, — zachvie sa čosi v Gelbovi, až sa svojej hostiteľke neodváža pozrieť do očí. — Ten niekto nájde sa. Ešte ste taká mladá! A len na počiatku kariéry...

— A ak sa už našiel, — hľadá uprene na neho.

Jeho tvár sa zdá v tú chvíľu nebezpečne príťažlivou. Krásnou. Čosi nezvyklého, zdedeného ozýva sa v nej, keď neodťahuje svoju rúčku od jeho. Nevládze odtiahnuť.

— Nežartujte, Róza, so mnou, obstaraným a ohyzdným židom, — zaúpie.

— Nežartujem! — zachvie sa jej hlas. — Ak nemám padnúť v zápase, potrebujem vás.

— Róza! — zrúti sa všetko v Jakubovi.

V druhú chvíľu objíme jej kolená a ona privinie na lono predtým jej až ohyzdnú hlavu.

16

Kým na Ferencziho ceste pohne štáb svoj aparát opatrne na útok, na Krížovej ulici pod číslom 7 cíti sa Gaby Krupovská v Galassych grófskom dome celkom bezpečne. Čo by sa i necítila? Vedľa jej izby je apartmán Arnolda Galassyho. Delia ich len jedny dvere, medzi jeho a jej spálňou. Grófa sa nebojí. Je hodne, hodne ustatý búrlivým životom. Už i napísala svojmu Kamoškovi do fabriky na Machník: nemať o ňu nijakých obáv. Má, čo potrebuje, a je v úplnej istote.

Pre dobrodružstvo v kaviarni si nenamýšľa. Na úspech u pánov, najmä kde už vybuchujú fľaše šampanieru, navykla už. Nebyť tam práve Rózy Samlerovej, ani by sa azda nebola tak rozzabávala. Jej ctiteľia písali jej hneď na druhý deň. I pán premiér, i pán minister financií, i husársky nadporučík Karpy, ostatní tiež. Trochu jej to ako žene polichotilo, ale nič viac. Tu nejde o milostný úspech, ale o vec, kvôli ktorej prišla do Pešti. Ona si vykonala svoju úlohu, ukázala, čo vie — nebovým zrakom, úsmevom jahodových pier i drobnými nôžkami. Ostatné vybaví Arnold, pán Arnold, alebo kto chce — jeho osvietenosť pán Arnold Galassy, ktorý si je tiež vedomý svojej úlohy. Keď ju z hĺby listov, čo dostala, ktorý zaujíma, to je list novinára Jenka Kelena. Aj mu už dala znať, ak mu je nie na obtiaž, že ho dnes v svojom byte na Krížovej čaká. Vie, čo sa stalo, Róza jej akiste len tak neodpustí. Ani ona by jej také niečo neodpustila. Keď výpad, tak — revanš! Keby jej šlo o prestíž a milostné pletky, možno by zabudla na to. Ale keď jej ide o iné, môžebyť skočí na ňu ako mačka na myš. Obzerá si lesklé nechty na ružových prstekochoch, či by vedela zadrpnúť i ona. Lhký úsmev na krojených perách prezradí, že si trúfa.

Ináč ona Róze jej ctiteľov neberie. Ani krásavca Miklóša nie. Pre ňu nie je už ani ten nejakým neodolateľným exotickým ovocím. Vie, čo sú mužskí, krásavci i nekrásavci. Všetci túžia len po jednom, a keď docielia, túžia po inom. Jej sa to už prikonáva.

— Ach, — pohodí zlatistou hlávkou, až sa jej žltucké kučery zachvejú.

Obzerá sa po vkusnom budoári. Iste patrilo kedysi nebohej pani grófke. Zastane pred benátskym zrkadlom, siahajúcom až po zem. Všimne si svojho účesu, belasej priliehavej toalety a spokojne zájde k mahagónovému písaciemu stolíku. Vyberie z neho už otvorený list a ponorí sa do riadkov

vari tretí raz. Prejde znova zrakom po jemných, kde-tu trasľavo poukladaných slovách písma. Zvážnie, až zosmutnie.

To je list od mamy, obsažný list. Píše jej v ňom trasľavo o všetkom, čo sa stalo, odkedy je preč z domu. Ako Martin Bunkovčikovia bezmála zabil Imra pre Zuzku Bachelovie. Teraz jeden leží v klátovskej nemocnici, druhý je na súde vo väzení. Dostane azda i dva roky, ale najmenej rok. Otca cez voľby skoro porazilo — tak sa rozčúlil. Odvtedy je akosi nič z neho. Gejza je teraz sám v krčme, ale i ten chce zas do Pešti. Predvčerom horelo. Hlásnikov chlapec, ten piadimužík, podpálil Bachelovie humno... — prechodí Gaby z riadka na riadok, zo slova na slovo. I zloží list a zas ho vezme a číta. Číta, akoby ju niečo nezdolného nútilo robiť to. Na ružovej tvári odráža sa čosi z boja, čo búri v jej mladej duši. Ju už život pri neskrotnej povahe vyzliekol z jemnejších citov. Od detinstva myslí len na seba, stará sa len o seba. Z mnohých vecí si nerobí nič. Ale svoju tichunkú dobrú mamu predsa len má rada, veľmi rada. Nielen pre jej čistučkú materinskú lásku, ale keď vie, ako vädne a že je tu už len na chvíľu. Preto i siaha za listom znova, akoby mu naraz nerozumela.

— Dieťa moje drahé, — cíti, keď ide po tých neistých krivých riadkoch, materine oči spočinúť na svojej tvári, na svojej duši. — Nemôžem sa zbaviť obavy o vašu budúcnosť. Čože je z toho, keď jest u nás groša i nazbyt? Kliatby, čo čujem neraz vrhať na naše hlavy v dedine, pociťujem padať ako ťažké kamene. Ja môžem hocikedy oči zavrieť, otec vám je tiež nestály. On sa naje a zdá sa byť chlapom. Ale to je len naoko. Od volieb je ako dieťa. Imrovi len ženy, Gejzovi už viac len karty. Tuším, najlepšie by bolo — nechať krčmu krčmou a počať iný život. Kapitálu jest, môžeme do Klátovca alebo do iného mesta. Len preč zo Žajdlíc, kde už každá skala kričí. Bojím sa tej strojárne, na ktorú je otec taký hrdý. Nazhŕňa groše z dediny a potom ten groš zničí nás, zničí vás, dieťa moje. A ja, nešťastná matka, ani v hrobe nebudem mať pokoja... — uvedomuje si Gaby ťažký význam slova za slovom.

Rúčka jej ovisne, v nebových očiach sperlia sa slzy. Predíde jej, akoby sa už sama lúčila s ňou a chcela jej zveriť posledné. Najhlavnejšie. Rozcítaná zloží hlavu na okrúhle, holé rúčky, zmyká sa jej celé štíhle telo, až bôľne zaúpie. V túto chvíľu ochotne by vyplnila akékoľvek želanie svojej drahej matky. Vie, ona má pravdu. I jej niekedy príde na myseľ, kam to povedie taký život? Ale čosi sa vždy v nej preváži. Je to zdedená krv, či vypestovaná

povaha? Príde jej na um, keď oni odídu zo Žajdlíc, prídu ta iní. Iní dostanú do rúk strojáreň: zhŕňať zo sedliackych chalúp groš a držať ich, hlúpych občanov ako kone v liacoch. Hľa, tu sú doktor Gelb a Róza Samlerová! Tí vykonajú, čo je možné, miesto jednej krčmy — otvoriť tri-štyri. A nech nie ona s grófom Galassym, nikto im nestane do cesty. Ani cirkev, ani štát. Márne kňaz vystríha z kazateľne a učiteľ v škole. Gelbovci majú svoj dôvod pre licencie na Ryčave: umiestiť niekoľko chudobných, vlasteneckých židovských rodín. Ale či je ľudu lepšie, keď ho štípe jedna sýta mucha ako štyri hladné? To napíše mame ešte dnes, nech sa zbytočne netrápi. Imro, čo hľadal, našiel. Azda príde k rozumu. Gejza sa azda tiež zbadá. Až príde do Pešti, napraví mu hlavu. A ona? O ňu sa mamička nemusí báť. Ona má, keď i pomalého Kamoška, jednako len muža v dobrom postavení. Keby nemal otec, zarobí muž. A keby nie ani muž, ona sa opatrí sama...

Vezme papier, pero a začne písať:

— Drahá mama...

A hneď jej príde na um niekto iný. Martin, ktorý dnes sedí vo väzení. Martin Kochel Bunkovčik, najkrajší mládenec v Žajdliciach. Sotva si pomyslí na neho, vynorí sa jej jeho mladá, svalnatá postava a chlupská tvár. Taká — ako na obrázku. Čierne, zvlnené vlasy, oči veľké, ostré... ruky svalnaté. Stelesnená mladosť a sila. S takým veru na panskom chlebe vychovaný Imro nemal sa čo lapať. Najmä pre dievku nie. Gaby i pri púhej predstave zabudne na všetko. Na ministrov, na dôstojníkov, na Rózu Samlerovú, i na svoju dobrú mamu, nad listom ktorej len pred chvíľou čo sa rozčítala.

— Martin, Martin! — prejde si rúčkou po čele. — Ten človek je jediný, čo ma dráždi... — kmitne jej myslou, pričom zacíti v sebe oheň dravej túžby, až ju to zabolí. — Čo tam vysokí hodnostári, ministri, grófi, dôstojníci, novinári?! Na tých sa len usmievať, a dosť. Strúhajú poklony, plazia sa pri nohách, keď chce, pokryjú ich bozkami. Ale tento človek! Tento sedliačisko ani len netúrne po kráse, hoci by sa mu stlala ako povoja. Radšej sa pôjde prať, radšej i sedieť za svoju sprostú Zuzu Gombáľovie. Pokoriť sa jej, ktorej sa všetci koria? To nie! V ten večer pri Kaštieli taký bol protivný. Samý odpor, ale zvodný ako grécky boh! Teraz sa dostal — napíšem mu. Precitne, hlupák! Namyslel si: voľne žiť môže len dcéra krčmárskeho kráľa. Jeho Zuza je iná, celkom iná! Tá netúrne po inom. A tu ho máš — dostal lekciiu.

Odtisne list pre mamu na zajtra. Vyberie čistý papier a počne čmárať dosť

chlapským písmom:

„Milý Martinko, píšu mi z domu, dostal si sa do zlého. Vidíš, prerátal si sa pri Zuze. Je pravda, dodrúžgal si preto môjho brata, Imra. Ale mne ťa je ľúto. Chcem ti pomôcť nezhnúť v žalári. Dúfam, aj ti pomôžem...“

Tu vojde po ťažkých kobercoch nehlasne gróf Galassy, držiac noviny v ruke. Vyumývaný, vymasírovaný, vyholený, elegantný stane si za jej chrbát, čakajúc, či ho zbadá.

— Píšeš, Gaby? — vyruší ju, keď ona len čmára a čmára. — Píšeš?

— Píšem, — zloží na chvíľku pero, obrátia oči na domáceho pána. — Čo mi nesiete, pán gróf?

— Noviny, duša, noviny, — vystrie ruku a chytí ju pod briadku. — Čo mi netykáš, Gabika?

— Dnes akosi nemôžem, — natiahne vážnu tvár. — Mám priveľa starostí. Píšem domov. — Prosím, — natiahne i tak dlhé hrdlo zvedavo, — aké sú to noviny?

— Dnešný Deň, — usmeje sa Galassy. Prečítaj si to, čo som podčiarkol. Iste zaujme tvoju pozornosť.

Gaby vezme ponúkaný časopis a, nazrúc doň, číta:

— Škandál na oslave našej umelkyne. V prednej budapeštianskej kaviarni usporiadali oslavný večer našej divadelnej umelkyni jej ctitelia. Sú to vysokí hodnosťári, ktorých mená nechceme tu uverejniť. Najmä preto nie, lebo tento večer zvrhol sa na oslavu celkom inej dámy, ktorá si toho ničím nezaslúžila. Vôbec nie je toho hodna! Pokorená divadelná umelkyňa, nie div, dostala tam nervový otras pre toľkú negavalierskosť účastníkov. Preto sa musel i program zmeniť na prvej našej scéne pre dva večery...

— Tí, už je to von! — začervenie sa Gaby po uši. — Kto to mohol dať do novín?

— Naši odporcovia, — zapáli si gróf na cigaretu.

— Kto sú to?

— Netušíte?

— Róza?

— A jej spolupracovníci. Už pohli svoj novinársky aparát. Chcú nás dostať z kruhu našich vysokých priateľov...

— Aá! — blyсне čosi dravého v jej tmavobelasých očiach. Drobné biele zúbky vhrýznú do spodnej pery, dobre krv nevymokne z nej. I päste sa zovrú. — To je bezočivosť! — zasipí. — Vraj nie je toho hodna! Nuž či som

to ja tým pánom kázala? A napokon, — spustí sekantne, — ja som zákonitá žena inžiniera Kolomana Krupovského, kým je ona len ministrova frajerka! — Nerozčuľovať sa, dušička, — pohladí jej Galassy prstence zlatých vlasov. — Nerozčuľovať! Radšej sa pripraviť na väčšie prekvapenie. Tu je predsa boj o to, či majú dostať židia licenciu na Ryčave a či to má ostať domíniom krčmárskeho kráľa?! Tí, ak to i nedocielia, nedajú to lacno. Ale postaráme sa, nech im klepnú zuby naprázdno.

— Ach, Arnoldko, ty si šarmantný, — hodí sa mu Gaby temperamentne okolo hrdla. — Ty si veľmi dobrý!

— Nie, Gaby, — privinie ju nežne a bozká na čelo, — nie som práve dobrý. Len si nedám, a od hocikoho, dúchať do kaše. Dráždi ma tá ich trúfalosť, dráždi. Sám som zvedavý — ja, či oni? Ináč je to naozaj zábavné, veľmi zábavné, ako konské dostihy v Alagu, alebo poľovačka v ryčavských horách...

— A povedz, Arnold, — pritúli sa k nemu dôverne, — pán premiér dodrží slovo? Nedá sa im?

— Môžeš byť spokojná! — pohodí pansky malou rukou. — Tam som bol, keď rozkázal svojmu kolegovi nevydať jedinej licencie na Ryčave židom. Tu je vraj domíniom krčmárskeho kráľa a jeho dcéry, krčmárskej princeznej. To je dnes štátny záujem. Iba ak by ministra financií nakriatli nejako...

— No, s tým si ja už poradím sama, — vypne Gaby zvlnené prsia, zahľadiac sa pred seba, akoby ho už videla kľáčať na koberci.

— Zvedavý som ako? — pohladí si gróf prešedivené krátke fúziky.

— Poviem ti neskôr. Len to zver na mňa!

— Lenže pozor, dieťa moje, — potľapká ju otcovsky, — mohla by si pritom i zle obísť. Pozri, — pritiahne ju k obloku. — Čo vidíš tam dolu?

— No, ľudí. Čo iné? — díva sa raz na ulicu a zas na neho s údivom. — Ľudí.

— Pred výkladom na dámsky odev vidíš toho pána, čo si prešľapuje, akoby mal času a času? Čo myslíš, kto je to?

— Nuž, poľský žid.

— Ale bližšie...

— Neviem, — utkvie na ňom. — Aký je to človek?

— No, dušička, vieš, to je pán Rosenkranz, výzvedný orgán štábu na Ferencziho ceste. Už včera večer som si ho všimol. A dnes sa od samého rána vláči okolo nášho domu. Zvedavý je, kto k nám, kto od nás a kam my. Poslal

som mu na krk súkromného detektíva. Ten ho zobral ako podozrivého na políciu zistiť, čo sa dalo. Človečik vydal zo seba práve dosť. Odvolával sa i na svoju známosť s vychytenou herečkou Rózou Samlerovou a na doktora Jakuba Gelba, advokáta z Klátovca, čo už tiež má tu byť.

— Teda Rosenkranz, — prekvapí to Gaby.

— Áno, Rosenkranz! — vyfúkne Galassy kotúč belasého, vonného dymu do veľkého obloka. — A všimni si toho územčistého chlapíka. Už druhý raz ide úzko popred Rosenkranza...

— A to je kto?

— Hľaď, a uvidíš!

Gaby prihne tvár skoro k obločnej tabuli a nespustí oka z oboch postáv. Z nich sa územčistý zrazu buchne do Rosenkranza, len že ho neprevalí. Žid, vidieť, rozkričí sa na neho. Rozhadzuje rukami, akoby plával. I územčistý sa trhá a rozhadzuje rukami. Ale zrazu skočí, natiahne sa, rozoženie a — vytne Rosenkranzovi zaucho, až sa potočí a vletí rovno do výkladu. Sklo rinčiac sype sa na trotoár, ľudia sa zbiehajú.

— Hahaha-haha! — schytí Gaby křčovitý smiech. — Hahaha, chudák Rosenkranz! — chytá sa za bočky, keď vidí, ako sa žid zbiera zo zeme.

Oháňa sa pred nasršeným obchodníkom a vykladá davu, čo sa stalo. Strážnik sa neukáže. Načo aj? Územčistý už je dávno v nohách...

— No, — obráti sa gróf k svojej dáme s tajomným úsmevom na perách, — už vieš, kto to bol?

— Provokatér! Tvoj provokatér!

— Uhádla si.

— Ty si intrigán! — pochopí Gaby, že si je jej gavalier vedomý svojej úlohy.

— A vie Rosenkranz, za čo sa mu to ušlo?

— Vie, — uškrnie sa on diskretné. — Územčistý mu zakričal, že je to preddavok na licencie. Má, čo hľadal! Gróf Galassy nedá sa predsa akémusi poľskému židovi celé dni dohliadať! Ryčava je moja! Tu sa stane, čo ja chcem...

Rozhovor preruší lokaj v livreji. Oznamuje milostivej návštevu redaktora Jenka Keleny.

— Povedzte mu, čakám ho, — odtiahne sa Gaby od obloka.

— Výborne, dušinka, — pohladí ju gróf po rúčke. — Chvíľočku ostanem s vami...

— Ako sa páči, — blyсне na neho detsky. — Nemám s ním nijakých tajností.

— Rozumiem, dušinka, — zapáli si nanovo. — Rozumiem. Vstúpi pohyblivý, príjemný pán. Na nose veľké okuliare, v kroku pružnosť, v pohyboch noblesa.

— Dobrý deň, milostivá! Dobrý deň, vaša osvietenosť! — galantne sa ukloní na obe strany. — Odpusťte môj náhly vpád do tejto vašej, krokmi dávnych predkov vyznamenatej svätyně!

— Srdečne sa vám teším, pán Kelen, — ponúkajú mu Gaby fotel a gróf cigarety. — Čo nového, pán redaktor? — všimajú si ho ženské oči lepšie než na večierku. Prichodí jej trochu ustatým, zato obratným a príjemným kamarátom. — Čo nového?

— Tí, milostivá, — usmeje sa naširoko. — Z tej našej slávnosti je prachu! Čítali ste Deň?

— Čítali, — povie gróf a Gaby prisvedčí. — Ale to je komisnosť!

— Je! — cíti sa tu Jenko hneď voľne ako doma. — Vlastne nemal som vám to ani povedať...

— Naopak! — zadíva sa mu pani do skiel, až mu to pohne krv. — Musím vedieť o všetkom, čo naši odporcovia podniknú proti nám. Myslím, ste naším priateľom. Pozvala som vás na rozhovor o tejto zaujímavej veci. Ako verejného pracovníka, žurnalistu, iste vás to pobaví. No, — pozrie na grófa, — prejdeme do druhej izby. Tam je už všetko pripravené.

— Vy si pobesedujte, ja mám trochu práce, — porúča sa Galassy, vystihnúc, že takú chvíľu Gaby najlepšie sama využije. — O šiestej, madam, vyjazdíme si do lesíka. Dobré?

— Áno, — zachvejú sa prstence zlatých vlasov na ženskej hlave.

V jedálni je už všetko na stole, chlebičky, čaj, káva, zákusky, likér, ovocie i cigarety. Slovom, všetko, čo sa môže zísť. A čo najhlavnejšie, obsluhou nie je komorná v bielej zásterke a s mašľou na hlave, ale sama Gaby Krupovská.

— Čaj, či káva sa páči? — pozrie na hosťa, zohrievajúc ho hneď čarom svojej dôvernej priamosti. — Kávičku?

— Áno, milostivá, — prisvedčí Jenko. — Kávy si prosím.

— Je dosť sladká? — podá mu šálku z najjemnejšieho porcelánu. — Okúste.

— Kúsok cukru! — podrží krehnúkú nádobku. — Z vašich prštekov prosím, tak! Ďakujem. A teraz som už samá pozornosť, ako váš priateľ a redaktor.

— Tak, milý Jenko, rozpoviem vám, čo ste netušili, keď ste boli u nás, — počne mu vykladať ryčavský problém, komu a ako ide o Ryčavu.

Zájde, rozumie sa, i na doktora Gelba. I na Rózu Samlerovú a na jej večierok...

— Ahá, — klopne si redaktor prstom na čelo, — chápem. Tu teda ide o iné ako o milostné pletky a prestížnu otázku, aké dámske oči sú príťažlivejšie — tmavé a či belasé!

— Uhádli ste, Jenko, — chytí mu sama dôverne ruku. — Tu dnes ide o veľmi prozaické veci. O výčapné licencie!

— Zaujímavé, — kývne Kelen hlavou. — Na Ryčave teda niet krčmára žida?

— Nieto, — hľadá na neho podmanivo. — Krčiem je málo a sú v rukách našej rodiny. Vlastne môjho otca, krčmárskeho kráľa, ako ho menujú. Boj je o to: zobrať nám ich. Alebo aspoň Ryčavu ešte i židovskými krčmami zaplaviť.

— Ťaj, — chytí sa Jenko za hlavu, — hahaha!

— Čo sa smejete?

— Ako by sa nesmiel, milostivá? — vezme ju dôverne za obe ruky. — Čo je tu už rečí o žiarlivosti dvoch pekných dám. Celá Pešť hovorí dnes o pikantériách; z nich sa, pravda, dostáva predovšetkým ministrom. Celá Pešť o zdrvenej láske. A tu prosté, prozaické licencie... Hahaha!

— Práve preto, keď sa už celá Pešť stará do toho, — nahne sa k nemu, až jej dych zacíti, — prosím vás o niečo. Kedysi u nás, na Machníku, chceli ste mi byť — pamätáte? — dobrým priateľom. Dnes potrebujem vašej pomoci. Sľúbite mi ju?

— Ochotne, milostivá, — pritisne jej rúčku k ústam. — I tak mi je od istého času z kopca na tých pánov. Umenia Samlerovej mám už tiež po krky. Ju nespravil talent, ale náhodou pekné nohy. No, a židovskí novinári. Redaktori Dňa, Večera a takí! Naše Ranné noviny dajú im po hlavu. Spoločnite sa bezpečne na mňa v tejto veci. Potom, — zníži hlas, — niečo by som azda už i mal...

— Ba? — zvedavá je pani.

— Na večierku pri voľnej zábave podávala Róza ministrovi akési písma. Všimol som si — robila to prinervózne. Neboli to náhodou práve tie židovské žiadosti?

— Ľahko možné, — zamyslí sa. — Ja sa to skoro dozviem, — pohodí s úsmevom, za ktorý by bolo priniesť i ťažšie obete.

— Len jedno, moja pekná pani, — zabudne na nej svoj pohľad redaktor.

— Čo? — cíti dáma, iskra sa zažala. — Čo také?

— Budem mať česť ešte s vami?

— Milý Jenko, — vinie sa k nemu ešte dôvernejšie. — Či budete mať časť? Kedy chcete...

Pred šiestou porúča sa redaktor v najružovejšej nálade.

— Taká žena! — siahne po cvikri, či ho má na nose. — Ale taká žena!

O šiestej vyjdú z Galasych paláca dva krásne vrané žrebce. Na jednom je ešte vždy krepký gróf Arnold Galassy. Na druhom po pravej strane nesie sa pružno štíhla plavovláska v štajfáčiku a v žakete. Ľudia si všímajú panského páru. Tvrdá dlažba ozve sa rytmom konských kopýt. Na trotoári pred obchodom s dámskym odevom stojí starý, bradatý žid. Hlavu má zaviazanú veľkým bielym fáčom. Zazrúc jazdcov, zarehli sa im do očí a, strhnúc veľký plstený klobúk z hlavy, pokloní sa až po zem.

— Gschamster Diener! Gschamster Diener!

Vedľa neho stojí ohromný policajt...

17

Ranné noviny priniesú senzáciu. Kde-koho to upúta.

V hoteli K spevavej labuti sedí na verande nahrbeno doktor Jakub Gelb. V jednej ruke dymiaci cigara, v druhej lyžička, ktorou si mieša kávu. Pred ním Ranné noviny, na ich stĺpcoch zvedavo sledí drobným zrakom. Cíti sa dobre, celkom dobre, hoci v noci dlho nemohol oka zohnúť. A nielen pre svoje nečakané šťastie. Ale do hotela prišiel včera akýsi hlučný hosť. Okolo jednej po polnoci zavrel sa so svojou láskou do izby vedľa jeho čísla a on, úbohý Jakub, musel byť nemým slávikom na strome, pod ktorým si zaľúbenci hrkútajú. Aj ho to omínalo. Ale pomyslel si na svoje šťastie. Rozhodol sa pozvať Irén domov ešte raz a naposledy. Ak nepríde, rozísť sa s ňou navždy. Potom zaspal a dobre spal.

— Miška, — luskne na hlavného, ktorý sa lenivo privlečie k nemu, — prosím vás, akí sú to hostia na čísle tridsaťpäť?

— Na čísle tridsaťpäť? — myslí hlavný, akoby len počítal. — Tam je jeden hosť. Včera prišiel, pravda?

— Myslím, — prisvedčí Jakub, srknúc si kávy. — Včera, hej...

— To je teda pán Gejza Gáblik zo Žajdlíc, — uškrnie sa vyťahnutý Miška.

— On je vo dne vždy sám. Pán Gejza Gáblik, prosím...

— Gáblik? — diví sa hosť. — Ako sa ten sem dostal?

— No, on je pravidelne u nás, keď príde do Pešti, — uisťuje ho hlavný. —

My tu máme dobrých hostí. Veľmi dobrých hostí.

Jakub vypije kávu. Potom sleduje pozorne, čo nového v širom svete, i v

samej Budapešti. Ale Gejza mu len vrta v hlave. Taký pán, myslí, mal by sa zložiť v Hungárii alebo v Ritz-hoteli. No nebol by advokátom, keby neprišiel hneď na kĺb veci.

— Miška, — kývne zas na hlavného, — dá sa u vás kartičky si hodiť?

— Že či?! — uskrnie sa čašník. — Aké len chcete.

— A hrá sa vysoko?

— Ako len chcete.

— Aha, — blyсне Gelbovi v hlave, — už viem! A pán hlavný, — obráti sa ešte diskkrétne k nemu, — sú tu pekné dámy, možno sa s nimi zabaviť?

— Akú rozkážete, pán doktor? — hotový je hneď ponúknuť. — K nám chodia hrať i pekné a počestné dámy. Zavše sa potom, — mrkne významne ľavým okom, — i pobavia... Skvostné mladé dámy, ktorých manželia sú práve na cestách. Pani doktorová, pani inžinierová... — stáva sa Miška vždy viac zhovorčivejším. — Preto my máme i veľmi nóbl hostí, a neobanujú. Pán Gejza Gáblík vzal si od nás do obchodu dámičku ako lusk. Tuším Hildu... Jeho brat zas také nevel'ké, okaté židovča, menuje sa Dina. I dnes sú tam u nich na Ryčave.

Gelbovi je teda už všeličo jasné. On chodí sem, lebo je hotel lacný a nemá hmyzu. Iní zídu sa sem dobre zabaviť. Ale čo by sa on tu bavil, keď má toľko šťastia na Ferencziho ceste? I pri svojom pokročilom veku môže zbožňovať dámu, ktorej sa koria prví peštianski gavalieri. Dámu krásnu, inteligentnú... slávnu! Okrem toho zapálenú za veľký cieľ, pomôcť zaznaným, úbohým židovským rodákom...

— To je žena! — objíme jej obraz v duchu celou silou svojej zbujnenej fantázie. — Irén? Tá je nie ani jej tieňom. Ani telesne, ani duševne. Ani nebola jakživ. Ako som len mohol vydržať s ňou toľké roky? Nezažil som nič, a život uteká! Róza? Tá je niečo iného, celkom iného... — blúzni si ani dvadsaťročný mladík, nebadajúc, ako mu už nebezpečne dohára cigara. Nazrie lepšie do novín. Po strunách rozcítenej duše prebehne mu ticho, tichulinko melódia piesne:

Jedno je len dievča na svete,
holubienka moja...

Zrazu len čosi trhne ním. V Ranných novinách došiel až po kultúrnu rubriku. A tu číta:

„Parížanka na scéne hlavnomestského divadla. Po premiére chutnej francúzskej veselohry choroba jej hlavnej predstaviteľky, Rózy Samlerovej,

dala sa predvídať. V svojej hre nebola dosť zapracovaná. Ani jej postava nie je na úlohu Parížanky. Skorej pre Wildovu Salome. Svoj efekt dosiahla viac fyzickými prednosťami. Pekné ženské nôžky nie sú ešte duch, tým menej — umenie. Vôbec u Rózy Samlerovej javí sa od istého času zreteľný úpadok. Zo všetkého badať, primného sa zaoberá úlohou mimo divadelného umenia...“

Jakubovi pri čítaní vypadne na zem ohorok z cigary. Prv ohorená tvár sa rozčervenie, až jej poblednuté obrvy odstávajú. Ako to znesie Róza? — to mu je prvou myšlienkou.

Umelkyne a najmä herečky sú na také zlomyseľnosti háklivé. Jeho advokátsky inštinkt hneď vystihne, čo všetko môže byť za tou čerňou tlačiarenskeho stroja. Príde mu na um poznámka včerajšieho Dňa, a je si na čistom. Pisateľovi nejde o kultúru, ani o divadelné umenie. To je revanš na výpad Dňa, a má to Rózu Samlerovú čím hlbšie raniť. Tu je ten tragický styčný bod medzi umeleckým výkonom a výkonom v špinavom verejnom živote!

— Chúďa Rózka, — pohodí pre seba, precitujúc v hĺbinách srdca nápad na ňu ako zákerný skok na samého seba. Ale o toľko viac cíti pribúdať i sily obrániť ju a všetko vykonať za vyznačený cieľ. Ináč to ani nemožno. Kocka je hodená, nedá sa cúvať. Čo by mu povedali klienti, keby sa vrátil z Pešti porazený? A čo by mu povedala i ona, jeho zbožňovaná, keby ju vytrhol z jej prirodzeného umeleckého okružia, zavliekol do marasu verejných bojov a — bezvýsledne? Tu treba úlohu dokončiť stoj čo stoj! Odporcovia zbadali ich pozície a mieria i strieľajú. — No, nech! — ženie mu myšlienka myšlienku, — veľký cieľ hodný je obetí! Tu ide o zákon — o spravodlivosť. I keby mal o všetko prísť, i keby mal zahynúť — nepopustí!

Nazrie ešte raz do novín, či je to ozaj tam? Keď si kritiku znovu prečíta, už je ani kameň. Uvažuje, ako výpad odbyť, a obzerá sa okolo, či nevidí Rosenkranza; s ním si dal včera slovo tu sa zísť.

A starý Nátan vie dodržať i čas i slovo.

— Gn-Tag! Gn-Tag! — kýva mu už zďaleka okrúhlym čiernym širákom, valiac sa pomedzi okrúhle stoly, bielym prikryté, tu i tu hosťami obsadené.

— Ako ste spali, pán doktor?

— Čo ja? Ale vy? — hľadá advokát na jeho šedivú hlavu, ešte vždy zaviazanú bielym fáčom. — Čo sa vám stalo, Rosenkranz?

— Stávam sa povestným, — vyfrkne mu z prenikavých očí iskra humoru.

Vytiahne z kaftana číslo včerajšieho Večera a podrží ho Gelbovi pred samým nosom. — Ráčte si, prosím, prečítať!

„Barbarské stýranie starca v Krížovej ulici“, číta Jakub s rastúcim záujmom. „Dnes pred šiestou hodinou večer stál Nátan Rosenkranz, sedemdesiatročný starec, v Krížovej ulici, naproti grófskemu palácu Galassych, pokojne pred výkladom. Odrazu pristúpil k nemu územčistý neznámy človek, provokoval ho, a keď sa on ohradzoval proti takému bezočivému pokračovaniu, udrel ho do tvári. Úbožiak vletel do výkladnej skrine a nechtiac narobil obchodníkovi hodne škody. Starca v bezvedomí odniesli na najbližšiu záchrannú stanicu. Tam mu už vyfrknuté dva zuby nemohli zachrániť, ale zranenú tvár mu obviazali a prepustili ho do domáceho ošetrovania. Upozorňujeme políciu mesta na tento mrzký čin nezodpovedného človeka; za ním môžu stáť i ľudia zodpovední, azda i z najlepšej spoločnosti...“

— No, čo vy na to? — meria Nátan zvedavo doktora. — Nestávam sa povestným?

— Iste, — prikývne mu Gelb sústrastne. — Len vás to stojí dva zuby.

— Tie zuby, — natiadne tvár rezignovane a zakníše sa vpravo-vľavo, — to boli len také! Kývali sa. Nech idem k zubárovi, musím platiť, keď mi ich vytrhne. Takto to bolo lacnejšie.

— Nátan Rosenkranz, — ukloní sa pred ním klátovský advokát, — vy ste rodený optimista. Raňajkovali ste? — ukáže mu na prázdne miesto vedľa seba.

— Ako vezmeme, — sadá si starý. — Ak tie raňajky mám platiť ja, tak som už raňajkoval. Ak vy, pán doktor, tak som neraňajkoval.

— Rozumie sa, ja platiť, — usmeje sa hosťiteľ a kynie hneď čašníkovi priniesť, čo treba.

Kým Nátan drúzga rešovité maslové rožky a zalieva ich už druhou šálkou kávy so smotanou, Jakub mu objasní situáciu. Informuje ho o škaredom útoku odporcov na spanilú Rózu Samlerovú, i na všetko, čo s tým súvisí.

— Also, was soll ich machen — čo mám robiť ja? — chce zvedieť Rosenkranz svoju úlohu v tejto ťažkej borbe, ktorú musia vyhrať, ak má jeho Adolf dostať na Ryčave licenciú. — Čo mám ja robiť?

— Vy, Nátan Rosenkranz, — obzerá sa doktor pozorne okolo, — predovšetkým dozrite palác Galassych na Krížovej ulici. Treba nám znáť pohyby našich odporcov. Kto chodí von i dnu a Galassy so svojou dámou kedy a kam. Ale tam nestávajte vy. Pošlite si človeka — peniaze na to

sú. Vy sami prejdete mi do redakcií, — vyberie si blok a značí, — ja vám to všetko napíšem. Pôjdete do redakcie časopisu Deň, Večer atď. Informujte našich ľudí o ťažkom boji, čo sme sa podujali za zákonnú a spravodlivú vec. Požiadajte ich uverejniť, a hoc rozpísať túto noticku: Ťažkosti pri upisovaní našej 5% štátnej pôžičky. Na svetovom finančnom trhu stretla sa snaha nášho ministerstva, uložiť 5% štátne papiere, s istými ťažkosťami. Židovský veľkokapitál, ktorý nám dosiaľ žičil, počína sa od nás okate odťahovať. Príčina môže byť len v našich vnútorných pomeroch. Pán minister financií mal by si dôkladnejšie všimnúť, či sa židovskému občianstvu nekrivdí v našej vlasti. Na Ryčave napr. nemôže dostať žid licenciu čapovať, hoci sa to zákonu neprotiví. Spytujeme sa verejne, je na Ryčave dvojaký zákon? Uhorskí občania židovského náboženstva nie sú najvlasteneckejší a najvládnejší?

— Ojoj, to bude trefa, ak vyjde, — jasá Nátan, keď to číta. — A ak sa ma spýtajú, kto ma poslal?

— Poviete: komitét Ligy na ochranu ľudských práv. To pochopia.

— A keď nepochopia?

— Poviete im — platíme. Nech nám podajú účet.

— A keď ani účet nepodajú?

— Tak ste, pán Nátan Rosenkranz, netrafilí do židovskej redakcie. Rozumiete už?

— Rozumiem, — prisvedčí natešený významným poslaním.

— A nič viac? — rozbehnutý pristaví sa ešte.

— Počkajte, Rosenkranz, — pritiahne ho k sebe diskkrétne.

— Kde ste ubytovaný?

— U domovníka židovskej obce v Belvároši, prosím.

— Tak počujte, — vraví mu do ucha, — preneste sa sem, do hotela K spevavej labuti. Tu budete bývať, i stravovať sa tu budete, všetko — na môj účet.

— Tomu už rozumiem. Celkom už tomu rozumiem, — ukláňa sa Nátan. — A čo mám tu robiť?

— Máte mať oči a uši otvorené. A dozriete mi na toho pána, čo tu býva pod číslom tridsaťpäť!

— Ochotne! Veľmi ochotne! — usmieva sa blažene. — A nič viac?

— Nič.

— Gschamster Diener... Gschamster Diener, — poberie sa po piatich

maslových rožkoch a dvoch šálkach kávy bojovník so zafáčovanou hlavou. — Nu, a kde vás nájdeme? — vráti sa ešte raz a naposledy. — Kde?

— O štvrté u Rózy, — povie mu Gelb skoro šeptom.

Potom, ponoriac sa zdanlivo do novín, čaká Gejzu Gáblika — vyjde, či nevyjde? Keď sa Gejza po preflámovanej noci len neukazuje, vstane a chytro platí. Vyjdúc z ohrádky hotela, vrhne sa do najbližšej drožky a káže hnať na Ferencziho cestu. Rušnými ulicami idúcky nevšíma si nič. Drobný, sivý zrak obráti do seba a nepomernú hlavu vtiahne medzi plecía a stúli sa ako do kľbka na vydranom sedisku. V takom stave nevie, či je hore, či sníva. Cíti len, robí sa s ním čosi nezvyčajného, čo ťažko pochopiť. Čo mu spravilo Rózu prístupnou? Jej sklamanie, či vnútorný hlas krvi? Kto by to vedel? Iste jedno i druhé má v tom svoj diel. Ale tu je vekový rozdiel. Tu sú fyzické protiklady. Ona vie, je pekná. On zasa nie je taký hlúpy namýšľať si, že by bol býval tam, kde krásu delili. Pravda, v živote dám veľkého sveta spríkri sa zavše všetko, čo bolo a je. Nasleduje groteska alebo i kláštor. To je akési sčemenenie všetkými lahôdkami života a návrat k čiernemu tvrdému chlebu. Ale či to môže byť trvácne? Či umelkyňa Samlerová neoľutuje skoro svoj krok? Čo jej môže dať on proti tomu, čo mala dosiaľ? Iba ak jej imponuje svojím počínaním — nezištnou snahou pomôcť chudobným svojej rasy k právu, spravodlivosti a tým i ku kúsku chleba. Cíti, to si musí dnes s ňou vyriešiť. Ináč nemá práva vytrhovať ju z jej životného kruhu a kaziť jej kariéru...

Ani nezbadá, len keď sa drožka zastaví na mieste. Skočí, vybehne ani mládenec po kamenných schodoch a zacengá.

— Milostivá je už dávno hore, — zvestuje mu Emmy, pozrúc na neho akosi ustarosteno. — Čaká vás.

A ozaj, Róza odetá do čiernych hodvábnych šiat, prijme ho v svojom salóne. Vstane od stolíka — na ňom je niekoľko listov i číslo Ranných novín — a ide mu s úsmevom v ústrety.

— Dobre, že ideš, — podá mu obe ruky, ktoré on pritisne k srdcu. — Máme dosť o čom hovoriť.

— Čítala si? — hodí zrakom, plným obavy, na noviny.

— Áno! — prisvedčí. — Čítala.

— To je podlosť!

— Nie, Jakub, — oprie sa mu dôverne o plece, kým on, rozochvený, neodváži sa ju strhnúť do náručia. — To je oko za oko! Náš novinár vzal

si na mušku Gaby, ich novinár — mňa. To je všetko. Situácia je jasná. Výzvedná služba je pri konci. Ide len o to: my, či oni?

— Lepšie: Róza a či Gaby?

— Povedzme!

— Myslím, duša, — zadíva sa na ňu presvedčivo, — nemáme prečo v svoj úspech neveriť. Náš aparát je dobrý a zasahuje naširoko, — sadne si do fotela a pritiahne ju k sebe. — Potom, pozri, — vykladá jej presvedčivo Rosenkranzovu úlohu. — Ten človek to vykoná do puntíka. Ešte dnes náš útok zasiahne ministra financií, lenže i širokú verejnosť. Kto vydrží — vyhrá! — Ja vydržím, — blyсне na neho odhodlanosť z tmavého zraku. — Vydržím — s tebou!

— Róza, — strhne ju k sebe Jakub náruživo, ako mu diktuje jeho krv. Nedbá už na grotesku. Keď nedbá ona, čo má on? Dychtivo nájde ústami jej pery a opíja sa. Opíja, až umdleno zastane. — Je to možné, Róza?

— Čo?

— Že ty, zbožňovaná toľkými mocnými, bohatými, slávnymi i krásnymi mužskými, rada máš práve mňa, ošumelého advokáta z Klátovca?

— Mám!

— Nemôžem tomu nijako uveriť, — horia mu drobné zraky ako uhlíky. — Čo môžeš na mne nájsť!

— Máš podivné mocné oči, — pohladí mu zrednuté vlasy. — Odkedy som ich videla, vnorili sa mi na dno duše a nemôžem ich zabudnúť. Nik z mojich citel'ov nemá takých očí. Nik nežije tomu a tak, ako žiješ ty...

— Róza! — díva sa na ňu ako na obraz.

— Čo môžem na tebe nájsť? — pokračuje šeptom. — Nachodím, Jakub, v tebe čosi, čo som nenašla v nikom. — Mužskí si myslia: žene je dosť pochvala alebo potlesk. Rozumnejšiu ženu konvenčné frázy o kráse jej očí, perí, nôh, postavy a tomu podobne bavia len dočasne. Neskôr stanú sa jej nesmierne banálnymi. I žena potrebuje niečo viac než strakatá mačička, s ktorou sa každý vďačne poihrá, pohladká ju, vezme i do lona, zdvihne k ústam i pobožká... Na to niečo priviedol si ma ty.

— A neutrpiš tým hmotne?

— Na čo myslíš? — pozrie na neho skoro v rozpakoch.

— Na tvoje úcty...

— Á, tak! — dotkne sa prstekom čela. — Budem menej troviť. Niečo kapitálu mám i okrem vily. A gáza mi stačí. Ostatne, nie sú mi dvere zatvorené.

Volajú ma do Viedne i do Drážďan do divadla. Pán minister mi i dnes píše, či môže prísť...

— A čo mu ty na to?

— Že prídem k nemu sama, — uškrnie sa významne. — Pravda, ale až ho budem ja potrebovať. Spokojný si?

— Celkom, — zabúda na všetky svoje pochybnosti.

— Aj musíš byť, vieš? — domrza sa s ním. — Dnes si mojím hosťom. Večer ma odprevadiš do divadla.

— Hráš?

— Hrám.

— Parížanku?

— Parížanku! — vzpriami sa v celej svojej kráse povedome. — Pán Jenko Kelen môže porovnávať umenie s nôžkami panej Gaby Krupovskej! Režisér Lomb má obavy, že neprídem. Už mi dva razy telefonoval. Nemá sa čoho báť. Pôjdem a zahrám si svoju úlohu, ako som ešte nehrala. Mojich odporcov pukne a ty, — všima si, aký je dnes vyholený a elegantný, — ty budeš hrdý na svoju Rózu...

— Drahá, — záupie skoro Jakub bôľným roztúžením a oddá sa hre, akú si dovolí len dvoje zbláznených srdc. — Je to sen, či skutočnosť?

— Skutočnosť, Jakub, — usmieva sa Róza ako rozkvitnutá Salome. — Ty si teraz domáci pán! Vieš to vykonávať?

— Viem!

— Môj muž?

— Viem!

— Môj milý?

Obed prinesie Emmy z hostinca. Ješť sa ani veľmi nechce. Popoludní sa hrajú ďalej. Odohrajú, čo im len príde na myseľ. Nezbadajú, ako čas uteká. Jakub je náramne prekvapený, keď komorná oznamuje, že v predizbe čaká dobrú chvíľu — Rosenkranz.

— Všetko je v poriadku! Všetko je v poriadku! — vpadnúc dnu, Nátan vystihne situáciu a nechce si ani sadnúť. — V redakciách Dňa, Večera som bol. Aj inde. Tuším v siedmich — sväté číslo židovské! Všade mi dobre rozumeli, — vykladá veselo ako po dobrom kšefte. — Iba do jednej som trafil zle, kde mi nechceli rozumieť. Iste by ma boli vyhodili, — prevaľuje šibalsky oči. — Ale ja som prv odišiel...

— Už si len sadnite, Rosenkranz, — ponúka ho vľúdne Róza. — Máme

dobrá húsku.

— No, tak si sadnem, — zhrnie si kaftan, aby sa mu skrčil čím menej. — Len na hlt... len na hlt, — zažmurká na oboch. — Ja viem, čo sa patrí.

— Toho pána, dozrieť Krížovú ulicu, ste mi opatrili? — obdivuje Jakub jeho sviežosť.

— Opatril, opatril! — pustí sa s chuťou do husej nôžky. — Už tam stojí proti bráne jeho osvietenosti grófa Galassyho. Konštatuje sa, v paláci sa obrátil redaktor Eugen Kelen.

— Tušila som, — poznamená Róza chladno.

— A dohliadli ste i hosťa z izby číslo tridsaťpäť? — obdivuje teraz už Nátanov apetít. — Našli ste ho? Ako?

— Nyná, — hovorí plnými ústami, — stal som si prosto pred dvere izby číslo tridsaťpäť. Informoval som sa u hlavného, aký je to pán. Povedal mi — burziáner. Predstavil som sa mu ako odborník tohto remesla. A — vravím mu — nešli by ste so mnou na burzu? Aj sme šli... Ale, moji drahí, ten človek špekuloval ako bez hlavy. Kupoval papiere, čo neprídu na svoje nominále ani o sto rokov, — ponáhľal sa pritom ten hlt dôkladne využiť. — Ten človek by prešpekuloval nielen Rotschildov poklad, ale i jeho nohavice, hehehe!

— A viete, kto je to?

— Viem: zlý burziáner.

— Ale menom?

— Neviem! Čo by ja vedel?!

— Syn krčmárskeho kráľa zo Žajdlíc, Gejza Gáblík. Náš protivník.

— Á, — zdvihne prekvapením obe ruky a v každej po kosti, — to je výborný človek. Jeho otec ničí Žajdlíce pre kapitál — kapitál zas zničí jeho syna. Nikde ten nebude naším konkurentom, — utiera si prsty, vstávajúc, — nikdy veru!

— Čo sa ponáhľate, Rosenkranz? — zdržiava ho vľúdne hostiteľka.

— Musím si dozrieť človeka na Krížovej. Nechcem ho darmo platiť, — dožúva posledné jedlo. — Potom mám slovo s tým pánom Gejzom. A večer idem do divadla — zatlieskať vám, Róza Samlerová. Habdierre... — a dvojica môže hrať ďalej úlohu ničím nemýlených milencov.

Večer, keď vystúpi Parížanka na javisko, dobre ju neutlieska elitné publikum. V lôžkach nevidiať ministrov, ale tým viac reprezentantov vysokej finančnej aristokracie. Páni v smokingoch, dámy vo večerných toaletách,

ovešané zlatom a briliantmi.

— Bravo, Parížanka! Bravó, Róza Samlerová! Bravo — bravo-o-ó! — hučí zo všetkých strán, ledva sa utíši.

Na najvyššom poschodí natahuje sa Nátan Rosenkranz. Tlieska, ako vládze, a kričí s ostatnými: „Bravo-o-ó!“

A Róza hrá ako opravdivá umelkyňa. Pozbiera všetku svoju umeleckú schopnosť zahrat' úlohu. Do napínaveho ticha, zdá sa, možno špendlík pichnúť, tak upúta pozornosť.

V tú chvíľu rozrazí tichosť ostrý hvízd. Za prvým — druhý, — tretí... a vždy z iného poschodia. Parížanka sa zatacká na javisku, akoby jej niekto nôž vrazil do srdca. No pozbiera sily a hrá ďalej. Ale jej slová zapadajú v ohromnom tumulte.

— Solche Schweinerei! — rozčuľuje sa Nátan Rosenkranz na udalosti. — Také svinstvo!

— Pane, keď vám je to svinstvo, practe sa von! — pochytia ho vtom sluhovia divadla v domnení, že chvatli pravého výtržníka. Aj ho vyvlečú na chodbu.

— Čo nekľáčite doma, keď ste taký hanblivý? Ha? — ťahajú ho za krídla kaftana dolu schodmi. — Ale prísť sem a hvízdať?

— Aber bitte, bitte! — bráni sa po nemecky, čomu oni, pravda, málo rozumejú.

Socajú ho ďalej, až sa vo vestibule potknú na strážnika. Tomu vysvetlia, že chytili výtržníka, čo hvízdal na samom vrchnom poschodí...

— Aber was! Nehvízdal, — pochopí Nátan, čo mu chcú prísť za golier.

— Tak prečo ste kričali švajneraj? To je predsa svinstvo!?

— No, áno... áno... áno! — posadne už i jeho hnev. — Pravdaže svinstvo, ale od tých, čo hvízdali! Ja som nehvízdal. A nech je vedľa mňa ten, čo hvízda, také mu dám zaucho, aspoň dva zuby mu vyletia... — škriepi sa s nimi urazeno.

A keď si už raz zaplatil miesto, vlečie sa späť hore schodmi na štvrté poschodie...

Róze dostane sa od publika skvelého zadosťučinenia. Ale čo to osoží? Škandál je škandál. V sprievode doktora Gelba vytratí sa z divadla ako tŕňa. Cestou dá sa ešte prevrávať a chová sa hrdinsky. Ale keď ostane sama v svojej izbe, zvalí sa na odkrytú posteľ a křčovite zaplače.

nediví. Namrzený na tom, čo sa stalo, kráča rovno k svojmu hotelu. Našťastie pomýli smer, ktorým ta náhodou dôjde. Hrdý na svoj podvedomý zmysel sadne si do jedálne s veľkým odhodlaním — najesť sa po tej komédii, ako sa patrí.

— Miška, — kývne na hlavného, s ktorým sa už priatelil, dozvediac sa od neho nejednu diskretnosť tohto záhadného penziónu, — Miška!

— Prosím, — dostaví sa čierny pán v smokingu kolísavým krokom na zavolanie.

— Predovšetkým mi povedzte, — zdvihne ukazovák dohora, díva sa mu nakrivo do očí, — prečo sa povie K spevavej labuti, keď labuť nespieva?!

— Prečo? — vynájde sa hlavný. — No, labuť nespieva, ale hotel spieva.

— Správne, Miška, — klepne mu po pleci s rabínskym pokojom. — Tak nech mi zaspieva dobrú večeru. Viete, kto to platí?

— Viem, — naťahuje hlavný vážnu tvár. — Pán doktor Gelb, — podáva mu jedálny lístok. — Nech sa vám páči vybrať.

— Počujte, Miška, — ozve sa po dlhom preberaní, — ja mám rád i toto prvé, i to druhé, i tretie, i štvrté. Tak, prosím, prineste mi kus pečenej husi. K tomu kúsok plneného kurčiatka. Kúštiček tejto teľacej obličky. Kúsilinček tohto pstruha v octe. Viete, — zadíva sa na neho rozhodnutý, — zo všetkého po kúsočku, čo je nie tréfle. Ale nech je toho dovedna jedna porcia. Nechcem dobrotu pána doktora nadužívať. Môžete mi tým poslúžiť? — Nemôžem, pán môj, — uškrnie sa Miška. — Nemôžem.

— Tak, prosím, — rozloží dlane rezignovane, — nemôžem ja ušetriť pána doktora Gelba! Teda prineste mi najprv pstruha v octe, potom plnené kurčiatko, potom teľacie obličky, porciu husi pečenej, a tak. K tomu prosím fľašu dobrého kôšerného vína, najlepšie dve regálie, ementálsky syr a čiernu kávu...

Miška odbehne. O chvíľu akýsi drobný čašník už i nosí rozkázané, pri zrejmom záujme rušnej jedálne. Rosenkranz zasa je. To všetkého po troške. Ale zo všetkého. Naleje si vínka, pohladí cigary, vstrčí si ich do kaftana. Potom zasa je a ešte je, zabraný do myšlienok o veľkom pláne. Tu i tu pozrie na vchod, či nejde doktor Gelb. Miesto neho zbadá elegána, počerného Gejzu Gáblika, obzerať sa po miestnosti, akoby hľadal niekoho.

On by mu i zakýval, sedí sám pri stole. Ale taký pán by sa iste nepriznal k nemu. Preto spokojne hľadá, ako mizne za záclonou, a dojedá si ešte svoj ementálsky syr.

— Miška, — zavolá zas hlavného, keď už má všetkého po oči, — popíšte si to a zaúčtujte. A teraz, — uškľabí sa šibalsky, — rád by som počul, ako ešte spieva vaša labuť.

— Prosím, prosím! — porozumie želaníu. — Páči sa ta, kde sa hrá o peniaze, a či kde sa len zabáva?

— I ta, i ta, — zaškúli starý zvedavec. — Ale pri tej zábave už dámy nemusia byť. A povedzte pánu Gelbovi, keď príde, kde som.

— Prosím, pán Rosenkranz, — vedie ho popod záclonu, kde zmizol mladý Gáblík pred chvíľou.

Zídu schodmi a zasa schodmi. Potom chodbou napravo, zasa naľavo a znova napravo. Napokon prídu do prepychove upravených, rušných miestností. Tu Miška mihne na svojho kolegu, oddá mu hosťa a sám sa diskkrétne vzdiali.

— Mein Gott! — zašomre si Nátan. — Kam som sa ja dostal? Tu je krajšie ako tamhore. Tam je stará, ošklbaná labuť, a tu mladá, čo spieva. — Ako vám je meno? — obráti sa k hlavnému, opravdovému krásavcovi.

— Bandi, — ukloní sa čašník, tušiac v židovi zakukleného bankára. — Bandi, prosím.

— Tak, Bandi, — fľochne hosť raz na otvorené, šumiace, hudbou sa ozývajúce lokály, tu zas na čašníka. — Ako je to tu?

— Prostunko, prosím! Vpravo sa hrá, vľavo sa zabáva. Kam ráčite?

— No, ja sa chcem najprv zahrať, — povie s neprekonateľným povedomím.

— Teda vpravo, — a už si aj vykračuje ako doma, z izby do izby.

V prvej veľkej miestnosti, ťažkej od dohánového dymu, vidí stoly obsadené ľuďmi, zabranými do karát. Páni i dámy sedia v napätej pozornosti, vyhadzujú karty, tleskajú i kričia. Tak je to i v druhej. V tretej je ruleta. Niečo také ako v Monte Carlo. — Hm, — myslí si Rosenkranz, — tu je kšeft, ale nie pre chudobného žida. Keby to len videl môj Adolf!

Keby to len videl! Keby ten len počul, ako labuť spieva!

Chodí od spoločnosti k spoločnosti. Všade postojí chvíľu. Uprizerá sa, akoby ho hra nesmierne zaujímala. Ale vlastne len sa obzerá, či by medzi toľkými ľuďmi nenašiel známeho. Líbi sa mu, tu nikto na neho nezazerá. Nik ho nenúti objednať si niečo ako v iných kaviarenských lokáloch. Vojde i do tretej, krásnej, priestrannej miestnosti, kde páni a dámy sedia i stoja okolo ohromného stola; na jeho plošine roztočí sa akási mašinéria. Podľa jej výsledku tváre zväžnejú, alebo sa kyslo natiahnu a zamračia. Akýsi pán tieštkom zhŕňa po stole bankovky. A znova pustí stroj. Znova beží. Znova

sa tváre zamračujú i usmievajú, ako žičí šťastie.

— A vy, pán Rosenkranz, nestavíte? — položí mu zrazu ktosi ruku na plece.

— Ja? — prekvapený vidí konečne pred sebou známu tvár čiernych hustých obrv. — Pán Gáblík? — všima si počerného elegána, tušiac, ten sa mu nepriznal darmo. — Ja nehrám, — vraví mu. — Všetko by som prehral. V takomto kšefte nemám šťastia.

— Tak čo tu robíte?

— A kde mám ísť? Bývam v hoteli vedľa vás, číslo tridsaťšesť. Povedzte mi, kto sú títo ľudia?

— Nevyznám sa v nich. Ale sú to ľudia zväčša z vysokej spoločnosti. Ten pán s okrúhlou plešinou na hlave — to je Feri. Vskutku je to však barón Bernyei. Ten krásavec tam je preoblečený husársky dôstojník. Akýsi Mikuláš Karpy... — Pomenuje mu ešte dvoch-troch. Ale zrazu skrúti. — Prosím vás, pán Rosenkranz, nevypomohli by ste mi niekoľkými zlatými? Viete, kto som. Statočne vám ich vrátim.

— Požičať? — zadíva sa na neho ironicky.

— Áno! Veľmi by som groš potreboval.

— No, pán Gejza, viem, kto ste, — zmeria ho líščím pohľadom. — Ja svojich peňazí nemám. Ale môžem vám ich pri vhodných podmienkach zaopatriť. Vtom vojdú do miestnosti elegantný starší pán s krásnou plavovláskou. Gejzom trhne a, nechajúc Rosenkranza, beží im v ústrety. Rosenkranzom tiež trhne a, odtiahnuc sa stranou, usiluje sa uchýliť za hráčov.

V nových hostoch pozná na prvý pohľad grófa Galassyho s paňou Gaby Krupovskou. Nátan by rád k nim bližšie, ale poznali by ho. Je pravda, už nemá líca obviazané, ale ľavé mu je ešte napuchnuté. Konečne dosť sa dovtípi aj z ich tvári a gest. Gaby zrejme nie je rada stretnutiu. Mračí sa a mrzí. Galassy sa odtiahne stranou, všímajúc si hry. Gejza iste žiada sestru o peniaze. Ona sa červenie a povie mu niekoľko akiste ostrých slov. Z nadurdenej tváre vidieť, nič je z bratovho manévru. Ona tiež potrebuje. Veľa, veľmi veľa spotrebuje, i keď je Galassy štedrým gavalierom. Napokon sa pani vzpriami hrdo ani Diana. Povie čosi grófovi a v druhú chvíľu už sa i nesú z miestnosti.

— Teraz príde mladý pán Gáblík za mnou, — blyсне Nátanovi.

A nemýli sa. Gejza sa obzerá po všetkých kútoch a, zazrúc konečne Rosenkranza, mieri rovno k nemu.

— Tak čo, pán môj, ako to spravíme?

— Podpíšete zmenku? — hneď je žid v obchodnom tóne.

— Podpíšem.

— Na koľko potrebujete?

— Na dvadsaťtisíc.

— Dostanete pätnásť, — hľadá mu do tváre skúmavo. — A o pol roka je dvadsaťtisícová zmenka splatná. Chcete?

— Dobre, — zbledne Gejza, ale pristáva. — Kde a kedy podpíšem zmenku?

— I tu hneď, — potiahne ho do úzadia k stolíku, požiada čašníka o pero a atrament.

— A kedy dostanem pätnásťtisíc?

— Keď podpíšete zmenku. Ale prosím, — chytí mu ruku, — ako príjemcu podpíšete svojho pána otca. Rozumiete?

— Rozumiem.

Keď je pero a atrament na stole, rozopne si Rosenkranz kaftan a z jedného z početných tajných vrecák vyťahne zmenku, z druhého hrču peňazí. Gejza predložené bez mihnutia obrvou podpíše a starý muž vyčíta pätnásť tisícoviek.

Gáblík sa uškľabí. Strčí požmolené peniaze do vrečka a bez všetkého sadne si medzi hráčov rulety. Rosenkranz, akoby nič, sedí si v kúte. Je presvedčený, groš je dobre investovaný. Nemyslí viac naňho. Príde mu na um chudinka Róza. I Jakub Gelb, ktorého ešte vždy vyčkáva.

Konečne sa zjaví vo dverách. Bledý je a strhaný. Utrpenie Rózy iste sa ho citlivo dotklo. Zbadajúc Rosenkranza, ide rovno k nemu.

— A vy tu? — pokúsi sa usmiať.

— Tu, pán doktor.

— Azda hráte?

— Už som i vyhral, — uškľabí sa Nátan a rozpráva mu o svojom kšefte. — Zmenku mi zajtra v banke zameníte, dobre?

— Keď prídem domov, vyplatím vám ju sám.

— To je správne, — pohládza si špekulant bradu, fľochnúc na hráčov. — Ja som vyhral, a on prehrá, hehe, — ukazuje hlavou na Gejzu. — Dnes by bolo dosť. Len na jedno som ešte zvedavý.

— Na čo?

— Čo tu robí pani Gaby s Galassym? — významne zmrastí čelo. — Oni prešli ta zabaviť sa.

— No, teda bavia sa, — nedbal by zakončiť vyčerpaný Gelb a zažíva.

— Chodte si ľahnúť, pán doktor, — vstáva celkom svieži a jarý. — Ja sa ešte poobzerám. A, — zašepce diskkrétne, — môžem mať pritom i nejaké trovy? Už viete, na také, čo nezbytné treba?

— Ale áno, pán Rosenkranz, — zažíva doktor opätovne a ide na oddych. Nátan si ešte chvíľku všíma hráčov. Neujde mu, ako si Gejza znova a znova obškľba fúziky.

— Tomu do rána akiste nič neostane, — pokrúti hlavou a, akoby všetko poctivo vykonal, vráti sa do lokálov, kde sa hrá v jedenadvadsať a podobne. Tu sa tiež kopia na stoloch peniaze, veľké peniaze. Ale to ho nezaujíma. Jediná otázka, čo mu nedá pokoja: „Kde sa podeli gróf Galassy s Gaby Krupovskou? Tu boli — to je isté. Videl som ich na vlastné oči. A kto raz sem vojde, musí mať i prečo. Lahko sa odtiaľto nedostane na svetlo.“ Takto mudrujúc, stane si za jednu spoločnosť a, vidiac, že istému fuzáčovi sa darí, priplichtí sa k nemu.

— Smiem položiť i ja na vaše karty zlatku?

— Nech sa páči, — zašomre fuzáč.

— Vysvietiť karty! — rozkáže okrúhly bankár. — Čo máte?

— Ja osemnásť, — vraví vyťahnutý, suchý pán, akiste profesor alebo úradník.

— Dvadsaťtri, — kývne beznádejne človečik s okuliarmi na konci zaostreného nosa; iste advokát.

— Ja devätnásť... Ja dvadsaťdva... — vysvietia karty radom.

— Dvadsať, — mrká fuzáč v nádeji, že zasa zhrnie hrbku rimštiakov.

— Dva túzy, — vyhodí bankár na stôl zeleňa a červeňa. — To je bank!

— Nyná, — ozve sa vtom Nátan, celý rozrušený, — to je dvadsaťdva.

— Starký, neučte nás, — zasmaje sa mu dobre vyváľaný, okrúhly pánko. — To my už vieme, čo je výhra a čo je fuč.

— Óvé, moja zlatka! — zadrhne sa slovo Rosenkranzovi v hrdle.

Chvíľku ešte hľadá rozmrzene na to presypanie groša. Ale keď zbadá, že všetci sú zabraní do hry, odtiahne sa do úzadia, morfondujúc: „Keby to bol Adolf, povedal by mu: Ty somár! Keď si vyhral jedného večera na kšefte päťsto zlatých, čo chceš ešte? Načo pokúšaš pána boha? Lenže tým somárom nebol Adolf, tým somárom som ja...“ Tak častujúc seba samého, sadne si za stolík do kúta a zavolá si čašníka.

— Prosím, pán riaditeľ?

— Aký riaditeľ? Čo, aký riaditeľ? — bráni sa vopred, aby mu za tento titul

nenarátali dupľom. — Ja som, viete, chudobný žid, Nátan Rosenkranz z Podolínca. A teraz počujte, máte kóšerné víno?

— Prvotriedne, prosím... — ukloní sa čašník. — Mám priniesť fľašku?

— Nie, prosím, — zdvihne, ako obyčajne na znak vážneho úmyslu, prst dohora. — Doneste mi pol fľašky.

— To je nie možné, — uškŕňa sa čašník.

— Prečo by nebolo možné?

— Lebo taká fľaša je zapchatá. A kvôli komu sa otvorí, tomu patrí celá.

— No, tak otvorte ju kvôli sebe a mne nalejete pol.

— To nejde, — krúti čašník na nulku strihanou hlavou.

— Tak viete čo, — odkašle si Nátan. — Pošlite mi pána hlavného.

Hlavný dlho nechodí. Práce je mnoho — nestačí. Najmä na hostí, ktorí nič neutŕžia.

— Ten čašník mňa tak chce dostať s hlavným, — rozumuje starý bez nejmenšej rozčúlenosti, — ako som ho ja chcel s tým vínom. No, ale predsa nenarobím doktorovi Gelbovi účet za päť hostí!

Konečne sa hlavný pristaví.

— Čo sa páči, pán Rosenkranz? Víno máme len v celých fľaškách. Sedem deci.

— Čo po tom, — pohodí rukou. — Ja som vám už dnes spravil tamhore cechu za piatich. Teraz by som bol na čosi zvedavý.

— Prosím, — pristúpil k nemu hotový k službám.

— Pán Bandi, — vraví mu dôverne, stískajúc už zlatovku v hrsti, — tu bola pred chvíľou krásna, zlatovlasá dáma s mrzkým, vyžitým aristokratom. Videli ste ich!

— Ach, tých dvoch? — zbiera pamäť. — Videl.

— Sú tu u vás?

— Neviem, — meria zvedavca nedôverčivo.

— Nyná, Bandi, vy by ste nevedeli? — vtisne mu zlatku do hrsti. — No?

— Viem, viem! — klopné si prstom na čelo, akoby len teraz prišiel na to. — Sú dobrej vôle. Bavia sa v separé...

— Kto všetko?

— Len on a ona.

— S tým mrzkým aristokratom?

— Nie. Ten odišiel, — stáva sa Bandi otvorenejším. — S Rudim.

— Kto je to?

— Neviem.

— Nyná, viete, — vpustí mu zasa zlatku do hrsti.

— Akýsi vysoký hodnostár, — spamätá sa hneď Bandi. — Ale tu sa menuje prosto Rudim.

— A čo robia?

— No, ako tu, — usmeje sa hlavný. — Jedia, pijú šampus a hrkútajú si ako dve hrdličky.

— No-no, — pohmká si starý. — Počujte, Bandi, — natiahne hrdlo, — keby im ja mohol byť čašníkom! Mnoho by som dal za to, — zdvihne významne obrvy. — Dobrý kšeft!

— Museli by ste dať dolu vlasy, bradu...

— Óvé, to nejde! — zastone Nátan. — A kľúčovou dierkou mohol by som počuť?

— To by vám ľahko nos privrzli, — obracia už i Bandi reč na žart.

— Tak ja tu nemám čo robiť, — zodvihne sa a porúča. — Všetko vyplatené! Vyjde z herní. Podíva sa do hrdších lokálov, kde hudba hrá a zabávajú sa s dámami. Dnu nejde. Načo? Robili by si z neho posmešky, a on by musel ešte i platiť za to. Vyciepka na schodište. Poobzerá sa, či ho nik nezbadá, vezme klobúk do hrsti a pritisne sa ako tapeta k stene.

— Musím počkať, čo do rána, a vyzvedieť, aký je Rudi hodnostár, — uvažuje, odhodlaný na všetko.

Kým Rosenkranz čaká, Gaby sa s prešediveným Rudim výborne zabáva. Rudi je nie nikto iný ako Rózou opustený Laci. Iná známosť — iný pseudonym. Spočiatku je tu i Arnold. Ale ten je už vyskúsený, prozreteľný pán. Vie, takúto úlohu najlepšie odohrá Gaby sama. Keď zbadali večer v novinách útok, vypočítaný na citlivosť pána ministra, pochopili — tu je kritická chvíľa. Alebo ho získame my, alebo podľahne, keď nie Róze, jej novinárom. Povedali si — nájsť ho za každú cenu. Našli ho v dolných lokáloch hotela K spevavej labuti. I minister je človek ako všetci ostatní. Nemôže myslieť vždy len na blaho vlasti. Zavše smie i na svoje šťastie.

Rudi i myslí. Vie, život je krátky a po smrti nijaké ministerstvá. Róza sa na neho fúka — pre nič, za nič. Prečo by sa nepobavil s Gaby, ktorá je krajšia, azda i vtipnejšia ako Samlerová? On pre starosť o verejnosť toľko zameškal! A mladá pani to cíti vrozeným inštinktom svojej ženskej bytosti. Páni v takom veku najčastejšie náhlia si ešte urvať ružu z rúk skúpeho života, aby im ľahšie bolo odísť a stratiť všetko.

— Na našu radosť, Rudi, — prihrkne si vysoký, len navrchu otvorený pohárček k jeho. — Na chvíľu nad chvíle!

— Na chvíľu nad chvíle! — opája sa chuťou i očami. — Róza by to nemohla tak pekne povedať...

— Dnes ti to povedala v novinách, — odhodlá sa Gaby na tigri skok. — Čítal si? Nie? — a už i podá noviny, kde je tučným písmom vysádzané na očividnom mieste: Ťažkosti pri upisovaní našej štátnej 5% pôžičky. — Čítaj, ako ťa chcú dostať!

— Ach, ty moja krčmárska princezná, — ovinie jej ruku okolo dlhého, bielučkého hrdla. — Myslíš, oni ma dostanú?

— Ak sa im dáš! — hľadá na neho ani Dalila kedysi na Samsona, zvodne, opojne.

— Môžu čakať! — pohodí Rudi rukou a počne si pospevovať:

Gabika, Gabika, svätica,

však ťa len milujem zo srdca...

Spieva a zaje sa pritom do jej zvodného pohľadu, do jahodových perí, do tých mäkučko zvlnených prs... Zrazu ju objíme a, zadívajúc sa jej do tmavobelasych očí, vraví:

— Gaby, neveríš, že ťa mám rád? Zažiadať si dnes, čo chceš odo mňa. Dám ti to!

— Dáš mi to? Ozaj mi dáš, — obopne ho ružovou čarovnosťou svojej ženskej duše.

— Dám!

— A povieš mi pravdu, na čo sa ťa spýtam?

— Poviem.

— Ozaj? — hľadá na poblázneného s nedôverou.

— Na svoju česť!

— Máš doma židovské žiadosti o licencie na Ryčave?

— No, keď som sa ti zaveril na česť, — váha len chvíľočku, — mám!

— Tak, — zamyslí sa ako kedysi Salome pred Herodesom, — daj mi tie žiadosti. Nepýtam veľa — tie písma.

— Myslíš, ti ich nedám? — usmeje sa jej do tvári. — S Rózou je i tak len trápenie! Poď so mnou do mojej vily a máš ich ešte tejto noci. Ideš?

— Idem.

— I ty ma máš trochu rada? — Veľmi!

Skoro potom Rudi a Gaby diskrétno opúšťajú zábavný lokál. Na schodoch o

stenu pritisnutý, zarastený človečik podrží svoj klobúk proti nim. Rudimu sa už dokonale mení v očiach. Jednako sa ešte vládze domyslieť. Siahne do vrecka a hodí chudákovi strieborniak.

— Ďakujem, — zašomre žobrák.

Ale sotva stíchne šuchot hodvábu a pár sa prešinie, človečik zdvihne hlavu, postaví si na ňu klobúk a je z neho Nátan Rosenkranz. Pozorne vykročí za nimi. Oni z hotela, i on. Oni do najbližšieho fiakra, i on. Oni stiahnutými ulicami veľkomesta cez dunajský most na budínsku stranu — rozumie sa, i on. Zvedavosť ho ženie za nimi vyzvedieť, kto je ten pán vlastne. Ale i tušenie, že sa tu dnes udá niečo vážneho i pre neho a jeho Adolfa. Hľadá za prvým kočom, pobádajúc ospalého drožkára, ktorý má, zrejme, slabšie kone. Napokon zastanú pred úhladnou, tichou vilou. Panstvo vysadne, koč ostane čakať. Len sa obráti na mieste. Potom zastane i druhá drožka, z nej vysadne Rosenkranz. Ale voz sa obráti a odhrčí.

Nátan pochopiac hneď situáciu, zájde do bočnej ulice. Z dlhého času obzerá si vily, i trblietavé hviezdy na vysokom nebi, a, zašomruc tu i tu, chodí po trotoári. Tú hodinu vydrží. Fiaker poslal preč. Načo mu má platiť, keď Gaby má fiaker a Krížová ulica je blízko hotela K spevavej labuti? Prekračuje z nohy na nohu a myslí pritom, čo sa človek musí len natrápiť pre takého Adolfa! Ale príde mu na um doktor. Ten nemá ani Adolfa, a ako sa trápi, chudák! O trápenie nie je núdza. Keď ho nemáš, nájdeš si. Jakub si našiel Rózu! Šiel spať a ktovie, či zohol oka!

— Pane, — pripraví sa Nátan po prvej polhodine drožkárovi, ktorý si v koči spokojne podriemkava, — neviete, prosím, čia je táto vila?

— Čo je? — pretiera si fiakrista oči.

Zbadajúc územčistého bradatého tvora, myslí, že sa mu sníva a chce spať.

— Čia je táto vila? — zakričí mu Rosenkranz.

— Pána ministra financií, — zaznie lakonicky.

— Ach, — pichne zvedavca bolestne v boku, až zastone. — To je teda ten Rudi! Prv bol tuším Laci, — kmitne mu, čo počul o ministrovom pomere so Samlerovou. — A prosím, smiem sa ešte spýtať? — natíča mu nos do zakrytého koča. — Nevzali by ste ma dolu? Ťažko mi je už chodiť. Dal by som vám zlatku... Bývam blízko Krížovej ulice...

— Ale dobre! Sadnite si na bak, — zašomre drožkár ospalo a podriemkava si spokojne ďalej.

O dobrú hodinu počuť tmené hlasy. Záhradné dvierka sa otvoria a

Rosenkranz vidí vojsť Gaby neistým krokom. Pospevuje si akýsi roztomilý šláger a, mysliac, že je drožkárom, zamáva na neho čímisi bielym vo vzduchu. Ale sotva starého oblyсне drožkárska lampa, ozve sa tupý výkrik, i drapot papiera do noci a v druhej chvíli, udrúc ho, vsype sa mu čosi do tvári. Keď sa preberie z prekvapenia, koč je už preč.

— Ožratá pľuha, — uľahčí si stavec a, zbadajúc okolo seba hľbu roztrhaného papiera, zohne sa a zbiera po zdrapoch.

Keď je s tým hotový, poobzerá sa, či ho nik nevidí, zájde pod najbližšiu pouličnú lampu preskúmať si korisť. Vyťahne z vrecka okuliare a pozerá, dlho pozerá. Ako tak stojí zahľbený, prejde popri ňom bez hlasu tajomný tieň a vytrhne mu papiere z hrsti.

— Pane, pane, ako sa opovažujete? — volá zúfalo za ním. — Dajte mi moje papiere! — Tlmený hahot a tieň mizne medzi domami.

Dva-tri kúsky papiera — to je všetko, čo ostane v ruke Rosenkranzovi. Preklínajúc zločinca, pridrží si pod lampou aspoň to. Zrazu len prevalí oči a oprie sa o lampový stĺp, nepadnúť zo starých nôh. Na jednom kúsku totiž slabikuje: „... že žiadosti mojej vyhoviete, som v najhlbšej úcte... ponížený sluha... Adolf Rosenkranz.“

19

Ráno je ešte včas, keď už Nátan stojí pred dvermi číslo tridsaťštyri, strhaný a ustarostený, s kúskami papiera v ruke. Ledva chvíľočku zdriemol. I to sa mu čosi ťažkého snívalo, ako v horúčke. Nie div, po tom, čo prežil, je ako nikdy. Márne si pripomína, čím povzbudzoval kedysi Rózu Samlerovú — niet stavu, v ktorom by sa židovský mozog nevyňašiel! Nevie si rady, nevie a je celkom, ale celkom vykoľajený. Doriadený Rudi, víťazná pávica Gaby, tajomný zločinec, čo vytrhne z ruky doklady, použiteľné doklady proti vysokému hodnostárovi... to sa mu všetko mieša v hlave. Z izby číslo tridsaťpäť ozýva sa chrapot. Tam odfukuje Gejza, iste už ľahší o pätnásťtisíc. Ten vie byť spokojný, a on? Tak by mu kopol do tých dverí. Ale vráti sa k číslu tridsaťštyri. Raz pozrie na písmo, zas na dvere; pred nimi sú vyčistené Gelbove topánky.

— Zobudiť ho, nezobudiť?

Nevydotie ďalej — zaklope. Konečne, nejde len o jeho vec. To je vec spoločná. Keď na prvé zaklopanie nič nezačúť, zaklope mocnejšie. Keď nepomáha ani to — poriadne zabúcha.

— Kto je? — ohlási sa doktor ospalo.

— Rosenkranz, — oznamuje včasný hosť tvrdým hlasom.

— Otvorte! Vážna vec!

— Čo sa stalo? — prijme ho zvedavý Gelb len tak v bielizni.

— Ukradli nám naše žiadosti od ministra, — vystrie Nátan obe ruky rovno do jeho neoholenej, predesenej tváre. — Ukradli a rozdriapali! — počne si trhať bradu, a preklínať podľa svojho temperamentu. — Ukradli, óvé! Hľa, zvyšok žiadosti môjho Adolfa, pre ktorého sa tu morím, — stónuje hlas do plačлива, pchajúc mu zdrap papiera pod nos. — Pozrite! Ostatné ukradli...

— Ukradli?! — hľadí Jakub zarazeno na znetvorenú starcovu tvár, nevidiac, čo si o jeho duševnom stave myslieť. — Kto ich ukradol?

— Gaby, tá prekliata samica-á! — zatína Nátan pästami. Rozpráva mu trhano všetko, čo sa stalo. Ako sa rozišli v herni. Ako sa pani Krupovská zabávala s gavalierom Rudim... ako šla s ním do jeho vily... ako vyšla po pol druhej hodine napitá a vrhla mu do tváre rozdriapané listiny... ako mu ich, až na dva-tri kusy, akýsi zlosyn vytrhol z ruky. Slovom, všetko, čo on v tej noci ešte zlého prežil. Všetko...

— To si tá žena sama nasnovala, — pohodí po dlhšom mlčaní doktor, Gelb, zblednutý ani stena. — Diabolská stvora!

— A keď jej je ešte i sám satan na pomoci, — zastone Rosenkranz. — Ja som ho videl.

— Myslíte toho, čo vám vytrhol písma? Viete, kto to bol? — Kto?

— Privátny detektív grófa Galassyho, — presviedča ho Gelb. — Veru nikto iný.

— Nech by ho tá čierna zem vyhodila zo seba, keď ho uložia do nej! — preklína stavec. — Ešte sa ti zachechce! A srdce rozšliape, srdce! No, čo už teraz? — chveje sa na celom tele. — Čo už teraz?

— Nevie, — stisne advokát plecيا bezradne. — Nech vám ten detektív nezoberie roztrhané písma, máme prvotriedne corpus delikti proti ministromi. Pohrozíme mu kompromitovať ho — hneď zmäkne. Ale takto! Iba ak by šla ešte Róza za ním...

— Áno, pán Gelb, — ako topiaci slamky chytá sa Rosenkranz jeho slova. — Hneď som vedel, vy ste advokátska hlava! Nech ide ešte Róza za ním! Nech ho uprosí, alebo pohrozí spraviť škandál! Nech...

Jakub prejde nervóznym krokom po izbe. Čelo má zmraštené, s dvoma kolmými vráskami nad veľkým, sčerveným nosom, tvár zas ohyzdnú. Zrejme uvažuje: pustiť ešte Rózu k tomu človeku, alebo nie? Napokon sa

rozhodne. Chytró pohádže šaty na seba a hotový je ísť.

— Rosenkranz, — prevraví tupo, no rozhodne típnúcemu starcovi, vezmúc mu z trasúcej ruky zdrapy prosieb, — o pol dvanástej prídte na Ferencziho cestu k Róze Samlerovej. Dobre?

Nátan nestačí prikývnuť, Jakub je von. Márne by mu chcel ešte niečo povedať. Zmizne mu spred očí i na chodbe.

— Čo sa nepodarí chlapom, azda sa žene! — pregíga starý, naškľabujúc sa pritom. — Weggerissen sollst du werden — nech zapadneš v diaľ od svojich!

— zakľaje v bezmocnom hneve pred číslom tridsaťpäť. Ale hneď mu príde na um jeho zmenka na dvadsaťtisíc zlatých. — Nein! Nein! — sťahuje prekliatie nevinného a s iskierkou nádeje ponáhl'a sa zaraňajkovať si na doktorov účet. Jakub, rozorvaný v duši, sadne na drožku a dá hnať na Ferencziho cestu. Myslí, Rózu nájde ešte v posteli. Po včerajšej provokácii v divadle možno nie je ani zdravá. Ale vec je vážna. Poslednou nádejou je ešte ona...

Ale napodiv — jeho umelkyňa je už hore. Nájde ju prosto pristrojenú, zdravú a už pri raňajkách.

— Čo ti je, Jakub? — vyčíta mu hneď na pohľad čosi nepríjemného z rozrytej tváre. — Čo sa ti stalo?

— Zle je, Róza, zle! — rozpráva jej všetko napochytre, ako to počul od Rosenkranza. — Naše žiadosti dostala do rúk Gaby a roztrhala ich na franforce. Len tieto kúsky, — predkladá jej zdrapy, — len tie, čo ostali z celého corpus delicti. Iba tieto...

— No, — obzrie si kúsky papiera, zachovajúc úplne duchapritomnosť, — a čo teraz?

— Ešte ty keby si prešla k nemu! — zachveje sa Jakubov hlas.

— Ku komu? — prelietne nepokoj po jej krásnej počernej tvári. — K ministromi?

— Áno, — prisvedčí tupo, ako keď kameň padne na drevo. — Niet inej pomoci.

— A by si ma poslal k nemu? — díva sa na neho skoro prosebne. — Poslal by si ma k človeku, ktorý ma tak ponížil?

— V záujme veci, Róza.

— Á, — schytí sa zrazu ako podstrelené vtáča, — teda v záujme veci? Jakub,

— hľadá na neho chvíľu v póze vyčítavo, — zdá sa mi, vec ti je viac než ja. Povedz pravdu, Jakub!

— Nie! — vrhne sa k nej a objíme ju kľčovite. — Never! Ale čo sme začali,

musíme dokončit.

— Ja to mám dokončit? — priclóní si dlaňou tmavé oči pred jeho pálčivým drobným zrakom. — Myslíš, ja?

— Ty!

— Priveľa žiadaš odo mňa.

— To žiada vec! — vystupuje mu na tvár bôľ vnútorného boja. — To žiada naša krv!

— Dobre, Jakub, — vzpriami sa mladá dáma v celej svojej kráse, — daj mi tie kúsky papiera. Pôjdem! A čo mu povedať?

— Ty to vieš najlepšie, — zakryje si tvár.

— Ja viem? Konečne, som veľkomestská herečka, ako by som nevedela? — vystúpi jej na pery ironický úsmev. — Ale vieš si predstaviť, čo je to pre ženskú ísť za svojim neverným priateľom a prosíť ho?

— Povedz mu, — neodváži sa jej pozrieť do tváre, — ak ti nevyhovie, spravíš mu škandál.

— Hahaha, — rozosmeje sa, — veď si len naivný! Myslíš, taký pán sa bojí ženského škandáliku? O našom pomere vie celá Budapešť. A tí, čo ich to zaujíma, nedivia sa jemu, obstarnému pánovi, ale divia sa mne. Moje priateľstvo s ním je pre neho len významenaním, alebo ak chceš — mužský úspech. Škandál by som si spravila sebe.

— Tak najlepšie — skončiť s tým priateľstvom.

— Skončiť? Máš pravdu, — prisvedčí ochotne. — Skončím! Rozmýšľam len ako? Mám tu dvoje angažmán, jedno do Viedne, druhé z Drážd'an. Keď skončiť, to znamená — vybrať si jedno...

— Ale, Róza, — vidno, chce jej stať do cesty, a nehne sa z miesta. Cíti, môže ju stratiť, a ak ju stratí, stratí seba. Hľadí na ňu prosebne, hľadí mĺkvo, významne. Jednako nevzchopí sa na viac. Zdá sa mu, pri jeho nohách kľáčia starý Weiss, i Unger, i Blumenbach... až po Nátana Rosenkranza, zástup židovských žien a detí. Vystierajú mu ruky do tváre. Na druhej strane upiera naňho veľké tmavé oči, dvíhajúc k nemu prosebne svoje okrúhle ramienka, jeho pekná láska, a on rozhodnutý nevie sa rozhodnúť. — Nie, Róza, ty ma nechápeš, — vyderie sa mu z hlbín raneného srdca, — nemožeš ma nechať...

— Len si nemyslíš, že po tom všetkom vystúpim tu ešte na javisku? — zasmee sa mu zatrpkló do očí.

Zasmeje sa, a keď jej nič nepovie, zoberie sa a vzdiali ako tieň... Ako tmavoružový obláčok...

V salóne ostane sám. V izbe, kde len nedávno objímal celý svet, cíti sa naraz nejbiednejším tvorom na svete. Čo, ak naozaj odíde? Mohol by už teraz byť bez nej? A keď nie, prečo jej nepovedal: — Nepôjdeš?! Nemusíš vystupovať! Ja sa postarám o teba...

— Róza! Moja Róza! — vybuchne naraz z neho. Vrhne sa k dverám, k druhým, k tretím dverám a je na ulici. — Róza, — obzerá sa okolo seba. Ale Rózy už niet. Nikde jej nevidieť. Iba čo okoloidúci divne hľadajú na neho. I komorná Emmy sa díva na neho, díva, akoby všetkému tomu nerozumela.

— Už šla? — obráti sa k nej.

— Šla, — odpovie mu zmäteno.

— A čo vám povedala?

— Rozkázala baliť.

— Baliť? — vyvalí na ňu oči. — Nie, Emmy, nebalte! Róza Samlerová nepôjde nikam!

— Pán doktor, — pozrie chladno, — keď ona raz povie...

— Emmy, — chytí ju prudko za obe ruky, — neodíde! Nesmie, rozumiete? Nesmie odísť!

Komorná stisne plecú a Jakub bezradne vojde do salóna. Nevie, čo počať. Chodí po mäkkých kobercoch so zvesenou hlavou a s rukami založenými za chrbát. Celý vodopád myšlienok hukoce mu mozgom, ísť ešte za Rózou, chytiť ju za ruky a povedať jej: — Nič nekonať! Vrátiť sa pekne domov — poslať do čerta všetkých Weissov, Kohnov, Blumenbachov, Rosenkranzov a žiť si v tichu peknej známosti? Keby bola otázka, čo sa im dostala do cesty, taká prostunká! Keby tu šlo len o to — Viedeň, Drážďany a či Budapešť? To by nebol problém. Z Klátovca mohol by k nej zájsť ako do Pešti, i do Viedne, a hoc do Drážďan. Kde by on za ňou ochotne nazašiel? Ale tu tuší, ide o niečo celkom iného. Róza, keď sa v túto chvíľu poráta so svojim vysokým priateľom, pri pohľade na svoj neúspech prestane mať záujem i o svojho spolubojovníka. Tie kúsky roztrhaných židovských prosieb budú zlým symbolom. Či už sú nedobрым symbolom ich podivného pomeru?

— Čo ju môže spájať ďalej so mnou, starnúcim, mrzkým židom? — zasvieti mu krutá myšlienka za myšlienkou ako blesk na čiernej oblohe. — Ona je ešte plná možností, túžobného očakávania a tak málo žila! Jej duša, mladá, neskúsená, chytila sa ohňom od mojej — vykonať niečo užitočného pre svoju krv. Ale či mohla nájsť odmenu aspoň v radošti z úspechu? Prišiel Galassy a prečiarol to mne. Prišla Gaby Krupovská a prečiarla to jej. Taký

je život! Ale ona je ženská pekná, múdra ženská, ktorá má právo žiť. Hľadať slávu na javisku, obdiv v spoločnosti i vyžiť sa v tom. Môžem jej povedať: — Zabi v sebe túžbu umelkyne, žeravú túžbu po uplatnení kvôli mne?!

Zastane pred ohromným zrkadlom, kde sa ona v svojej kráse obzerala neraz. Podesí sa, vidiac, aký je už starý, aký rozorvaný v tvári a ošumelý celým zjavom. Jeho drobné oči stratili lesk ocele. Len teraz zbadá, zabudol sa oholiť. Nad ušami má plno šedin a šedivé vlákna prerážajú už i na červenkavej brade. Uškľábí sa sám na seba a odvráti.

— Už by mohla byť späť, — pozrie na hodinky. — Celá večnosť!

Polhodina za polhodinou sa mína, a ona nejde. Jakub si kráti dlhý čas, ako vie. Obzerá si jej pamiatky, akých je až po zlatý bobkový venček nadostať. To mu neuľaví. Nebyť tu jednej veci, nevydrží a vybehne na ulicu, sadne si na múrik železnej ohrady — čakať ju. Čo mu zaujme pozornosť, je umelecky vydarený a verný Rózin portrét v životnej veľkosti. Všimol si maľby i prv, ale nikdy tak ako dnes. Hľadá na ňu a hľadá. Tie isté hlboké tmavé oči... tie isté čierne kučeravé vlasy... tie isté ústa, len prehovorí... tie isté údy, tá istá ladná postava... Vpíja sa do tých čiar, línii, do tých šťastne miešaných farieb. A čas uteká...

A ešte jedna vec upúta ho v tichom salóne. Drobunká fľaštička, na nej ľudská lebka a dve skrížené kosti. Zbadá ju vo vitríne a vracia sa k nej znova a znova. Domyslí si, to má prichystané Róza pre seba na najhorší prípad.

— Umrieť, aké prostunké? — nemôže zo zelenkastej fľašôčky oka spustiť.

— Užij toto nič, — odchyli vitrítku. Vezme do ruky skleničku, i otvorí. — Vychlipnúť, a hotové! Čo trápi — prestane, čo páli ako otvorená rana, zhojí sa za chvíľu. Ľudia si myslia, smrť je nepriateľ. Mýlia sa! Ak sú anjeli, smrť je iste anjel-dobrodinca. Čo je človeku oddať sa mu, keď všetko stratí na svete? A ja som stratil a strácam. A keby strácal pre niečo nízke a podlé! Ale stratil som ženu, keď sa borím za biednych svojej krvi. Keď ich pokladám za svoju rodinu. Ich deti za svoje deti — ich budúcnosť za svoju budúcnosť.

— Vráť mi moju stratenú mladosť, — vedela mi vrhnúť do tváre a tak odísť. No dobre! A kto ju vráti mne? Kto ten čas, tú prácu, čo som obetoval nie pre zisk, v tej najlepšej snahe? Ja viem, ako sa mi Merlan smial neraz, keď miesto výnosných procesov, miesto kauza Galassy paprali sme sa so žiadosťami chudobných židov. Oni, kresťania, nevedia, čo je to súdržnosť krvi. Ja viem... ja cítim... ja robím, a nemôžem za to, keď sa mi nedarí. A keď sa niečo začne dariť, i to len na chvíľu. Našiel som, čo som nečakal

nájsť, a strácam nájdenú ružu, sotva som okúsil jej vôňu. Oddá sa mne ešte žiť? — podíva sa na portrét dámy, akoby čakal odpoveď.

— Mlčíš, však? — prihovori sa jej, akoby tu stála živá Róza Samlerová. — Čo by si mi mohla povedať? Umenie je niečo iné, verejný život zasa iné, a na to, aby si ma mohla milovať, som pristarý. Nemám práva žiadať od teba zriecť sa radosti z umenia. A viem, nemám práva žiadať tvoju mladosť, keď ju nemôžem vrátiť tej, ktorá o to nástojila. Jediné právo mám, — strčí drobnú skleničku do vrecka na veste, — rozhodnúť si, ak to musí byť, nad vlastným životom...

Vyruší ho prudký cengot v predizbe.

— Chvalabohu, — bezmála vykrikuje v rozčúlení, — Róza!

— Pán Rosenkranz, — oznamuje sucho Emmy.

— Rosenkranz? — zachveje sa Jakub. — Už by bolo pol dvanástej, a ona?

— Gn-Tag, — vojde starý neistým krokom a hneď si i sadne na najbližšiu stoličku.

— Gn-Tag, — kývne mu Gelb hlavou a sadne si mlčky proti nemu.

Akýsi hnev ho nadíde v prvú chvíľu. Nebyť tohto vtieravého starca, čomu všetkému sa mohol vyhnúť? Dlhو hľadia na seba bez slova.

— Kde je Róza? — preruší Nátan kamenné ticho.

— Šla k nemu, — skrotne Jakub, vidiac pred sebou biely popol hasnúcej pahreby.

— K tomu?

— Áno.

— Vykoná to?

— Neviem.

— Keby vykonala!...

— Keby!...

A zasa zmĺknu. Hľadia na seba a Róza z obrazu na oboch. Nech naozaj prezrie, uvidí dve hrbky už-už zrútených nádejí.

— Noviny odsudzujú škandál v divadle, — pretrhne zas Nátan.

— Odsudzujú...

— Vrael mi o všetkom Gejza.

— Gejza, — sedí Gelb, akoby tu nemal nikoho.

Okolo dvanástej ozve sa konečne nové cenganie v predizbe a skoro zatým vtrhne Róza. Je vyčervenená, a nie od farby. Pohyby má isté. V očiach i na tvári badať úľavu.

- Tak čo? — skočia a hľadia na ňu obaja.
- Dlhو som bola, pravda? — stojí pred nimi ako decko, čo niečo vyparatilo.
- Dlhо, čo?
- Večnosť, — prisvedčí Jakub, v tvári sivý ako kameň.
- Prisľúbil? — natrčí nos Rosenkranz.
- No, viete, — sadne si proti nim za stôl celkom rozmarne, — na byte ma nechcel prijať. Tušil, ten flám v noci neujde tak ľahko. Šla som na ministerstvo. Tam zasa sluha i pán tajomník: — Pán minister nemá dnes deň pre stránky. Pán minister má veľa práce — musí do ministerskej rady.
- No, reku, — ja počkám. Keď vidím, čakám márne, zájdem znova za tajomníkom a vravím mu: — Pane, viete, kto som? Vraj vie! Tak viete iste i to, že pán minister musí mať pre mňa času! Vezmite mu týchto niekoľko slov — a napísala som na vizitku. „Laci, nežartuj, ak nechceš mať škandál. Chcem sa odobrať od teba. Nič viac...“ Dala som vizitku do obálky a o chvíľu ma pán minister milostivo prijal. Môžete si myslieť, aké dojemné bolo naše stretnutie. Červenal sa, zelenel i žltol. Položím pred neho kúsok papiera. Vraj, čo je to? Nuž, reku, zbytky zo židovských žiadostí o licencie na Ryčave. Gaby ich roztrhala na ulici. Keby mal viac vlasov, dupkom mu vstanú. — No nič, Laci, — znázorňuje všetko, ako len herečka môže, — nič sa ti nestane! Nijaký škandál! Ten by sa, myslím si, dotkol viac mňa ako teba. Ale povedz, vravím mu, nedodržíš slovo, čo si mi neraz dal? Nepovolíš židovským uchádzačom licencie na Ryčave? On na to len zašemotí, že toto, že ono — pán premiér to znemožňuje, vplyvné osobnosti... A nech si podajú nové žiadosti... možno sa im i vyhovie, azda... hádam. — Hahahaha! — zasmejem sa mu do očí, hoci mám chuť skočiť na neho, chytiť ho pod hrdlo a zadrhnúť, za-drh-núť! Ale tu mi príde až zle od rozčúlenia. Nevieam ani, ako vyjdem do predsiene a ožijem...
- Tak je nič? — vpije sa jej Jakub do očí svojím kalným zrakom.
- Môj Adolf nedostane licenc! — zalomí rukami Rosenkranz. — Óvé! Óvé!
- Myslím, všetko je daromné, — hľadí na nich Róza rezignovane.
- A ty čo? — spýta sa jej Jakub, zlomený, hlasom ani z hrobu. — Čo ty?
- Ja som sa rozhodla pre Viedeň, — vraví sucho. — V Pešti mi je dusno. Spravila som, čo som mohla. Odpusťte! — znie celkom oficiálne, ako v divadle po dokončení drámy.
- O pol hodiny ide môj vlak zo Západného nádražia...
- Tak si sa rozhodla? — chápe Jakub s hrôzou, že je všetko ako predvídal.

— Rozhodla, — snaží sa rozptýliť jeho bôľ sladkým úsmevom.

— Ideš?

— Musím! Konečne, — pritúlí sa k nemu dôverne, — do Viedne môžeš tak prísť za mnou ako do Pešti.

— Neviem, — zvesí hlavu. Ale naraz sa vzpriami, schytí ju prudko do náručia a bôľne zaúpie. — Zbohom, Róza!

— Zbohom!

Rosenkranz sa nediví. Snaží sa tu byť, akoby nebol. Pokývne si šedivou hlavou a netušiac nič dobrého, utiera si oči.

Na druhý deň pred obedom nastane poplach v hoteli K spevavej labuti.

— Čo je? Čo sa stalo?

— Nešťastie! Host' pod číslom tridsaštyri je mŕtvy. Otrávil sa.

Na miesto nešťastia hrnú sa zvedavci. Príde úradná komisia. Kto zbadal vraždu?

— Ja, prosím, — hlási sa starý Rosenkranz, ledva stojac na nohách. Rozpráva pánom, ako bol tu vo tri vrhy búchať na dvere číslo tridsaštyri. Keď sa nik neozýval, vedel, že je zle.

— Dobrý človek, veľmi dobrý človek! — horekuje. — Kto už len teraz poplatí moje trovy v hoteli, kto?

— Pán Rosenkranz, — potiahne ho za kabát hlavný Miška, — všetko je vyrovnané. Doktor Gelb vyplatil i váš účet, ešte večer...

— Otrava jedom, — konštatuje lekár. — Mŕtvola sa pitve...

— Tak, páni, chytro, — ozve sa úradný hlas, — napíšeme zápisnicu.

Noviny roznesú smutnú zvesť do veľkomestských ulíc, i do sveta:

— V hoteli K spevavej labuti otrávil sa v noci doktor Jakub Gelb, advokát z Klátovca, — v komnate na Krížovej ceste gróf Arnold Galassy podáva panej Gaby najnovšie noviny. — Čo ty na to, duša ?

— On teda prehral. My sme vyhrali!

— Pôjdeme mu aspoň na pohreb.

— Dobre.

Na peštianskom židovskom cintoríne panstva a panstva, Gaby Krupovská a Galassy zamiešajú sa medzi prítomných. Pri rakve z nehobľovaných dosák stojí zosnulého sestra Regina, s mužom. A ešte ktosi dotisne sa ta. Všetci mu ustupujú. Je to šedivý, starý žid v ošúchanom kaftane.

— Pozri! Vidíš ho? — potrhne Galassy spoločníčku.

— Ach, Rosenkranz!

Nátan stojí a hľadá na nich, ako ich zbadal. Skriví tvár na nepoznanie. Stíska päste a šomre akési tajomné slová.

— E-Krie soll dir geschnitten werden! E-Krie... — počuť tri razy jedno za druhým. — A nech vás zadlávi kapitál, čo ste nazhŕňali!

— Čo to vraví? — šepcú okolo.

— Nech ti je odev rozstrihnutý, — vysvetľuje ktosi. — To je najhroznejšia židovská kliatba. Žiada smrť najbližšieho.

— Poďme odtiaľto, — šepoce poblednutá Gaby svojmu sprievodcovi. — Rosenkranz, zdá sa, nás preklína.

— Poďme!

V tom čase sedí Róza Samlerová v elegantnej viedenskej kaviarni. Pred ňou šálka kávy a Neues Wiener Tagblatt. Jej spokojný zamatový pohľad padne na denné zvesti, kde číta: Tragická smrť klátovského advokáta... Ako číta, bledne. Ruky sa jej chvejú, litery dajú sa do tanca. Na jej veľké oči vystupuje rosa...

— Mal ma rád, — kmitne jej v hlave. — A väčšmi ako vec. Väčšmi ako seba, chudáčik!

20

Niekoľko dní po Gelbovom pohrebe má Galassy starosť zahnať pani Gaby nepríjemné rozpomienky na Rosenkranza. Divadlá, kabarety, tanečné miestnosti, nočné lokály navštevujú radom. A mladá pani v dobrej spoločnosti vie zabúdať, i chvíľke žiť. Náhly odchod Rózy Samlerovej do Viedne len rozviaže jazyky. Krupovská stáva sa o toľko interesantnejšou. Keď chce, má okolo seba vysokých hodnostárov, i Laciho, i Feriho. Keď zas chce dôstojníkov, má i tých. Švárny husársky nadporučík Mikuláš Karpý predstaví jej ich. Ale ona má mužských akosi už po krk. Cíti, prejedla sa nimi. Neraz ju prejde odpor a túžba po tichu. Ak na mužského pomyslí, to je ešte Martin. Vidí ho veselého v horách a hneď smutného v žalári. Jemu kvôli spraví si známosť s prezidiálnym šéfom ministerstva spravodlivosti. Presedí pri ňom v kaviarni celý nudný večer, len Martina nejako zaprotežovať a dostať ho na slobodu. Je pravda, brata Imra jej pre sprostú Zuzu skoro zabil. No je mladý, besný a svedčí mu to. Rada by mu dokázať, že sa na Gáblíkovcov vlastne nemá prečo hnevať. A ak sa má na koho, nemá sa prečo na ňu. Vykona pre neho tým pôvabným zrakom a čarovnosťou svojej ženskej nehy dobrú polovicu práce, keď zrazu dostane z domu telegram:

„Príd hned stop mama je zle...“

— Ach! — zakryje si oči. — E-Krie soli dir geschnitten werden! — začuje hrozné slová preklínajúceho Rosenkranza. — A nech vás zablávi kapitál, čo ste nazhŕňali!

Rozkáže baliť.

Ponáhľá sa, ako len môže. Ale doma už svoju matku nezastihne živú. Vyrhnutá z hýrivého, farbistého, zábavného sveta, zastane tu zoči-voči so šedivou skutočnosťou ľudského života. Prvý raz od svojho detstva zacíti nesmiernu malomoc. Nebolo žiadosti, ktorá by sa jej nebola splnila. A tu márne tisne k perám tú chudučkú ruku — chladná je. Daromne si prosí ešte jeden pohľad, jedno slovíčko! Viečka sa nepohnú, ústa neprevravia. Všetko je tu nepochopiteľné nemé, nemé!

Návštevníci prichodia i odchodia. Hrvol'ovci, Klempárovc, príbuzní i priatelia. Ona, oblečená v čiernom hodvábe, i v smútku krásna, prijíma ich i lúči sa s nimi. Ved' iný nemá kto. Bratia sú kdekade. Gejza ešte ani neprišiel z Pešti a s otcom nedá sa hovoriť. Už vraj nespáva od volieb. Neraz príde na neho zlé. Trasia sa akousi obavou a blúzni ako decko o veľkých chrobákoch, čo sa driapu po stenách i na neho. Inokedy zasa o žandároch a vojakoch, kým mu to o tri-štyri dni neprejde. Iba jej tichučký Kamoško, ktorý do pohrebu nejde na Machník, príde ju prevravieť.

— Netráp sa, Gaby, netráp, — pritúli jej hlavu na svoje prsia. — To sa muselo stať. Všetci ta pôjdeme.

— Ved', — oprie sa o neho, i zasa sa vzpriami, akoby sa bála čohosi. Zdá sa jej: mama už vie všetko, všetko vie, čo sa nahrešila proti tomuto človeku, i proti nej svojím ľahkomyselným životom. Jednako jej ul'ávi jeho nežnosť, keď pochopí, že jeho ešte má. — Ved', — prevraví k nemu šeptom, — ale čo tu teraz bude? Z otca už neveľa. Gejza je ľahťikár, robí dlhy. I v Pešti ich narobil vyše hlavy. Imro sa blázni za každou sukňou. Počína sa plniť, čoho sa mama najviac obávala. Sme prekliati!

— Ale kým?

— Ach, Koloman, — pohladí ho po tvári, — ved' si len dobré dieťa! Nemáme byť kým? Pozri, celé Žajdlice nás preklínajú. Niet rodiny, kde je z nápoja hriech, žeby nám nezažičili najhoršie. Počula som neraz na svoje uši, a je to hrozné!

— A ty tomu veriš, duša?

— Nevie, — chytí sa ho kŕčovite, — neviem neveriť! Možno je to u mňa

hlúposť, ale nevládzem si to vytĺcť z hlavy. Ty nevieš, kto je Rosenkranz. Kde by si vedel? No, to je starý žid, odkiaľsi zo Spiša. Spriahol sa s Doktorom Gelbom a chcel pomocou jeho a všelijakej protekcie vymôcť na Ryčave licencie židom. Chcel osadiť svojho syna Adolfa práve v Žajdliciach, — rozpráva mu trhano niečo z toho, čo zažila. — Ale prehral — Gelb sa otrávil. Pri jeho hrobe stál starý žid, a keď nás zbadal, preklínal nás. Hrozne preklínal! — zakrýva si oči, akoby sa jej zjavil za maminou rakvou. — Nech vás zadlávi kapitál, čo ste nazhŕňali! — začula som i sama. — E-Krie soll dir geschnitten werden! Nech ti je odev rozstrihnutý! To znamená, — ukáže na osinutú matkinu tvár, — smrť najbližšieho...

— Náhoda! — zašepce Koloman, odtiahnuť ju od mŕtvej. — Náhoda, uver!
— Ťažko veriť, — zvesí krásnu hlavu. — Prišlo to tak skoro. Splnilo sa jedno, splní sa i druhé. I mama mi raz písala o tom. Ale vieš, Koloman, — vzpriami sa zrazu pred mužom, — ja sa nedám! Ja sa pustím do boja i s tou kliatbou, i s osudom, a či ako sa to volá...

— Budem s tebou, žena moja...

— A odpustiš mi? — rozčítenej nevdojak zletí z pier, na čo ani nemyslela.

— Gaby, — dlho jej hľadá do očí, — nemám ti čo odpúšťať. Mnohému som vina sám. Večer si prídem po teba, dobre?

— Príd!

Dievčatá z dediny prinesú kvety zosnulej. Za hrst' z každej chalupy, kde sa obrátila a hľadela zmierniť trápenie svojimi darmi. Pekné sú tie kvety, ruže, tulipány... Ale i dievky sú len krv a mlieko, kvet výšivky a rytmus pohybu. A nemá ich tu dnes kto pokúšať. Iba Zuzka Gombál'ovie je akási bledá. Čo jej je? I oberučná Mara a Jula nesú ešte kvieťa. Ba hotový veniec. Obložia tým kvietím dobrú starú paniu. Hana Nechtáčka, trochu strhaná v tvári, pomôže im spraviť všetko, ako sa patrí.

— Ďakujem vám, dievčatá, — vraví pokorne všetkým, ako vychodia z izby, zamĺknuté, sklonené jedna za druhou. — Pekne od nich, že si spomenuli, — vraví Nechtáčke, ktorá ostane a chce jej byť pri ruke.

— Veď i majú za čo, — vraví Hana. — Stará pani boli všetkým ako kus chleba. I dali, i poradili. Ich veru nemôže nikto po zlom spomenúť! Čo sa len nanosili všeličoho nebohej Bunkovčičke, Martinovej materi! A teraz sa jej tak odslúžil. Dobre nezabil mladého pána Imra...

— Martin? — ozve sa Gaby ako vzbudená zo sna.

— No hej, — prisviedča Hana. — Vraj pre Bachelovie dievku, Zuzu. Veď

i ona bola tu pred chvíľou. Tá druhá, vysoká biela. Trochu je preblednutá — priniesla tie tulipány. Aj ju volajú v dedine pani Imrová. Nuž ale preto človeka zabiť?! Martin mohol byť pyšný, že sa s jeho frajerkou pobaví i taký pán, ako je Imro! Teraz, blázon, musí sedieť... —

Pst, — preruší ju Gaby, položiac si prsty na pery. Akoby sa len bála, aby mama nepočula o tom, čo ju najviac bolelo. — Pst, tetka! Nehovorte! Imro je už posprávaný, Martin sedí. Škoda! Bolo by ho treba doma. Matere niet, iba Tera. Otec nanič. A to človeča ?

— To ich pán boh pobil, — vraví žena skoro šeptom. — Pán boh veru, keď ako richtár trescú i bez viny. A nežičia chudobnému človeku...

— Ale choď, Hana, — zahriakne ju Gaby. — To má skorej krčma na svedomí.

— Krčma? — zadíva sa na ňu Nechtáčka prekvapene, neveriac, že počuje tu tie slová. — Krčma?

— Myslím, krčma, — zdôrazní Krupovská vážne.

— Ach, pani moja, — prestane upratovať kvety okolo rakvy, — vy ste sa v tej Pešti akosi celkom zmenili!

— A vy ste sa nie, Nechtáčka?

— Čo sa mám meniť? — mykne plecami. — Dnes-zajtra je mi tu muž z Ameriky. Potom si už neužijem. Azda je človek len na tom svete na to — drieť sa a drieť? Umrie, hľa, a nechá všetko tu. Čo z toho?

— A čo z toho, keď si užije? — šepce smutná pani. — Čo z tých známostí? Čo z tých preradovaných nocí? Čo z tých opojných chvíľ? — myslí si v sebe.

— I to sa pomínie, Nechtáčka, — nahne sa k nej. — I to! A ostane — popol...

— Ale človek aspoň neľutuje, že sa tu trápil na tomto svete...

Krupovskej sú dnes také reči akosi nepríjemné. Tým nepríjemnejšie, keďže tie slová akoby len jej brala z úst táto veselá sedliačka. I ona navlas tak zmýšľala, keď tancovala s klátovskými advokátmi v hostinci Ku krinolíne. I keď dávala revanš. I za pochabých večerov pri Kaštieli. I teraz pri svojej návšteve v zábavnej Budapešti. Táto sedliačka má pravdu, keď ju nepoznáva. Čosi sa v nej robí, keď sú jej niekedy jej vlastné slová takými cudzími.

— Povedzte, Nechtáčka, — zadíva sa na ňu, — čo trápilo mamu najviac?

— Čo ju trápilo? — zamyslí sa sedliačka, akoby mala naložené povedať jej niečo. — Len to, čo vraj bude s pánom otcom i celým hospodárstvom, keď sa ona pomínie.

— A viac nič? Nič mi neodkázala?

— Ba hej, — udrie sa dľaňou po čele. — Skoro by som bola zabudla! Nuž len aby ste vy, mladá pani, chytili všetko do ruky. Ináč sa to vraj rozsype...

— Mama, mama moja drahá! — vrhne sa k rakve. — Keby som sa mohla vyplakať!

— A nemôžete?

— Nie, — prisvedčí smutne. — Ak som kedy plakala, iba od hnevu.

— A zle je to, pravda?

— Zle.

— V predizbe počuť neisté kroky. Do izby vstúpi objemný Jani báči, bledý a trasúci sa na celom tele. Pristúpi k rakve a zadíva sa zakaleným zrakom tu na pokojnú tvár zosnulej, tu zasa na predesenú dcéru.

— Tu ste, ľudia? Tu ste? — vystrie oproti prítomným obe ruky, čo sa mu akosi trasú. — Chrobáky lezu za mnou. Také veľké chrobáky...

— Čo ti je, otecko? — chytí mu Gaby pravicu a pohladí ho po holej hlave.

— Kde tu máš aké chrobáky?

— Kde? Nevidíš? — ukazuje na dlážku, i na steny. — Všade sú! Všade! Na kobercoch, i po stenách. A aké veľké! I pol metra, azda i meter. Prisámbohu, sú...

— Mýliš sa, otecko, — tíši ho. — To sa ti len zdá.

— Čo sa mi zdá? — osopí sa na ňu. — Azda som hlúpy? Nemám oči, či čo? Pozri, jeden mi vošiel do nohavíc! — dá sa ho vytriasať. — Musím ho dostať von! Veď ma dohryzie. Von! Ideš ho von? — počne sa zobliekať. — Myslíš, som ja pre chrobákov? A či si ty žid? Nosatý žid? Ani pre židov som nie. Vieš, kto som ja? Ja som krčmársky kráľ. Všetky krčmy sú moje, a tebe nedám ani jednu. To sú krčmy moje a mojej rodiny, Hrvol'ovcov, Klempárovcov, vieš? No, vidíš, ako som ho skrotil! Počuješ, čo hovorí? — vytriasa nohavice.

— Počuješ?

— Čo, otecko? — chápe už dcéra otcov smutný stav. Neprotirečí mu. — Čo hovorí?

— No, čo ho vraj vyhánam, keď on vyjde stade sám? Hehehe! — rozosmeje sa, akoby tu neležala jeho Eva v okvietenej rakve.

Hana Nechtáčka hryzie si do gamby a myslí na všeličo. Ona vie, starý sa nabehá, nablúzni a o tri — štyri dni príde k sebe. Ale na dcéru to všetko pôsobí ako kusy ľadu. Ako by i nie? Ján Gáblik, krčmársky kráľ, človek

mocný, rozumný, a teraz táto hrozná paródia! Inštinktívne obzerá sa na rakvu, či mama neotvorí oči. Či neotvorí ústa, ak toto počuje?

— Len ho do postele, — radí Hana.

— Otecko, pod! Ustatý si, — snaží sa Gaby dostať ho do spálne a uložiť. — Pod', odpočiniess si trochu. Nespál si už dávno...

— Veď sa ja vyspím! Ja sa vyspím, — chytil sa jej kŕčvite za rameno. — Len keď tam straší.

— Čo, otecko?

— Vojáci... žandári strašia...

— Neboj sa, — uprie na neho rozľútené oči. — Pobudnem s tebou.

Poslúchne ju a ide s ňou. Ale tak, akoby sa za ňu chcel skryť.

— Ty sa nebojíš vojakov? Ani žandárov? — vraví jej idúcky.

— Nebojím, otecko.

— Tak sa nebojím ani ja, — vojde s ňou do spálne a ľahne si poslušne do postele.

Gaby ostane pri ňom, kým sa neutíši. Trpkosť ju zalieva, keď si uvedomuje, čo je v tomto dome hrôzy a čo jej ešte môže byť! Všima si mocnej postavy a žltkastej tvári otcovej. Len nedávno bola ešte červená. Čo ho ubilo? Mamino utrpenie a smrť, či neviazaný život? On toľko vydržal! Keď hostia už boli pod stolom, na ňom sotva bolo poznať niečo. Je taká hrozná sila tej otravy, čím roky obchodoval? Bolo by to možné, žeby, otravujúc iných, otrávil i seba? Bolo by to možné, že z tejto otravy bol dosiaľ celý ich blahobyť, všetky jej šaty, šperky, radovánky?

— Och, — zastane a zakryje si oči drobnými rúčkami. Pred ňou zasa vynoruje sa postava hrozného Rosenkranza, ako stíska päste, preklína a díva sa na ňu, rovno na ňu. — E-Krie soll dir geschnitten werden, — vidí, pohybuje sa mu brada, — nech vás zadlávi kapitál, čo ste nazhŕňali! — počuje v kamennom tichu a nevie nepočuť. Čo je to? Nejde i na ňu niečo takého ako na otca? — Bože, zmiluj sa!

Do izby, kde pani Eva ticho odpočíva, prinesú štyri ťažké sviece. Na kroky vstane Gaby a chce von.

— Nie! Nechod! Nechod! — skočí vtom Gáblik z postele.

— Ja ti tu nebudem, — trasie sa ako prút. — Ja sa bo-ji-ím!

— Nechtáčka, — zavolá pani do predizby, — ostaňte tu chvíľu so starým pánom, kým ja ta prizriem.

— Dobre.

Gáblík sa uspokojí a ona môže von. Okrem nosičov, vpravujúcich do sviecňov dlhé voskovice, nájde tu i vychudnutého brata Imra. Stojí ako v rozpakoch, žltkastý, vpadnutých prs a odkašľáva. Zo všetkého vidieť: privčas začal život vychutnávať.

— Prišiel Gejza? — spýta sa ho.

— Neprišiel, — odvetí chrapľavo. — Možno nenašiel ho telegram.

— Skôr nemal hru dohratú a vyčerpaný úver, — všima si sestra opadnutosť bratovu, i šev na líci, čo mu zbudol z dobrodružstva pod Bachelovie humnom. — On príde azda len zajtra. Práve na pohreb!

— Ako chce, — hodí mladík plec om cynicky.

— A ty čo chceš, Imro? — strpne Gaby, tušiac zasa niečo nemilého. — Mohol by si ísť do spálne k otcovi. Leží. Nechtáčka by mi šla niečo pomôcť.

— Nestačím, — odsekne krátko. — Chcel som hovoriť s tebou.

— Tak čo?

— Vieš, Gaby, — sadne si na pohovku oproti rakve, v lesklej černej ktorej sa chvejú plamienky sviec, — my sme sa už s Gejzom i tak dohovorili.

— O čom? — hľadá na neho odmerane, akoby to ani ona nebola.

— Hneď po maminej smrti spravíme si s hrvolcovským majetkom poriadok.

— Poriadok s majetkom?! — zbledne sestra ako šata. — Ale, Imro, veď nám ešte mama ani nevychladla! Potom Hrvol'covci mame časť už dali.

— Ale dve časti sú ešte u nich. Ináč vec je súrna, vieš... — skríži nohy nedbalo, akoby sa v rodine nič nebolo stalo. — Gejza má dlžoby, ja mám dlžoby a so zmenkami nie je žart. Ty to nechápeš. Teba tvoji zbožňovatelia opatrili všetkým možným. My sme zas boli tí, ktorí opatrili svoje známosti. Nie?

— Veď ste si i vždy brali, koľko vám bolo treba, — díva sa mu strnule do očí, veľmi podobných maminým.

— Brali sme veľa, trovili viac, — prizná sa otvorene. — Doma sa sypalo. Bolo z čoho, trovili sme. Navykli sme troviť. A dlhy, uznáš, treba platiť. Najmúdrejšie — rozdeliť si materinské. Gáblíkovské nech ostane. Už som i hovoril s doktorom Jožkom Merlanom. Príde sem hore, hneď po pohrebe, popíše všetko. Každý si vezme svoj diel a spraví si s tým, čo chce. Pristávaš, Gaby?

— Imro, Imro! — vzdychne zhlboka. — A musí to byť už dnes?

— Musí, — prisvedčí rozhodnutým tónom. — Na ten účet dostaneme pôžičku v klátovskej Úvernej zaokryť Gejzovu zmenku.

— A keď ja na to nepristanem? — zažne sa plameň v jej očiach.

— Musíš!

— Kto ma primusí?

— Tvoj záujem, Gaby, — díva sa na ňu celkom krotko. — Keď nespravíme del'bu, zhorí ti i tvoja časť. V pozemkovej knihe sme na tom nedielne všetci traja. Intabuluje sa, a hotové.

— To je hrozné! — ponorí si sestra hlavu do dlaní, trápia sa, čo počať. Ale o chvíľu sa rozhodnutá zdvihne. — Dobre, Imro, — pozrie mu rovno do očí. — Keď chcete, nech teda Merlan príde vykonať, čo treba. Ale jedno, — sprísnie jej tvár, — gáblíkovského sa nedovolím dotknúť. Nie pre seba, Imro! Pre Gejzu a pre teba! Mňa, keď príde na to, inžinier Krupovský uživí. Ale kto sa postará o vás, ľahčíkárskych princov krčmárskeho kráľa? Povedz, kto? Myslíš, budeme mať priateľov v biede, ako sme ich mali v hojnosti a bohatstve? Sme prekliati a, zdá sa, kliatba neletí na nás daromne. Mama je tu, hľa, — pohladí rakvu. — Otec hynie, a kapitál, ten nazhŕňaný kapitál nás ide zadlaviť. Navykli ste troviť, ako si povedal. A strovíte všetko, nech nechytí niekto opraty do ruky. No, ja ich chytím, — stisne drobné päste. — Osvedčujem sa ti pri drahej pamiatke našej mamy — chytím ich! Zvítazila som v boji o panstvo krčmárskeho kráľa, pokúsim sa stať si do cesty i samému osudu a zachrániť našu rodinu od hanby!

— Ty si sa zmenila, Gaby! — hľadá na ňu brat s údivom.

— Do nepoznania si sa zmenila!!

— Je čas i tebe zmeniť sa, — obzrie si ho od päty do hlavy.

— Doterajší spôsob života stiahne ťa za mladi do hrobu. Žltneš ako jesenný list. Keď si pochováme mamu, v krátkom čase ožeň sa!

— Dobre hovoríš, — ožije hneď Imro. — Práve som ti chcel povedať. Už mám i nevestu...

— Azda Zuzu Gombál'ku?

— Prečo myslíš?

— Keď si ju využil.

— Využili ju aj iní.

— Koho si teda chceš vziať? — Dinu!

— Dinu? — zhíkne Gaby, až osinie. — Židovku by si si vzal ty, Imro Gáblík?! A to ešte takú?!

— Žena ako žena. Navykol som na ňu.

— Ježišmária, — zloží sestra ruky, — troviť si navykol... na Dinu si navykol?!

— Hej, — prisvedčí meravo.

— A na Gombáľku si nenavykol?

— S Dinou si rozumieme...

— To je hrozný! Dobré, že už mama nevie o tom! — vpadne bezvládne do fotela a nepovie viac slova.

I keď sa brat zoberie a odíde, ani vtedy nie. Je ani omráčená. Neprevraví do večera. Ani k dedinským ženičkám, čo prídu zaspievať dobrej panej na poslednú púť.

Iba v noci, keď ostane sama so svojou mamou, neodolá búrke, rozvírenej na dne mladej duše. Otcova strojárň stojí mlkvo ako v najväčší sviatok. Ticho je, až desí. Myšlienka za myšlienkou blýska jej v hlave. Spomienka naháňa spomienku. Obrazy, plné živých farieb, menia sa jej pred očami. Poznáva na nich osoby: mamu, otca, bratov a i samu seba. Aké milé sú tie tváre, kým patria len jej a ona zasa im! Obdivuje mamine oči, veľké, sivé, celkom také zdedil po nej Imro. — Prečo len nemám ja také oči?! — Mama jej vraví: — Ty máš krajšie ako ja... a to je zle! — Ona si vie namyslieť. Ale rada ide s mamou po chalupách. Gejzu nevezme so sebou, ani Imra. Ju áno. A ona sa tak vďačne baví s handrovými bábikami sedliackych dievčat. Kúpené doma nerobia jej toľko radosti. A čo je chystania, keď ide do Klátovca učiť sa! Ešte viac, keď ju vystrájajú do Tešína na inštitút. Ako jej to len vraví tá starostlivá mama? — Gaby, Gaby, ale chlapcom daj pokoj! — Mamička moja, neboj sa, ja im dám. Len nech oni dajú mne! — A nedajú — ani tu už nedajú. Mama vypisuje dlhé listy, také pekné. Zavše sa požaluje na Gejzu i na Imra. Zlí sú! Veď oni nebudú, až dorastú. A potom sa otvára život. Ona žije sebe a len sebe! Nasledujú ľúbostné listy, schôdzky, zábavy, mužskí zbožňovatelia... Koloman Krupovský, inžinier na Galassyho hute, a svadba na tri župy. — Pochabá si, Gaby, veľmi pochabá. Nech si muž dáva na teba pozor!

— Ó, ten si dáva, mamička! — Ba si nevie dať! — On je vďačne zaťom krčmárskeho kráľa, ale nie je pre také divé, rozmarne zvieratko, ako som ja. To je privážny a veľmi ženský pán. Byť mladou, všetkými zbožňovanou paňou, krásne je, najmä — keď je muž rozumný a nerobí z každej pletky záchvaty žiarlivosti. Mamička dovráva, ona — cíti — nemôže za to. Galassy je dobrý priateľ, ale čo? V láske tiež už na penzii. Ale taký Merlan, Jožko Merlan! A takých Jožkov je dosť vo frakoch i kamizoloch. Dosť veru. Mama zasa dovráva. Ale prečo je ten Kamo taký trpezlivý? Prečo ju nevyhreší, nezmláti, nevytrhá za vlasy a nevyobjíma? Môže ona za svoju divú krv?

Tu je vojna o licencie. Doktor Jakub Gelb, krásna Róza Samlerová! Ide o domínum krčmárskeho kráľa na Ryčave. Čo má robiť, keď je už rad na nej? Musí do Pešti... Na bojový front, vystrojená všetkým tým, čo má, vnady a čarovnosť. Vynájde sa dokonale. Prechodí z náručia do náručia a vyprázdni čašu radosti, až sa jej zunuje a bridí. Všetko sa jej zhnusí napokon! Slávna Róza zápas prehrá, Jakub sa otrávi, Rosenkranz preklína — joj, to je život!

Vyrušia ju prudké kroky zo susednej spálne, kde je otec s Nechtáčkou.

— Ach, otec zasa nespí! — rozplynie sa všetko. Pred jej zrakom už len štyri dlhé sviece a v sviežom kvietí vosková tvár mamina. — A ja som za toto dala všetko! — zbiera sa jej horkosť v duši, až do mdloby. — Obránila som to, čo dom náš ničí, ničí, — vyhrnú sa jej naraz slzy hojným prúdom. — Mama, mama moja drahá, nehnevaj sa na mňa! — nemôže sa zdržať a trpko zanarieka. — Veď už teraz nikoho nemám, nikoho, nikoho-ó...

— Tu som ja, Gaby, — ozve sa vtom ticho Koloman vedľa nej. — Neplač! Pod!

A ona zatíchnu. Vstane a ide s ním...

21

Po pohrebe nastane opravdivý prevrat na Gáblikovie kolónii. Gejza prišiel v poslednú chvíľu, práve aby nebolo bez neho. Sú teda všetci doma, okrem mamy, ktorá už našla svoj večný domov. Len teraz badať, ako ona, tichučká, beznáročná, bola vlastne hýbadlom tejto ohromnej domácnosti. Keď jej niet, všetko zrazu stojí. Nielen v kuchyni, i v krčme. Nielen v krčme, i v gazdovstve. Všetci robia, čo sa im páči. Vlastne každý čaká — spraví to druhý. Gáblikovi sa zlepší, ale chodí — nohy rozkročené naširoko — ako dieťa. Mladí páni sú bez vôle a ani tiene. Služobníctvo si len šušká a odvláča ešte, čo môže... V krčme je tiež ticho. A keď sa kto tu obráti, žiada len na úver.

Gaby to všetko vystihne a cíti: tu je jej úloha — zachrániť ešte, čo sa dá. Chvíle, strávené pri mŕtvej materi, sú chvíľami slz, no — i požehnania. Z ľahkomyselnej, požívачnej dámy, nárokujúcej si — ako mačička — od všetkých len najväčšiu pozornosť, vyrastá žena, hotová postaviť sa i proti divému víchru, čo chce rozumiť stavby krčmárskeho kráľa. Zhodí parádne šaty. Oblečie sa prostunko, prepáše zásterkou a dá sa do roboty.

— Doktor Merlan môže k nám len na druhý týždeň, — vraví jej vychudnutý Gejza, strhaný — ako vidieť — peštianskym pobytom. — Bude mať práce v obci. I naše veci dá pritom do poriadku.

— Dobre.

Gaby chápe: bratom ide najprv vyrovať, čo majú osobných závislostí. Nie je proti tomu. Tak či onak — vyrovať sa to musí. Ale predovšetkým si nazrie do kuchyne a do komory.

— Mara, Julia, — zavolá na slúžky, — podteže sem!

— Čo rozkážete, milosťpani? — vyvalujú oči, čo len chce s nimi.

— Kde je múka?

— Tu, — ukážu na zvyšky vo vreciach i v priečinkoch. — Tu je nulka, tu chlebová, tu...

— Iba toľko? — diví sa mladá gazdiná, spomenúc si, čo tu vždy stálo vriec a vriec. — Viac niet?

— Nieto, — červenajú sa dievky ako pivónie. — Minula sa.

— Kde je cukor? — pokračuje ďalej.

— Tu, — ukazuje Mara na polici kus z celého klobúka.

— To je všetko?

— Všetko, — prisvedčia obe, pozrúc významne na seba.

— Kde je masť? Slanina?

— Tu je plecháč šmalcu, — ukazuje Julia pod policou.

— A hen na hambálku pol pôlta, — doloží Mara, rada, keď aspoň toľko jesto.

— Koľko sme zabili bravov?

— Osem, — udrú dievky očami do zeme.

— A nieto už viac masti?! — horší sa Gaby. — Kde sa to prepadá všetko? Kto tu gazdoval?

— Odkedy boli pani chorá, Hana Nechtáčka.

— Zavolajte mi ju! — seká slová odmerane, až idú dievkam mriavky po chrbtoch. — Nech je tu, ale hneď!

Nechtáčka príde vysmiata, tučná, spokojná. Už vie, o čo ide mladej. No, môže sa jej spýtať, čo chce, ona jej vysvieti.

— Počujte, tetka, — zadíva sa jej Gaby ostro do očí, — v komore až kričí.

— Čo pre pána boha? — splasne Nechtáčka rukami. — Azda máta?

— Kričí, vravím vám, — intonuje ešte vážnejšie.

— Ale čo, prosím ponížene? — zachveje sa žena.

— To, čo tam niet, Nechtáčka! — pristúpi k nej blízko. — Pozrite, — ukáže na veľkú a prázdnu miestnosť, — je to Gáblikovie komora, ha? Myslíte, ja neviem, čo tu bolo všetkého? Kde sa to podelo?

— Ja neviem, — sklopí žena oči a počne fikať. — Len si nemyslíte, že som

ja... že sme my...

— Myslím-nemyslím, — meria ju i dievky od päty do hlavy, — ale tu je nie všetko v poriadku...

— No, ja môžem tu na fľaku skamenieť! — boží sa Nechtáčka.

— Len sa nebožte, — všíma si Gaby jej rozpakov. — Pôjdete so mnou do vašej komory?

— Kedy?

— Hneď!

— Pôjdem, čo by som nešla? — schytí sa, akoby už išli. Ale keď vidí, že pani si to zaumienila naozaj, späť si a ohľadúva v sukni. — Ale nemám kľúča. Kamsi ho zavlieklo to dievčatisko. Večer, až príde, nech sa vám páči...

— Nechtáčka, — okrične ju, — myslíte, máte s bláznom do činenia? Teraz už nemáte kľúča? Len povedzte pravdu, odvláčali ste vy, odvláčali aj iní. Pani bola chorá, nemal vám kto zastúpiť cestu. No dobre. Ale teraz je všetkému koniec. Ak ja zbadám, — pozrie prísne na všetky tri, — že sa ktokoľvek tu niečoho dotkne, už aj ide z nášho domu. Za svoje peniaze dostanem statočnú pomoc hocikedy. Rozumeli ste?

— Rozumeli, — fňukajú dievky. I Nechtáčka fňuká. — Ved' sa už len nehnevajte na nás! Nikdy nám to tu nikto nepovedal.

— Teraz som vám to povedala ja, — vzpriami sa Gaby. — A zachovajte si: oddnes som tu ja paňou v dome!

— Viac sa to nestane! Nie veru!

— Ved' nech i nie! — myslí si v prvom záchvate i vyhodíť ich všetky na ulicu. Ale zas: najme iné, nebudú lepšie. A Nechtáčku potrebuje, keď je najlepšou kuchárkou v dedine.

Spraviac si poriadok v kuchyni, prejde hneď do krčmy. Víta ju napudrovaná Jolana, ktorá už vonkoncom netúži po Budapešti. Má sa tu dobre, ani v raji. Nik ju nedozerá. Gazduje si zručne i pre seba. Navíjať kľbko na stovky, to už nejde. Odkedy sa starý pán nestará o prácu ľuďom, nemajú peňazí. Berú, no — neplatia. I teraz rozťahuje sa niekoľko gazdov pri pohárikoch. Ale najviac — len napísať...

— Na druhý týždeň má vraj byť v obci exekúcia, — vravia si medzi sebou.

— Ba kieho ancikrista! Azda len Úverná nežaluje?

— A veru tá! Ani nevieš? — hučí z úst do úst. — Už žalovala. A súd rozkázal exekvovať azda pol dediny.

— Tak pôjdeme za tým novým advokátom, čo je miesto Gelba. Ako sa len

volá?

— Berlan!

— Nie! — kričia iní. — Merlan!

— Vy somári, — ohlási sa došlý richtár Adam Kochel Bunkovčik, s laločkom pod bradou, — práve ten má prísť so sudcom. Iste i s tým chatrným Ježiakom, len duša čo chodí do neho spávať. Ja už viem. Budú brať pre tie podpisy všetkých radom...

— I teba? — zdvihne sa Juro Gombál Bachelu.

— No, vari mne darujú?

— Dobre, že ti je syn v árešte!

— Čo ten? — zasvietia richtárovi oči. — Má vraj prísť domov! Páni ho prepustia. Ktosi orodoval za neho tamhore...

Gaby je už zabraná v obchodných záznamoch. Ale na richtárovo slovo zdvihne hlavu. Zadáva sa na neho spoza ohrady. Príde jej na um, či sa ozaj nerobí niečo na jej zakročenie? V belasých očiach sa jej zablyсне a srdce prenikne iskierka nádeje. Kedysi bola by inak vzbĺkla na takú zvesť. Ale teraz hneď zas oprie zraky o stĺpce záznamov, prezerá účty, vyplatené i nevyplatené. Tu by ju mali vidieť jej zbožňovatelia. Ani by ju nepoznali.

— Ako je to s tým naším obchodom? — spýta sa Jolany.

— Ľudia, najmä od volieb, zle platia, — zháňa Jolana usilovne čosi v priečinku.

— Prečo?

— Zárobky klesli, — hľadá ďalej, — Ani hora sa nerúbe. Rudu na Machník vozia už i Marušovania, Rudovčania, i Gelbania... — nájde to čosi a chce všupnúť medzi písma.

— Ukážte to, Joli, — vezme jej knižočku z ruky. — To sme ešte neprezreli. Ach, knižočka zo sporiteľne? Tritisícštyristodvadsaťpäť zlatých, — číta nahlas. — To ste si u nás dobre nagazdovali, — podá jej knižku.

Zrovná ďalej Gejzovo aj Imrovo vzal a dal. Prijatú hotovosť i závislosť. Zíde i do pivnice, kde je povestná strojáreň krčmárskeho kráľa. Poobzerá sudy i pečatené fľaše. Nápoja ešte jest. Len pokladnica, do ktorej chodili prv všetci a brali z nej podľa vôle — skoro prázdna.

Na druhý deň ide za paholkom Janom, ktorý je už tu z áreštu, do dvora. Dá vypustiť z chlievov. Tým nechýba nič. I kravy si obzrie, pohladí po chrbtach. I tie sú v poriadku. Iba kone nezdarujú sa jej. Beluše sú ešte ta. Ale hnedáky sú veru naostro suché.

- Jano, — ohriakne sa na ťarbavého chlapa, — a čím ich ty chováš?
- No, sečkou a obrokom, — zajakne sa od prekvapenia, čo sa robí s mladou paňou, také sa spýtať. — Obrokom, čím iným?
- Ja reku, že slamou!
- Ba! Kto by kone slamou kímil, keď má ovos?
- Ale ty vraj ovos vynášaš... — Kam?
- Domov po záhumní...
- Bohuprisám, to už nie!
- Nechtáčka ťa videla.
- Nechtáčka? — rozhodí sa Jano. — Ach, tá pľuha! To keď ona, tak povie i na mňa?
- Povedala — netaj! Všetci ste brali. Ja viem. Ale teraz nech jedno zrnko nevyjde z domu! Rozumel si?
- Rozumel, — hnevá sa Jano na Nechtáčku. Ale netajú ďalej. Taká pani všetko zvie. Čo bude tajiť?
- Gaby nazrie takto rad-radom do všetkého. Pomaly je s hospodárstvom Gáblíkovie kolónie načistom. Je to povážlivo nachýlené, ale myslí, pri obozretnosti a novom, dobrom poriadku dá sa mnoho napraviť. Ide len o členov rodiny. Možno ich ovládať, keď sa už sami nevedia. Alebo nie? Otec len keď Jolane dá a Hane Nechtáčke, ak má z čoho. Horšia je vec s Imrom, ktorý má s drobnou, počernou Dinou veľké plány. Najhoršie je s Gejzom. Ten má starých čestných dlžôb ani nevie koľko. A keď sa pohne z domu, všade robí nové.
- Večer, keď si starý Gáblík vypije svoju mierku rumu s koňakom a utiahne sa do spálne, i hostia sa porozchodia, zdrží bratov na slovo.
- Čo nového? — spytuje sa Gejza sestry, tušiac vážnosť stavu, keď ich potrebuje oboch.
- Rodinná rada? — pohodí Imro nedbalo ako vždy.
- Keď chcete, i rodinná rada, — prehovorí k nim Gaby, pôvabná i v svojom prostunkom odeve.
- A čo je predmetom?
- Nuž, Gejza, i ty Imro, — počne sestra taktne udierať na cit, — mamy už niet viac medzi nami. Čím nám bola i v domácnosti, cítiť teraz, keď odišla od nás. S otcom čo je, vidíte. Stáva sa dieťaťom. Vy nástojíte spraviť poriadok s materinským. Ja myslím, spravme si poriadok s celou domácnosťou.
- Pre mňa, — stisne žltkastý Imro plec a zakašle.

- A ako to myslíš? — zvedavý je Gejza. — Ako?
- Musíme zmeniť svoje výdavky, — začne ona vec opatrne. — Máme dva páry koní. Jedny môžeme predať.
- Tie hnedé...
- Nie, Gejza, — vystrie proti nemu malú, ružovú dlaň, — beluše!
- Beluše? — pokrúti hlavou mladší brat. — To by sme už museli byť!
- Veď i sme!
- A na čomže pôjdeš do Klátovca? — namieta Gejza. — Len nie na tých žobrákoch. Ľudia by sa ti smiali!
- Nech! — zablyсне jej rozhodnosť v očiach a rukou spraví odmerané gesto.
- A napokon nebude to tak zle. Dozriete paholka. Jano neodvláči ovos záhumním domov a naše hnedáky môžu byť nielen do hnojničika, ale i do koča...
- A čo ďalej? — hľadia bratia znepokojene na sestru.
- Máme dve slúžky, — pokračuje ona chladno. — Jedna bude dosť.
- I do kuchyne, i do dvora? — pohodí Gejza.
- V kuchyni bude Hana Nechtáčka. Maru pošlem domov...
- Maru? Prečo práve Maru?
- Tak teda Julu, keď ti Mara prirástla k srdcu.
- A prečo práve Julu? — ozve sa zas Imro.
- No, viem, o čo vám ide, — stiahne dúhové obočie. — Nie som ani ja taká zlá. Spravíme to takto: Julu pošlem strynej do Klempárov na Marušovo. Práve mi vravela, potrebuje takú oberučnú. Dobré?
- A čo máš ešte? — rád by už byť Gejza na konci a tuší, ešte ďaleko je od toho. — Čo máš?
- Dobrú noc! — obráti sa Imro zunovane k dverám.
- Kam ideš? — skríkne na neho Gaby tvrdým panovačným hlasom.
- Dina ma čaká, — strhá sa brat. — Ja pristanem na všetko.
- Dina počká, — zastane mu cestu. — A kto vie, či ty pristaneš na všetko.
- Len nebudeš žiadať odo mňa nemožnosti?
- To nie, — ovládne sa sestra. — Ale chcem, aby si vedel o všetkom. Sadni si, — posunie mu stoličku a potisne ho na ňu. — Ešte je dosť, čo ťa má zaujímať. Tu je Jolana...
- I tú chceš prepustiť? — upadá Gejza z údivu do údivu, kým Imro viac len apaticky naslúcha. — Jolanu?
- Dosť má od nás. Nagazdovala si za ten krátky čas.

— A kto bude v krčme?

— No, i ty, i ja, — uvažuje chvíľu. — Alebo, lepšie, rozďelme si úlohy. Imro nech je v obchode. Ty, Gejza, v hospodárstve a ja v kuchyni. Keď treba, i v krčme. Jolana môže ísť.

— Ale otec bude zúriť, — vynorí sa v mužských očiach pochopiteľná obava. — Jolana ho vedela vždy pobaviť. I uspokojíť. Keď zbadá, že sme ju odpravili, vypukne u neho záchvat.

— Vypukne i bez toho, — podotkne Gaby. — Povie sa mu: Vyplatili sme ju, odišla.

— Kam?

— Nuž, odkiaľ prišla. Do Budapešti!

— No, dobre, — zapáli si Gejza cigaretu a ponúkne i brata.

— Ale, dúfam, týmto sme skončili.

— Naopak! — zažiaria sestre oči. — Teraz ide najväznejšie.

— Čo také? — hľadia bratia nervózne.

— Ty, Gejza, odpusť, — obráti sa mäkko najprv k nemu ako k staršiemu, — koľko máš priateľov a priateľiek, čo sú našimi hosťami?

— Nie veľa, — vyratuje na prstoch. — Štyroch a piata je Hilda.

— A ty, Imro?

— Ja mám len troch nateraz, — chápe, kam mieri.

— A Dina?

— Tá je štvrtá. Ale tú už nerátam ako hosťa. Prečo sa spytuješ?

— Je čas, keď sa nedomyslia sami, dať im znáť: zanechať náš dom, — vysloví Gaby jadrne vetu za vetou. — Už je čas!

— Zbláznila si sa? — skočia na ňu obaja.

— Ani najmenej, — vydrží ich pohľad, až oni sklopia oči.

— Neviete, v čom sme!

— A ty vieš!

— Viem!

— V čom? — zabodnú sa tri páry očí do seba. — V čom sme teda?

— Sme, moji drahí, nad priepasťou, — vraví im odmerane. — Stavba krčmárskeho kráľa a povestného gáblíkovského bohatstva, ak sa nevzchopíme, naozaj, ak sa nevzchopíme, zrúti sa ani z karát...

— Ako vieš?

— Nevidíte, čo robím od maminho pohrebu? — meria ich káravo. — Vy si halaškujete s priateľmi a priateľkami, akoby nič. Ja chodím z komory do

krčmy, z krčmy do dvora — ja! Všetko som prezrela. Viem, ako nás škaredo okrádali doma, kým sa ohromné tisíce míňali vo svete.

— Ty si nemíňala? — zagánia na ňu. — Len my?

— Priznám sa, — sklopí veľké oči, — nie som bez viny. Ale ja to aspoň uznám. Máte to i vy uznať. Pochopte, brali sme zo spoločnej pokladnice ako z neprebranej studne. Nik nám peniaze neodpočítal, nikto nás nekontroloval. Bral si ty, Gejza, bral si ty, Imro, brala som i ja. Napokon otec objednával na úver. Tovar sa míňal, a viac len zapísať. Otec robil dlhy, vy ste robili dlhy. Tovar sa objednáva a neplatí. Naša povestná strojárň sa nebezpečne zadfha, rozumiete už? A čo myslíte, — zníži hlas, ponášajúci sa najmä prízvukom na mamin, — dokiaľ to môže takto trvať?

— Hm... hm, nepríjemná vec! — hľadia si do očí chvíľu a mlčia. V izbe sa ozvú hodiny. Práve bijú tri štvrté na dvanásť. — Len ako to hosťom povedať?

— Odcestujeme, — vynájde sa Gaby. — Nech odcestujú i oni!

— Ja Dinu nemôžem vyhnať, — ohlási sa Imro.

— Tak jej povedz, nech sa chytí práce, — hneď je rada i pre neho. — Jolana odíde, nech ju nahradí...

— Čo ti tak ide o tú okatú židovku? — diví sa Gejza, hotový poslať Hildu späť do hotela K spevavej labuti. — Čo máš na nej? V Žajdliciach je ženských dosť. A inakších!

— Chce si ju vziať za ženu, — poznamená Gaby uštipačne. — Čo ty na to, Gejza?

— To by som ja už nespravil.

— Ty si rob, ako chceš, — strhá sa Imro. — Mne je Dina potrebná.

— Ozaj načo?

— Načo? — vzplanú mu oči chorobným leskom. — Keď bude treba, opatrí ma!

Všetci uznajú, hovoriť ďalej bolo by zbytočné. I tak je už pozde. O dvanástej zakľúči sa rodinná porada. Účastníci idú po svojom.

Gaby nejde domov. Ostane tu. Zavrie dvere za bratmi a prejde sa po dome, či je všetko v poriadku. Tma a kamenné ticho jej lahodia. Strojárň, kedysi i o tomto čase hučiacia strojárň, nehybne stojí. Skočí ešte do otcovej izby, čo on? Spí. Nevdojak prejme ju teplota a spokojnosť. Verí, v jej rukách môže sa ešte mnoho zachrániť. I silu cíti a odhodlanie na to. Svojmu Kamoškovi tým len zaimponuje. On je človek vážnej práce. I teraz pre prácu ani neprišiel z Machníka. Ale keď príde, poradí sa s ním: nech vidí, akú má ženu. Bože, čo

všetko musela prežiť od svojich rozmarov až po zvedavosť na mienku svojho muža! Koľko známostí vychutnať a pristaviť sa pri najprirodzenejšej! Vojde do spálne a ľahne si do materskej postele. Zdá sa — je s ňou. Vidí jej krásne sivé oči. Cíti jej chudučkú ruku na svojej. Počuje jej slová: — Kto ju vraj nahradí? Kto u Gáblikov? Kto v Žajdliciach? Kto? — Uspokoj sa, mama, — vraví jej, — ja ňu nahradím, ja, tvoja dcéra, Gaby! — zacíti vtom sladkosť jej úsmevu. — Spríkril sa mi život, pre ktorý si ma hrešila. Pôjdem ako ty i do chalúpy za povinnosťou... — Už ich i vidí pod ťažkými strechami nachýlené, oblôčky ako dlaň. Iba hen richtárovie múranica sa vypína, a nemá prečo. Chalupy, múranica, kaštieľ — napokon je to všetko jedno! Nieкто sa jej zasmieje do očí. Kto je to? Človeča u Bunkovčikov? Nie, to je nie človeča! To je piadimužík! Hlásnikov piadimužík. Len mu ešte bradu prilepiť a fúrik dať do ruky. A či nie — bradu, tú má. A akú bradu! Dlhú a šedivú. I vlasy má šedivé ako ľanové povesná. A ako sa len vyškiera! Stojí kdesi vysoko, vysoko v úbočí, mordujúc sa s akýmsi balvanom. Pohol ho, iste ho pohol! Hľa, ako sa chichoce! Ako tieska... Starý, hej, čo si to vyrútil z toho vrchu? To je balvan, ohromný zlatý balvan... Ako sa len gúľa prudkejšie a vždy prudkejšie. Nevidíš, letí rovno na náš dom?! Zastav ho, zastav! Pozri, veď je už na krove... už na krčme. A všetko praští, všetko sa zomiera pod jeho ťarchou... Zastav, ty! Nezastavíš? Ty pracuješ a nezabúdaš? Kocháš sa z nešťastia krčmárskeho kráľa a jeho rodiny? Aha, už viem! Poznám ňu — ty si Rosenkranz! Ohyzdný, preklínajúci. — Uh! — vykriknuc, otvorí oči. V izbe je ticho a tma. Hodiny bijú jednu.

— Ale zbav nás od zlého, — zavzdychne si Gaby a zaspí.

Akoby akási tajomná, príjemne chladná ruka dotkla sa jej čela a zahnila nepokojné sny. Stratí sa v občerstvujúcom spánku bezo sna.

Ráno je zdravá a mocná. Keď vstane, rozchodia sa hostia ešte toho dňa ako potkany z topiacej sa lode.

22

Práve vyhrčí na bujných belušoch vystrojená Hilda z Gáblikovie dvora, keď pred krčmou zastane fiaker. Niekoľko známych pánov vysadne z neho. Jeden z nich má velikánsku aktovku pod pazuchou. To je suchý Berki, pisár teraz už v kancelárii doktora Merlana. Suchší než on, je len prísneho, úradného pozoru — pehavý pán exekútor. Okrem nich vysypú sa z fiakra plavovlasý drobný sudca Ježiak a novopečený mladý advokát, doktor Merlan.

Gejza šiel so svojou priateľkou do Klátovca, ako sa patrí, vyprevadiť ju na stanicu. Prišlých privítajú všetci, čo sa lúčili s Hildou. Ona bola z priateľiek ešte najpríjemnejšia.

— Dobre, že ideš, — stisne Imro Merlanovi ruku.

— Sľúbil som, — puká mladý advokát z voňavej cigary. — A kam ide Hilda?

— Myslíš Gejzu — nie?

— Kam ide Gejza, to viem, — zasvietia mu zdravé zuby. — Ale Hilda?

— No, domov, — vykladá Imro. — Do Budapešti.

— Dobré dievča — škoda ho! — A tvoja Dina?

— Tá je ešte tu...

— Vitajte! Vitajte! — usmieva sa hostom i Jani báči, podávajúc im ruku radom. Jeho tvár je neholená a úsmev je akýsi nechlapský, skôr detský. — Nech sa vám páči dnu! Všetkým nech sa vám páči, — ponúka srdečne, ako je od rokov a rokov naučený.

Hostia sa nedajú núkať. Vojdú do hostinca ako domov. Zložia sa pohodlne v panskej. Za deň neskončia prácu. Musia sa tu i na noc usalašiť...

— Ach, veď nech sa vám páči, — usmieva sa starý Gáblík na všetkých, — nech sa vám len páči! Nás je už menej. Miesta dosť. Cítte sa ako doma!

— A ako sa máte, báči? — spytuje sa ho Ježiak.

— Ako sa mám? — rozkladá, ako kto má hockol'ko času. — Nuž dobre! Celkom dobre!

— V Klátovci počuť, ste vraj chorý, — obzerá ho Merlan od päty do hlavy.

— I Werner vravel, i Balkovič.

— Ach, to len tak zavše, — pohmká. — Zavše, viete! Ale ja ešte doliem. Veď nemám, iba šesťdesiat! Ešte mám dom prestaviť. Čo budeme bývať v takejto chatrči. Ba predám tu všetko a kúpim veľký hotel...

— A kde, báči? — mrknú páni jeden na druhého. — Kde?

— No, v Budapešti na Okružnej, — smejú sa mu oči detsky.

— Alebo na dunajskom brehu. Niekde pri Hungárii. Keď prídete do Pešti, zosadnete v našom hoteli. Pravda?

— Nuž, a ako inak? — prisvedčia a sadnú si k olovrantu, čo prinesie Nechtáčka; ona sa rozumie svojej veci.

Tuhý, dobre opaprikovaný gulášik a chutné víno udrú pánom o nos. Berki a exekútor rozkázali by si hneď po dve porcie. Dajú sa do jedla, akoby dva dni nejedli.

— A milostivá kde je? — uprie mladý advokát ostré oči na Nechtáčku, ktorá

obsluhuje, akoby len tomu žila. — Nie je doma?

— Odišli s Marou do dediny. Hneď ráno, — spustí vrvná žena. — Odkedy im mamička, boh ich osláv, odišli, všetko robia ako oni. Obliekajú sa prostunko a už druhý raz vyšli do dediny s plným košom. Viete, navštíviť takých podlejších a chorých, čo nemajú... I nebohá pani tak robili.

— Veď my tiež tu nemôžeme ostať, — hodí Jožo okom po prítomných ako generál. Príde mu pri spomienke na Gaby čosi na myseľ, no odoženie to ako motýľa od seba — na vhodnejší čas. — Počujte, žena, — pristaví Nechtáčku, — ako sa voláte?

— Hana Nechtáčka, — vypne sa, mladica ešte, v kvetavom oplecku a zásterke, popretkáwanej červeno. — Hana, prosím...

— Tak, Hanka, — uštipne ju doktor po buclatom líci, — spravíte nám poriadny obed a večeru.

— O to sa nebojte! — zvrtnie sa Hana, akoby mala len dvadsať rokov.

— A my, kamaráti, — fľochne na jedákov, — najedli sme sa, i vypili sme si, poďme! Robota nás čaká. Pôjdeme na obecný dom. Hľa, — ukáže na dvere, v ktorých sa ukáže zavalitá postava, — už i pán richtár ide.

A ozaj vojde do panskej sviatočne pristrojený Adam Kochel Bunkovčik, žajdlický richtár. S ním aj nerozlučný, územčistý Juro Gombál' Bachela, kým nepríde nejaká katastrofa, najbohatší gazda. I Matej Perec Dudroš sa pridá, hoci od volieb nebol ešte v priateľstve s predstavenstvom obce, keď on — ako známo — hlasoval na Bendeho. Vojdú i viacerí a zastanú si v úctivej vzdialenosti od komisie, čo ich obec ráči dnes navštíviť.

— Pán richtár, — zavolá Merlan na Bunkovčika, — pôjdeme na obecný dom.

— Ach, prosím ponížene, — poškrabe sa hlava obce za uchom, — kde by sme tu vzali obecný dom?!

— Vyše štyritisíc duší má obec, a bez obecného domu? — mrzí sa advokát.

— Nuž, pán urodzený, — pohne sa Percovi ohryzok na hrdle, — z duší ešte nikde nevystavili obecný dom.

— My Žajdličania, prosím, máme chrám boží, pomodliť sa, — zachveje sa richtárovi lalôčik pod bradou, — na ostatné máme tu hostinec pána Gáblika.

— No, dobre, — pohodia si páni niekoľko slov medzi sebou. — Tak poďme do sedliackej. Tam bude náš úradný výkon.

— Dali ste, čo treba vybubnovať? — spytuje sa sudca, potrhujúc si v prstoch tenký fúz. — Dali ste?

— Áno, pán sudca, — ohlási sa úslužne Gombár Bachela. — Všetko je v poriadku. Práve ide sluha s bubnom po dedine.

Prejdú do sedliackej. Tu je smradu nahrubo. Musia najprv obloky otvoriť. Páni si posadajú hneď za predný stôl. Gazdovia s richtárom na čele stisnú sa pri druhom vedľa bočnej steny. Kým sa tí pri prvom radia, čo a ako, otvorenými oblokmi začuť na čas hukot obecného bubna.

— Zbytočné bubnovať, — pohodí rukou richtár. — Ľudia to už vedia. Celá obec je na nohách, ako na súdny deň.

A naozaj, ešte sa bubon ozýva po obci, krčma je už plná. Exekučná súdna komisia počne teda prácu. Sudca vysvetlí zhromaždeným, ide o pohľadávky klátovskej Úvernej banky, čo podľa výroku okresného súdu majú sa inkasovať, keď nemožno inak, na verejnej licitácii.

Exekútor rozloží písma, Berki píše zápisnicu.

— Parcela na Klčovišti, — počuť monotónne, — pozemnoknižné miesto číslo 357/2. Vlastník Jano Krčula zadný... Výkričná suma..., tristo zlatých. Kto dá viac?

Nikto sa nehľási. Prítomným až dych zastáva.

— Kto dá viac? — volá sucho exekútor. — Po prvé... Po druhé... Po...

— Ja dám tristojedem, — ozve sa doktor Merlan.

— Tristojedem, — znie zasa monotónne a sucho v zhromaždení do zadusenía, — Kto dá viac? Po prvé... Po druhé... Po tretie... Parcela je pána doktora Jozefa Merlana.

Nasleduje druhá, tretia, štvrtá parcela. Tu roľa, tu zasa lúka, tu ohrad. A tak donekonečna. Nikto z domácich nelicituje. Nikto sa nehľási. Sedia ako z kameňa jeden vedľa druhého a dívajú sa na pánov, akoby ich vysmievali. Neujdú licitácii — ani richtár Kochel Bunkovčik, ani kmotor Gombál Bachela, ani načervenastý Martin Mlatec, ktorému paholok z krčmy vo voľbách namáčal rebrá. Nikto. Ale ani nik nelicituje, ani nepridáva. Akoby sa celé Žajdlíce vopred dohodovorili nechať pánom všetko na vôľu. Nech si robia, čo chcú.

— Načo vám to len bude, pán pravotár? — pichajú sedliaci Merlana.

— To ja pre banku, — odpovie sucho.

— A veď my s tou bankou nič nemáme.

— Nič ako nič, — zadíva sa na nich. — A zmenky ste nepodpisovali?

— No, to pre tie papiere, — rozhovorí sa občania. — Aha, Juro, už to máš!

— Bodaj by mi ruka okľavela! — šomre Bachela. — Ani nič nedostaneš, a len

plať. Načo ste nás len naučili písať?

— I tak z toho páni nič nepoznajú, — mudruje hlásnik. — Veď sú tie parcely už v tretích rukách.

— To je už naša vec, — zdvihne pero pisár Berki a vstrčí si ho na chvíľu, kým zástup stíchne, za ucho. — Naša veru!

— Nikdy vy nebudete tie parcely orať, ani kosiť! — zvolní sa zhromaždením. Iba pri jednej veci stane sa, čo nikto nečakal.

— Dom číslo 158, — znie monotónny hlas, — všetky hospodárske stavy na parcele číslo 1343... Vlastník Matej Perc Dudroš... sedemstoštyridsaťpäť zlatých... Kto dá viac?

Matej Perc, suchý ako šašina, ani sa nehne pri tých slovách. Myslí si, ani to nikto nekúpi. Veď by on tomu, kto by sa odvážil, i rozvrátil hlavu! Banka žiada len dlh, tej bude platiť úroky...

— Sedemstopäťdesiat, — ozve sa vtom piskľavý hlas z úzadia.

— Ej, ktože je to? — napínajú sa chlapi poznať licitanta. — Iste je nie zo Žajdlíc.

— Veru nie, — nesie sa. — Žid je to akýsi! Drevokupec z Marušova a či z Rudavky.

— Sedemstopäťdesiat po prvé, — recituje exekútor. — Po druhé... Po — tretie...

Tu povstane ruch. Do krčmy vtisne sa žena s dvoma malými deťmi a položí ich na stôl pred komisiu.

— Vylicitujte si i tieto! — skríkne s nárekom. — Načo sú mi, keď už nemáme ani kde bývať?!

V tú chvíľu vstane Maco Perc, biely ani stena. Ohryzok pohne sa mu na suchom hrdle, akoby chcel niečo povedať. Ale nevydá hlasu. Len sa vyrúti z miestnosti a bežkom beží do dediny.

— To je nie dobre, — vravia si sedliaci.

— Stavania patria pánovi, — obráti sa exekútor k drobnému židáčkovi, čo sa tisne bližšie k stolu, — ako je vaše ctené meno?

— Prosím, zapísať, — vraví licitant piskľavým hlasom, — ja som to vylicitoval a skladám i príslušnú sumu v mene pána Adolfa Rosenkranza, obyvateľa nateraz v Podolínci, prosím!

V miestnosti povstane zmätok. Žena kričí, deti na stole nariekajú, občania sa pohoršujú.

— Žid sa nám vlúdil do dediny! — hučí nebezpečne z kúta do kúta. — Židák

sa nám vlúdil... Von s ním!... Von s ním!

— Ticho tu! — blysnú sa vtom na prahu žandárske bodáky a zachvejú kohútie perá.

O chvíľu je ticho ani v hrobe. Komisia môže pokračovať.

Ale opravdivé divadlo odohráva sa v obci samej, kade chodia Gaby s Marou od rána. Hlúčky ľudí, najmä žien, tvoria sa už po uhloch od svitu. Krupovská sa ich aj spýta, idúc okolo, o čom diškurujú. Ale tí len hľadia na ňu v rozpakoch a nepovedia slova.

Mara vie, kade chodila s nebohrou paňou, a mladá pani chcú po stopách matere. Aj ju vedie po medzierkach, po hnojavých dvoroch. Nadídu do Perecov, kde okolo tuberkulóznej matky mrví sa kopa drobných detí. Gaby nechápe, čo tak splašeno hľadia všetci na ňu. Len keď ich obdaruje, poďakujú pekne. Slzy sa vyhrnú z očí úbohej ženičke; na nej veru tie deti veľa nenechali.

— Čo vám je, stvorička? — spýta sa jej pani.

— Keď sme už na mizine, — žaluje sa ona. — Pozrite, koľko je tých detí! A keby i len jedno umrelo z nich! Ani jedno nechce.

— A vedeli by ste označiť, ktoré má umrieť? — hľadí na ňu so súcitom, pridajúc jej ešte niekoľko koruniek.

— To nie, mladá pani! — spamätá sa. — To nie! Len keď sme takí nešťastní!

— Pán boh je dobrý, — nepríde jej iná potecha na myseľ. Pohládká dieťa, čo mať má na rukách, a idú ďalej.

Pristavia sa u hlásnika, kde je piadimužík. On sa už vopred teší, keď ich vidí prichádzať s košom. Zájdu do Gombáľov, kde je Zuzka chorá, vypýtať sa jej, čo jej je. Ak iné nie, aspoň poradiť. Gaby cíti, ešte nedávno by sem nebola vošla za svet. Mrzela sa na dievča pre Imra, i pre Martina. Dnes ide pokorne a teší sa, keď môže byť aspoň tôňou svojej matere, samaritánky. Akoby len chcela podkúpiť hrozivú budúcnosť, rútiacu sa mrakom na dom krčmárskeho kráľa.

— Čo ti je, Zuzka? — zastane si pri jej posteli, hľadiac na ňu s citom. — Čo sa ti stalo?

— Dvihala som vrecia, — žaluje sa zblednutá dievka. — Pretiahla som sa.

— Pretiahla veru, — prisviedča vráskavá Kulbaska, ktorá jej čosi pripravuje.

— No, veď bude zasa dobre! Bude dobre!

— A vy sa do toho rozumiete, totka? — diví sa pani starene.

— Čo by len nie? — šomre žena. — Za toľké roky človek mnoho zabudne a

lecičomu sa i naučí.

— Len ju teda opatrujte! Len... — podá Gaby čo-to i Bachelovie hluchonemému dievčatku s nezábudkami v nevinných očiach a vyjdú z domu.

— Tá je už v tom, — uškrnie sa cestou Mara na paniu významne. — Už je v tom, namojdušu!

— Ako vieš?

— Hm, — červená sa Mara, puclačka, — kde raz stará Kulbaska opatruje, tam možno vziať jed na to, že je dievka v tom... Veď je i bledá ani stena.

— A s kým, myslíš? S kým by bola? — ozve sa v Gaby ženská zvedavosť. — Azda s Martinom? Či...?

— Skôr s naším mladým pánom, pani urodzenká.

— Veď sa znali len pred voľbami, — krúti pani hlavou. — To nemôže byť!

— Ajajáj, — usmeje sa dievka, pohodiac významne rukou, — odkedy sa tí už znajú! Dobre prv, ako ta začal Martin chodiť.

Nová neresť, pichne paniu niečo okolo srdca. Ten Imro, ten Imro, mihne sa jej nepríjemne v hlave, besnie sa za Dinou, a tu má Zuzu na posteli. Len aby sa jej nič horšieho nestalo!

— Kam ideme? — spytuje sa slúžka, opálajúc košom, v ktorom je nejaký zvyšok.

— Ešte do richtárov, — pohodí rukou.

— Tam bude len Tera.

— Navštívime ju.

Kade idú popred chalupy, všade hlúčky ľudí. Najviac žien. Postávajú i s deťmi v špinavých šatách, hoci vyšívanych. Ako na robotu. Rozkladajú rukami, i kričia. Keď prídu k nim, zamĺknu. Na pozdrav ledva zaďakujú. Nijakého úsmevu na tých tvárach, ako kedysi. Nijakého pekného slova. Pohľady, čo za nimi vysielajú, sú skôr jedovaté.

Z richtárovie dvora vyskočí proti nim človeča. Zazerá, vyvaluje oči, vydávajúc odporné, neartikulované zvuky zo seba. Ako vidieť, nie je priateľsky naladené.

— Hrozné! — zakryje si Gaby tvár na chvíľu, nevidieť tú podivne znetvorenú hlavu nizučkého čela, veľkých uší a úst od ucha k uchu. — Nepušť ho ku mne! — zavolá na Maru.

— Ty, — stane mu Mara do cesty a vytiahnuť z koša kus koláča, podrží mu ho pred nosom. — Kde sú ňaňo?

— Ha-ha-ha! — siahne po koláči a ako psíča hltavo ho prace do seba.

To je jediná reč, ktorej on rozumie.

V pitvore nájdu Teru. Práve varí zemiaky sviniam v kotlíku.

— Dievča, doma si?

— Doma, milostpani, — obráti sa trochu zamazaná ako pri robote. — Ved' nech sa páči bližšie, — otvorí hneď dvere na izbe.

— Nestačíme, dievka moja, — všíma si Gaby, že jej Martin nenechal veľa z krásy. — A si len sama doma?

— Sama, — sklopí úzke oči. — A ten, — mrkne na mliaskajúce človeča.

— Kde sú otec?

— U vás, — pozerá jedným okom na tvora, či niečo zlého nevystrája. — Na licitácii.

— Dnes je licitácia! — počne pani chápať hlúčky ľudí na priedomí, i tie nemilé pohľady. — Tak my, Mara, musíme hneď domov, — obzrie sa na slúžku, čo stojí s prázdnyňm košom. — Bude roboty, iste prišli páni z Klátovca, — myslí predovšetkým na Merlana, i čo jeho návšteva pre nich znamená. — Tak počuj, Terka, — pritiahne ju k sebe — prišla som ti len povedať, netráp sa! Martin dnes-zajtra príde domov.

— Keby len prišiel, — rozplače sa dievka, ledva sa zmôže na slovo. — Ani matky, — vyrazí z nej konečne, — skoro ani otca... i ten brat zavretý... a ja sama, samučká... už mi je neraz do zúfania!

— Neplač, Terka, — pohladí ju po sklonenej hlave, — všetko sa napraví. No, ale my poďme!

Čím bližšie ku Gáblíkovie kolónii, tým viac ľudí postáva na ceste. Slová tým sú tvrdšie a pohľady nepriateľskejšie. Pred krčmou celý zástup. Dvaja žandári s nasadenými bodákmi stoja vo dverách.

— Kde sa tisneš? — osopia sa na sedliaka, čo chce dnu. — Máš čítanku?

— Nemám, — nedá sa chlap odstrčiť. — Ja chcem licitovať.

— Máš peniaze na vádium? Ukáž!

— To mal iba ak jeho starý otec, — poznamená ktosi a zlostný smiech zmyká zástupom. — Hehehe!

— Tak marš, lebo! — nastrčia sa proti spätkujúcemu dva bodáky.

— Hu-hú! — rozhučí sa na to zástup rozhnevane. — Ved' nám už ani iné nezbyva, len sa dať pobiť na hrbu!

Gaby a Mara s prázdnyňm košom len sťažka sa predierajú zástupom. Nik sa im nechce vystúpiť, tak sú stlačení. Musí zísť žandársky strážmajster zo

schodíkov a prerobiť im cestu.

— Nás vezme čert, — vrie v zástupe, — aj ich zoberie! Veď nebyť krčmy, neviem, čo sú zmenky!...

— Ale čuš, — ohriakne ho ktosi, — veď títo nemôžu za to!

— A kto môže?

— Aj ty! Načo si žral?

— Mara, — chyťajú dievku za rameno, — i sem ste mali niečo doniesť v tom koši.

— Rozdali sme v obci, — chápe sa dievka dopredu.

— Čože z toho, keď nám predávajú chalupy?

— Môžete toľko nepiť! — ohriakne sa na nich.

— Ach, ty panská suka akási!

— Tadeto, milostšpani, tadeto! — vedie urastený, fúzatý žandár Krupovskú na schodíky. — Sem, prosím! — pomôže jej, dostískanej.

— Kto dá viac! — počuť, keď je tichšie, z otvorených dverí.

— Ľudia, — ozve sa ostrý hlas zo zástupu, — Matej Dudrošovie sa obesil!

— Obesil? A kde?

— Na vôdre! Keď mu predali chalupu, šiel domov a obesil sa!

— Ten už dal viac! I najviacej!

— Čo len bude s toľkými deťmi? — lamentujú ženy.

Poznámky prskajú z rozvlneného zástupu ako iskry z pahreby. Gaby ich zacíti — pália! Namierené sú nielen na banku a na komisiu. I na nich, Gáblikovcov! I na ňu, hoci práve rozdala kôš darov v dedine, ako kedysi mama. A keby ešte oni dali exekvovať!

— Nie! — obzrie sa s hrôzou na rozzúrený zástup. — Radšej nech nás!

Keď vyjde do predsiene a vidí v sedliackej hlavu pri hlave, začuje ten podivný hluk, uteká do najzadnejšej izby. Na chodbe stretne sa s Gejzom. Snaží sa zavrieť svojho obľúbeného čierneho psa do spálne, aby neskočil na ľudí.

— Už si doma? — nevie mu múdrejšieho povedať.

— Už.

— A je tu doktor Merlan?

— Je.

— Povedz mu, nech vyjde k žandárom! — kmitne jej obava v očiach. — Ľud je rozzúrený. Aby sa tu niečo nestalo...

— Nestane, neboj sa! — uisťuje Gejza. — Náš ľud vie kričať. Keď sa vykričí

a nevidí z toho nič, zatíchnu. Ale doktorovi poviem.

— A mohol by si prejsť i po Dinu do Imrov. Nech nám príde pomôcť!

— Vidíš, dnes by sa ti Hilda zišla.

— Žičil by si jej to? V Pešti jej bude lepšie.

— Možno.

— Iste.

— A čo tí ľudia práve teraz hučia?

— Matej Perc Dudroš sa obesil.

— Obesil? A prečo?

— Keď ho vypredali! A Imro je kde?

— Iste pri Dine.

— Povedz mu, aby hneď tu bol, — vzpriami sa energicky, — dozrieť si, čo treba. Nech nám to posledné neroznesú!

23

Licitácia sa pretiahne hlboko do poludnia. Iba vtedy sa stíši hluk, ľudia sa porozchodia a Hana Nechtáčka, vyobliekaná ani na krst, môže ukonanej komisii podávať v panskej obed. Nezahanbí sa. Všetkého hojne prichystala ako kedysi. Pozbierala v komore, čo ešte ostalo po kútoch, a je to. Možno naposlady...

— Tak ste šťastne skončili, pán doktor? — víta Gaby hostí, oblečená v prostunkých čiernych šatách. — Skončili ste?

— Ako vezmeme, — zmraští Merlan čelo. — Ono je to vlastne tam, kde i bolo.

— Ako to?

— Nuž, prosím, — vysvetľuje, chytajúc sa za príkladom vyhľadovaných lyžíc, — požiadavku mala banka, vylicitovala to banka. Dá si to prepísať, ak sa jej oplati. A keby to chcela speňažiť, zas jej to len nik nekúpi ako teraz.

— Podivná vec, — prikývne i fúzatý Ježiak, — podivná. Jeden druhému palec drží.

— To pekne, pán sudca, — odľahne panej kameň zo srdca.

— Pekne, pekne, — načrie sudca do šafranovej polievky, — ale čo povedia nám? Nebyť tej Dudrošovej chalupy, nezoženieme jednej zlatky za celý deň.

— A kto ju vylicitoval?

— Istý drevár — žid z Rudavky, — ochotne informuje sudca.

— On bude v nej bývať?

— Nie, — usilovne pamätá i na dobrú polievku, až sa zakvapká. —

Nevylicitoval to pre seba, ale pre akéhosi žida z Podolínca, Adolfa Rosenkranza.

— Adolf Rosenkranz! — zbledne Gaby náhle.

— Áno, — pozrie sudca na zajedených spoločníkov, — myslím, nemýlim sa. Tak zadiktoval.

— Áno, Adolf Rosenkranz, — prisvedčí Berko.

— Rosenkranz, — ledva vypovie jeho sused, čo má plné ústa bielučkých rezancov. — Nátan Rosenkranz.

— Nie Nátan, — zavráti ho Berki. — Adolf. Nátan je jeho otec. Veď bol u nás starý, keď sa volalo k nám do Gelbov, viem. Tento je Adolf...

Iba Jožko Merlan nezamieša sa do reči. Zbadá, Gaby veľmi zbledla. Za tým musí čosi byť. On vie, so starým Rosenkranzom mala v Pešti boj. Porazila ho. Iste jej je nemilé, že sa tu zjavil.

— Čo ti je, Gaby? — nachýli sa k nej. — Zle sa cítiš?

— Hlava ma rozbolela, — snaží sa usmiať. Ale úsmev sa zatopí v trpkosti. — Nič vážnejšieho.

O chvíľu doktor vidí, Gaby vstane a ticho sa vzdiali. Okolo stola chodí Nechtáčka a pekne vyondulovaná, počerná Dina. Gejza a Imro starajú sa o nápoj. Nech nik nemá krivdy.

Iba starý Gáblik akosi nemá sa do jedenia. Len čo si vypije. Dáva sa na hostí, ako im chutí. Počúva, čo si hovoria, a usmieva sa na nich. Oči mu tak trochu plávajú ako na vode.

— A vy, Jani báči, čo nejete? — spytuje sa ho doktor. — Nechutí vám?

— Ja som sa už najedol, — smejú sa mu detsky oči.

— A už, odhliadnuc od toho smútku, ako ste?

— Ale dobre, — vypne prsia. — Ako človek, čo sa vrátil z neba.

— A akože sa taký človek má? — zdvihnú sa pozornejšie hlavy.

— Ach, dobre... Veľmi dobre!

— Len nie lepšie ako teraz my tu?

— Ach veru lepšie, — prikývne si hlavou.

— A odkiaľ vy to viete, Jani báči?

— Odkiaľ? — vážne obzrie všetkých. — Veď som sa vrátil z neba!

— No, už zasa, otec, — obráti sa k nemu Gejza odmerane. Prítomní zbadajú, že je tu čosi nie v poriadku, a nenadpriadajú. Ale Jani báči si už nedá svoje a rozpráva, kde bol a čo zažil, ako najsvätejšiu pravdu.

— Hej, ja som videl, čo ste nevideli... Viete čo? Svoj vlastný mozog. Videl

som svoju lebku ako popolničku. Aj som si otriasol do nej cigaru. Ale príde mi vtom na um, ako budeš rozmýšľať, keď tam bude popol? Aj som si ho pekne povyberal... — vykladá, spytujúc sa, i odpovedajúc si sám. — A naraz len umriem. Počujem i piesne na svojom pohrebe. Jedni ma chvália — bol to dobrý človek! Druhí hania — darebák vraj, neprajník a lump! No, dobre! Počujem i kážeň. Taká je dojímavá... Počúvam, počúvam, iba keď sa nájdem v nebi pred Pánom Bohom. Všade svetlá, anjeli a teplo je tam. Predvedú ma pred súdnu stolicu a tu povie Pán Boh svätému Petrovi: — Nože pozri, či už dohorela svieca života tomuto krčmárskemu kráľovi? — Peter ide a príde o chvíľu: ba vraj ešte kúsok bliká. — No tak, syn môj, — povie mi Hospodin, — ešte ty pôjdeš spať do Žajdlíc. Ešte si sa dost nenatrápil — marš! — No, čo mám robiť? — usmieva sa na jedákov. — Poslúchnem a idem. Idem takou dlhou chodbou. Už zďaleka počujem akúsi peknú hudbu. Zídem na zem a tu vám ma vítajú s vojenskou muzikou. No, nie je to pekné?

— Je, Jani báči, — prikývne Merlan, objedajúc kuraciu nôžku. — Ale čo, ak pôjdeme do pekla?

— Kto ta pôjde, nech si poradí, — usmieva sa žičlivo, upíjajúc si zo svojej nezbytnej pollitrovky. — Nech!

— Starý pán, — pošušká mu Nechtáčka diskkrétne, — volajú vás. Prišiel ktosi. Starý pán...

— Koho volajú, Hana? — vypne sa a zadíva sa na ňu. — A som ti ja starý pán? Kto som ja, Hana? Povedz týmto pánom! Ale hneď...

— No, krčmársky kráľ, — pochopí žena, o čo ide.

— Tak ako mi povieš?

— Vaša krčmárska kráľovská jasnosť, — spustí i pred ctenou spoločnosťou, keď už má tiež v rozku, — nech sa vám ráči páčiť von! Čaká vás pán minister...

— To-to, Hana, — vstáva Jani báči, usmievajúc sa na hostí dobrotivo. — Tak je to správne, — pohne sa v širokom rozkročení, akoby sa bál o rovnováhu. — Teraz už idem.

Keď vyjde, chvíľu je ticho pri stole. Iba praskot kuracích kostí počuť v masných rukách Berkiho a suchého exekútora. Ostatní len pozrú jeden na druhého a starajú sa o seba.

— To je už s naším otcom tak, — preruší Gejza mlkvotu, nalievajúc hostom.

— Ach, bohuprisahám, — nezdrží sa Merlan ďalej, — veď je to zábavná

choroba! Človek by si jej skoro žiadal.

— Ešte by vám bolo skoro, — nadloží mu plnú misu husaciny počerná Dina, zavaňajúca akýmsi nepríjemným parfumom. — Nech sa ľúbi!

— No, vám, Dinuška, — zaje sa do jej orechových očí, — vám už nedám kôš, — vezme si uziarený kus husacích prs. Aj by ju chytil pod chutnú briadku. Ale proti nemu sedí Imro. Bledne a rozkašle sa. — Čo, si žiarlivý?

— Je zavše, — uškrnie sa Gejza.

— Ale choď, — osopí sa na neho brat a v chvíli sa rozpáli. — Nie mi je dobre.

— Poď, Imro, — zložíac misu na stôl, prikročí hneď Dina starostlivo k nemu,

— ľahneš si trochu. Prejde ti... — a podopiera ho z panskej.

Znova nastane ticho pri stole. Hostia cítia, akoby neviditeľný duch nebohej panej prešiel miestnosťou.

— Čo je s tým mladým človekom? — divia sa všetci.

— Nedal pozor na seba, — ponukuje Gejza. — Chodil po nociach, a teraz chrchle. Dinu si chce vziať. Je na ňu žiarlivý.

— No, za frajerku je, — poznamená Berki. — Ale za ženu by som ju nechcel.

— Keby tá len ona chcela, — hrkne ho lakťom sused.

Dobré vínko zdvihne stlmenú náladu. Keby tu nebol nedávno pohreb, aj by si zaspievali. Ale takto len fajčia ako Turci a statočne požívajú, čo im Nechtáčka i oberučná Mara predkladajú. Pisár Berki a exekútor cítia sa už v siedmom nebi. Ježiak je tiež pod forgom. Rozpráva klzké historky medzi mužmi a ženami zo svojej praxe. Iba Merlan nemôže akosi nájsť svoju rozmarnú vôľu. Ktosi mu chýba v tomto dome, komu sa najviac tešil. Príde mu na myseľ báječný večer, keď tu bol revanš. Ako to bolo len všetko inak. I Jani báči bol ešte pri sile. Iba pani Eva čo nebola s nimi. Ale aká nálada! Všetky oči prezrádzali povedomie nevyčerateľnej hojnosti. A Gaby, tá nádherná mladá ženská, keď ho pripustila diskkrétne do svojej izby! Naložila mu úlohu vykutať, koho má tamhore doktor Gelb pri ministrovi financií. On i spravil, čo sa dalo. Prišiel i na Rózu Samlerovú. Ale čo len to! Ale keď nastala tá dráždivá chvíľa! Ona sedí vo foteli. Preoblieka sa. Oči jej horia, belosť jej vlnadného tela svieti. Môže ju objať. Smie ju bozkať... A na trojramennom svietniku horia sviece. — Máte odvahu zhasiť z nich jednu? — pokúša ho. Zhasí... — I druhú? — Zhasí i tú. — Tretiu už nemám odvahy zhasiť ja, — vrhne mu celý omamujúci pôvab svojej bytosti do zbláznených očí. A potom chvíle pri Kaštieli, vôňa hory, objatie, bozky!... Kto by to zabudol? Vtedy bol on len Gelbov koncipista. Dnes je samostatný advokát,

ktorý prevzal Gelbovu advokátsku kanceláriu so všetkými, i s Berkim. Vyplatil pani Irén a môže si spraviť, čo chce. Môže sa i oženiť. Popýtať hoci Gaby, ktorá sa ľahko rozvedie s mužom. Kamo i tak nestojí za nič. A z nej by bola žena, keď i s minulosťou. Ale ktorá dnes nemá minulosť?

— Čo sa tak zamýšľaš? — vyruší ho Gejza, prihrknúc si pohár k jeho.

— Kde je Gaby?

— Šla domov. Iste pre tú hlavu, — lesknú sa mu oči.

— Myslíš, príde?

— Odpočínaj si a príde, — uisťuje sused. — Veď sa tešila na tvoj príchod.

— Tak vieš čo, braček — odťahne ho. — Vybavme si, čo máme ešte dnes. Mohli by sme sa dať do tej vašej dedičskej veci. Mám tu pisára. Ak ste sa dohodovorili, všetko pôjde ľahko.

— Ale, Jožko, čo máš náhliť! — usadí ho kamarát. — Vidíš, ako je u nás. Otec leží, Imro leží, Gaby možno tiež leží... A potom vieš, do toho majú vážne slovo i naši Hrvolovci. Zajtra sadneme na koč i s Imrom a pôjdeš s nami do Marušova k ujcovi Paľovi. Tam to spravíme, a bude!

— Dobre, keď chceš, — uspokojí sa Jožko.

Hrkne si, i zapáli, ale vôľa mu len neprichodí. Spod hustých obrív hľadá na priateľov. Aj sa zasmee, aj zažartuje, ale myseľ jeho Gaby nebezpečne pripútala k sebe. Vypité víno len čo mu rozplamení i tak bujnú fantáziu a súri rozhodnutie. Dlhو váha. Napokon, keď vidí, druhovia sú rozhabávaní a dobre im bude i bez neho, vstane. Nebadane rád by sa vytratil.

— Kam ideš? — všimne si ho Gejza.

— Na návštevu, — odpovie. — Pozriem, čo je s Gaby.

— Choď, — súhlasí brat. — Možno ťa i čaká.

Zvesť o podivnej kúpe Dudrošovie chalupy rozruší Gaby natol'ko, že sa musí utiahnuť. Najprv ide do spálne. Ale keď sa ani tu neutíši, zoberie sa domov, t. j. do štvrtého a najúhladnejšieho domca Gáblikovie kolónie. Tu má svoj najpokojnejší kútik, kde sa narozmýšľa neraz, najmä od maminej smrti. V svojich vkusne upravených dvoch izbách snovala si kedysi svoje rozmarné plány. Dnes tu uvažuje ako odvrátiť pohromu, rútiacu sa na celú Gáblikovie rodinu. Stav je ťažký, ale ona sa vie vynásť. Čím sa jej ukazuje úloha ťažšou, tým ju viac dráždi. Vpraví sa do toho, ako sa vpravila prekonať všetky ťažkosti v Budapešti, čo stávali rafinovane vypočítavé hlavy i jemné ženské rúčky do cesty krčmárskeho kráľa. Myslela, kapitola s Gelbom, Rózou a s tým starým židom sa skončila. Vedomie tohto ju uspokojovalo,

dodávalo sily.

Samlerová našla si svoju úlohu, i nových priateľov vo Viedni, Nátan Rosenkranz zas vrátil sa k svojmu povolaniu do Podolínce a po prehranej bitke nemyslí viac na ňu. A tu sa naraz dozvie: tento hrozný človek nespí. On myslí i ďalej na Ryčavu, na Žajdlíce, na krčmárskeho kráľa, i na ňu, krčmársku princeznú. Načo by inak vylicitoval jeho človek Dudrošovie chalupu, ak by si pre Adolfa netrúfal vydobýť licenciu? Gaby je spočiatku vyrušená z koľaje. Ale keď si vec lepšie rozmyslí, uspokojí sa. Veď tu je ešte gróf Arnold Galassy. Tu sú i jej peštianski citelia. Kým jej pôjde o to, Rosenkranz nevyhrá...

Práve myslí vrátiť sa k hosťom, keď počuje zaklopať.

— Ach, ty si, Jožko? — víta prichádzajúceho. — Práve som chcela k vám. Ale môžeme ostať i tu. Sadni si.

— Už ťa hlava nebolí? — hľadá na ňu starostlivo.

— Nie, — vystúpi jej na tvár vľúdny úsmev. Prešlo mi.

— Ak sa smiem spýtať, — chytí ju za obe ruky a pritlačí k ústam, — od čoho bol ten bôľ?

— Starosti, Jožko, starosti, — neodťahuje ruky. — Vieš, mama umrela, teraz je všetko na mne, — vzdychne si zhlboka. — Pre mňa je to nový život. A keď potom človeka rozruší všeličo...

— Viem, čo ťa rozrušilo, — pohľadza jej ružové pršteky. — Rosenkranz.

— Uhádol si, Jožko, — prizná sa mu. — Zle mi bolo počuť, že jeho človek vylicitoval tú chalupu pre Adolfa Rosenkranza. Perec sa pre to obesil a nechal tu krdel' detí. Nech sa stará o ne, kto chce...

— Čo ťa to má rozčuľovať, Gaby? — hľadá jej mätko do belasých očí. — Keď i má chalupu v Žajdliciach. Ty zas máš priateľov, čo mu vždy zatnú cestu. Tu je gróf Galassy. Tu sme my.

— Jožko, ty nepoznáš Rosenkranza, — krúti ona hlavou. — To je nie človek. To je príznak. Keď on raz tu dal chalupu vylicitovať, to je znak, že svoju porážku nepokladá za definitívnu. On myslí na vec ďalej a snuje svoje pavučiny ako pavúk na muchu. Predstav si, vedel by si o človeku, čo v noci nemôže spať a snuje plány, ako ti nohy podraziť. Nájde si paragraf pre svoje právo — ospravedlniť svoje počínanie. Odrazil by si ho raz, dva, povedzme, i posadil, a on vstane znova a ide proti tebe. Nerozčuľovalo by ťa to?

— Ale iste, — prisvedčí Jožko a ruky sa mu zachvejú. — Na to už treba lepšie nervy. Ale ty ich máš. A musíš mať.

— Musím, to je pravda, — blyсне jej v očiach oheň. — Aj ich mám, neboj sa! Veď kto by ich mal u nás, keby ja nie? Otec — troska! Gejza len čaká, kedy môže ufujazdiť za Hildou do Pešti. A Imro? Nevie, či nepôjde za mamou. Na nich tu už nič neleží. Ja som vlastne ich kasakurátorom. Ja, slabá žena!

— Čím ti môžem pomôcť, Gaby? — pritiahne sa k nej bližšie. — Povedz, čím?

— Predbežne si pomôžem sama, — stisne mu ruku. — Viem, v čom som, ale sa nedám. Dúfam vytiahnuť náš voz z blata. Len keby prišlo na to najhoršie...

— Čo myslíš pod tým?

— Keby nás predávali ako Maca Dudrošovie.

— Ale choď...

— Všetko je možné, Jožko.

— Tak čo spraviť? — díva sa na ňu ako na oltárny obraz.

— Popros v mojom mene grófa Galassyho, a ty sprav sám, čo vieš, — vyhrknu jej slzy už druhý raz od maminho pohrebu. — Neprepustíte Gáblikovie majetok do rúk Nátana Rosenkranza!

— Ale, Gaby, — sadne si na kraj fotela a privinie ju plačúcu k sebe. — Nemaľuj si veci horšie, ako sú!

— Máš pravdu, — utiera si oči ručníkom. — Ale vieš, — snaží sa ovládať, — musela som ti to povedať. Odkedy mama umrela, mám slabé chvíle.

— Iná si, celkom iná, ako si bola, — pohľadza Jožo jej zlatisté, skučeravené vlny. — Kde sa podela tvoja pôvabná ľahkomyselnosť?

— Človek sa mení.

— A odkedy sa to vlastne datuje u teba? — vyvetrieva Merlanovi víno z hlavy. — Od pohrebu, a či už i v Pešti?

— Jožko, — pozrie na neho dôverne. — Si mojím priateľom. Poviem ti všetko otvorene. Ja mám gáblikovskú krv, samopašnú, búrnu. Ale som žena. A v normálnej žene, hoci by bola na najnižšom stupni, ozve sa aspoň raz: stoj a späť! Aký je to hlas? Boží, či nejaký záchranný signál prírody — neviem. Rozumieš?

— Povedz mi viac, — ulpie práve na jej vážnosti advokát. — Zaujíma ma to.

— Tak počuj, — zníži hlas, akoby nechcela hovoriť pre druhého, — ja som sa posledný raz besnila s vami pri Kaštieli. Od tých čias som hrala. I v Pešti som hrala. Róza Parížanku, ja Žajdličianku. Ale i táto hra ma omrzela napokon. Predstav si, Jožko, hľadať priazeň dobrých starých pánov pre licencie a trpieť

ich rozmary! Div, keď sa to stane ženskej odporným...?

— Ty vlastne začínaš nový život...

— Aj iná by ho začínala v mojom postavení a pri mojich skúsenostiach.

— Mieniš ostať doma?

— A ako inak?

— Myslím, i keď dáš veci do poriadku?

— Iste.

— Život veľkej dámy ťa nevábi? — spytuje sa Merlan, uvažujúc pritom i o sebe.

— Život dámy? — usmeje sa Gaby. — Tá večná otázka, čo zjesť, ako sa obliecť a kto ma pobaví? Do dvadsiateho roku môže to byť zaujímavé. Ale napokon sa musí stať nudným programom bez čísla. Môj program je takto bohatší a o toľko zaujímavejší.

— Divná si, Gaby.

— Prečo?

— Tak sa zmeniť! A, — zadíva sa na ňu významne, — nájdeš, kto ti porozumie?

— Hlavné, aby som si rozumela sama.

— Máš pravdu, — diví sa Jožko, ako ho dnes táto krásna dáma disciplinuje.

— Ale ja, odpusť, keď chcem rozumieť sebe, musím myslieť na iného.

— Na koho?

— Na teba, Gaby!

— Ako to?

— Veľmi prosto, — privinie ju k sebe náruživo. — Z Kama, viem, nemáš veľa. Tomu len jeho rudy a pece. Ja som už advokát. Keby si sa rozviedla s mužom a pristaneš, budeš mojou ženou. Chceš?

— Nemožno, — pokrúti hlavou, vzdychnúc po dlhšom mlčaní. — Ne-mož-no!

— Prečo? — snaží sa jej vyčítať z očí odpoveď.

— Koloman sa mi priznal, keď som všetko stratila. Pred niekoľkými mesiacmi áno — dnes by som ho nemohla opustiť.

— Máš ho azda i rada? — díva sa na ňu celý prekvapený. — Povedz, Gaby, máš ho?

— Neviem, — skloní hlavu. — Hádám i mám. — Próbny kameň manželstva je často v nešťastí, — šepce pomaly a presvedčivo.

— A čo teraz s nami? — zronený nechá ju odtiahnuť sa niečo od seba. — Čo?

— Budeme dobrými priateľmi. Všetci?

Večer sa Merlan napije, ani Gaby nepozná. Uložia ho s otcom do spálne. Ten mu rozpráva celú noc, ako ho čerti posadili na stolicu a chceli mu vypichnúť oči. Jožkovi sa pritom sníva celkom o inom.

Zien dost!

Druhého dňa predpoludním vysadnú na koč vypočinití Merlan, Berki a bratia Gáblikovci. Beluše ženu do Marušova, k Paľovi Hrvolcovi, kde sa má zísť celá hrvoľcovská rodina. Privíta ich ujec Paľo, chlap ešte dobrého koreňa. I zhovorčivá tetka. Všetci sú doma.

— A Gaby prečo neprišla? — zvedavá je hneď domáca.

— Keď je miesto mamy, — odvetí Gejza. — Musí všetko dozrieť.

— Veď, veď, deti, veď, — zabožeká tetka. — A otec sa ako má?

— Ešte ta! Spokojný je.

— No, práve máme dobrý obed, — usadzuje hostí. — Husičku. Dobre, že ste tu!

— Ale viete, ujec, prečo sme prišli? — naráža trochu reštaurovaný Imro pri obede. — Čo by sme si spravili s tým hrvoľcovským poriadok.

— Dobre, — usmeje sa ujec. — Času jest. To vám neskape. Teraz jedzme! A na zdravie! — hrknú poháriky.

Tak sa oni hostia, pijú, fajčia, rozprávajú. Merlan je dobrej vôle. Berki — rozumie sa — tiež. Gáblikovci sú neposednejší. Vyjdú, raz Gejza, neskôr zasa Imro, čo je s tými zhora?

— Idú? — spytujú sa vždy od stola. — Čo by šli!

— Keď nejdú, ako chcú, — poznamená dobrodušne hostiteľ. — Možno ich práca zašla. Odkážem Petrovi, prideme zajtra na obed všetci k nim, na Rudavku. A teraz, priatelia, nemyslime na smutné veci. Život je krátky. Na zdravie!

Hostina trvá do noci. Druhého dňa vyhrčia už na dvoch záprahoch.

— Ach, vitajte, vitajte, priatelia! — prijíma ich Peter Hrvolec s otvoreným náručím. — Praží sa, pečie sa — dobre, že idete!

Zopätuje sa, pravda, všetko ako v Marušove. Tí z Gelby nejdú, čo bez nich? Odkáže sa bratovi Gustovi, na druhý deň prídu k nemu všetci na obed. Na šťastie páni sú už nie súci nezabudnúť na nervózu. Času dost!

Iba u Gusta Hrvolca na Gelbe, kde je ešte najväčšia hostina, odtiahne Gejzu doktor Merlan do kúta.

— Kamarát, — vraví mu, — veď už robme niečo s tým poriadkom!

— A nie nám je dobre? — smeje sa mu Gejza do očí.

— O tom ani reči, — hľadá advokát nástojčivo. — Koncipienta mám síce v kancelárii, ale nemôžem sa tu u vás hostiť celý týždeň. Teda robíme čo, či nerobíme?

— Nuž, vieš, Jožko, — odtiahne ho teraz on ešte hlbšie do kúta od veselej spoločnosti. — Čo tu spravíš? — stisne plecami bezradne. — My sme sa vlastne už nateraz vyrovnali. Dali nám niekoľko tisíc preddavku. A že sa to všetko, až bude na to čas, poráta a vyrovná...

Ráno hrčia z Gelby tri koče. Jeden zastane v Rudavke, kde zosadnú Petrovci, druhý v Marušove, kde ostanú Paľovci. V treťom hrdo sa nesú Gáblikovie beluše. Zostanú na chvíľu v Žajdliciach. Len čo ich nakrmia, zaberajú dolu Ryčavou s panstvom do Klátovca. To je ich posledná cesta z Gáblikovie dvora. Keď sa vrátia domov, sú už predané.

24

Z Hrvol'covie preddavku Gaby márne čaká svoju časť. Gejza hneď sa zoberie za Hildou do Pešti. Imro ide s Dinou do Klátovca a nakúpi jej všetkého, čo si len žiada. Celú, celučičkú výbavu.

Krupovská to vie, ale nepovie slova. Keby i povedala bratom, odvrkli by jej: — Choď do Hrvol'cov i ty a vezmi si svoju časť! — Oni už inakší nebudú. Ani sa netrápi pre seba. Kamoško je dobrý pracovník. Odborník, bez ktorého by sa v hute na Machníku neobišli. Dostáva pekný plat, čo je im dvom cez hlavu. Ale čo s ostatnými?

Čím viac vniká do obchodu, tým zreteľnejšie vynoruje sa jej pred očami ťažký jeho stav. Upomienky chodia na upomienky, tu za tovar, tu na dlhy. Upozornenia z klátovskej i z iných bánk — vymeniť zmenky, alebo — lenže dobrými žirantmi — obnoviť. Závislosti bratov. No skoro zbadá i veľké závislosti otcove. Najviac ju mrzí, že o zlom hmotnom stave v Gáblikovie kolónii vie už verejnosť. Prepustené služobníctvo i dobre a zadarmo utraktovaní hostia odplácajú sa ako obyčajne. Širia zvesti o blízkom bankrote krčmárskeho kráľa. Na to sa, pravda, veritelia pohnú ako lavína.

Na Gaby sa všetko hrnie ako pohnuté balvany na jedľu v úbočí. Zato ona stojí. Neraz sa jej zdá, že čím je viac ťažkostí, tým viac rastie jej odpor a odhodlanie. Zmenší počet čeliadky na minimum. Ako beluše, predá i z rolí tie, čo sú ešte nazaťažené. Láta a pláta, čo sa dá. Pritom usiluje sa vždy dozrieť na všetko.

— Mara, — vraví jedného dňa slúžke. — Preskoč do Imrov. Nech mladý

prídu. Nikoho niet v šenku...

— Mladý pán ležia, — vraví dievka.

— Tak nech príde Dina, — rozhodne hneď pani. — Dnes máme práce v záhrade. Ja nestačím.

O dobrú chvíľu vráti sa Mara vyčerpaná a udychčaná.

— No, že si už tu! — kára ju Gaby.

— Keď som počula... počula, — lapá dievka dych. — Viete, čo je v dedine nového?

— Čo? — pozrie na ňu zvedavo.

— Tá Bachelová je zle... Azda už i dokonala, — rozpráva trhano. — Totku Kulbasku pojali žandári... pre tú pomoc, viete?... Na ceste je všade ľudí a ľudí... Už je bohatá nevesta tam. Ostaneme len my, chudobné... Tá už šla...

— Zuzka Gombálka, vravíš? — zvisnú panej trochu ušpinené okrúhle ruky bezvládne.

— Zuza, hej...

— Chúďa Zuzka, — poľutuje ju, pomysliac pritom na dvoch ľudí, ktorých sa to azda dotkne: na Martina a na brata Imra.

Príde i Dina, počerná drobná židovčička. Zájde rovno do krčmy, ako jej je nakázané. Trpezlivo čaká, či niekto príde alebo nie.

— Dina, si tu? — nakukne Gaby, začujúc jej kroky, do kuchyne.

— Tu, — hľadá Dina splašeno.

— Čo je s Imrom?

— Nuž, — zvesí hlavu a skoro sa rozplače, — prišlo mu zle.

— Čo je s tým človekom?

— Bolo by mu ísť do nejakého sanatória, — nezdvihne očí zo zeme. — Vždy väčšmi kašle. Potí sa, nespí...

— Ísťm ísť, — zopätuje Gaby, — keby bolo za čo! Ale uvidíme, čo povie lekár.

— Včera bol u nás...

— Čo povedal?

— Nuž, — stisne plecami, — to je práve, keď nič nepovedal.

— A sanatórium si spomenula?

— Áno, — tisnú sa jej slzy do očí.

— A čo?

— Iba kývol rukou a odišiel, — rozfíká sa dievča.

— Dina, — pristúpiac k nej bližšie, prehovori Gaby po dlhšom mlčaní, — povedz, máš Imra rada?

— Myslím, mám — zdvihne uslzené oči.— On bol ku mne dobrý ako nik.

— Kde ste sa poznali? — nemôže potlačiť istý súcit k tomuto stvoreniu. — V Pešti?

— Áno, — prikývne. — V hoteli K spevavej labuti.

Tá labuť v živote Gáblikovcov akosi mnoho spieva, mihne jej mysl'ou. — A čo si tam?

— Bola som čašníčkou, — vykladá, keď zbadá čistý, ženský záujem. — A ako taká musela som byť na všetko. Rodičov som nemala, nevedela som, čoho sa chytiť. Spočiatku som sa toho bála, potom ma to dráždilo. Napokon zbridila som sa sama sebe.

— Skúsila si veľa? — počúva jej slová s najväčším porozumením.

— Veľa, — sklopí oči. — Opití mužskí boli hrozní... Radšej by som už bola skočila do Dunaja. Vtedy si ma vzal Imro. A teraz... potom sa mám zase vrátiť?

— Nevrátiš sa, neoj sa, — vycíti Gaby čosi vážne spoločného v duši. — I okrem hotela K spevavej labuti je sveta dosť... — pohladí ju po opadnutej tvári.

Do krčmy vojdú sedliaci pre nápoj. Dina ich obslúži, kým Gaby zas ponáhl'a sa do kuchyne za Nechtáčkou. Potom s Marou do záhrady.

Kvety už šľahol prvý mráz. Na stromoch nebolo ovocia a nažltnutý list za listom padá, kade idú, na chodník.

— Nakopať burgyne pre svine? — spytuje sa dievka.

— Nakop, — zamýšľa sa pani. — Potom počneme vyberať zeleninu.

Teraz obe zastanú. Z kostolnej veže ozve sa umieráčik.

— Chudina Zuzka, už sa vydala...

— Taký je život, — zašepce Gaby. — Škoda jej!

Na pohreb zide sa celá dedina. Spestrejú výšivky a zbelejú sa sviatočné kroje dievok, žien i chlapov. Do zástupu stane i štíhla pani Gaby v čiernom.

„Dobre, či zle sa jej stalo?“ zamýšľa sa, nevšímajúc si nárekov. „Ba čo na to Martin? A má prísť...“

Cestou na cintorín počuje, ako sa škriepia ženy medzi sebou.

— A čo tá Kulbaska?

— Sedí. Za rok ani nevyjde...

— Tak jej treba! — ozvú sa hlasy. — Načo sa chytá, do čoho sa nerozumie?

— Inokedy sa jej podarilo, — bráni ju ktosi. — Čo ona môže zato?

— Ale je to hriech!

— A keď lekár pomôže dáme, — počuje i Gaby pichľavú poznámku, — to je nie hriech?

Na cintoríne vybočí Krupovská zo sprievodu a zájde si navštíviť mamu. Dlho, dlho stojí zamyslená pri mohyle, na ktorej vädnú kvety. Ľudia pozrú v tú stranu a ich pohľady nie sú už také nezmieriteľné.

„Na cintoríne sme si všetci blízki,“ pomyslí si pani. „Prečo len na cintoríne? A čo sa musí človek nabojovať, kým sa dostane po tento svoj cieľ?!“

Doma nájde otca v predizbe. Je červený a nadutý, akoby šiel zúriť.

— Čo vám je otec? — spýta sa ho starostlivo.

— Nič, — odsekne jej hrdo. — Sprav si poriadok so svojimi poddanými!

V kuchyni počuje od Nechtáčky, že ich starý pán chce komandovať, lebo je on vraj kráľ. Majú si vziať metly a cvičiť ako vojaci alebo žandári. Keď ony nestačia, kričí, reční a nadáva im. Dá ich vraj do chládku a vyviaže ich ako vojakov.

— A mňa búsili do dverí, lebo vraj neviem execírku, — smeje sa Mara.

— No, len im nerobte proti, — nakladá Gaby. — On je už ako dieťa. Najlepšie mu spraviť po vôli, čo sa dá.

Pred večerom zájde navštíviť brata. Prekvapí ju tichosť a pustota na Gáblikovie kolónii. U Gejzov zamknuté, u Imrov nemo. Iba v oblokoch jej domca kvitnú muškáty a begónie.

A ako tu všade bolo veselo! Na verandách pletené stoličky, ale prázdne. Prv sa na nich sedávalo.

— Čo je s tebou, Imro? — nájde brata na pohovke čítať noviny. — Si chorý?

— To len tak, — usmeje sa mdlo. — Sadni si, Gaby.

— Mal by si do nejakého sanatória... Peniaze azda ešte máš.

— Už som minul.

— Dám ti ja, — myslí sestra na svoje šperky. — Len ťa nenecháme zahynúť!

— Nie mi je tak zle, — zjasnie mu priesvitná tvár. — Od včera mi je už lepšie, — hľadí na sestru mätko, akoby sa jej chcel pochváliť i poďakovať.

— Prídem k sebe a potom sa dám do práce. Nenecháme si z hospodárstva len najpotrebnejšie. I krčmu usporiadam, — robí si optimisticky najkrajšie plány. — A kde je Dina?

— V krčme, — všima si ho, opadnutého, pozorne. — Iného nemáme nikoho. Alebo ja, alebo Dina.

— Gaby, — chytí ju za ruku, — prosím ťa o niečo!

— O čo, Imro? — hľadí do jeho veľkých sivých očí, ako bývali mamine. — Povedz!

— Počuj, — dotkne sa jej svojimi suchými prstami, — Dina je celkom dobré dievča. Celú noc je hore pri mne, keď nespím. Buď k nej dobrá i ty. Keď prídem k sebe, ja ti to vynahradím.

— O Dinu nemaj starostí, — prevrávi k nemu viac očami ako jazykom. — My si rozumieme.

— To je dobre, Gaby, — usmieva sa na ňu. Len je ten úsmev ako zimné slnko. — A komu to vyzváňali?

— Nevieš? — uvažuje. Povedať mu, či nepovedať?

— Kdeby som vedel? — hľadí zvedavo.

— Zuzku Gombál'ovie pochovali!

— Zuzku? — zvisne mu naraz hlava a rozkašle sa, až sa mu pretrhne čosi v prsiach. — Och... och... — zastone a vyfluskuje krv na dlážku. — No, — utrie si pot z čela, — už mi je dobre.

— Ale tá krv! — díva sa Gaby smutne na zem.

— No, to sa stáva, — vysvetľuje Imro jej i sebe. — Pukne v pľúcach žilka a krv ma zaleje.

— Máš pravdu, — zachveje sa jej hlas. — Ale ty musíš niekam. Rozumieš?

O niekoľko dní zavedie ho Dina do Tatier. Opatrí, čo treba. Sama sa hneď vráti. Gaby nezvládze všetko. Starosť na starosť sa kopí. Gejza nedá ani znať o sebe. Nieкто musí pomôcť.

— Čo ti povedali? — víta ju mladá gazdiná, ktorú stojí bratova cesta skvostný náhrdelník. — Je nádej?

— Stisli plecami, — vraví.

— To znamená, milosť u Boha, — vynorí sa jej v duši pomstivý príznak Rosenkranza. — A Gejza, ten Gejza, — zalomí rukami, — ani sa len neozve! On je nie zvedavý, ako sa tu máme...

Keď nie on, je iný. Istého popoludnia pristaví sa v Žajdliciach Galassyho záprah.

— Gaby, čo je to s tebou a s vami? — zavrúc za sebou dvere, spýta sa jej gróf, elegantný a distingvovaný ako vždy.

— Nedobré zvesti kolujú o Gáblikovcoch. Vraj bankrot a také, — pritúli ju dôverne k sebe. — Čo je to, dieťa moje?

— Nič, Arnold, — nechce sa mu priznať. — To sa stáva.

— No, no, — vytiahne vtom náhrdelník, čo predala v Klátovci pre Imra, — a toto je čo?

— Ach, — žasne, poznajúc skvost na prvý pohľad. Veď dostala ho od neho.

— Musela som, — sklopí oči.

— Nemusela, — pobozká ju na čelo. — Niekoľko slov na kartičke starému priateľovi by bolo postačilo. Priniesol som ti ho, — zjagocú sa brilianty náhrdelníka v jej ruke. — Je tvoj!

— Verila som v tvoje priateľstvo, — hľadá na neho vďačne. — Ale som si netrúfala. Tolko som ťa už stála!

— To je moja vec, Gaby, — vypne sa gavaliersky, pohládzajúc jej prostunký pôvab očami. — Pokladal som si to za povinnosť. A ešte jedno. Prišiel som ti ponúknuť svoj peštiansky dom na Krížovej ulici. Pozri, som starý mládenec. Rodina to všetko rozchyce. Už sa i teraz pravotia so mnou. Ak sa ta preneseš, dám ti ho. Ak nechceš mať s domom starosti, dám ti apanáž a môžeš tam bývať. Ty nie si dáma zhnúť v Žajdliciach. Patriš do veľkého mesta. Pristaneš?

— Ďakujem, Arnold, — neodťahuje sa od neho. — Ale ja mám — muža!

— Rozumiem, — pokýva prešedivenou hlavou, v rozpakoch. — Ja som len, ak by ti to bolo vhod. Nechceš do sveta. Verím, máš už svoje dôvody. Keď teda to nie, čo môžem spraviť pre teba?

— Hovoril ti doktor Merlan?

— Merlan? Advokát Merlan, čo je namiesto Gelba? — preberá sa v spomienkach. — Aha! O tom Rosenkranzovi? Hovoril.

— Teda vidíš, — hľadá na neho prosebne, — ak chceš čím naše priateľstvo korunovať, ochráň ma pred tým človekom!

— Bojíš sa ho?

— Všade sa vlečie za mnou v svojej húževnatosti, — žaluje sa dôverne. — Nebojím sa ničoho, len ma to znervózňuje. Spravíš mi to?

— Spravím.

Po Galassyho odchode je Gabe hneď akosi ľahšie. V duši cíti niečo viac ako spokojnosť — istotu. Ako pri plávaní na striebriстых vlnách, keď je ktosi blízko na člunku.

„Teraz to už pôjde,“ presviedča sa sama, „teraz sa už nedám!“ Obzerá si briliantový náhrdelník. Nikdy jej nebol milší než teraz. Myslí na Galassyho ako na pravého gavaliera, ktorý jej dával veľa a žiadal tak málo. Skoro ako Koloman! Skoro...

Hneď zatým jej vyjasnený obraz zastrú nové a vždy väčšie starosti. Úrady spomenú si na zaostalé dane, služobným treba výplata, tovar by bolo objednať, a Gáblikovie obchod dostane ho už len za hotové. Z ruky do ruky.

— Oh, — vojde si neraz prstami do zlatých vlasov i večer, keď je s mužom.

— Čo sa trápiš, Gaby? — teší ju muž prostodušne. — Nechaj všetko plávať!

— Nie, Kamoško, nenechám! Nedám si nič vyrvať z ruky. A ak mi moje kto i vyrve, nech mu to príde aspoň poriadne draho!

— Dobre, ruj sa, — posadí si ju nežne na kolená, načrúc z jej belasého pohľadu. — Len potom nezúfaj!

— Nebudem, Kamoško, — oprie sa mu na prsia. — Nebudem!

A ozaj, pomaly neprekvapí ju už nič. I najväčšie ťažkosti prenáša pokojne. Neraz jej predíde pred oči zlatý balvanisko, čo videla vo sne, ako závalu Gáblikovcov. Zdá sa jej, povala sa prelamuje, zo stien pod tou ťarchou vyrucujú sa skaly. Ale ona podopiera krov brvnami a vypadnuté skaly vtíska zasa na predošlé miesto. V hlave myšlienka vyvoláva myšlienku. V duši, predtým prázdnej a rozkošnickej, odohráva sa heroický boj — zachrániť svoj dom pred úplným úpadkom a rodinu svoju pred hanbou!

A jednako stačí myslieť i na čosi iné. Istého dňa zvestuje Mara mladej panej, že u Bunkovčička je vraj radosť. Prišiel Martin!

— Martin? — dotkne sa Gaby i pri jej starostiach. — Videla si ho?

— Videla na dvore, — prisvedčí dievka. — Celkom je inakší ako bol. Ostrihaný naholo, ako keď prišiel z vojny.

Krupovská už necíti v duši ako kedysi pri prostej myšlienke na neho. Súženie je ako oheň; v ňom najčastejšie, čo má prehorieť, prehorí. Jednako by s ním rada slovo stratiť. Aspoň mu povedať, nech sa nehnevá na Gáblikovcov. Majú dosť! Ale ako sa na to podobrať? On k nim nepríde. Ona zasa do richtárov, a práve teraz? To nie!

A tu div sveta, raz len príde k nim Martin sám.

— Prišiel som sa vám poďakovať, — vraví jej v predizbe trochu v rozpakoch, — za to, čo ste za mňa orodovali.

— Maličkosť, — pozve ho Gaby do izby, keď v krčme nerád sedí. — Mrzelo ma, čo sa stalo, — ponúkne ho sadnúť si. — Najmä, že v tom bol náš Imro zapletený, — hľadá mu do otvorenej tváre, podivujúc sa svojej odmeranosti.

— Chcela som ti dokázať, Martin: nie sme my Gáblikovci takí zlí, ako sa azda zdáme byť.

— A kde je Imro?

- V sanatóriu.
- A bude z neho niečo?
- Pánboh vie?
- A kde je Gejza?
- Neviem, — zvesí Gaby hlavu. — Odišiel do Pešti. Od tých čias nedal znať o sebe.
- Nedal? — zamyslí sa Martin. — Pani, — prevrávi o chvíľu, — s vami je zle. Stará pani v hrobe. Starý pán — vidieť, čo je s ním. Beluše i niektoré role ste už predali. Mladí páni takto! To je už priveľa.
- Priveľa, Martin, — lahodí jej jeho uznanie, až sa jej slzy tisnú do očí.
- To je, ako som predvídal, — prikyvuje si mladík sám. — To nešťastie najprv zničí nás, potom to šťastie zasa vás.
- A čo, keď prídu iní na naše miesto?
- To mi povedala i nebohá stará pani, Pán Boh ju osláv! — skloní oči bezradne. — To je to!
- A povedz, Martin, hneváš sa ešte na nás?
- Nehnevám.
- A na Imra?
- Ani na neho, — povie bez rozmyšľania. — Bil sa za svoje. Nevedel som, že ona už patrí jemu.
- Nepatrila, — krúti hlavou Gaby. — On si ju získal, hlúpučkú, ako pán, na radosť. Ale vidíš, pyká! Na svete nie je človeku nič odpustené. Chápeš to, Martin?
- Chápem, — zvesí hlavu.
- Ona patrila tebe, — vykladá pani. — Lebo si ju nechcel len pre radosť. Povedz, Martin, mal si ju rád?
- Nikdy som nemal tak rád ženskú ako ju, — prizná sa polohlasne. — Ani nikdy nebudem mať.
- Tak ju po zlom nespomeň, — hľadá mu vážne do očí. — My máme svoj osud, a ak i niečo môžeme, neraz nevládzeme mu vyhnúť. Utrpenie za chyby nájde iných, nájde i nás. Akoby to nebolo oddeliť od života. Žiť znamená i trpieť.
- Ako to hovoríte, pani? — zablyсне Martinovi v očiach. — Prečo?
- Celkom inak ako kedysi.
- Kedysi, Martin, kedysi! — zavzdychne pani. — Život je škola!
- A ja, — vstane a narovná sa ako vojak, — keby som nebol sedliak, pekná

pani moja, bozkal by vám ruku...

Stretnutie s Martinom zloží jej ďalšiu ťarchu z duše. Nielen preto, že jej je i dnes sympatický. Ale keď v ňom vidí reprezentovanú tú dobrú časť Žajdlíc. Ten mladý chlap mohol by byť svedomím tejto obce, a hľa, on už dnes nepreklína. A podivné, jeho prítomnosť ju už nedráždi. Kedysi bola by hotová na všetky extravagancie, teraz jeho osoba ju citeľne preroduje. Ba dodáva i sily pre ďalšie.

A ak kedy, tej sily jej teraz treba.

Z Budapešti dostane list od Gejzu. Otvorí ho nervózne. Tuší vopred, že bratovi súrne treba niečo, keď sa učlovečil napísať niekoľko riadkov. Ani sa nemýli. Píše, že má vraj čestnú dlžobu — päťtisíc zlatých. Vie, že ich ona nemá. Ale ak by mu ich mohla zaopatriť u rodiny alebo u svojich priateľov, pomohla by mu z veľmi ťažkej situácie...

Panej vypadne list z ruky.

— Čo si ten človek myslí? — vnorí hlavu do dlaní. — Pre jeho ľahkárstvo predám si posledné? Či pôjdem za Galassym...? On by nedbal, keby som šla za hocikým, len mu priniesť peniaze... Nie!

Ani mu neodpovie.

Niekoľko dní zatým píše zo sanatória: prísť po pacienta, keď sa mu už netreba liečiť. Gaby tomu porozumie a pošle Dinu priviezť ho. Ale ešte ani nedôjdu, keď Hilda z Pešti oznamuje, že Gejza v hoteli K spevavej labuti náhle skončil.

Gaby sa zadíva do prázdna, akoby tomu všetkému nerozumela. Sníva sa jej, či je pri sebe? Uvedomí si, ako jej hučí v hlave. A z toho hukotu nesú sa k jej sluchu zrozumiteľné, známe slová, ťažké ani olovo... E-Krie soll dir geschnitten werden... V izbe sa ozve ostrý výkrik, a ona stratí vedomie.

25

Keď sa Gaby preberie z mdlôb, nájde sa v svojej vlastnej spálni. Slnko sa prediera cez ťažké záclony. Vedľa nej, zbadá, sedí ktosi. Hlava ponorená hlboko do dlaní. Iste zápasí s mrakom myšlienok.

— Koloman, — prevrávi žena z bielych hlavníc, akoby len vydýchla slová.

— Koloman, si to ty?

— Ja, duša, — strhne sa zamyslený muž a nakloní sa k nej. — Ja.

— Aká som rada, — otvorí oči, utkvejúc na ňom, — že si práve ty... — nájde mu ruku na bielej perine.

— Ako si? — bozká ju na čelo. — Čo ti sa stalo?

— Nič, — vraví spokojne. — Nevie, kde som sa podela. Už mi je dobre. Vstanem...

— Nie, Gaby, — pohladí ju nežne. — Odpočiň si. Musíš byť mocná.

— Neboj sa, Kamoško, budem!

I prenáša všetko, pevná napodiv. Pochová Imra vedľa mamy. Oplače i Gejzu, a keď sama nemôže, pošle aspoň, čo treba, Hilde na trovy. Stojí ako v rozzúrenej búrke, nebezpečné údery ani nebadajúc. Zdá sa jej, keď už iné nie, ona je na to — opatriť všetkých...

Tak sa čas míňa v práci a húževnatom boji. Krupovská vpraví sa do všetkých povinností, aké sa jej len vynoria v obchode či v gazdovstve. Raz účtuje s Dinou, ktorú si nechá na pomoci, inokedy dozrie Nechtáčku v kuchyni, alebo zamení Maru pri dojení. V jej duši je pevná viera — prekonať všetko. Jedného dňa nepríde Hana Nechtáčka do kuchyne. A treba prichystať nejaký guláš i pre furmanov, čo tu pristavujú.

— Kde je tá stvora toľké časy? — znepokojuje sa pani.

— Nechtáčku myslíte? — sputuje sa Mara.

— Nechtáčku, dievča!

— No, tú márne čakáte, — pohodí dievka. — Muž jej prišiel z Ameriky a zbil ju na blato.

— To je uvítanie!

— Keď mu premárnila peniaze, čo on posielal, — vykladá Mara. — Tam sa jedlo, pilo a zabávalo! Zišli sa ženy, navarilo sa hriatej, nakúpilo klobás, bieleho chleba, a bolo veselo. My sme ich raz tak i našli, keď sme boli v dedine s nebohou paňou. Ako si ony len spievali!

— Každá pesnička sa raz dospieva, Mara, — poznamená Gaby.

Opáše si zásteru, pripraví všetko na guláš. Keď vidí, ide to, nevolá viac Nechtáčku. Kuchári si doma sama.

A ako v kuchyni, tak i v gazdovstve. Skoro precíti, práca má tiež svoje dráždidlo, i svoje radosti. Hmotne zdá sa jej dom konsolidovanejší. Aspoň sa dlhy a všelijaké požiadavky nečakane nekopia. Ak sa nedajú vyrovať, možno ich odtisnúť. Po znížení réžie na najmenej v riadnych pomeroch bolo by už lepšie. Chyba, ľud nemá zárobku — do kapsy neprimoká. Prv sa postaral o zárobok Jani báci, dnes niečo Koloman na machnickej hute. Inak je bieda. Ale Gaby dúfa v lepšie časy a pracuje, napína sily, ako len môže.

Jediné, čo ju z času na čas prenasleduje, je nepríjemný pocit pri pomyslení na Rosenkranza. V takú chvíľu preniká ju neistota ako človeka, ktorý vie, že

za ním ide niekto so zlými úmyslami, hoci ho i nevidieť. A starý Nátan, keď i zriedka, jednako len dá znať o sebe.

Raz Gaby je práve na Machníku s mužom, keď pred žajdlickým hostincom zastane koč, z ktorého zosadne starý žid. Kolísavým krokom vyjde hore schodmi, postojí v predsieni, obzerajú sa na všetky strany. Dina ho zbadá z krčmy. Keď on nevystúpi, len obzerá-pozerá, vyjde ona za ním.

— Gn-Tag! — pokloní sa jej s klobúkom v ruke, zbadajúc na prvý pohľad, že má so židovkou šťastie. — Dušička, — privraví sa zaliečavo, — máte dobré regálky?

— Regálie medie? — vytuší hneď s vrozeným inštinktom, že starý čosi iné hľadá. Pýta si najdrahšie cigary, keď myslí, že tu ich nemajú. — Nie, regálie nemáme! — hľadá na hosťa nedôverčivo. — Nemíňajú sa. Ale máme výborné kuby, portoriká...

— Kuby, portoriká? — prevalí oči. — Hja, to ja neznesiem. A, — zahľadá sa na ňu, akoby ju len teraz zbadal, — slečna je židovka, pravda?

— Som, — blyсне jej v orechových očiach zvedavosťou, čo len chce.

— A aké je meno? — dotkne sa dôverne jej líčka.

— Dina.

— Dina? — prevalí zas oči. — Krásne meno z Thory. Dinuška, dievka moja, ja som tu, vieš, prvý raz, — obzerá sa znovu dookola. — Ja by som rád vidieť, čo tu všetko máte? Ukázala by si mi izby, dvor, — prehadzuje oboma rukami vpravo i vľavo, — tak, tak, všetko... vieš!

— A načo? — vzkypí dievča hneď podozrením.

— No, prečo nepovedať? — ušklábí sa chytrácky. — V Klátovci hovoria, predávajú vraj toto.

— Predávajú? — zarazí sa Dina. — A vy to chcete kúpiť?

— Možno áno, možno nie! — ušklábí sa stavec. — Tak čo, spravíš mi to?

— Najprv musím vedieť, s kým mám šťastie...

— No, — natiahne sa jej k uchu, — ja som Rosenkranz... Rosenkranz z Podolínca... Nátan Rosenkranz.

— Aha! — zdrží sa Dina nevykriknúť nahlas. — Vy ste ten pán, čo vylicitoval Dudrošovie chalupu?

— To je Adolf, — mädlí si ruky. — Ja som Nátan.

— Tak vy ste ten pán, čo chcete Gáblikovcov zničiť?

— Čože zničiť? Ale ja? — zachraptí. — Zachrániť ich chcem! — schvejú sa mu rozšírené prsty zdvihnutých rúk. — Rozumej, Dinuška, zachrániť! Keď

im vyčítam dobrý peniaz na ruku, sú zachránení. Tebe sa to nepáči?

— Nie! — zagáni na neho. — Počula som o vás. Tak, ako to vy robíte — nie!

— A ti je tu, židovke, u kresťanov tak dobre?

— Prečo?

— Keď mi tak vravíš?

— A ako mám vravieť?

— No, Dinuška, — uškľabí sa úlisne — ty si židovka, ako ja zasa žid. Keď ja chcem tento dom kúpiť, ty sa máš tomu tešiť a pomáhať mi...

— By sa mi chcelo!

— Tak ty si už pokazená židovka, vieš? — hodí na ňu rukou. — Ty si už infikovaná... tréfle! Ja sa bijem za kus chleba pre chudobných židov, a ty tomu nechceš rozumieť. Fuj!

— A myslíte, osožite židom svojou bezohľadnosťou?

— Na mojej strane je právo.

— A čo bude z práva, keď nás ľudia, medzi ktorými žijeme, raz znenávidia?

— No, o tom — potom, Dinuška, — pritiahne sa vždy bližšie, čím viac ona ustupuje. — Počuj, dieťa, si proti mne. Povieť ti, čo azda nevieš. Oni nás i tak nemajú radi, len sa boja našich peňazí, nášho rozumu a našej šikovnosti. Ale ty si nie šikovná. Keby si bola inakšia, sprostredkujes a dostaneš odo mňa na výbavu. Hneď máš rebach, nie?

— A môžem ísť, odkiaľ som prišla, — pohodí hlavou opovržlivo.

— A odkiaľ si prišla, Dinuška.

— Z Pešti.

— V takom veľkom meste je peknému dievčaťu ľahšie žiť než v tejto diere.

— A vy by ste nedbali do tejto diery...

— No, kto som ja? Ph, — odplúje si, — ja som starý Rosenkranz. Ale ty si dievča v kvete. Teda, — natiahne ústa nadol a fľochne šibalsky, — ukážeš mi to stavingie?

— Nie, — odmietne ho rozhodne.

— Prídem si ho raz obzrieť sám, povedz svojej paničke, — ukloní sa jej posmešne. — Adieu, Dinuška! Adieu!

Po jeho odchode Dina sa zamyslí — povedať to Krupovskej, či nepovedať? Ak by jej čo bolo nepríjemné zvedieť, je toto. Rosenkranz je pre ňu príznak, a tento príznak sa neokúňa vstúpiť až do jej vlastného domu! A jednako, ak by niečo premeškala? Nátan má iste plány. Treba mu ich prečiar knuť včas. Keď sa vráti Gaby z Machníka, oznámi jej opatrne všetko.

— Teda Rosenkranz bol tu? — zbledne, ale hneď sa rozčervenie. — On sa chystá na poslednú bitku, — stisne krvavé pery. — No, dobre!

Ešte v ten deň odpíše Merlanovi i Galassymu a požiada ich o pomoc. Nebezpečenstvo je tu! Dvaja gavalieri proti starému židovi už ju len obránia! Skoro po tomto dostane oznámenie z Úvernej banky, že otec má tam zmenku na dvadsaťtisíc zlatých. Treba ju vyplatiť.

— Dvadsaťtisíc zlatých! — stírpne Gaby. — Kde dnes toľký peniaz nájsť?

Opýta sa otca, aká je to zmenka. Ale otec nič. Iba sa usmieva ako vždy, keď možno s ním aspoň hovoriť.

Odkladať niet času. Pani dá zapriať a pohne do Klátovca. Cesta jej trvá nezvyčajne dlho. Hnedáky nefrčia s bričkou ako kedysi ohnivý beluš. Raz i pobehnú, zasa sa vlečú len z nohy na nohu.

V Klátovci ide Krupovská rovno do banky.

— Ukážte mi tú zmenku, — vraví úslužnému úradníkovi.

— Prosím, milostivá — podá jej ju o chvíľu. — Tu je!

— Kto je prijímateľom?

— No, váš pán otec, milostivá, — ukazuje na podpis.

— Otec? — všima si Gaby čít. — To nie je podpis môjho otca!

— A či? — vyvalí oči úradník.

— Písmo sa ponáša na Gejzovo?!

— Tí, — zdúpnie úradník. — A Gejza už nežije... No, milostivá, — usmeje sa vľúdne na paniu, — vy to pre dobrú pamiatku svojho brata vyrovnáte. Keď je zmenka i falošná, dá sa jednako len žalovať a vyrovná sa napokon z dedičstva. Vyrovnáte to, pravda?

— Nevie ani komu! — stisne plecami. — Kto zmenku vypustil?

— Kto? Kto? — hľadá úradník na podpisy, cez čie ruky prešla. — Do obehu pustil ju prvý v budapeštianskej Obchodnej banke Nátan Rosenkranz.

— Rosenkranz? — zakrúti sa jej hlava. Zato sa prevládze a zachová chladnokrvnosť. — Nie, — vracia zmenku úradníkovi, — ja sa jej nepriznávam. Usporiadajte si vec, ako viete. Konečne je to vec Rosenkranza, a nie vaša.

— Milostivá, — pokúsi sa ešte úradník, — ale z toho budú nepríjemnosti.

— Nech sú! — odrazí sa na jej porcelánovej tvári plná ľahostajnosť. — Dnes toľko peňazí u nás niet.

— Je majetok...

— No, neviem, — potrhnu sa kútiky poblednutých pier. — Ten je akiste

vcelku intabulovaný.

— Čo robiť? — vkladá uhladený úradník zmenku do fascikla. — Nám je jedno. Ale starého Rosenkranza porazí.

— Poznáte ho?

— Pred niekoľkými dňami chodil tu informovať sa.

— Tak nech si za tým chodí, ako vie!

Po tomto rozhodnutí Gaby vie, že Rosenkranz si neodpočinie. Keď sa dozvie, čo je s jeho dvadsaťtisícovou zmenkou, vynaloží všetky svoje sily vohnať Gáblikovcov do konkurzu a urvať si, ak zbudne, z Gejzovej dedičskej čiastky svoj diel. Uvedomuje si to s heroickým chladom ako chrabrý vojenský kapitán na dostrieľanej lodi pred utonutím. Teraz už požiadavky prestane vyplácať. Keď i vyrovná čo, robí to len naoko. Z groša, nazbieraného v obchode, odkladá otcovi, ktorý nijako nechápe, čo sa tu robí. Pritom ona cíti akúsi zvláštnu radosť, keď si predstaví, ako bude Rosenkranz behať a zúriť pre svoju nevyplatnenú zmenku.

— Vysúdi ju, — vraví jej Koloman.

— No, nech si vysúdi! — blyсне v Gabiných očiach. — Uvidíme, ako si vysúdené zinkasuje. Ak príde na odpredaj, sú prednejší veritelia ako majiteľ falošnej zmenky, hahaha!

— A ak on dá najviac za všetko? — uvažuje muž chladne.

— Keby prišlo na licitáciu?

I o to som sa postarala, neboj sa! — uisťuje ho. — On to nedostane! A potom, on už má v Žajdlliciach dom, nie?

— Má, duša, — rád je Koloman, keď ona všetko tak odvážne znáša. — Ale na gáblikovskom dome je licencia...

— Je.

— Tak ten chlap spraví všetko — dostať ju!

— No, už ju nedostane, — krúti hlavou. — Gáblikovec do židovských rúk neprejde!

— A čo potom my? — nechce jej ďalej protirečiť. — Čo, Gaby?

— Pôjdem s tebou na Machník, — pritúli sa k nemu.

— Ty máš tam pekný služobný domec, dve izby, peknú záhradôčku... Vezmeme so sebou otca a tam si budeme ticho žiť...

— Gaby, moja Gaby! — zovrie si ju do náručia. — Na to som i ja myslel neraz. Len som sa ti neopovážil povedať.

— Budeme si žiť, — šepce mu dojatá, — ako dvoje dobrých detí... po búrke.

— A na slnku! — doloží on.

Od toho času čaká Krupovská bez bóľu, ba s istým záujmom, čo počne starý Rosenkranz. Počuje o ňom, je na Rudavke. I stretne sa raz s ním na rínku v Klátovci. Je ešte ošumelejší ako prv. Ten človek iste neje, nepije, nespí — morí sa vo dne, v noci, ako dôjsť svojho cieľa. Keď ju zbadá i v čiernom závoji, pozdraví sa jej hlboko. Ona mu kývne hlavou...

Očakávaná plnia sa jej krok za krokom. Za čas je ticho. Ale potom počnú sa rad-radom hlásiť veritelia, akoby ich niekto organizoval.

— Starý Rosenkranz je v práci, — vraví Gaby Dine zavše, keď jej príde termínované vyzvanie platiť. — Ten chlap má dlhé prsty.

— Bolo by mu klepnúť po nich!

— Raz mu niekto klepne.

— A s nami je naozaj tak zle? — pozrie Dina na Gaby ako na sestru, s obavou.

— No, — sklopí oči, — nie najlepšie.

— Čo len potom bude so mnou? — zachvie sa.

— Keby obchod dostal Rosenkranz, azda by si ťa ponechal.

— Ach, to nie! — krúti dievča kučeravou hlavou. — Radšej pôjdem späť do Pešti.

Uplynú dva týždne. Po vyzvaniach nasleduje práca súdu a po tejto — verejný odpredaj celého Gáblikovho hnutelného i nehnuteľného majetku v Žajdliciach.

Čo malo prísť, to teda aj ide. Už i je deň pevne označený.

Gaby je tvrdá ani skala. Čo môže, napochytre odprace pod rukou. I hnedáky sú už tam. I gazdovské náradie. Striebro a také veci odnosi Dina na Machník. Jednako, čím je osudný deň bližšie, mladej panej je tým užšie okolo srdca. Ani už nie pre majetok ako viac pre hanbu. Prejde sa po izbách, kde sa stretá so svojimi ružovými rozpomienkami z detstva. Zájde do dvora, teraz už skoro pustého... do záhrady, kde sa v úhladnej besiedke nasnila neraz jej dievčia hlava... Zastane si, hľadiac do prázdna. Zadíva sa na naklonené dedinské chalupy s veľkými strechami a s oblečkami ako dlaň. Zdá sa jej, počuje ich preklínanie. Odvráti sa, zazrie na židovskom cintoríne zdrvenú tvár starého Rosenkranza. V sluch jej udrú hrozné slová: — E-Krie soll dir geschnitten werden! A nech vás zadlávi kapitál, čo ste nazhŕňali — och!

Koloman, ktorý si teraz ženu nerád nechá osamote, nájde ju často so slzami

na vädnúcich lícach.

— Netráp sa, — teší ju v také chvíle. — Sľúbila si vydržať.

— Keď je to len ťažko, Koloman, — uprie na neho vďačný pohľad. — A človek nevie, či to prekliatie má svoju tajomnú silu a či len ľudská vina nemôže ostať bez trestu! Nevie... nevie...

Ale nálada obce sa mení v sústrasť. Aspoň k nej, bielej, smutnej panej. Tak ju nazvú ženy pre jej čierne rúcho a bielu tváričku. Na ulici, keď zriedka vyjde, idúcky na cintorín, zasa ju všetci pozdravia úctivo. I prihovorili by sa jej. Len sa neodvážia.

— Ozaj je to pravda, pani? — dovoľí si ju Martin pristaviť na ceste.

— Pravda, — odpovie, premáhajúc sa.

— A kto sadne do vášho majetku?

— Neviem, — vraví mu. — Byty mohli by si rozobrať gazdovia. Porozprávaj sa s nimi. Spravíš to?

— Urobím.

V osudný deň nahrnie sa na Gáblikovec ľudstva, pánov i pospolitých. Okresný sudca Janko Ježiak naťahuje si zas netrepežlivo tenké fúziky. Iste mu je asistovať veľmi nepríjemné. V zastúpení Galassyho tu je sám advokát doktor Jozef Merlan. Úradná komisia s prítomnými záujemcami utiahne sa do priestrannej panskej a počne sa ťažká úloha. Celý majetok hodnotí sa na dvestotridašpäťtisíc zlatých... domy, zadné stavy, role, hora — všetko. Na peniaze už čakajú veritelia.

Gaby je chladná ako skala. Jej tvár zmenila sa v mramor. Utiahla sa do zadnej izby, balí si svoje posledné veci.

— Dina, — vraví spoločníčke, — je tu Rosenkranz?

— Niet ho tu.

— A ten jeho synovec, drevársky obchodník z Rudavky, je tu?

— Ten je.

— No, ten bude licitovať za Rosenkranza. A, — zamyslí sa, akoby nevedela, čo povedať, — hej, Hrvoľovci sú tu?

— Tu...

— I Klempárovci?

— Tu je ten nahrbený zo Skalčian.

— Maco? No, to je dobre, — hľadá na akosi vymárnenú Dinu s uspokojením.

— Tí sú tu nabíjať. Prípadne i kúpiť. Veď sme sa im, — vzdychne si zhlboka,

— dosť narobili dobrého. A kde je otec?

— Znáša stoličky a stavia ich v predizbe do radu.

— Nech sa baví — aspoň nezvie, čo sa robí.

Čas sa ťahá ako smola. V panskej hučí ako v úli a zas na chvíľu nastane ticho. Až do zadnej doliehajú hlasy — kto dá viac? Gaby akoby sa nestarala o nič. Robí si svoje. Ako zavše sa započúva, či to hlas znie — gazdovský, hrvoľcovský, klempárovský, či hlas doktora Merlana? Tak dobre jej začuť jeho hlas. Vie, Jožko je dobrý. I keď nemohla pristať na jeho návrh, vykoná všetko, akoby ona tam bola. Aj by šla, ale Koloman nechce. Tam sedí i on za Gáblikovcov — tam. Ozývajú sa čísla... i veľké čísla. Tu i tu ostrým piskľavým hlasom.

— Kto je to, Dina?

— Rosenkranzov synovec, čo vylicitoval Dudrošovie chalupu...

— Tomu nedať... Len tomu nie!

Licitácia sa pretiahne do obeda. Gaby je už netrpezlivá. Posiela Dinu pozrieť, či sa licitácia už skončí.

— Domy pobrali gazdovia, — zvestuje jej Dina.

— To je dobre... A krčmu?

— Ešte sa škriepia.

Konečne príde Koloman, i Jožko Merlan za ním s oznámením: za hostinec najviac dáva Matej Klempár, osemdesiatdvetisíc zlatých...

— A Rosenkranzov synovec?

— Ustal, — vysvetľuje Jožko. — Domy sú dobre predané, i ostatné. My sme ich vybili, i v mene grófa Galassyho. Ved' to má dostať náš človek?

— Maco Klempár? — prikývne Gaby. — Dať mu! Sotva vyjdú, nastane v miestnosti úžasný hurhaj. Na chvíľu stíchne, ale niekoľko minút, a hluk sa ešte vystupňuje.

— Dina pozri, čo sa robí!

Vyjde, ale hneď sa vráti ako stena, ani dvere nezatvorí za sebou.

— Rosenkranz! — to je všetko, čo vládze povedať.

— Čo, Rosenkranz? — skočí Gaby, podíduc k prahu... A tu úžas! V predsieni zazrie rozkročeného Rosenkranza.

Ruky má dohora, hlavu obnaženú, červenie sa, rudne a, zbadajúc ju, vyvaluje oči.

— Môj Adolf... — lapá dych a kričí, — môj Adolf má na Ryčave licenc!

Ale sotva to sťažka vydá zo seba, zrúti sa jej skoro k nohám ako klada.

Povstane ohromný zmätok. Jedni bežia po vodu, druhí nadávajú

Klempárovi.

— No, to by sedliak sedliakovi nikdy neurobil! — volá rozhorčene richtárov Martin.

— Čo, preboha? Čo sa stalo? — padne Gaby mužovi do náručia.

— Nič, žena moja, — pritúli ju k sebe. — Maco Klempár vylicitoval krčmu pre Rosenkranza, a Rosenkranz je mŕtvý! Porazilo ho...

— Teda zrada... jednako len zrada, — zastone Gaby.

— Ale i súd boží! — uspokojuje ju pozorný manžel.

— Čo sa Maco nachodil za otcom! A také niečo...

— Rosenkranz, keď videl, že sa mu nedarí s vlastným človekom, kúpil si nášho...

V tú chvíľu počuť z predizby silné povely: — Vpravo hľaď!... vľavo hľaď! Marš!

— Čo je ešte?

— To otec komanduje Rusov a Japoncov, — šepce jej Koloman. — Vlastne — sú to stoličky.

— Chudák otec!

26

Hory, zelené pohoria vyhánajú do vysokých, sivých končiarov. Pod nimi na brehu vravnej Ryčavy niekoľko štíhlych komínov, fabrické obloky, vrúbené červeňou, a v dlhom rade dom pri domci, dom pri domci. Úradnícke byty.

To je Machník.

Pred jedným z rodinných domcov rozkonárená stará lipa. Pod ňou veľký okrúhly stôl. Pri tomto stole v neveľkej záhradke sedáva teraz Gaby, keď stačí. Často i so svojím okrúhlym, hladučkým a zamýšľavým Kamoškom. Háčkuje, číta alebo len pozerá na širokú cestu, kto ide vedľa. Keď je i muž s ňou, zaujíma sa o jeho prácu. Najnovšie i o jeho plány vo fabrike. Ona má čím sa zapodievať, on je zas tomu nesmierne rád. Neraz nemôže pochopiť, ako len mohol bez toho byť toľké časy. Jej zas prišlo by ťažko vysvetliť, prečo to nerobila prv.

Sú sami, najviac sami. Otec už veľmi polihuje. Veľké prútené kreslo stojí tu pre neho, ale zriedka si vyjde k nim prisadnúť. V jasnejších chvíľach jednako len chápe, čo sa stalo. Marnie ako dub, víchricou nalomený v drieku. Len zavše sa ozve a rozkáže dcére, akoby bol ešte krčmárskym kráľom v Žajdliciach.

— Pošliže Jana, nech mi zapriahne beluše, — rozkáže v presvedčení, že sa to musí stať. — Ideme do Klátovca.

— Ale, otecko, — chlácholí ho Gaby. — Jano šiel pre Gejzu na belušoch, nevieš?

— Tak nech príde Jolana, — vymýšľa si ďalej. — Má mi zúčtovať.

— Nestaraj sa, otecko, — pohladká ho slovom, — tá už mne vyúčtovala.

— Tak je dobre, — uspokojí sa, ak nemá planší čas. Sadne si do svojej izbice, kde má hrbu narezaného bieleho papiera. Vztiahne vážne ruku a berie kus za kusom. Píše, ráta, vydáva účty za nápoj, za chlieb, za klobásy Žajdličanom niekedy deň i dva.

— Ešte dobre, že sa otec vie sám zamestnať, — potešujú sa manželja Krupovskovci. — Čo by sme si počali s ním, nech žije bez práce a len minulosti?

Gaby má tiež dosť na hlave. Drobná Dina, po nešťastnom páde Gáblikovcov, jednako vráti sa do Pešti. V akomsi módnom obchode ujde sa jej miesto. Odvtedy je pani sama. Len nevelké, počerné dievčatko vezme si zo Žajdlič na pomoc. Tak si opatruje domácnosť. Pri toľkom zaujatí aspoň niet kedy rozmýšľať. I to je niekedy dobre.

Ale ťažko na všetko zabudnúť, kde každý kameň vraví. Tie stíhle komíny pripomínajú tak mnoho. Fabrické obloky, sčervenené, najmä v tmavší večer, plamennou žiarou, rozprávajú jej o veselých dňoch, bláznivých, opojných nociach, strávených v panskom kasíne a po šepotavých, predsa nemých hájoch. Mnoho jej príde na myseľ, čo jej je už dnes divné. Ba až cudzie.

— Čo len človek všetko skúsi za ten krátky život! — vytúži sa neraz mužovi.

— Koľko sa nablúdi a nanamáha! Jednako mu ťažko odvrátiť, čo sa raz musí stať...

— To je tak, Gaby, — nazrie jej on do veľkých tmavo-belasých očí. — No hlavné je nie to, čo sa robí, ale ako človek obstojí.

— Kamoško, ty si filozof, — prelietne jej na perách úsmev, v ktorom poznať už pri sladkosti i horkosť utrpenia. — Ja sa do toho nerozumiem. Ale povedz mi: je v našom prežití niečo, čo má trvácu hodnotu?

— Je, — odpovie muž presvedčivo.

— Čo? — hľadá na neho zvedavo a uprene.

— Chvíľa, keď sa užitočnou prácou zapneme i my do večne tvorivej všeobecnosti.

- Ale, Kamoško, — pohladí ho po tvári, — ja som sa i narobila, a čo z toho?
 — Zotrela si slzu z nejedných očí. Sám som videl.
 — To je málo, veľmi málo, — zatnú sa biele zúbky do červenej pery. — Ale čo má pre nás trvácu cenu, Kamoško? Čo...?
 — I chvíľa naša... len naša, — pritúli ju k sebe. — Ako táto!
 — Tomuto už rozumiem! — sklopí oči vážne. — Takej reči žena porozumie. Len prečo si ty nebol vždy taký, ako si teraz?
 — Bol som, duša, — nahne sa k jej malému ušku. — Aspoň chcel som byť. Ale ty si to nezbadala. Zdalo sa ti to asi málo.
 — Aha, chápem, — klopnie si rozmarne prstom na čelo. — Zronil ma život, teraz mi je dost!
 — Povedz to krajšie!
 — Ako?
 — Prirovnal nás život oboch...
 — Hej, prirovnal!
 — A čo otec? Akú má vôľu.
 — Rojčí o svojej strojárni, — vykladá Gaby dobrodušne. — O svojich kolesách, transmisiách, čo zhŕňajú groše a hýbu Žajdlicami i celou Ryčavou...
 — Veď tu má tiež strojáreň, a akú! — hodí okom na fabričné stavania. — I kolesá, i transmie... Povedz mu.
 — Poviem.
 — A vieš, aký je rozdiel medzi jeho strojárnou a našou?
 — Tá zničila Žajdlice i nás... Táto vyrába chlieb a stavia svet.
 — Správne, Gaby, — prisvedčí Koloman. — Sú stroje, čo ničia, sú zas, čo stavajú. Musíme obsluhovať tie, čo stavajú. Ryžovať zlato možno z piesku i z vody, ale nemožno zo slz tisícov...
 Košatá lipa zašumí. Rozšumí sa nad tichým šťastím duší, čo kráčali spolu a neboli svojimi.
 A lipa opýchne, i zmladí sa a zašumí znova.
 Gaby je ešte vždy mladá. Ani rana, utržená v životnom boji, nepáli už tak na srdci. Iba v tom belasom pohľade ostane niečo vážneho a na pekne krojených perách čosi trpkosti. Ako u ľudí, ktorí už nemyslia len na seba a vedía, čo je život.
 Pohrúžená do seba sedí si na obľúbenom mieste pod košatou lipou. Na lone ručná práca. Kamoško má dnes-zajtra mena. Vyšívá mu podušku pod hlavu.

On veľa pracuje. Ale rád si i zdiemne, najmä popoludní. Vyberá hodváb a navlieka. Tu i tu vyzrie na cestu, kto ide. Aký voz hrkoce?

Zrazu len začuje trúbiť ako autá v Pešti. Ale auto — kde by tu na takej ťažkej ceste? Ešte i gróf Galassy, ak zatúži k nim, keď už chce parádu, vyhrčí na štvorke.

A jednak! Ďaleko na zákrute vynorí sa úhľadné auto z jedľovej hory.

— Kto to môže byť? — zastane si Gaby k samému plotu. Ako ona stojí, voz spomalí a bezprostredne pred Krupovských domcom. Z auta vystúpi elegantná počerná dáma a ide rovno k nej.

— Gaby, — blyсне krotký úsmev v tmavých zrakoch, — nepoznáš ma?

— Róza! — nevie sa Krupovská tešiť. — Kde sa tu berieš?

— Letujem nablízku, — zbadá jej rozpaky a ešte pridá prívetivosti. — Počula som o vašom hroznom nešťastí. To ma pohlo. Vieš, najprv som váhala. Ale čo bolo — bolo. Chcela som ťa vidieť, — všimnúc si kvetných hriadok i rozvitých muškátov v jej oblokoch, sadne si s ňou pod košatú lipu.

— Ako sa máš?

— Dobre, Róza, — stretnú sa im oči, tie belasé s tmavými. — Vytrpela som, ale som sa naučila žiť.

— A spomenieš ešte?

— Na Pešť? — zazoria sa jej líca. — A ty?

— Jedno dejstvo z mnohých, — pohodí už tiež ostrihanou hlavou. — Ty si tam lepšie hrala...

— A nehneváš sa na mňa?

— Prečo?

— Pre Gelba?

— Ale chod! — chyť ju za obe ruky. — Veď ja neviem, čo to bolo medzi nami. On bol pridobry človek a mal také divné oči. Mala som ho rada, keď nebol ako ostatní, a vedel ma oduševniť za niečo neobvyčajného. Ale nemohla som sa pre neho rozlúčiť s umením. Pomohla si mi odísť z Pešti. A mne je vo Viedni veru lepšie. No bolo to jednako len zaujímavé.

— Že sme sa my len dali na to!

— Prečo nie, moja drahá! — vidieť, hovorí celkom úprimne. — Pravda, tu nešlo hlavne o vec srdca. Šlo o iné. Také boje boli i budú. Raz o uhlie, inokedy o zlato, diamanty alebo petrolej. V našom prípade o licencie — čapovať alkohol. A ženské sú všade — i tam, i tu. Zato nemysli — usmeje sa priateľsky na sokyňu, — nevyhrala si len ty...

— Viem, — zväžnie Gaby, — všetci sme v niečom vyhrali, i prehrali v niečom.

— Ako chudák Rosenkranz! — zapáli si Róza cigaretu. — Ale inak ani nemôže byť.

— Taký je život.

— Taký.

Už sadne tma na Ryčavu, keď Róza káže svojmu šoférovi prichystať sa na cestu. I pozorný Kamoško je už doma. Prinesie i kvety madame Samlerovej. Obloky fabriky sa rozhoria, i reflektory voza vrazia sa hlboko do noci.

— A jednako, Gaby, — vraví jej Róza pri lúčení, — ty si vyhrala najviac.

— Čo myslíš?

— Svoje rodinné šťastie, — zažiaria jej tmavé veľké oči. — Zbohom!

— Zbohom!

Auto sa rozbehne. Reflektory zamihocú po stenách úradníckych domcov, i po rozložených vetvách štíhlych jedlíc vedľa cesty. Trúbka zatúka, ozvena sa nesie. Napokon vyrovná sa všetko v zaľahlom pokoji a tichu.